vale pare să crească în dimensiuni, mai ales că președintele Francesco Cossiga a recunoscut („cu naivitate" — apreciază ziarul menționat) că ar fi fost promotorul și teoreticianul unei organizații de spionaj și militare, pe vremea cînd era membru al guvernului Aldo Moro. În plus, aproape zilnic se aduc noi mărturii în legătură cu existența unor „structuri" asemănătoare în Olanda, Belgia, Norvegia, Germania, Grecia, Turcia.

Trebuie precizat că declarațiile șefului statului italian au galvanizat și mai mult disputele în legătură cu această afacere, evocîndu-se chiar posibilitatea ca președintele să fie supus unei proceduri juridice speciale (ca în „afacerea Watergate", încheiată cu demisia președintelui Richard Nixon).

Aceasta deoarece, după cum aprecia ziarul „Il Manifesto", dacă „un președinte al republicii, care își atribuie meritul politic de a menține o structură ce rezultă că a fost guvernată de persoane implicate în anchetele pe marginea unor crize teroriste, continuă să considere legal, legitim și chiar obligatoriu acest arbitraj infinit, atunci este cît se poate de liber să o facă, dar nu din cea mai înaltă funcție a Republicii".

După cum se vede „Spada" este ascuțită și, odată scoasă din teacă, ar putea să taie și capete acum plecate. Printre consecințele izbucnirii acestui scandal comentatorii enumeră discreditarea clasei politice, încordarea raporturilor dintre partide, necesitatea reevaluării unor evenimente sîngeroase din perioada mai recentă a istoriei Italiei, încercarea de discreditare a naturii și finalității organizației și a patronilor lor din CIA și din NATO și nu în ultimul rînd compromiterea unor personalități politice.

Ceea ce părea un scandal politic local a primit confirmări din alte țări, așa că tot mai puțini sînt înclinați să creadă într-o „provocare politică". Printre cele mai credibile atestări de acest fel presa peninsulară a manifestat interes în special în legătură cu organizația din Grecia (numită „Pielea berbecului roșu", desființată după cît se pare în vremea guvernării lui Andreas Papandreu) sau din Belgia. Iar o recentă declarație a fostului șef al CIA, William Colby, a înlăturat și ultimele dubii. Acesta arăta că „nimeni n-ar trebui să fie surprins că astfel de acțiuni și rețele erau organizate în Europa occidentală în eventualitatea unei ocupații de către forțele comuniste", dar nu a dat detalii privind modul de funcționare a unei asemenea rețele. Ca orice uragan, „Gladio" trece răvășitor peste granițe, și un bilanț al victimelor sale nu se poate încă alcătui.

Ștefan Nicolae

Puțină istorie: afacerea SIFAR

N-a avut „Gladio" precursori ? O scurtă privire asupra unor evenimente postbelice din Italia dezvăluie că Agenția Centrală de Informații a considerat, încă de la înființarea ei, peninsula un teritoriu prea important pentru a nu se implica în activitățile ei sociopolitice.

În 1948 — scriau David Wise și Thomas B. Ross în The Espionaje Establishment **— guvernul (american) s-a arătat neliniștit după preluarea puterii de către comuniști în Cehoslovacia și de posibilitatea de a vedea PCI obținînd o victorie electorală în Italia, dar s-a întrebat dacă acea clauză privind «alte funcții și îndatoriri» (din statutul CIA — n.n.) putea fi invocată în mod legal pentru a autoriza o acțiune. Forrestal (pe atunci ministru al apărării — n.n.) estima acțiunea ca avînd o importanță capitală, dar la început credea că ea trebuie să îmbrace un caracter particular. Industriașii din Milano ezitau să furnizeze bani din teama de represalii, dacă ar fi ieșit victorioși comuniștii ; astfel, cu treaba aceasta a fost însărcinat Brook Club din New York". La Brook Club, club exclusivist al aristocrației new-yorkeze, au fost puse la punct primele operațiuni ale nou create Agenții Centrale de Informații.**

Wise și Ross fac mai mult presupuneri, documentele care atestă acțiunile C.I.A. din Italia aveau să fie dezvăluite mai tîrziu, în special în a doua parte a deceniului opt. Hotărîrea de a fi utilizată C.I.A. ca unealtă a războiului rece a fost luată la întrunirea Consiliului Securității Naționale din 19 decembrie 1947. În zilele următoare s-a decis și organizarea unor activități clandestine pentru a împiedica o victorie a Partidului Comunist Italian în alegeri.

C.I.A. dispunea de oameni care cunoșteau viața italiană, locurile, politicienii, mentalitatea. James Angleton, spre exemplu, cel care avea să se ocupe mai tîrziu de programele de interceptare a scrisorilor în SUA, lucrase în Italia, în timpul celui de-al doilea război mondial, ca agent al O.S.S.-ului. Nu era singurul și faptul acesta a permis o intervenție americană larg coordonată. Se pare că pînă și Mafia americană, Cosa Nostra, și-a adus o contribuție, avînd în vedere bunele raporturi stabilite cu serviciile secrete americane — la început cu O.S.S., apoi cu C.I.A. Colaborarea începuse în timpul războiului, cînd docurile și porturile americane au fost o vreme paralizate de grevele sau sabotajele unor docheri profasciști. Lucky Luciano, șeful Mafiei, a fost contactat în închisoarea în care se afla pentru proxenetism și fraudă fiscală și transferat într-un penitenciar... mai confortabil. Oamenii lui au preluat, în schimb, controlul porturilor și marina și-a putut continua nestingherită activitatea. Se pare că legăturile mafioților americani cu mafiosi din Sicilia au înlesnit debarcarea americană și au furnizat forțelor americane informații extrem de utile. Două decenii mai tîrziu, cu puțin înaintea morții, Luciano, care fusese eliberat din închisoare și deportat în Sicilia după război, afirma în memoriile sale că istoriile despre ajutorul dat de el la debarcare nu sînt decît invenții.

În Italia îndeosebi, C.I.A. s-a servit de mafioți pentru a ajunge în cercurile politice importante și pentru a corupe politicieni de frunte. În 1948, la scurtă vreme după decizia lui Hillenkoetter, directorul CIA, au început presiunile asupra Italiei. Grîne și alte bunuri au fost trimise pentru a acoperi lipsa de hrană, a fost organizată o campanie de scrisori a populației italo-americane, lideri din Congres și din lumea afacerilor au început să pronunțe frecvent discursuri, președintele Truman a amenințat că va refuza bani oricărui guvern italian care ar include comuniști, iar Grupul special de proceduri din cadrul Biroului pentru operațiuni speciale a furnizat fonduri secrete partidelor politice italiene de centru. Un moment de criză a fost creat pe măsură ce se apropiau alegerile și, în martie 1948, George Kennan, pe atunci șef al staffului de planificare politică din Departamentul de Stat, telegrafia reprezentanților SUA din Europa : „În ce privește Europa, Italia este punctul cheie. Dacă vor cîștiga alegerile comuniștii, întreaga noastră poziție în Mediterană, și posibil în toată Europa, ar fi probabil minată". Kennan socotea problema aceasta atît de serioasă încît recomanda chiar o intervenție americană militară directă dacă ar fi cîștigat alegerile comuniștii. „Eforturile" desfășurate la o asemenea scară au dat pînă la urmă roadele așteptate. Dar teama de o răsturnare a situației n-a încetat.

După al doilea război mondial politica americană în Italia a avut un scop constant : împiedicarea comuniștilor să ajungă la putere. Agenți C.I.A. din Roma primeau indicații pentru întărirea Partidului Creștin-Democrat și de slăbire a Partidului Comunist. Un oficial al creștin-democraților în contact cu C.I.A. ar fi spus : „Dacă aveam 25 000 dolari, puteam tipări un milion de afișe care îi acuza pe comuniști de cutare lucru. Dacă ofițerul C.I.A. era de acord, schița un proiect de afiș, îl trimiteau la Washington pentru aprobare. Dacă Helms socotea că proiectul avea sens, atunci obținerea banilor era asigurată și tot restul ; apoi proiectul trecea la șeful lui Helms, apoi la directorul C.I.A., la Casa Albă și la Departamentul de Stat".

Nu este de mirare că, așa cum procedase în Germania occidentală, C.I.A. a știut să organizeze serviciile secrete italiene și... să le controleze. În 1948, Reinhard Gehlen își alcătuiește faimoasa sa rețea, cu sprijinul lui Allen Dulles. Tot în 1948, este creat în Italia Servizio Informazioni Forze Armate Riuniti **(SIFAR), condus de generalul Giovani-Carlo Re. Îi urmează generalul Umberto Broccoli și generalul Ettore Musco, numit în septembrie 1952, tot cu binecuvîntarea C.I.A. Sub conducerea acestuia începe instalarea în secția D (de la** difesa, **apărare, mai precis, contraspionaj) a secretei** rubriche **M, în care sînt orînduite le schede (fișele) cuprinzînd fascicoli, dosare consacrate tuturor activiștilor și militanților importanți ai Partidului Comunist Italian, ai organizațiilor progresiste, ai sindicatelor și formațiunilor de stînga.**

Un document secret intern al Agenției Centrale de Informații este, din acest punct de vedere, interesant de citat. Sub aparența formă a unei constatări, a unei descrieri, se află o aprobare a ingerinței SIFAR în politica internă transalpină. Acest document secret al C.I.A. se prezintă ca un Raport special **intitulat** The Situation in Italy **(Situația în Italia) și este datat 5 iulie 1963. Raportul consacră două pagini asupra a ceea ce a fost numit „Dosarele secrete Tambroni-Scelba". Citățm : „Cînd Scelba a devenit ministru de interne a avut ideea să reunească o serie de dosare asupra personalităților de prim plan din mediile politice, sindicale, de afaceri și intelectuale. Sarcina a fost încredințată prefectului Pieche, care avusese funcții importante în poliția secretă și în serviciile de securitate. Dosarele au fost stabilite cu minuțiozitate și bine documentate, în ciuda subțirimii lor. Cînd Tambroni a devenit la rîndul său ministru de interne, a dat ordin lui Pavone să continue alcătuirea dosarelor și, cu aportul cîtorva ziariști, colaboratorii săi intimi (G... M..., C... C..., E... F..., N... M...), a fondat agenția Eco di Roma, care servea de acoperire pentru obținerea de informații asupra oamenilor politici, liderilor sindicali și ziariștilor. În scurt timp, lista dosarelor a cuprins mai multe mii de nume. Cînd a devenit prim-ministru. Tambroni a transportat dosarele într-un apartament particular din Piazza Indipendenza, unde s-au ocupat de ele un ziarist numit Tomassini și șeful său de cabinet, Mori. Intenția lui Tambroni era să utilizeze aceste dosare împotriva adversarilor săi politici, în scopul de a se menține la putere. Părăsind postul, Tambroni a dus dosarele într-o vilă a prietenului său M..., în Sardinia.**

După moartea lui Tambroni, parte din dosare au trecut în mîinile lui Scelba, prin grija lui A... T... și a lui T... Dosarele secrete Tambroni-Scelba au făcut obiectul mai multor schimburi de vederi confidențiale între personalitățile politice între care și ministrul Andreotti. S-a sugerat că ar fi de dorit luarea în posesie a dosarelor celor mai importante din colecția Tambroni-Scelba, împreună cu alte arhive particulare și plasarea lor într-o secție specială a SIFAR. Ministrul Andreotti a dat ordine lui De Lorenzo să facă asta..."

„Pentru oricine a observat cît de cît virtejurile produse de «afacerea SIFAR» scrie **Alain Guérin în Qu'est-ce-que la CIA ? — apare limpede că fără NATO și CIA n-ar fi existat niciodată vreun «complot de la Roma»". În 1964, cînd se petreceau aceste fapte, a existat pericolul real al unei lovituri de stat în Italia. Mulți au susținut că C.I.A. nu era străină de complot.**

Stelian Țurlea

1000+1

Președinte. *Deputații noului parlament gruzin l-au ales pe scriitorul Zviad Gamsahurdia președinte al forului legislativ suprem. Gamsahurdia, în vîrstă de 51 de ani, este liderul blocului de opoziție „Masa rotundă — Gruzia liberă", ieșit învingător în recentele alegeri generale. Principala problemă a noului parlament gruzin va fi completarea organelor executive cu noi cadre de conducere necompromise, a anunțat noul președinte. În cadrul acestei prime sesiuni urmează să fie stabilite stema, steagul și imnul republicii și vor fi aduse unele amendamente constituției, a declarat liderul gruzin*

Dublare

Președintele brazilian Fernando Collor de Mello a propus dublarea numărului de membri permanenți ai Consiliului de Securitate, prin admiterea Japoniei, Germaniei, Indiei și Braziliei. Propunerea a fost făcută cu ocazia unei scurte întrevederi avute cu primul ministru al Japoniei, Toshiki Kaifu, la Tokio. Sugestia Braziliei prevede ca noii membrii permanenți să nu aibă drept de veto, privilegiu de care s-ar bucura, în continuare, numai vechii membri, respectiv SUA, URSS, China, Marea Britanie și Franța.

Dezertori

Săptămînalul german „Der Spiegel" informează că mai mult de 200 de soldați sovietici staționați în Germania orientală au dezertat în cursul ultimei săptămîni. Revista precizează că 50 dintre aceștia au cerut azil politic în Germania, iar 150 sînt dați „dispăruți" în unitățile lor. De asemenea, se precizează că liderii militari sovietici sînt foarte preocupați de vînzările ilegale de arme realizate de către militarii care încearcă astfel să-și îmbunătățească solda foarte mică. Un militar în termen primește 25 DM pe lună (16,5 dolari), iar un locotenent 800 DM (533 dolari). Conform informațiilor furnizate de revistă, adevărate „burse de arme" sînt organizate noaptea în forturile apropiate de marile garnizoane sovietice de la Potsdam și Neubrandenburg (în apropierea Berlinului). O pușcă Kalașnikov se oferă pentru 200 DM (133 dolari), un pistolet pentru 100 DM, mine și grenade de mînă pentru 25 DM. Revista afirmă că Moscova a cerut Bonnului crearea unei comisii mixte sovieto-germane pentru a încerca să împiedice piața neagră și a-i îndemna pe dezertori să revină în cazărmile lor. Ministrul german al afacerilor externe, Hans-Dietrich Genscher, a însărcinat cu această misiune delicată pe secretarul de stat al afacerilor externe, Franz Bertele fost șef al reprezentanței permanente al RFG în RDG, informează revista.

Glob. *2 500 de perle reprezentînd oceanele și lacurile, 300 de rubine marcînd linia Ecuatorului, 309 diamante presărate în zona Arcticii — iată, în mare, cum arată cel mai „scump" glob pămîntesc. Costisitoarea realizare pentru care s-au cheltuit 400 milioane de yeni (2,9 milioane de dolari) aparține companiei japoneze Mikimoto and Co. Ltd., ce și-a aniversat un secol de existență. Compania (cea mai mare manufactură de perle din Japonia) se bucură de renumele de a fi reușit să cultive perle pentru prima dată în lume*

Lege

Parlamentul comunist al Albaniei a adoptat o lege electorală care prevede votul secret, alegerea deputaților din mai multe candidaturi și revizuirea drastică a constituției — relatează „Reuter", citînd agenția albaneză de știri. Documentele, care marchează un nou pas pe calea reformelor prudente din această țară — ultimul stat comunist din Europa răsăriteană —, au fost adoptate cu o săptămînă înainte de reuniunea la nivel înalt a CSCE, de la Paris, și la care Albania a solicitat să participe cu statut de membru cu drepturi depline.

„National Geographic"

Societatea americană „National Geographic" a prezentat, recent, la Washington, a șasea ediție a atlasului lumii. În această nouă alcătuire, atlasul reflectă transformările politice rapide ce s-au înregistrat în lume, arată surse ale revistei. Realizarea sa nu a fost lipsită de dificultăți : astfel, au fost imprimate, cu prioritate, hărțile fizice, apoi hărțile politice cel mai puțin controversate, în timp ce harta Germaniei a fost lăsată la urmă. O problemă în suspensie a constituit-o fixarea capitalei germane : Berlin sau Bonn ? „Munca este foarte complicată", explică John Garver, director al secției cartografice a societății, „numai dacă luăm în calcul faptul că, la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, în lume existau doar 70 de state, iar în prezent sînt 175". Alcătuirea noului atlas al lumii, de 405 pagini, a costat 18 milioane de dolari și include hărți ale populației, transporturilor și mediului înconjurător. În afara hărților tradiționale, această ediție cuprinde diferite imagini luate din satelit, inclusiv o hartă mondială, puțin cunoscută, care pune în evidență toate zonele de uscat, lipsite de nori, ce au fost realizate sub formă de mozaic ce reunește părți ale unor fotografii mai clare de satelit făcute de-a lungul anilor.

Tina Turner, *cunoscuta cîntăreață americană de rock, a oferit, la Rotterdam, ultimul spectacol din cariera sa*

Revenire

„Corpurile păcii" din SUA vor reveni în Panama, la aproape 20 de ani după ce fuseseră expulzate din țară de către președintele Omar Torrijos pentru „spionaj". Adunarea Legislativă panameză urmează să adopte o lege care va permite revenirea acestor voluntari americani. Către 1970, liderul militar panamez Omar Torrijos, a expulzat „corpurile păcii" — create în 1961 în SUA —, acuzîndu-le de a fi un instrument al CIA.

Necunoscute

Consiliul Europei („Europa celor 24") rămîne, la peste 40 de ani de existență, o instituție necunoscută, arată un studiu alcătuit

Diplomatice

● *Ambasadorul Zambiei în Angola și fiul său au fost arestați la Lusaka pentru trafic de droguri, a indicat un cotidian guvernamental citat de „AFP". Împreună cu alte cîteva persoane, aceștia formaseră o rețea în Zambia, devenită punct de tranzit între Europa și Africa de Sud.*

● *Ziarul madrilen „ABC" publică, cu întîrziere, o informație potrivit căreia guvernul spaniol a expulzat, cu doi ani în urmă, un diplomat al ambasadei americane la Madrid, acuzat de spionaj. „Știam de acest caz, dar n-am comentat", a declarat purtătorul de cuvînt al MAE spaniol. De asemenea, ambasada SUA nu a făcut nici o declarație. Potrivit ziarului „ABC", citat de agenția „Reuter", cel în cauză era secretarul 3 al Ambasadei americane, care a încercat să ajungă la banca de date secrete a guvernului spaniol. Drept urmare, MAE spaniol a cerut Washingtonului să-l înlocuiască pe diplomatul respectiv, dar nu a făcut publică această afacere. Pe de altă parte, „ABC" informează că, recent, autoritățile spaniole au adus la cunoștință ambasadei SUA din Madrid că vor cere înlocuirea unui alt diplomat american acreditat în Spania. Ulterior, diplomatul în cauză a plecat în concediu și nu s-a mai întors la post, a declarat o oficialitate spaniolă.*

de experți în comunicații, realizat între septembrie 1989 și mai 1990, prin consultarea a 513 parlamentari din opt țări membre și prezentat, recent, la Strasbourg. Astfel, majoritatea celor chestionați nu cunosc decît foarte puțin activitatea Consiliului : 59 la sută nu au fost în măsură să citeze nici măcar o singură acțiune pozitivă a organizației, iar anumite convenții europene inițiate de acest organism nu sînt cunoscute decît de 23 la sută din persoanele chestionate. Rezultatele studiului arată că această organizație interguvernamentală „nu este în priză directă cu țările Europei" și „nu este suficient de aproape de marele public".

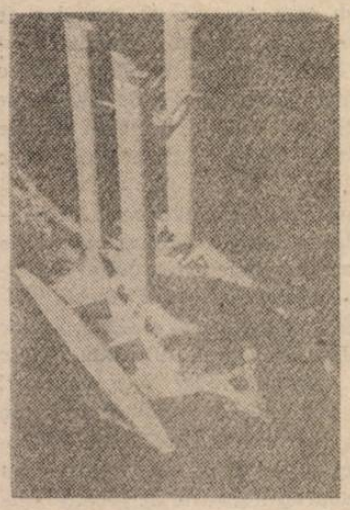

„Blue Nova". *Este numele unui nou model de iaht, proiectat și construit de englezul John Walker, inginer de avioane. Ineditul acestui aparat îl constituie faptul că el poate fi pilotat de o singură persoană, comanda fiind asigurată de un computer*

Femei

Numărul femeilor care s-au înrolat în forțele armate ale Australiei a crescut brusc după luna mai a.c., cînd autoritățile au permis încadrarea lor în majoritatea tipurilor de unități de luptă — a anunțat Gordon Bilney, ministrul federal pentru apărare, știință și personal. El a făcut cunoscut că în forțele navale aproximativ 95 la sută din categoriile de activități sînt deschise pentru participarea femeilor, inclusiv încadrarea lor în echipajele submarinelor. În cele trei luni premergătoare lunii septembrie, în forțele armate australiene s-au înrolat 1 537 de bărbați și 409 femei. Din totalul forțelor armate ale Australiei (67 605) 7 894 sînt femei.

Licitație. *La Nisa a avut loc, recent, o licitație mai puțin obișnuită : între alte obiecte, a fost vîndut și un „faimos" Trabant. E adevărat, automobilul „purta" pe capotă o pictură cu portretul lui M. Gorbaciov*

Premiere

● *Japonezul Toyohiro Akiyama, de la rețeaua de radio și televiziune Tokyo Broadcasting System („TBS"), va fi primul ziarist din lume care va călători în Cosmos într-o misiune specială sovietică la 2 decembrie, au anunțat surse ale „TBS" la Washington. Ziarul „Washington Post" anunța, săptămîna trecută, că Akiyama, pentru care „TBS" va plăti URSS 11 milioane de dolari, va face o călătorie de opt zile, pe stația spațială „Mir", împreună cu un grup de astronauți. Akiyama va fi și primul japonez care călătorește în spațiul cosmic, această posibilitate fiindu-i oferită de noua politică a URSS de a-și autofinanța programele de explorare a spațiului extraterestru. Akiyama a declarat presei că, în timpul antrenamentelor, are un sentiment de teamă ; pentru a se menține într-o bună formă fizică, el a eliminat berea din alimentație și a renunțat la fumat. El a mai menționat că, în timpul misiunii sale speciale, va filma pagubele generate de despăduririle excesive din Brazilia și Borneo, schimbările condițiilor climaterice de pe Terra, iar imaginile vor constitui subiecte ale unui viitor documentar.*

● *Secretarul general al NATO, Manfred Woerner, va vizita Ungaria între 22 și 25 noiembrie, a anunțat, la Budapesta, un purtător de cuvînt al Ministerului Afacerilor Externe. Woerner va avea întrevederi cu primul ministru Jozsef Antall, cu președintele Arpad Göncz, cu miniștrii de externe și apărării, pe teme privind securitatea europeană.*

● *Timp de șapte zile, o delegație a Vaticanului — prima cu caracter oficial — s-a aflat în Vietnam în scopul întăririi relațiilor bilaterale. Reprezentanții Sfîntului Scaun au vizitat Hanoiul și orașele Danang și Hue, acesta din urmă veche capitală și reședință a împăraților vietnamezi. Vietnamul, țară cu 65 milioane de locuitori, are aproximativ șapte milioane de catolici, majoritatea populației fiind alcătuită din budiști, dintre care mulți nu au practicat religia datorită politicii ateiste a regimului comunist.*

de MATTY

— Măcar să fi scris „nomenclatura" cu N majuscul : cel puțin atîta respect...

Figurine. *Jakob Schrotter are un hobby mai puțin obișnuit : din trunchiuri de copac el sculptează măști și figurine pe care apoi le pictează multicolor. Acestea, însă, nu rămîn obiecte de expoziție, ci sînt folosite ca elemente decorative în orașele fostei Germanii de Est. Figurinele le găsiți îndeosebi în locurile de popas turistic. Pot fi găsite și în Statele Unite și Australia*

Azil bulgar

Un vietnamez „remarcat" în Bulgaria, de diplomați ai țării sale, pentru că a tradus cartea președintelui Jelio Jelev, „Fascism", a cerut azil politic autorităților bulgare, a anunțat ziarul opoziției „Democrație", citat de „AFP". Pham Van Viem, care lucrează în construcții la Varna, a fost obligat să se refugieze din locuința sa și trăiește acum clandestin printre disidenți bulgari. Cartea lui Jelev, care a fost scrisă în anii '60, face o paralelă între fascism și comunism. (Biografia tumultuoasă a acestei cărți o prezentăm în chiar istorisirea autorului, în partea a doua a revistei noastre).

Rubrică realizată de Mihaela Brumă

C.S.C.E.

Paris – „borna zero" a noii Europe

Într-o Europă care nu a fost lipsită de evenimente majore, în ultimul timp, reuniunea la nivel înalt a CSCE de la Paris reprezintă o adevărată piatră de hotar care marchează încheierea unei etape în istoria continentului şi deschiderea alteia mai promiţătoare.

Se cuvine precizat, de la bun început, că reuniunea din capitala Franţei — organizată după 15 ani de la semnarea Actului final de la Helsinki — nu ar fi fost posibilă dacă nu s-ar fi înfăptuit profundele schimbări politice din Europa răsăriteană. Comentată şi răs-comentată, întrunirea „la vîrf" din capitala Franţei, reunind şefii de stat sau de guvern din 34 state participante la procesul CSCE, este socotită, în primul rînd, ca un sfîrşit de capitol. Acest capitol, început la 1 august 1975 în sala Finlandia din Helsinki, a dat satisfacţie celor care au avut încredere în aşa-numitul „proces de la Helsinki". Privită retrospectiv, CSCE s-a ivit ca urmare a dorinţei Moscovei de a vedea consacrat statu quo-ul teritorial de după cel de-al II-lea război mondial şi, totodată, din voinţa statelor occidentale de a ameliora drepturile omului dincolo de „cortina de fier". Carta adoptată la Helskinki a fost lărgită şi nuanţată prin adoptarea de noi documente şi înţelegeri, atît în cadrul procesului de dezarmare, în domeniul cooperării economice, cît şi în înfăptuirea prevederilor convenite, în faimosul „coş al treilea" al negocierilor CSCE privitor la drepturile omului.

În acelaşi timp, Actul final de la Helsinki a servit ca stindard diferitelor mişcări de disidenţă din Europa răsăriteană şi în cele din urmă se poate spune că a contribuit la sfîşierea „cortinei de fier". În pofida învinuirilor reciproce din partea celor două blocuri că sînt ignorate sau încălcate anumite prevederi din Actul final şi în ciuda ameninţărilor că procesul CSCE ar putea să eşueze, el a rezistat.

Reuniunea de la Paris are, prin urmare, loc într-un moment în care s-a pus capăt ostilităţilor de la bloc la bloc, care au marcat sfîrşitul „războiului rece", după înfăptuirea unificării Germaniei (moment important, fără de care nu ar fi putut fi regîndită noua arhitectură a Europei) şi în condiţiile în care s-au realizat mari progrese în domeniul dezarmării şi cînd frontierele statelor continentului sînt practic deschise.

Delegaţii din partea celor 34 state (mai puţin cu unul faţă de momentul Helsinki, datorită unificării Germaniei), reprezentînd circa un miliard de locuitori, au deschis în acelaşi timp o nouă pagină în istoria bătrînului continent. Plecînd de la noile date apărute ca urmare a prăbuşirii regimurilor comuniste, participanţii au avut posibilitatea să schiţeze noua hartă a relaţiilor la nivel european prin adîncirea procesului de destindere, lărgire a democraţiei şi asigurare a drepturilor omului.

De altfel, întrunirea propriu-zisă a fost prefaţată de semnarea Tratatului asupra reducerii forţelor convenţionale în Europa, convenit în urma negocierilor de la Viena şi considerat „acordul de dezarmare cel mai important semnat vreodată, prin numărul ţărilor implicate, proporţia amplă a reducerilor... şi elaborarea unui sistem de verificare eficace" — aşa cum aprecia un purtător de cuvînt al guvernului francez. Celălalt document semnat este Carta de la Paris pentru drepturile democratice, un fel de declaraţie de bune intenţii prin care utopia unei Europe unite să se transforme într-o promisiune realizabilă.

Apoi, în clădirea de pe avenue Kléber — bine păzită de un număr impresionant de poliţişti — marele conclav a ascultat alocuţiunile şefului statului francez, François Mitterrand, şi secretarului general al ONU, Javier Perez de Cuellar. Secvenţele din ziua întîi a importantului „rendez-vous" — „umbrite", oarecum, doar de refuzul organizatorilor de a-i accepta pe reprezentanţii Estoniei, Letoniei şi Lituaniei cu statut de observator — au mai cuprins declaraţiile rostite de preşedintele SUA, George Bush, şi preşedintele sovietic, Mihail Gorbaciov, urmaţi de alţi şefi de delegaţii. Preşedintele României, Ion Iliescu, urma să-şi rostească discursul marţi la amiază (după închiderea numărului revistei noastre).

C.S.C.E.: 1975 — 1990

— cronologie —

CSCE a fost rezultatul unor îndelungi demersuri desfăşurate între 3 iulie 1973 şi 25 iulie 1975, între ţările NATO şi cele ale Tratatului de la Varşovia.

☐ **La** 1 august 1975, **Conferinţa pentru Securitate şi Cooperare în Europa (CSCE) s-a încheiat cu** Actul final de la Helsinki, **care stabilea standardele de comportament pentru cele 35 de state participante din Europa (minus Albania), SUA şi Canada, în trei sfere specifice : — securitatea militară (coşul unu) ; — cooperarea economică şi tehnică (coşul doi) ; — drepturile omului (coşul trei).**

Documentul de la Helsinki prevedea notificarea oricăror manevre militare majore care implicau participarea a mai mult de 25 000 de militari, precum şi alte măsuri de creştere a încrederii.

Trei conferinţe majore au fost organizate în vederea revizuirii implementării Actului final de la Helsinki : — Belgrad 1977 — '78 ; Madrid 1980 — '83 ; Viena 1986 — '89. Fiecare dintre aceste reuniuni au lărgit aria activităţilor şi acordurile CSCE.

☐ Reuniunea de la Belgrad **(din cadrul CSCE) desfăşurată între** 4 octombrie 1977 **şi** 9 martie 1978 **a fost un eşec. Statele Tratatului de la Varşovia au insistat că reproşurile Occidentului faţă de abuzurile la adresa drepturilor omului constituiau un amestec în treburile lor interne, interzis prin acordurile CSCE.**

☐ Reuniunea de la Madrid, **care a avut loc între** 11 noiembrie 1980 **şi** 9 septembrie 1983 **a avut drept rezultat elaborarea unor documente suplimentare privind drepturile omului şi alte angajamente. S-a convenit organizarea unei conferinţe asupra măsurilor de creştere a încrederii şi securităţii** (Confidence and Security — Building Measures — **CSBM).**

☐ Reuniunea de la Viena **dintre** 4 noiembrie 1986 **şi** 19 ianuarie 1989 **a realizat progrese în domeniul drepturilor omului, ca şi în altele, permiţînd pregătirea procesului de creştere a pluralismului politic în Europa răsăriteană.**

Stabilită, pentru prima dată, la reuniunea CSCE de la Madrid, Conferinţa asupra măsurilor de creştere a încrederii şi securităţii şi dezarmării în Europa **(Confidence and Security — Building Measures and Disarmament in Europe-CSBM), denumită prescurtat şi Conferinţa pentru dezarmare în Europa (Conference on Disarmament in Europe — CDE) şi-a desfăşurat prima fază la** Stockholm, **între** 17 ianuarie 1984 **şi** 22 septembrie 1986.

☐ **La** 24 ianuarie 1984, **NATO a înaintat un pachet de propuneri privind schimburi de informaţii asupra forţelor militare ; prevederi anuale ale activităţilor militare ; notificarea celor importante ; permiterea observării activităţilor militare importante ; asigurarea mijloacelor de verificare a acordurilor ce vor fi încheiate ; stabilirea de comunicaţii speciale între cele 35 de ţări.**

☐ **La** 8 martie 1985, **NATO prezintă textele integrale ale celor şase măsuri de creştere a încrederii şi securităţii sub forma unui document detaliat al CDE.**

☐ **La** 30 iunie 1986, **în efortul de a accelera CDE, Occidentul oferă o iniţiativă în cinci puncte în problemele-cheie ale notificării observării şi verificării activităţilor militare.**

☐ **La** 22 septembrie 1986, **la** Stockholm **s-a încheiat un acord asupra măsurilor destinate a reduce riscul izbucnirii accidentale a războiului pe continent, în conformitate cu principiile conţinute în Actul final de la Helsinki. Cele 35 de state s-au angajat să notifice cu doi ani în avans operaţiunile militare desfăşurate între Atlantic şi Urali ; au permis inspecţii la sol şi aeroporturi, cu dreptul de a le refuza, verificări în conformitate cu angajamentele asumate în cadrul CSBM. Măsurile adoptate la Stockholm au fost considerate ca marcînd un avans substanţial faţă de cele conţinute în Actul final de la Helsinki.**

☐ **La** 9 martie 1989, **reprezentanţi ai ţărilor din NATO şi ai celor din Tratatul de la Varşovia s-au reunit la** Viena **pentru a începe discuţiile mandate de CSCE asupra reducerii forţelor convenţionale în Europa** (Conventional Armed Forces in Europe — **CFE) — una din priorităţile procesului CSCE. Scopul iniţial a fost reducerea superiorităţii masive a forţelor convenţionale de care dispunea Pactul de la Varşovia. Scopul negocierilor l-a reprezentat, totodată, sporirea securităţii şi stabilităţii de la Atlantic la Urali, prin stabilirea unor niveluri mai joase ale forţelor convenţionale şi reducerea riscului unui atac prin surprindere şi a unei acţiuni ofensive pe scară mare. Negocierile au făcut progrese rapide, tratatul fiind gata pentru semnare în toamna acestui an. Principalii negociatori, ca şefi ai delegaţiilor, au fost Oleg Grinovski (URSS) şi James Woolsey (SUA). De fapt, din octombrie 1973 şi pînă în ianuarie 1989, cele 23 de state ale pactelor militare opuse din**

Din Tratatul privind dezarmarea convenţională

Primul acord cu privire la dezarmarea convenţională în Europa, **adoptat la Viena după 20 de luni de negocieri, prevede o reducere drastică a principalelor tipuri de arme clasice, făcînd astfel imposibil orice atac surpriză pe continentul european.**

Textul convenit de reprezentanţii celor 16 ţări ale NATO şi cele 6 state din Tratatul de la Varşovia, parafat la Viena, a fost semnat luni la Paris de cei 22 şefi de stat sau de guvern.

Fixînd un plafon de 20 000 tancuri, 30 000 vehicule blindate de luptă, 20 000 piese de artilerie, 6 800 avioane şi 2 000 elicoptere pentru fiecare parte (alianţă), documentul presupune ca, în special URSS, să distrugă o mare parte din arsenalul său la acest capitol, superior forţelor NATO.

Pentru ca o singură ţară să nu deţină prea multe arme, tratatul limitează la aproximativ o treime ansamblul armelor clasice staţionate în Europa deţinute de o singură ţară semnatară.

De asemenea, pentru a evita o prea mare concentrare regională de arme, tratatul prevede patru zone concentrice, dintre care cele mai sensibile în Europa centrală şi pe flancurile alianţelor, şi s-a decis o reducere a numărului de tancuri, piese de artilerie şi vehicule blindate de luptă.

În zona periferică, din care face parte şi ţara noastră, potrivit acestor criterii convenite, adică flancurile de sud şi nord ale NATO (Grecia, partea europeană a Turciei, Norvegia şi Islanda), şi ale Pactului de la Varvoşia (Bulgaria, România, districtele militare Leningrad, Odesa, Transcaucazia şi Caucazul de nord din URSS), tratatul îngăduie staţionarea unui număr de 4 700 tancuri, 5 900 vehicule blindate şi 6 000 piese artilerie.

Toate aceste reduceri trebuie efectuate într-un interval de maximum 40 de luni, cu două etape intermediare. După primele 16 luni ar trebui să se reducă 25 la sută din total, iar după 28 de luni 60 la sută. Documentul conţine de asemenea un sistem de verificare eficient.

Pentru întărirea stabilităţii şi securităţii în Europa statele semnatare ale tratatului îşi vor continua negocierile la Viena, începînd de la 26 noiembrie, cu obiectivul realizării, înainte de viitoarea reuniune la nivel înalt a CSCE (Helsinki 1992), a unui acord complementar privind reducerile efective de forţe convenţionale staţionate pe continent.

De-a lungul negocierilor

La 9 martie 1989 **începeau negocierile între statele membre ale NATO şi ale Tratatului de la Varşovia privind forţele armate convenţionale (CFE), precum şi cele vizînd măsurile de încredere şi securitate cu participarea celor 35 de state membre ale CSCE (CSBM). La** 29 mai acelaşi an, **NATO acceptă să includă efectivele sovietice şi americane staţionate în afara graniţelor lor, avioanele şi elicopterele de luptă. La** 22 septembrie **sînt prevăzute propunerile occidentale în CSBM, iar la** 17 octombrie **se realizează primul acord CFE privind definirea pieselor de artilerie. După ce la** 19 octombrie **sînt prezentate propunerile Tratatului de la Varşovia în CSBM, la** 14 decembrie **ambele pacte prezintă proiecte proprii ale tratatului privind dezarmarea convenţională. În** 1990 **la** 13 februarie **la Ottawa miniştrii de externe din cele două pacte acceptă limitarea la 195 000 de persoane a forţelor sovietice şi americane staţionate în Europa centrală. La** 1 iunie, **la Washington, preşedinţii George Bush şi Mihail Gorbaciov au convenit să termine negocierile asupra dezarmării înainte de sfîrşitul lui 1990, iar la** 30 august **miniştrii vest şi est-german de externe se angajează să limiteze forţele armate ale Germaniei unificate la 370 000 oameni. Miniştrii de externe american şi sovietic anunţă la** 12 septembrie **la New York că au căzut de acord asupra plafoanelor pentru artilerie şi elicoptere de luptă ; de asemenea se înregistrează progrese importante cu privire la plafonul avioanelor de luptă. Urmează o serie de acorduri succesive la** 17 octombrie, **cu privire la plafonul şi definirea elicopterelor. La** 16 noiembrie **este adoptat tratatul la nivelul şefilor de delegaţii, iar la** 18 noiembrie **documentul e parafat la Viena. În sfîrşit la** 19 noiembrie **tratatul este semnat solemn la Paris.**

Cuvîntările rostite n-au fost strict protocolare şi solemne, ci au schiţat angajamentele statelor către noi acţiuni în favoarea stabilităţii, securităţii şi a unei noi coeziuni între semnatari. Se anticipează, de altfel, că „sommet"-ul parizian va proceda la crearea unor organisme de lucru ale CSCE menite să asigure continuitate şi substanţă angajamentelor asumate, fără ca ele să se transforme în structuri birocratice inutile.

Prezenţa la Paris a 34 şefi de stat şi de guvern a fost şi un prilej oportun pentru numeroase întrevederi bilaterale şi pentru schimburi neoficiale de păreri cu privire la situaţia internaţională, în primul rînd situaţia din Golf.

Început ezitant, dar mereu însoţit de speranţă, procesul CSCE închide, aşadar, la Paris o acoladă, dînd acum posibilitatea „proiectanţilor" să schiţeze înfăţişarea noii „case europene". O casă în care fiecare „apartament" ar trebui să beneficieze de expunere egală sau măcar echitabilă la soare.

Ştefan Nicolae

Europa negociaseră, fără succes, în scopul reducerii reciproce şi echilibrate a forţelor din Europa (Mutual and Balanced Force Reductions — **MBFR).**

Negocierile CFE s-au deosebit de alte discuţii anterioare axate pe armele convenţionale, care includeau doar pe unii membri ai NATO şi Tratatului de la Varşovia şi se concentrau, în exclusivitate, pe nivelele efectivelor militare din centrul Europei.

Tratatul limitează sistemele majore de arme convenţionale care sînt esenţiale în cazul lansării unor operaţiuni militare ofensive — ceea ce reprezintă cel mai ambiţios acord privind controlul armamentelor încheiat vreodată. Prezintă şi avantajul că echipamentul redus pînă la limitele stabilite va fi distrus şi deci nu va mai putea fi reintrodus în regiunea de la Atlantic la Urali. Propunerile de verificare includ schimburi de date, inspecţii la faţa locului, aducerea forţelor sovietice în graniţele lor vestice, în paralel cu sporirea încrederii că interesele de securitate ale URSS sînt respectate.

☐ **La** 9 martie 1989, **concomitent cu negocierile CFE, a început la** Viena prima rundă CSBM. **Propunerile occidentale s-au centrat asupra unui schimb de informări anuale privind organizarea militară, efectivele, echipamentele şi bugetele militare ; în plus : vizite de evaluare a forţelor incluse în informare, îmbunătăţiri ale modalităţilor de observaţie şi inspecţie a exerciţiilor militare conţinute în documentul de la Stockholm, ca şi o reţea de comunicaţii care să lege cele 35 de ţări. Occidentul mai propune un seminar asupra doctrinei militare.**

☐ 5 mai — 12 iulie 1989 **este perioada care se confundă cu** runda a doua a **negocierilor** CSBM de la Viena. **Propunerile ţărilor răsăritene au inclus şi două propuneri respinse de NATO : includerea activităţilor aero-navale (cu prioritate cele navale) în schimbul anual de informări şi reduceri ale activităţilor militare.**

☐ **Întîlnirile s-au încheiat** la 21 mai 1990 **cu** runda a şaptea **care se soldează cu un acord asupra schimbului de informări, îmbunătăţirea documentului de la Stockholm şi un schimb anual de informări privind bugetele militare.**

☐ **La** 25 octombrie 1989, **în timpul unei vizite în Finlanda, preşedintele Mihail Gorbaciov a declarat că URSS nu are nici un drept moral sau politic să se amestece în treburile interne ale vecinilor săi din Europa răsăriteană.**

☐ **Între** 1 şi 4 decembrie 1989, **preşedintele Bush a discutat cu preşedintele Gorbaciov, lîngă** Malta, **transformările care au loc în Europa şi şi-au informat, ulterior, aliaţii din cele două pacte.**

Pentru prima dată, într-un discurs rostit la Berlin (12 decembrie 1989), **secretarul de stat american James Baker, referindu-se la noua situaţie din Europa, inclusiv la misiunea NATO şi a CEE, a evocat** „un nou rol" pentru CSCE.

☐ **La** 16 ianuarie 1990, **şefii militari ai celor 35 de state ale CSCE au convenit la Viena să discute metode de reducere a tensiunilor militare în Europa.**

☐ **La Conferinţa de la Viena (1986—1989), cele 35 de state participante au convenit organizarea a zece intersesiuni pînă la conferinţa CSCE programată a se desfăşura, tot la Helsinki, în 1992, ce urma să fie a II-a. Ca urmare : în 1989 au fost organizate (în cadrul CSCE) : — Forumul Informaţiei de la Londra ; — Reuniunea privind drepturile omului de la Paris ; — Întîlnirea asupra mediului înconjurător de la Sofia. Din cele zece intersesiuni, anul 1990 a fost marcat de :**

a) Conferinţa de la Bonn **(martie) asupra cooperării economice în Europa, la care „cei 35" au convenit asupra principiilor economiei de piaţă, ca bază a relaţiilor lor economice reciproce ;**

b) Conferinţa de la Copenhaga **(iunie) asupra drepturilor omului, unde s-a ajuns la un consens privitor la principiile alegerilor libere şi a statului de drept în noile democraţii răsăritene ;**

c) Întîlnirea de la Palma de Mallorca **(septembrie) referitoare la problemele Mediteranei, cu accent pe cele ale mediului înconjurător.**

☐ **La** 31 mai 1990, **la întîlnirea lor de la** Washington, **Bush şi Gorbaciov au propus organizarea unor reuniuni anuale ale CSCE.**

☐ **La** 5 iunie 1990, **la** Copenhaga, **Roland Dumas a sugerat ca reuniunea la nivel înalt să aibă loc între 19—21 decembrie la Paris. Un comitet pregătitor reunit, la** 10 iulie la Viena, **a stabilit ordinea de zi, calendarul şi alte modalităţi de organizare a forumului la nivel înalt al CSCE.**

☐ **Conferinţa CSCE de la** Paris din 19—21 noiembrie, **la nivel înalt, o anticipează, cu doi ani, pe cea de la Helsinki, şi a fost reclamată de semnarea acordului CFE.**

Întîlnirile CSCE din 1991 includ, în ianuarie, una organizată în La Valletta a experţilor în soluţionarea paşnică a conflictelor ; în mai, un simpozion asupra moştenirii culturale la Cracovia şi în septembrie, la Moscova, cea asupra drepturilor omului.

Doina Topor

Uniunea Sovietică

În cine a tras Șmonov?

● noi amănunte despre tentativa atacului terorist din Piața Roșie

Împușcăturile de lîngă zidul Kremlinului au stîrnit multă vîlvă. Unii s-au grăbit să atribuie cazul metehnelor democrației și au învinuit „forțele de stînga" de trecerea la practica terorii. Alții au suspectat aparatul de partid de tentativa de a înscena spectacolul, pentru a trece la ofensiva pe scară mare împotriva acelorași „forțe de stînga" nou apărute.

Cine este, așadar, Aleksandr Șmonov ? Un tînăr de 30 de ani, căsătorit, și care are o fetiță de doi ani și jumătate. Este membru al filialei din Kolpino a Partidului Liber Democrat din Federația Rusă, membru al Frontului Popular din Leningrad. De aproximativ o lună este fără ocupație. Mai înainte lucrase ca lăcătuș la Centrala industrială „Uzina Ijorsk". Cam aceasta ar fi tot ce se știe despre el. Și dacă nu s-ar fi auzit la 7 noiembrie împușcăturile din Piața Roșie, în genere nu am fi aflat nimic despre acest individ. Acum însă organele de justiție analizează amănunțit fiecare pas al lui din ultimele luni.

Din cîte s-a putut afla, Șmonov plănuise demult tentativa unui atac terorist. Iată ce a comunicat redacției în legătură cu aceasta A. Vrublevski, adjunct cu problemele Securității statului al Direcției pentru supravegherea respectării legilor a Procuraturii U.R.S.S. Cu circa trei săptămîni înaintea sărbătorilor, răufăcătorul a procurat, pentru suma de 900 ruble, o pușcă nemțească cu două țevi, calibrul șaisprezece. A achiziționat-o pe cale legală, obținînd, cum se cuvine, permis de portarmă. Și-a făcut, de asemenea, un toc de praf de pușcă, tuburi de cartușe și gloanțe. Despre cum trebuie încărcate cartușele el a citit într-o lucrare de la o bibliotecă publică și a mai luat relații de la vînători într-un magazin. Urmînd acest curs intensiv de „alfabetizare", Șmonov a început să frecventeze adesea pădurea, unde își regla arma.

Formîndu-se ca trăgător de elită, viitorul terorist a trecut la partea următoare a planului său lugubru. Căci însușirea modului de folosire a armei era o treabă făcută pe jumătate — ea mai trebuia transportată la locul ipoteticului atentat. De aceea Șmonov re-

În exclusivitate de la agenția Novosti

tează patul armei, coase un accesoriu special pe partea interioară a căptușelii hainei — ceva asemănător cu un covoraș de cauciuc — pentru ca arma să nu se reliefeze de sub haină, își pregătește un fular foarte lat, tot în scopul camuflării. Și, ca un ultim accesoriu al „toaletei" sale, își face rost de un palton lung, pînă aproape de călcîie. Așa și-a propus Șmonov să-și transporte ucigătoarea povară pînă în Piața Roșie.

Astfel, în dimineața zilei de 6 noiembrie, infractorul se deplasează din Leningrad în capitală. Predă geamantanul cu arma la „bagaje de mînă", iar el însuși, apelînd la serviciile „biroului de cazare" al unei cooperative, merge să se instaleze peste noapte la una din adresele ce i-au fost oferite. Discutînd cu stăpîna locuinței, Șmonov află că nu e chiar așa de simplu să ajungi în Piața Roșie. De aceea el parcurge ziarele de seară din Moscova, unde sînt publicate locurile de

Imobilizarea atentatorului din Piața Roșie

întîlnire a coloanelor de moscoviți participanți la sărbătoare. Și, pentru orice eventualitate, decupează un anunț din „Vecerneaia Moskva". În aceeași zi, după ce s-a orientat pe teren, Șmonov aduce arma la locuința închiriată. În ziua de 7 noiembrie, dimineața devreme, se strecoară în coloana din raionul Bauman.

Pentru ceea ce s-a petrecut mai departe, să-i dăm cuvîntul sergentului major de miliție Andrei Milnikov, cel care a reușit să-l facă inofensiv de infractor.

— Mă aflam în penultimul rînd al coridorului de ordine. Alături de magazinul G.U.M. și exact vizavi de Mausoleu. Eram îmbrăcat în uniformă și aveam asupra mea o stație radio portativă, ca să țin permanent legătura cu statul major al organizării sărbătorii : urmăream cînd trebuie să se deplaseze coloana mai repede și cînd mai încet. Probabil că de aceea mi-a atras atenția persoana lui Șmonov. Tocmai în momentul respectiv, în rîndurile manifestanților se formase un gol de vreo cinci metri. În centrul lui s-a pomenit singur infractorul. Mi s-a părut suspect că el studia foarte atent tribuna prezidențială a Mausoleului, ba chiar a și grăbit cumva pasul. Ceea ce a urmat apoi s-a petrecut fulgerător — Șmonov și-a descheiat paltonul, a apucat arma fără pat și a ochit. Ce să fac ? Să-l răpun ? În acest caz s-ar fi putut să fie atinși și cei din preajma lui. Atunci, apucînd cu mîinile țeava puștii, o îndrept brusc în sus. Și îndată a urmat împușcătura. În aer. Am mai rotit încă o dată țevile și din nou o împușcătură. De astă dată la nivelul taliei, pe direcția G.U.M. Bine că băieții din ultimul rînd au reușit totuși să reacționeze, aruncîndu-se care la pămînt, care în dreapta sau în stînga. Apoi și-au făcut apariția cechiștii. Pe locul accidentului s-au găsit și două containere cu cartușe.

Acum Șmonov se află în arest preventiv la K.G.B. al U.R.S.S. de la Lefortovo. Acolo el a scris de mînă o declarație, în care își recunoaște integral intențiile criminale. După toate probabilitățile, infractorul a acționat de unul singur, fără complici. Așa după cum a explicat el, dacă ar fi antrenat la „operațiune" și alte persoane, s-ar fi diminuat considerabil șansa de izbîndă, întrucît cineva ar fi putut pur și simplu să vorbească despre actul terorist pe care îl pregătea. În prezent a plecat spre Leningrad un grup de anchetatori ai K.G.B. Aceștia urmează să interogheze la fața locului martori, cunoștințe și rude ale lui Șmonov, să facă o percheziție la locuința sa. În căsuța lui de la țară a și fost găsit patul armei din care a tras el la Moscova. Și încă ceva. Organele de justiție nu fac nici o legătură între fapta lui Șmonov și calitatea sa de membru al Partidului Liber Democrat din Federația Rusă.

Dar în cine a tras totuși teroristul ? Nici la miliție, nici la K.G.B., nici la procuratură nu s-a aflat deocamdată răspuns la această întrebare. Deși... Deși toate faptele atestă că țința lui urma să fie primul om din stat. Ancheta continuă.

I. Baranovski

STOP CADRU

Președintele sovietic Mihail Gorbaciov, alături de primul ministru Nikolai Rijkov, într-o imagine luată, în septembrie, la Congresul PCUS. Se vor despărți datorită plecării premierului ? Observatorii din Moscova presupun acest lucru, în urma raportului prezentat de șeful statului sovietic, în fața Sovietului Suprem al URSS, în care este propusă „reorganizarea guvernului", prin cooptarea „specialiștilor și personalităților politice celor mai respectate, precum și a celor care se bucură de un larg sprijin în rîndul populației". În cuvîntarea sa, Boris Elțin, președintele Federației Ruse, a cerut demisia guvernului Rijkov și constituirea unui „comitet de criză"

Drama minorităților naționale din Ungaria

dr. Petre Bărbulescu

Problema minorităților naționale este astăzi din ce în ce mai prezentă în preocupările unor state ca și ale unor forumuri internaționale, inclusiv ale Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, care a patronat deja mai multe întîlniri internaționale cu această temă.

Rădăcinile acestei probleme se întind departe, în trecutul istoric al popoarelor europene, ea avîndu-și sorgintea, pe de o parte, în marile migrații ale populațiilor din timpuri mai vechi, iar, pe de altă parte, în mișcările de populații, în colonizările pe care, într-un moment sau altul al istoriei continentului european, le-au practicat marile imperii multinaționale ce au stăpînit, în perioade diferite, întinse zone și numeroase popoare ale Europei.

Așa se face că astăzi încă, urmare a acestor situații din trecut, multe zone ale continentului nostru constituie, din punct de vedere etnic, un amestec de populații de origini diferite, cu tradiții istorice și culturale, cu obiceiuri și, evident, cu limbi materne diferite. Există, cu alte cuvinte, o problemă a minorităților naționale în Europa.

Trebuie să facem însă o precizare din capul locului : pentru unele state, faptul că pe propriul teritoriu național continuă să viețuiască, alături de populația majoritară și minorități etnice diferite, care își păstrează propria limbă și propriile obiceiuri tradiționale, spiritualitatea proprie constituie, fără îndoială, o confirmare concretă a grijii și a politicii pline de tact, corecte față de acestea. Înseamnă, de asemenea, că acestor minorități etnice li s-au creat condiții propice de dezvoltare, că nu s-a acționat în nici un fel pentru a le distruge prin deznaționalizare, prin dizolvarea în masa populației majoritare.

Pentru alte state însă, această problemă constituie, realmente, una de răspundere, cel puțin în fața principiilor de moralitate, deoarece, faptele o dovedesc, minoritățile naționale existente pe propriul lor teritoriu, uneori ocupînd o pondere însemnată în ansamblul populației în urmă cu 6—7 decenii, au fost înghițite în cea mai mare parte în masa majoritară a populației, printr-o politică dură de deznaționalizare, unele dintre acestea dispărînd pur și simplu pînă în zilele noastre.

De aceea trebuie făcută încă de la început o delimitare netă între interesul firesc pentru soarta minorităților naționale în sensul că este și va fi necesar în continuare ca ele să se bucure, în mod egal, alături de populația majoritară din țările unde își duc viața, de toate drepturile fundamentale ale omului — politice, economice, sociale, culturale și cetățenești — și încercările unor cercuri politice interesate din diferite țări de a profita de această problemă în scopuri vădit imorale, țintind în primul rînd acoperirea propriei politici ostile și deznaționalizatoare duse față de minoritățile naționale pe care, practic, le-au lichidat și apoi urmărind, sub stindardul așa-zisului interes față de propriii conaționali trăitori în statele vecine, scopuri revanșarde, revizioniste.

În acest din urmă caz, agitarea acestei probleme este departe de a servi în vreun fel obiectivele fundamentale ale Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, ale altor forumuri interesate în problematica largă a punerii în aplicare a drepturilor fundamentale ale omului, în ultimă instanță ale intereselor minorităților naționale însele, nefăcînd de fapt decît să tulbure climatul internațional, să introducă elemente noi de tensiune în raporturile dintre statele implicate și, pe plan mai general, în raporturile internaționale.

Modul în care unele cercuri din Ungaria ridică, în zilele noastre, probleme minorităților maghiare trăitoare pe teritoriile unor state vecine, inclusiv România, în momentul în care în zona geopolitică respectivă au loc transformări fundamentale ale structurii sistemului politic din aceste țări trezește o îngrijorare legitimă în cercurile politice și în opinia publică din țările respective, cu atît mai mult cu cît o cercetare a mijloacelor folosite de cei care agită lucrurile în acest scop dovedește că se urmează un scenariu binecunoscut încă din perioada interbelică, propaganda răuvoitoare și nesusținută de adevărul faptelor ca și incriminarea unor fapte inexistente și vehicularea lor cu obstinație aducînd în memorie perioade de tristă amintire din istoria interbelică.

Evident, unul din statele luate în colimatorul acestei propagande răuvoitoare în ultimul timp este România.

Amestecîndu-se direct în treburile interne ale țării noastre, ridicînd pretenții și dînd chiar indicații de felul în care trebuie soluționate problemele minorităților naționale din România, în speță ale minorității maghiare, unele cercuri politice din Ungaria încearcă, prin diferite metode, să creeze o stare de tensiune în țara noastră, spre a internaționaliza problema minorității maghiare din România, în speță a Transilvaniei, către care cercurile revizioniste maghiare își îndreaptă de fapt privirile.

În ultimul timp, pe frontul politic din Ungaria se vehiculează o teză față de care cercurile oficiale maghiare, începînd cu Ministerul Afacerilor Externe și mergînd pînă la unele cercuri parlamentare, au o poziție de aprobare sau cel puțin de tacită înțelegere, anume că intrarea României în Europa ar trece pe la Budapesta. Aceasta nu ar însemna mare lucru dacă s-ar referi la reperele geografice ale Europei Occidentale, Ungaria aflîndu-se la Vest de România. Țara noastră se află însă în Europa și poporul român este stăpîn pe aceste meleaguri, românești și europene în același timp, de peste două mii de ani cînd strămoșii actualilor maghiari europeni se aflau încă în pustietatea stepelor asiatice. Noi știm însă că de fapt cei care au inventat această teză și o vehiculează nu se referă nici la geografie și nici la istorie. Ei țintesc către scopuri cunoscute azi în România de toată lumea : sub masca interesului față de propriii conaționali trăitori în țara noastră, unde li s-au creat condiții de viață și de dezvoltare, uneori mai bune decît românilor, adică majorității, ei vizează scopuri revizioniste, parte a obiectivului strategic final al ungarismului — realizarea *Ungariei mari sau a Ungariei „Sfîntului Ștefan"*.

Este deosebit de semnificativ că însuși ministrul maghiar de externe, în cîteva luări oficiale de poziție, referindu-se la atitudinea Ungariei față de România post-revoluționară, și-a exprimat pretenția absurdă ca pentru îmbunătățirea relațiilor româno-maghiare, România să înscrie în propria Constituție prevederea că este un stat multinațional. Absurdul și iraționalul unei asemenea idei reiese fie și doar din faptul că în ansamblul populației statului român ponderea minorităților naționale se învîrte în jurul cifrei de 10 la sută.

Dar care a fost și care este situația din Ungaria din acest punct de vedere ? Care a fost și care este politica pe care acest stat a dus-o și o duce față de minoritățile sale etnice și religioase ? Ar fi suficient să ne referim la propriii noștri conaționali trăitori în Ungaria, la involuția demografică dramatică a acestora — de la peste 200 000 de suflete cîte se înregistrau în Ungaria după primul război mondial, la cei *15—20 000 de vorbitori de limba română*, cum îi categorisesc statisticile ungare pe români. Ar fi suficient, de asemenea, să ne referim la lipsa de drepturi elementare ca indivizi aparținători unor minorități etnice, la faptul că minoritarii români, ca și alții de fapt, nu au reprezentanți în organele supreme ale puterii de stat, că școlile în limba maternă sînt doar un vis, după cum un vis sînt și profesorii de limbă maternă proveniți din rîndurile minorităților naționale.

Dar toate acestea parcă nici nu ar exista ca realități concrete ale Ungariei din zilele noastre. Propaganda maghiară, fie ea oficială sau nu, se străduie din toate puterile să le escamoteze. În schimb, sînt revărsate în valuri acuze împotriva statelor vecine unde minoritățile maghiare trăiesc și se dezvoltă normal, situația lor prezentă, drepturile de care beneficiază pe toate planurile fiind cea mai bună dovadă a tratamentului firesc, plin de grijă și tact de care s-au bucurat și se bucură.

Ne-am obișnuit însă, de acum, cu pretențiile absurde ale unor cercuri politice din Ungaria, fie ele și oficiale. Și nu știm dacă este bine sau rău că nu le mai acordăm nici-o atenție.

Ne-am obișnuit de acum și nu ni se mai pare ieșit din comun că în Ungaria și în diaspora maghiară sînt publicate anual sute de articole, studii și cărți incriminînd România și politica sa față de minoritatea maghiară. Ne-am obișnuit cu argumentele mincinoase vehiculate în aceste lucrări. Ne-am obișnuit cu ideea că Ungaria vecină cheltuie anual sute de milioane de dolari pentru propaganda antiromânească. Ne-am obișnuit cu „organizarea" unor „manifestări științifice" de către foruri oficiale, oficioase sau particulare maghiare în Ungaria sau în alte state, în care se vehiculează teze și idei revizioniste sub masca interesului față de conaționalii minoritari trăitori în țările vecine. Ne-am obișnuit chiar cu tupeul amestecului în treburile interne ale României și cu propagarea de provocări și minciuni.

Vine o vreme, totuși, cînd trebuie să te întrebi : pînă cînd pot fi permise toate acestea ? Pentru că noi știm, și trebuie să reamintim lumii, că cea mai dură politică împotriva minorităților naționale pe care a dus-o un stat european a fost și a rămas cea practicată de Ungaria. Și această politică are rădăcini întinse în propria sa istorie.

Asasinarea lui Nicolae Iorga

ecoul internațional

Petre Țurlea

Asasinarea lui Nicolae Iorga, moment tragic al istoriei românești, a produs în toamna anului 1940 o puternică reacție în întreaga lume. Intensitatea acestei reacții ne apare cu atît mai semnificativă, dacă ținem seama de faptul că momentul era încărcat de evenimente dramatice, întreaga lume democratică fiind pe punctul de a dispărea datorită agresiunii statelor fasciste. S-a găsit, totuși, timpul necesar pentru a se face bilanțul vieții și activității istoricului român. 47 de universități și instituții superioare de învățămînt și cultură din întreaga lume își vor pleca steagurile în fața memoriei sale, iar ziarele — cu excepția celor din țările fasciste — îi vor aduce un cald elogiu.

Asasinarea marelui savant român a impresionat profund lumea științifică internațională care-l cunoștea atît de bine. Deși Franța se afla sub regimul ocupației germane, totuși Academia de Inscripții din Paris a ținut să-și comemoreze fostul membru, în ședința din 6 decembrie 1940 ; elogiul funebru a fost rostit de Mario Roques, președintele Academiei, care-l considera pe Nicolae Iorga un adevărat îndrumător al nației sale, o personalitate multilaterală care s-a manifestat la cotele cele mai înalte în multe domenii și a fost un adevărat simbol al demnității umane. Cunoscutul critic de artă, Henri Focillon, îi scria lui George Oprescu : „Ce viață a fost mai abundentă, mai bogată, mai rodnică, mai inepuizabilă în interpretări, mai neobosită ? Ca și marele fluviu al țării voastre, el fertiliza regiuni imense. Iorga face parte pentru totdeauna din istoria României și a Europei, nu numai ca un om și ca un spirit mare, ci ca una din acele forțe naturale, fără de care nu-i posibil să înțelegi un neam și o tradiție... El face parte dintre cei asupra cărora timpul n-are nici o putere și pe care moartea nu este în stare să-i șteargă sau să-i reducă, atît de tari au fost aptitudinile lor de a trăi. A murit, cum se moare pe cîmpul de luptă, pentru ideile pe care le apărăm încă". Tot Henri Focillon, în decembrie 1940, rostea la un post de radio din Statele Unite un omagiu savantului român.

Presa internațională a consacrat spații largi asasinării istoricului român, prilej pentru a-și reafirma simpatia sau antipatia față de ideile democratice susținute de acesta.

Din rîndul statelor fasciste sau aliate cu acestea, presa maghiară a ieșit în evidență prin ostilitatea irațională pe care o arăta marelui dispărut. Ostilitatea aceasta avea rădăcini vechi. Se datora luptei susținute duse de istoric pentru unitatea națională a românilor ; se datora, de asemenea, tenacității cu care el afirmase drepturile românilor asupra tuturor teritoriilor pe care le locuiesc, faptului că lucrările sale au creat constant un obstacol revizionismului maghiar, că însăși ideea de unitate națională a României se confunda cu persoana sa. Încă din 28 noiembrie 1940 presa din Budapesta anunța, cu vădită satisfacție, asasinatul de la Strejnicul. A doua zi au apărut articole întinse, dintre care, prin puternica adversitate se distingea cel scris de Szvatko Pal, în „Magyarorszag". Autorul articolului considera că prin acest asasinat însăși soarta a făcut dreptate în disputa dintre istoricii maghiari și cei români : „Ar fi trebuit să strige în clipa morții cuvintele următoare profesorul Iorga : În polemica mea ungurii au rămas deasupra... Așa se dărîmă o idee clădită pe piedestal de lut, așa se prăpădesc scamatorii de mîinile stafiilor lor ; acei scamatori care au proiectat tablouri false pe harta Europei". Manifestarea ostilității va continua în lunile următoare. În ianuarie 1941, „Magyar Szemle" (vol. XL, nr. 1), care-l avea ca președinte al Comitetului de redacție pe contele Ștefan Bethlen, împărtășea, sub semnătura lui Ladislau Gáldi, aceeași satisfacție față de faptele din 27 noiembrie 1940, afirmînd că, astfel, s-a pus capăt vieții unui „maghiarofob implacabil". Chiar din articolul respectiv, însă, reiese că etichetarea aceasta era injustă : „Trebuie să constatăm însă, că Iorga a avut fără doar și poate gesturi filomaghiare : nu o singură școală ardeleană a obținut dreptul de publicitate în timp ce dînsul era ministru-președinte și, toată lumea poate să citească înduioșătorul necrolog pe care l-a scris în ziarul său «Neamul românesc» despre Arpad Bitay... A avut dînsul oarecare înclinare spre colaborarea româno-maghiară, pe care însă el nu o putea concepe decît în baza statu-quo-ului trianonic". Cu atît mai condamnabilă apare atitudinea presei maghiare, cu cît Nicolae Iorga s-a arătat în permanență adeptul înțelegerii între cele două popoare, a conviețuirii pașnice. În lucrarea semnificativ intitulată Contra dușmăniei dintre nații. Români și unguri, afirma : „A se trezi din beția înverșunărilor de ieri este, pentru cele două nații, cari în interesul lumii întregi nu trebuie să se distrugă una pe alta, nu numai o datorie de umanitate, dar și una de proprie conservare".

Ecoul asasinării lui Nicolae Iorga poate fi urmărit în toate țările democratice. În Statele Unite ale Americii istoricul avusese legături puternice, în primul rînd cu conaționalii săi stabiliți acolo, cu lumea științifică în cadrul căreia se bucura de o mare apreciere. Aceste legături, corelate cu sistemul democratic american, au contribuit la via dezaprobare a asasinatului de la Strejnicul. Se sublinia, și în acest caz, poziția antifascistă a majorității opiniei publice americane și sprijinul tacit pe care guvernul de la Washington îl acorda celor care luptau împotriva Germaniei. Presa din Statele Unite, țară pe atunci neutră, a înregistrat cu compasiune și indignare vestea asasinării istoricului român. Legația României din capitala americană remarca faptul că toate ziarele făceau părtaș guvernul român la omor, afirmînd că asasinii sînt cunoscuți, dar își continuă nestingheriți activitatea. De la simpla menționare a faptelor, presa americană va trece la o analiză amănunțită a situației din România și la prezentarea raportului dintre aceasta și situația generală europeană. „New York Times" din 29 noiembrie 1940 constata : „Cei mai mulți dintre cei uciși erau profrancezi și antantiști și se pare că lichidarea lor este pe placul germanilor, în special aceea a profesorului Iorga". Adîncind această legătură, ziarul citat considera într-un editorial că era pe cale de a se înfăptui un adevărat complot care avea drept scop distrugerea civilizației europene : „Asasinarea în masă nu a fost condusă de către Hitler, dar reprezintă indirect acțiunea lui. Spiritul violenței ce domnește la București, reintoarcerea la sălbăticie sînt adevărate emanații ale spiritului nazist". Aceeași legătură era stabilită și de „New York Herald Tribune" din 28 noiembrie. În corespondența trimisă din București, ziarul „New York Post" consemna cunoscuta poziție antifascistă a lui Nicolae Iorga, lupta sa împotriva Gărzii de Fier și faptul că procesul fostului conducător al acesteia, C.Z. Codreanu, fusese început în 1938 printr-o acțiune inițiată de istoric ; era remarcată, de asemenea, activitatea patriotică și științifică pe care o desfășurase la Universitatea Populară de la Vălenii de Munte, faptul că s-a distins drept cel mai cunoscut opozant al politicii naziste în sud-estul Europei. La rîndul ei, Agenția de știri „United Press", în necrologul transmis la 29 noiembrie 1940, trecea în revistă atît activitatea politică, cît și cea științifică a lui Nicolae Iorga ; aprecia că opera sa însumează aproximativ 12 000 de cărți și articole, desemnîndu-l ca pe unul dintre cei mai mari savanți ai României, apreciat și în Statele Unite. Așadar, în ansamblu presa americană nu a înregistrat doar platonic evenimentul, ci a luat o poziție de condamnare fermă a actului mișcării legionare, remarcînd și legăturile dintre aceasta și politica statelor fasciste.

Dacă neutralitatea Statelor Unite era numai temporară, tendințele filoengleze fiind evidente, iar Ungaria era deja angajată alături de Germania, este interesant de urmărit poziția presei dintr-un stat neutru în sensul clasic, Elveția. „La Revue" din Lausanne (anul 72, nr. 330, din 29 noiembrie 1940), descria cu mîhnită indignare moartea lui Nicolae Iorga, într-un articol cu titlul La vendetta légionnaire. „Journal de Genève" (nr. 298 din 3 decembrie), continuînd articolele din zilele precedente, vorbea despre „magnifica operă științifică a lui N. Iorga". În presa de limbă germană din Elveția se comenta pe larg evenimentul : „National Zeitung" din Basel (nr. 260 din 30 noiembrie) includea un medalion cu fotografia istoricului ; diverse articole apar în „Der Bund", Berna (numerele din 29 și 30 noiembrie), „Basler Nachrichten" (nr-le din 29, 30 noiembrie și 4 decembrie), „Thurgauer Zeitung" (din 30 noiembrie), „Neue Züricher Zeitung" (din 29 noiembrie). Fotografia lui N. Iorga și o notă necrologică apar în „Züricher Illustrierte Zeitung" și „Illustré Suisse", decembrie 1940. Toate ziarele elvețiene condamnau asasinatul. De menționat că, încă din 1931, N. Iorga era doctor honoris causa al Universității din Geneva.

Nicolette Franck

„O înfrîngere în victorie"*) 6

Ana a spus „da". Logodna se săvîrşeşte la Lausanne, în mod oficios, guvernul român trebuind să-şi dea mai întîi aprobarea ; numai după aceea va avea loc logodna oficială.

Degeaba. De la Bucureşti soseşte o veste absolut neaşteptată. Parcă ar fi o bombă : într-un interviu acordat unui ziar, Ana Pauker a declarat că România nu are mijlocele băneşti necesitate de o căsătorie regală.

La Lausanne, regele înţelege manevra : guvernul de la Bucureşti găsise, în fine, prilejul să se descotorosească de el. Asta şi explica mascarada plină de dulcegării a plecării sale de pe aeroportul din Bucureşti. Iar acum, şederea lui prelungită la Lausanne va fi răstălmăcită în faţa poporului, spunîndu-i-se că regele l-a abandonat pentru o cauză pur personală — fericirea sa lîngă o principesă **străină** de neam. I se va spune poporului că nu regimul a alungat monarhia, ci că monarhia l-a trădat.

E clar. Regele nu mai stă la gînduri : se urcă în trenul de Bucureşti, împreună cu mama sa şi cu suita.

21 decembrie 1947. În gara regală, la sosire, din nou, guvernul îl întîmpină, în tot plenul său. Dar acum, nimeni nu mai surîde, privirile sînt de gheaţă, iar Ana Pauker îi urează un „bun venit" din vîrful buzelor — şi acestea crispate...

23 decembrie. Bodnăraş se prezintă la Palat. Pare stînjenit. Ca şi cum s-ar scuza : „Numai un ministru comunist putea la rigoare să obţină eliberarea miilor de soldaţi români prizonieri pe pămîntul aliatei noastre, Uniunea Sovietică". Venise la palat ca să-şi depună jurămîntul de credinţă, dar a refuzat şi prezenţa vreunui cleric şi jurămîntul propriu-zis : „Este inutil să jur credinţă ; cînd un om ca mine îşi dă cuvîntul de onoare este destul, el îşi va ţine cuvîntul"...

29 decembrie, ora 20,30. Sună telefonul la Sinaia. Este Groza. Cere audienţă imediată. Pentru a doua zi, 30 decembrie, la ora 10, la Bucureşti. Şi să binevoiască şi regina-mamă să fie de faţă, este vorba de o problemă de familie... Probabil, gîndeşte regele, vor să-mi comunice răspunsul guvernului cu privire la căsătoria mea. Regele acceptă audienţa, dar o fixează pentru ora 12.

„Am venit împreună cu prietenul meu, Gheorghiu-Dej, şi am dori să fim primiţi amîndoi".

Ce rost are prezenţa secretarului general al p.c.r. ? Că doar nu a venit ca ministru al industriei şi comerţului ? Semn rău. Poate nu e vorba de căsătorie — îşi spune regele.

Toată lumea ia loc : regele şi regina Elena, alături, pe o canapea, în faţa uneia din ferestrele ce dau spre grădina palatului ; Groza — cu aerul său veşnic mulţumit de sine — pe aceeaşi canapea, la dreapta reginei-mame ; Gheorghiu-Dej — crispat, poate chiar anxios, în faţa lor, într-un fotoliu.

— Iată venit momentul, Majestăţile Voastre, de a pune la punct clauzele separării noastre. O separare amiabilă bineînţeles.

— Adică ? întrebă regele...

— Adică, sîntem aici ca să rezolvăm acea problemă importantă despre care am mai vorbit noi doi ziua trecută. Vă amintiţi, desigur. Sfîrşitul monarhiei în România. În definitiv, trebuie s-o recunoaşteţi, eu v-am prevenit, Majestate.

Mihai este împietrit. Nu articulează nici o vorbă, nu face nici un gest. Atunci Groza, cu aerul acela semi-părintesc, semi-oficial, îşi reia tirada : regele a fost menţinut pe tron mai mult chiar decît ar fi fost util, a sosit timpul să plece... „Dar nu guvernul este chemat a decide acest lucru — răspunde regele, abia stăpînindu-şi enervarea. Poporul trebuie să hotărască, iar dvs., guvernul, îi cunoaşteţi sentimentele şi cum gîndeşte în realitate poporul". „Da, Majestate, aşa este, nimeni nu o contestă"... Apoi, cu un surîs deferent şi cu o căutătură înfricoşată în jur : „Ştiţi, dacă ar fi numai după noi... nu v-am cere niciodată să plecaţi, dar... cum să vă spun... **Ei** o cer, **ei** pretind că nu mai poate fi loc pentru un rege în spatele cortinei de fier... aşta este părerea **lor**, trebuie să plecaţi..." (Ei, lor ? Ruşii, desigur, gîndeşte Mihai).

— Motiv în plus, reia suveranul, ca să fim de acord ca poporul să se pronunţe. Clar, în faţa lumii. Iar, dacă hotărîrea sa va fi contrară avizului **lor**, cu atît mai bine.

Să fie consultat poporul ? La ce bun ? Groza, părînd a uita că adineaori se arătase întrucîtva favorabil prezenţei în continuare a monarhiei, pretinde acum că ţara îşi doreşte republica şi plecarea suveranului, „aşa după cum i-o mărturisiseră de curînd chiar şi ţăranii din propria lui circumscripţie electorală". Iar Gheorghiu-Dej i se alătură : „E inutil să întrebăm poporul. Este evident ca lumina zilei că el nu-şi poate găsi fericirea decît într-o republică democratică **de tip nou, care să-l conducă la comunism**". Mai clar nici că se putea.

Regele se menţine hotărît pe poziţie : numai poporul este abilitat să decidă asupra propriei sale soarte.

Atunci cei doi îi propun un tîrg : „Sîntem gata să vă acordăm un generos sprijin material în compensarea contribuţiei ce aţi avut la lovitura de stat de la 23 august 1944 (contribuţie !) şi, bineînţeles, veţi putea dispune de veniturile proprietăţilor dvs. din ţară". Iar Dej : „Desigur, veţi lua cu Dvs. toate bunurile personale mobile, veţi încasa veniturile de pe cele imobile, veţi rămîne cetăţean român şi, mai tîrziu, cînd spiritele se vor fi calmat, veţi putea veni în vizită..."

Mihai, tăios : „Dvs. uitaţi esenţialul : datoria mea. Am jurat la încoronare că-mi voi ocroti naţiunea. Or, naţiunea are nevoie de mine. În imensa ei majoritate, ea nu acceptă comunismul, un comunism impus de alţii".

Dej : „Iată, Majestate, aţi spus-o singur : acesta este motivul pentru care Majestatea Sa trebuie să plece : prezenţa Dvs. aici, în România, reprezintă un obstacol la instaurarea comunismului. Cît timp veţi rămîne aici **va exista o rezistenţă la comunism"**. Vorbise grăbit, abia ţinîndu-şi suflul. Apoi, sacadat, apăsînd pe fiecare cuvînt : „De altfel... ne sînt cunoscute contactele Dvs. cu cei care uneltesc împotriva noastră... cu americanii, cu englezii".

Aşadar, mai întîi vorbe spuse cu calm. Apoi, un tîrg odios. Acum, ameninţări. Mihai rămînea însă imperturbabil. Atunci, secretarul general al p.c.r. deveni explicit : „Printre piesele acumulate în dosarul Maniu, împotriva lui şi a bandei sale de trădători fascişti, există multe care o incriminează pe Majestatea Voastră. Noi nu ne-am folosit de ele, ba chiar le-am şi tăinuit, din stimă pentru Dvs. Dar dacă s-ar ivi tulburări, dacă elemente duşmănoase naţiunii noastre s-ar răzvrăti, vă prevenim că vom da pe faţă toate acele probe ale vinovăţiei Dvs. Şi nici nu am putea împiedica o acţiune în justiţie".

— Dar Constituţia, ce faceţi cu ea ? — întrebă regele.

— Constituţia ? Bineînţeles, noi am întrevăzut totul. Iată : veţi semna acest act şi... gata — spuse Groza, scoţînd din servieta sa — ce încă purta într-un colţ stema Regatului României — actul de abdicare al celui de-al patrulea membru al dinastiei.

„Eu, Mihai I,
prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională Rege al României, la toţi de faţă şi viitori,
sănătate !

Prefaceri mari, politice, economice şi sociale, au intervenit în viaţa statului român, creînd noi relaţii între componentele vieţii publice. Aceste relaţii nu mai corespund pactului fundamental, Constituţia. Ele reclamă imediata îndeplinire a unei schimbări esenţiale.

În aceste condiţii şi în deplin acord cu factorii de răspundere ai ţării, precum şi pe deplin conştient de propriile mele răspunderi, consider că monarhia nu mai corespunde condiţiilor actuale ale vieţii noastre publice şi constituie o piedică în calea dezvoltării României.

Prin urmare, în deplinătatea cunoaşterii însemnătăţii actului ce săvîrşesc acum pentru binele poporului român, abdic în numele meu şi al urmaşilor mei, şi renunţ atît pentru mine cît şi pentru ei la toate prerogativele de care dispun ca Rege al României.

Îi dau astfel poporului român libertatea de a-şi alege noua formă de stat".

Mihai iese din cameră luînd cu sine documentul, ca să-l studieze în linişte.

În timpul acesta, Groza îşi tot pipăia buzunarul din stînga hainei sale. Cu un aer şugubăţ, ca la o glumă bună, îi arătă reginei revolverul pitit acolo : „Ce vreţi, Majestate, trebuia să-mi iau toate precauţiile amintidu-mi ce i-a făcut regele lui Antonescu"... Şi rîse, încîntat de isteţimea sa.

Penibilă conversaţie.

* * *

Palatul e pustiu. Numai Dimitrie Negel, mareşalul Curţii, şi Mircea Ioaniţiu, secretarul regelui, se află alături de acesta.

I-au adus vestea că întreaga zonă a palatului este înţesată de trupe din divizia „Tudor Vladimirescu" — cea care se constituise din prizonierii de război, aflaţi în lagărele sovietice, şi pe care Ana Pauker reuşise să-i convertească la ideile ei şi că atare fuseseră eliberaţi. Toate ieşirile din palat sînt blocate. Legăturile telefonice întrerupte, santinelele sechestrate.

Regele iese în balcon să se convingă. Vede soldaţii cu puşca-mitralieră la umăr.

Reintră în salon direct din balcon : „De ce toate aceste trupe în jurul palatului şi de ce telefonul este tăiat ?"

Groza : „Poporul este nerăbdător, Sire ! Am adus trupele aici ca să stăpînim masele ! Cît despre telefon..." — şi dădu din umeri, plictisit.

— Dar dacă refuz să semnez ?

— Noi am prevăzut absolut tot : am dat ordine în acest sens, deţinem toate poziţiile-cheie. Dacă nu părăsim pe dată această casă cu actul de abdicare semnat, în buzunar, atunci guvernul va interveni pe loc, punitiv. S-a şi întocmit de altfel o listă de mii de persoane ce ar urma să fie arestate dacă refuzaţi să semnaţi. S-ar putea să iasă şi război civil. Nu vom mai răspunde de securitatea nimănui, nici măcar a reginei-mame. Sîngele va curge şiroaie. Dvs. veţi purta întreaga răspundere.

— Nu voi admite niciodată să curgă sînge în ţară din pricina mea ! Poporul meu a suferit prea destul, chiar şi pînă acum ! Mă constrîngeţi să semnez, supunîndu-mă unui act de violenţă. N-am de ales.

Şi regele a semnat.

Era în ziua de 30 decembrie 1947, ora 15.

Seara, Republica era proclamată.

Pancartele, banderolele pline cu lozinci comuniste dinainte pregătite, demonstraţiile de stradă din ajun comandate, totul s-a desfăşurat cu acea bine cunoscută spontaneitate dirijată.

Acesta a fost modul prin care Republica Populară Română a înlocuit Regatul României. **(Sfîrşit)**

*) Fragmente din volumul cu acelaşi titlu în pregătire pentru **Editura Humanitas**.

Centenar Charles de Gaulle

General maior dr. Lucian Culda

Se împlinesc 100 de ani de la nașterea celui ce a fost Charles de Gaule, figură istorică a secolului XX, eminent strateg militar și om politic. Crîmpeie din viața sa, crîmpeie de istorie...

Născut la 22 noiembrie 1890, fiu al profesorului de liceu, Henri de Gaulle, Charles a manifestat din fragedă copilărie vocația armelor și, mai ales, a marilor responsabilități. Sora sa Agnès își amintește de plăcerea lui de a se juca cu soldații de plumb. „Xavier (fratele său — n.n.) era regele Angliei și comanda trupele engleze. Jean de Corbie, vărul nostru, era împăratul Rusiei... Charles era întotdeauna regele Franței și avea întotdeauna sub ordinele sale armata franceză ; nu se putea altfel". Elev, în virstă de 15 ani, întocmește un text despre un război declarat în 1930 de întreaga Europă împotriva Franței, invadată de trei armate germane care străbătuseră Vosgii. „În Franța, organizarea s-a făcut rapid. Generalul de Gaulle a fost pus în fruntea unei armate de 200.000 de oameni și 518 tunuri..." Jean Lacouture, autorul celei mai documentate biografii a generalului de Gaulle, observă că liceanul din 1905, care scria aceste rînduri, plasase acțiunea într-o perioadă cînd „ar fi atins vîrsta lui Napoleon la Wagram".

Conetabilul

A avut Charles de Gaulle presentimentul uluitoarei sale cariere ? Cert este că din primul moment al îmbrățișării carierei militare el va fi obiectul unor aprecieri elogioase sau critici severe. Dacă este adevărat că semnul marilor personalități îl oferă existența celor mai contradictorii păreri, de Gaulle a dovedit-o din chiar clipa intrării sale la faimoasa școală militară Saint-Cyr, unde a fost admis al 119-lea din 221 reușiți (aproape 800 de candidați). Clasificarea modestă nu a atenuat în nici un fel ținuta sa de pe acum „altitudinară" (pentru a folosi un termen utilizat de Perpessicius și care traduce, credem, cel mai bine francezul „hautain", atît de des întrebuințat în legătură cu de Gaulle !). Repartizat, potrivit regulamentului școlii, ca simplu soldat în regimentul 33 din Arras, tînărul elev constată că nu i se acordă de îndată gradul de sergent la care avea dreptul. Comandantul companiei, un căpitan, a explicat astfel motivele întîrzierii : „De ce vreți să-l numesc sergent cînd el n-ar fi fericit decît în situația de conetabil ?" Acest ultim cuvînt „conetabil" — șeful armatei regale în Franța medievală — va deveni porecla sub care va fi cunoscut de Gaulle în armată. Aroganță, îl „traduc" criticii ; conștiința propriei valori, spunem noi, o valoare care se manifestă rapid și-l determină pe comandantul școlii să conchidă că are toate calitățile pentru a deveni un excelent ofițer.

Clasificat al 13-lea, totuși (eterna „chimie" a notărilor de școală atît de înșelătoare în ceea ce privește valoarea autentică !), alege ca armă infanteria și cere să fie repartizat la regimentul 33 din Arras al cărui comandant era... colonelul Philippe Petain.

Doi ani mai tîrziu se declanșează primul război mondial. Locotenentul, apoi căpitanul de Gaulle, dă dovadă de un curaj remarcabil fiind rănit de trei ori ; în luptele de la Douaumont, cade prizonier la germani. Ai săi îl cred mort și în ordinul de zi al armatei din 7 mai 1916 de Gaulle este caracterizat astfel : „Comandant de companie, cunoscut pentru înalta sa valoare intelectuală și morală. Cînd batalionul său, supus unui bombardament îngrozitor, fusese decimat, iar germanii ajunseseră la compania sa din toate părțile, a ridicat pe oamenii săi la un asalt furios și la o înverșunată luptă corp la corp, singura soluție pe care o considera compatibilă cu sentimentul său de onoare militară. A căzut în luptă. Ofițer de prim rang în toate privințele". În ordinul de decorare cu „Legiunea de Onoare", în gradul de cavaler, se arată că, „deși grav rănit de o lovitură de baionetă, a continuat să fie sufletul apărării pînă cînd a căzut, fără simțire, sub acțiunea gazelor".

Prizonieratul

Prizonier, Charles de Gaulle nu s-a resemnat cu captivitatea. A încercat să evadeze de cinci ori și, prins, a fost pedepsit cu peste 200 de zile de arest sever. Ordinul prin care primește „Medalia evadaților" îl caracterizează drept „un model de curaj și de tenacitate".

În lagărul de la Ingolstadt, de Gaulle împarte captivitatea cu Mihail Tuhacevski, viitorul mareșal sovietic, și cu celebrul aviator Roland Garros. Se distinge repede printre prizonieri, prin autoritatea pe care o degajă. Un ofițer francez își amintește : „Căpitanul de Gaulle se ocupa de organizarea lagărului ; ne-a ținut o serie de conferințe despre război. Am fost surprinși de autoritatea cu care vorbea. S-a însărcinat cu redactarea comunicatelor pe care le afișa la intrarea în cazemate, atunci cînd informațiile ne parveneau trunchiate".

Biograful său Jean Lacouture adaugă : „În ultimele zile ale lui 1916, Charles de Gaulle s-a considerat îndeajuns de documentat pentru a propune tovarășilor — dintre care mulți, superiori în grad, nu puteau să nu se mire de această îndrăzneală — un vast tablou al războiului în curs. Expunerile sale, prezentate de-a lungul a șase luni, din decembrie 1916 pînă în iunie 1917, ne-au parvenit (revăzute mai tîrziu ?) sub forma a patru capitole. Două sînt grupate sub titlul global «Despre război», celelalte două sînt intitulate „Despre conducerea superioară a războiului»".

Întors din captivitate, de Gaulle solicită trimiterea în Polonia în cadrul misiunii militare franceze. După primele contacte care îl nemulțumesc — se adaugă și un furt care îl privează de toată garderoba, cu excepția uniformei pe care o purta — se simte excelent : „Încrederea în mine însumi și în viitor mi-a revenit", scrie el mamei sale. Starea de spirit este determinată de cursurile pe care le ține — ca instructor, mai întîi, apoi ca director de studii — în fața ofițerilor polonezi de la Școala de infanterie de la Rembertow. Una din expunerile sale, „Înfrîngerea, problemă morală", are un succes deosebit. „A trebuit să o policopiem, își amintește adjunctul său polonez, căci toți elevii ofițeri doreau un exemplar. Mai mult, ea (conferința — n.n.) a avut ecou pînă la Varșovia și a trebuit să ne ducem amîndoi pentru a o repeta în fața unui auditoriu atît francez cît și polonez. Tema ei : atît timp cît moralul trupei e bun, succesul e posibil, dacă însă moralul scade, sfîrșitul e aproape".

Același ofițer, locotenentul Medwecki, oferă informații interesante despre stilul de viață al căpitanului de Gaulle, care consacră aproape în întregime studiului, timpul său liber. „Era fatal ca tinerii ofițeri francezi să-l găsească pe șeful lor de curs puțin prea distant și prea exigent, după gustul lor. Ei nu înțelegeau de ce nu venea niciodată la popota lor, de ce nu glumea niciodată, vorbind puțin și meditînd asupra nu se știe căror gînduri, și rămînea foarte strict în serviciu".

In Polonia

După o scurtă reîntoarcere în Franța (fusese repartizat la cabinetul ministrului de război, biroul decorații !), de Gaulle revine în Polonia unde situația militară devenise critică în urma ofensivei Armatei Roșii între ai cărei comandanți se afla și Tuhacevski, fostul coleg de captivitate în Germania. La 15 iulie 1920, guvernul francez își dă acordul ca ofițerii francezi din cadrul Misiunii militare să ia parte la lupte, dar numai în calitate de consilieri. De Gaulle participă la bătălia de pe Vistula în cadrul Grupului de Armate Sud, comandate de un tînăr general polonez— de 32 de ani — Rydz-Smigly (cel care, ajuns comandant șef al armatei poloneze se va refugia în România în 1929).

După lupte înverșunate cu Armata Roșie, ajunsă în fața Varșoviei, forțele poloneze obțin o victorie decisivă la 17 august. De Gaulle este entuziasmat cu atît mai mult cu cît el nu s-a mărginit să fie un simplu consilier, ci, dornic să cunoască la fața locului, a fost prezent la teatrul de operații. În ordinul de zi pe armată, din 13 septembrie 1921, activitatea sa este prezentată în termeni elogioși. „Detașat la statul-major al generalului acreditat pe lîngă Grupul de Armate poloneze Sud, apoi Centru, a adus servicii recunoscute ca ofițer la Biroul 3. S-a remarcat în mod deosebit prin chipul strălucit în care a îndeplinit, în condiții foarte dificile, mai multe misiuni pe lîngă armatele (poloneze — n.n.) în timpul operațiilor din august 1920, dînd dovadă de o înțelegere clară a situațiilor, de o judecată sigură, expunîndu-se chiar la contactul cu inamicul pentru a se documenta cu precizie (operația împotriva armatei lui Budionnîi de la 3 iulie la 2 august, cucerirea localității Hunbiesson la 13 și 14 august). A fost, pentru șeful său, auxiliarul cel mai prețios și, pentru camarazii săi polonezi, exemplul de ofițer combatant desăvîrșit".

Din războiul sovieto-polonez, de Gaulle trage o concluzie încărcată de consecințe : „tancurile trebuie folosite în grup, și nu dispersate". „O observație — notează generalul Yves Faury — care este punctul de plecare al unei întregi doctrine despre folosirea tancurilor".

Revenit în Franța, de Gaulle este numit profesor-adjunct de istorie la Saint-Cyr. Unul din foștii cursanți, ajuns general (Nérot), își amintește că dintre cei trei profesori de istorie „de Gaulle ne impresiona cel mai mult. Fiecare din conferințele lui era propriu-zis, un eveniment".

(Va urma)

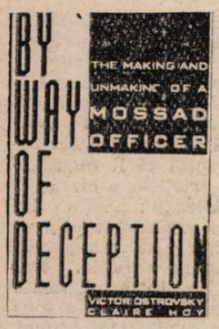

Operaţiunea „Sphinx“

Victor Ostrovsky are 40 de ani. S-a născut în Canada, dintr-o mamă israeliană, şi-a petrecut copilăria în Israel, la 18 ani a intrat în armata israeliană. Recrutat de Mossad, a devenit după trei ani katsa, ofiţer de informaţii. S-a întors, în urma unor nemulţumiri în Canada, unde trăieşte în ascunzătoare, temător de posibile represalii ale Mossadului.

În urmă cu cîteva luni a publicat o carte intitulată By Way of Deception (The Making and Unmaking of a Mossad Officer), **care a stîrnit deja scandal. Statul Israel a cerut interzicerea cărţii şi, în septembrie, un judecător din New York a răspuns pozitiv. Potrivit guvernului de la Tel Aviv, lucrarea fostului agent secret „răspîndeşte informaţii foarte confidenţiale, susceptibile să pună în pericol vieţile mai multor funcţionari israelieni“. Este pentru prima oară în istoria SUA cînd un stat străin obţine interzicerea unei cărţi. Care continuă însă să se vîndă şi să fie tradusă. Versiunea franceză a apărut la Presse de la Cité. Revista „Paris-Match“ a publicat extrase din care preluăm un fragment referitor la pregătirea şi bombardarea, la 7 iunie 1981, de către avioanele israeliene, a reactorului de cercetări irakian Osirak, suspectat de a fi elaborat materiale pentru o bombă atomică.**

Operaţiunea „Sphinx“ a luat sfîrşit într-o manieră spectaculoasă : la 7 iunie 1981, avioane de bombardament americane, din aviaţia israeliană, au distrus reactorul Osirak de la Tammouz, la marginea Bagdadului. Se punea capăt mai multor ani de intrigi şi de eforturi diplomatice, de sabotaje şi de asasinate orchestrate de Mossad pentru a întîrzia construirea centralei, toate tenativele pentru a face să rateze proiectul eşuînd pînă atunci.

Din momentul cînd Franţa, ca urmare a şocului petrolier din 1973, semnase un acord pentru a procura Irakului, pe atunci al doilea furnizor al său în petrol, un centru de cercetări nucleare de 700 de megawaţi, îngrijorarea Israelului a fost tot mai mare.

Irakul insista asupra utilizării paşnice a reactorului care trebuia să furnizeze curent electric pentru Bagdad. Israelul se temea — şi nu fără îndreptăţire — că acesta va servi la fabricarea unor bombe atomice destinate să-l distrugă. Francezii acceptaseră să furnizeze uraniu îmbogăţit 93 la sută, provenind dintr-o uzină militară de îmbogăţire a uraniului de la Pierrelatte, pentru funcţionarea a două reactoare. Franţa trebuia deci să vîndă Irakului patru şarje de combustibil : un total de 67 de kilograme de uraniu îmbogăţit, suficient pentru a fabrica cel puţin patru bombe nucleare. Jimmy Carter, pe atunci preşedinte al Statelor Unite, făcuse din neproliferarea nucleară calul de bătaie al politicii sale externe, iar diplomaţii americani îi hărţuiau pe francezi şi pe irakieni pentru ei să-şi modifice proiectul.

Francezii au devenit conştienţi de intenţiile Irakului cînd această ţară a refuzat oferta de a înlocui uraniul îmbogăţit cu un carburant mai puţin primejdios denumit „caramel“, putînd să producă energie nucleară, dar nu şi bomba atomică. Irakul rămase inflexibil. O înţelegere rămîne o înţelegere.

Certitudinea că Irakul era pe punctul de a construi bomba, spre sfîrşitul anilor '70, a hotărît serviciul de spionaj al armatei israeliene să adreseze o notă clasificată strict secretă, lui Tsvy Zamir, fost general în armată, pe atunci şef al Mossadului.

Secţiunea parizianâ a Mossadului este situată, ca toate celelalte, la subsolul ambasadei. Ca responsabil al secţiunii, şeful său este superiorul ierarhic al ambasadorului însuşi.

Parisul posedă, de asemenea, un lot de „sayanim“, auxiliari voluntari evrei de toate convingerile, iar unul dintre ei, al cărui nume de cod era Jacques Marcel, lucra la serviciul personal al uzinei atomice de la Sarcelles.

Israelienii i-au cerut lui Marcel să subtilizeze lista personalului irakian de la uzină. Lista de nume a fost trimisă imediat prin computer la Tel Aviv.

Apoi, de îndată ce numele funcţionarilor şi posturile respective au fost decodificate, ele au fost comunicate departamentului de cercetări din cadrul Mossadului ; dar acesta nu avea mare lucru în dosare, pentru că personalul irakian de la Sarcelles era compus din oameni de ştiinţă care nu fuseseră consideraţi primejdioşi mai înainte.

S-a dat, deci, mînă liberă secţiunii pariziene pentru a găsi o pradă în cel mai scurt timp. Aşa s-a ajuns la Butrus Eben Halim, atras în cursă, printr-un joc de întîmplări, de Ran Ş., pe care Halim nu-l va cunoaşte decît sub numele de Jack Donovan, cetăţean britanic. Urmarea le-a dovedit că norocul le surîsese, dar la început el fusese ales numai pentru că era singurul irakian care îşi dăduse adresa de acasă. Dificultatea consta în recrutarea sa.

Două echipe au fost desemnate pentru a duce la capăt operaţiunea. Prima trebuia să verifice dacă Halim nu făcea obiectul unei urmăriri din partea francezilor sau a irakienilor. A doua s-a ocupat de apartamentul ţintei : după forţarea intrării, au fost instalate microfoane.

Primul contact adevărat a avut loc după două zile. O tînără seducătoare, cu părul tăiat băieţeşte, care spunea că se numeşte Jacqueline, a bătut la uşa lui Halim. În realitate, ea se numea Dina. S-a dat drept prezentatoare de parfumuri. Avînd în mînă o servietă şi un carnet de comenzi, a sunat la cîteva uşi ale imobilului de trei etaje pentru a-şi propune articolele, cu scopul de a îndepărta orice bănuială. Avusese grijă să ajungă la Halim înainte de venirea acestuia de la servici.

La fel cu celelalte femei din imobil, Samira, soţia lui Halim, s-a lăsat tentată de oferta Jacquelinei, lucru deloc surprinzător, parfumurile propuse fiind cu mult mai ieftine decît la magazin. Clientele trebuiau să plătească jumătate din sumă pe loc iar restul la livrare, cu promisiunea unui cadou surpriză pentru fiecare cumpărătură.

Mai mult chiar, Samira a invitat-o pe Jacqueline să intre şi i s-a confesat : soţul ei nu avea pic de ambiţie. Ea provenea dintr-o familie înstărită şi se săturase să trăiască din averea ei personală. Urma să se întoarcă în Irak peste două săptămîni, la mama ei, care trebuia să suporte o operaţie gravă. Astfel că — ce noroc —, soţul ei urma să fie singur şi vulnerabil.

S-a luat deci hotărîrea de a fi exploatată legătura de simpatie dintre Dina (Jacqueline) şi Samira. Cea dintîi a primit sarcina să o îndepărteze pe irakiană din apartament de două ori. Prima dată, pentru ca echipa să poată determina unde să ascundă microfoanele, iar cealaltă pentru a le instala. Cu prilejul primei întrevederi cu Jacqueline, Samira se plînsese că nu găsea un coafor bun în cartierul ei pentru a-şi vopsi părul. Cînd s-a întors după două zile cu marfa (de data aceasta cu puţin înainte ca Halim să se întoarcă de la uzină, pentru a vedea cum arată), Jacqueline a vorbit despre coaforul său, proprietar al unui salon la modă pe malul stîng al Senei.

Drept cadou surpriză pentru cumpărătura de parfum, Jacqueline i-a oferit Samirei un breloc fantezi cu o buclă mică pentru fiecare cheie.

„Daţi-mi cheia să vă arăt cum funcţionează“, i-a spus ea.

Samira nu a văzut-o pe Jacqueline introducînd cheia pe care i-o întinsese într-o cutioară de cinci centimetri, identică cu cadoul surpriză, dar plină cu plastilină acoperită cu talc, pentru ca cheia să nu se lipească. Închizînd cutia cu plastilina, se obţinea, printr-o presiune fermă, o amprentă perfectă pentru confecţionarea unei dubluri.

Datorită conectării telefonului la aparatura de ascultare, echipa află exact cînd trebuia să ia Samira avionul spre Irak. Mossadul a pus atunci la punct scenariul cu staţia autobuzului în care unul din agenţii secreţi în rolul lui Jack Donovan, distinsul englez l-a păcălit pe Halim.

Prima dată cînd a făcut drumul cu Donovan, Halim nu a vorbit despre munca lui. A pretins că era student. A făcut aluzie la plecarea soţiei lui, a spus că îi place mîncarea bună, dar, ca orice bun musulman, nu bea. Donovan a declarat că lucra în import-export şi i-a propus lui Halim să-l invite în vila lui de la ţară sau să ia masa în oraş cînd soţia sa ar fi plecat. Halim nu a promis nimic.

După plecarea Samirei, Donovan, care acum trecea pe la Halim cu regularitate pentru a-l lua, devenind din ce în ce mai prietenos, a anunţat că trebuia să lipsească circa zece zile. O călătorie de afaceri în Olanda. I-a dat numărul de la servici lui Halim — o acoperire, desigur, dar biroul exista realmente, ocupat de o secretară, în cazul în care Halim ar fi telefonat sau ar fi hotărît să treacă. Era situat într-un imobil renovat de pe Champs Elysées.

După plecarea Samirei, Halim şi-a schimbat obiceiurile : se plimba prin oraş după orele de program, lua masa singur într-un restaurant sau mergea la cinema. Într-o seară, i-a telefonat prietenului său Donovan şi i-a lăsat un mesaj. Donovan l-a căutat după trei zile. Cum Halim dorea să iasă în oraş, Donovan l-a invitat într-un cabaret şic şi a insistat să plătească el nota.

Halim nu mai ocolea alcoolul. În cursul serii, Donovan i-a expus în linii mari unul dintre proiectele sale care consta în a vinde în ţări africane containere vechi de cargo pentru a le servi acestora drept locuinţă.

„Am o informaţie despre o încărcătură din Toulon pe care pot să o iau pe nimic. Mă duc acolo la sfîrşitul săptămînii. Vii cu mine ?

— Nu mă pricep la afaceri, protestă Halim. În primul rînd te-aş deranja.

— Deloc. Drumul este lung dus-întors ; aş fi încîntat să am un tovarăş de drum. Dormim la Toulon şi ne întoarcem duminică“. La Toulon ,Halim a observat că unul dintre containere, care fusese ridicat cu o macara, avea fundul ruginit (ca toate celelalte, de altfel, iar Donovan sperase că Halim va observa). Irakianul i-a atras discret atenţia lui Donovan, ceea ce îi permitea acestuia să negocieze o reducere pentru circa 1200 de containere.

În seara respectivă, la masă, Donovan i-a oferit 1000 de dolari lui Halim pentru serviciul adus.

Halim înţelese pe dată că noul său prieten putea nu numai să-i procure o plăcută petrecere a timpului, ci să-l şi facă să cîştige bani. Pentru Mossad, omul era definitiv agăţat. **(Va urma)**

Prezentare şi traducere,
Liliana Artănescu

George Blake se destăinuie 3

„Racolarea de ruși"

Operațiunea cu participarea lui „Boris" a fost și ea o dezinformare, dar atît de fină, încît putea fi gîndită numai de un maestru rus al jocului de șah, și tot la Berlin a început. Serviciul britanic de informații considera rezidentura de la Berlin cea mai importantă, întrucît acolo era cel mai ușor să se stabilească legături cu cetățeni sovietici.

Blake își amintește : „Rezidentura de la Berlin avea circa o sută de colaboratori, secretari și personal de serviciu. Zilnic, toți acești colaboratori se deplasau în zona Stadionului olimpic, unde se afla sediul Serviciului britanic, la întîlniri secrete stabilite în colțurile străzilor, cafenele, lîngă stațiile de metrou, cluburile de noapte sau în locuințele conspirative. Activitatea mea consta în stabilirea de contacte și racolarea de ruși, mai ales din rîndul colaboratorilor serviciilor sovietice de spionaj".

Nu era o treabă ușoară să te întîlnești cu ruși spre a-i racola. Serviciul britanic a încercat să deschidă un magazin arhiplin cu mărfuri occidentale din cele mai apetisante — lenjerie de mătase, bijuterii, ceasuri, aparate foto, îmbrăcăminte — și cu ajutorul comisvoiajorilor germani rușii să fie atrași acolo, făgăduindu-le o tranzacție avantajoasă. Și dacă a reușit atragerea în magazin a vreunui rus, berlinezul care îl patrona din însărcinarea Serviciului britanic urma să prezinte vizitatorul „unui prieten de al său" care poate facilita tranzacția. Acest prieten, de fapt colaborator al Serviciului britanic, la rîndul său urma să se împrietenească cu rusul, avînd în vedere racolarea lui în viitor.

Dar această idee n-a ținut. Nici un rus cît de cît important nu a apărut în magazin, iar berlinezul, care juca rolul de patron, a fugit în Germania de Est dezvăluind acolo toată această operațiune. Și aici, a intrat tocmai la timp în scenă un anume Mickey.

Blake relatează :" I s-a spus Mickey datorită asemănării uimitoare cu Mickey Mouse. Înainte de a fi pus la dispoziția mea, mai lucrase un timp pentru Serviciul britanic. El avea legături în Germania de Est, care l-au ajutat să obțină o informare politică și economică fragmentată pe care o „umfla" și ne-o prezenta cu informație provenind de la agenții lui.

Avea o soție tînără și atrăgătoare, care lucrase cîndva pentru americani, dar a fost prinsă de ruși și condamnată la 25 de ani închisoare în Siberia. Peste cinci ani a fost amnistiată și a revenit în Germania de Est.

Am fost conducătorul lui Mickey circa un an, cînd șeful meu din KGB mi-a spus că Mickey și soția lui sînt racolați de Direcția centrală de spionaj sovietic, care îi folosea ca agenți dubli. Desigur, ei nu bănuiau că și eu lucrez pentru soviete. M-am gîndit că racolarea lui Mickey este destul de mult lipsită de sens, dar pentru că în afacere s-a amestecat o organizație de spionaj înrudită, nu aveam ce face. Pe de altă parte, se părea că toate acestea nu au prea mare importanță și am lăsat totul așa cum a fost".

Dar cineva din sediul din Moscova al KGB a văzut în aceste circumstanțe încă o posibilitate de a juca o festă spionajul britanic. Ideea consta în a strecura lui Mickey o persoană sovietică reală cu funcție de răspundere pe care acesta să-l predea lui Blake pentru o eventuală racolare ca agent al spionajului britanic.

Toată frumusețea acestui plan consta în aceea că întreaga acțiune trebuia imaginată numai de conducerea KGB și Blake.

Desigur, funcționarului sovietic trebuia să i se spună că el urma să conlucreze cu Mickey și Blake, dar primul pas nu-i revenea lui. El trebuia pur și simplu să viziteze magazinul de confecții, unde Mickey lucra, și să aștepte ce va fi.

Totul s-a derulat cum s-a stabilit. Mickey i-a comunicat lui Blake că un rus caută o haină de vînt de bună calitate. Blake a cumpărat una scumpă, iar Mickey i-a vîndut-o la jumătate de preț. Bucuros, acesta a spus că ar dori să facă rost de un ceas elvețian bun pentru soție. Mickey i-a spus atunci că are un bun prieten care vrea să cumpere icre și că acesta poate schimba icrele cu ceasul.

În felul acesta, Blake i-a fost prezentat lui Boris și, în curînd, putea informa Serviciul britanic că l-a racolat. „Acesta a fost un mare succes al meu, povestește Blake. Era singurul funcționar al Serviciului britanic care pusese mîna pe un rus adevărat, viu. Informațiile de spionaj pe care le-am obținut de la el au fost primite cu entuziasm de beneficiarii noștri de la Londra. Conducerea Serviciului britanic era în extaz și considera

că Boris trebuia «prelucrat» în amănunțime. Deși el nu era omul nostru de la Kremlin, dar existau motive destule pentru a putea presupune că va deveni".

Blake a continuat să-l dirijeze pe Boris pînă cînd acesta a obținut o promovare și a fost trimis la Moscova. Noile lui funcții pe linie de serviciu constau în însoțirea delegațiilor sovietice de rang superior în călătoriile lor în străinătate. Așa încît, un an mai tîrziu, Blake a reușit să ia legătura și să se întîlnească cu el în Olanda.

Blake : „Informațiile primite de mine de la Boris au fost parțial reale și valoroase pentru că KGB l-a pregătit bine ca agent al meu". Dar era absolut clar că KGB nu s-ar fi încumetat să jertfească această informație veridică și valoroasă dacă nu ar fi primit ceva în schimb. Ce putea fi ?

Boris era economist, unul din funcționarii de frunte din CAER, organizație economică care realiza legătura între țările blocului sovietic. El mai era și interpret la convorbirile comerciale sovietice cu țările blocului sovietic sau cu Occidentul. În ce privește spionajul britanic, faptul că el cunoștea profund situația economiei sovietice și relațiile secrete ale URSS cu țările de dincolo de „cortina de fier" era un lucru realmente inestimabil.

Racolat de Blake (care a cucerit repede reputația de cel mai strălucit lucrător operativ din Serviciul britanic de spionaj), Boris furniza informații care se bucurau de aprobare deplină din partea serviciilor speciale ale Londrei și Washingtonului. Tocmai în asta consta succesul afacerii. KGB ar fi putut alege pe oricine din zecile de colaboratori pentru a-l plasa ca agent al lui Blake. El a optat pentru un economist și prin el impunea Occidentului imaginea pe care o dorea despre economia sovietică. Ca și operațiunea „tunelului de la Berlin", care a avut un caracter militar și politic, operațiunea cu participarea lui Boris a permis Moscovei să-și exercite controlul asupra felului în care Occidentul interpreta starea economiei sovietice.

Dar nici KGB nu era infailibil. După ce Blake a părăsit Berlinul, Mickey și soția lui au continuat să acționeze ca agenți dubli, dînd impresia că lucrează pentru englezi, dar, de fapt, transmiteau informații rușilor. Într-o noapte însă, într-unul din restaurantele berlineze soția lui Mickey s-a abătut de la conduita impusă observînd interesul pe care soțul ei îl manifesta față de o prietenă a ei.

Blake relatează : „Soția lui Mickey l-a amenințat că va merge la poliție și va spune acolo că el este agent sovietic. Dar Mickey nu a luat în serios această amenințare, a zîmbit și a spus că poate face ce dorește. Atunci, fără cuvinte în plus, ea a părăsit restaurantul și s-a dus direct la cea mai apropiată secție de poliție. Și fiindcă nu a fost crezută, a luat doi polițiști, i-a dus acasă și le-a arătat nouă microfoane secrete instalate de spionajul sovietic. Mickey a fost arestat chiar în acea seară, iar soția lui, a doua zi".

Această situație ar fi putut să nu reprezinte nici un pericol pentru Blake, dacă G. Sherhold, unul din colegii lui din Serviciul britanic, nu ar fi fost atît de atent. Cînd în 1961 apăruseră bănuieli vizavi de Blake, Sherhold, care fusese însărcinat să cerceteze cariera lui Blake în Serviciul britanic de spionaj, a dat în dosar peste povestea arestării lui Mickey la Berlin. Sherhold a ajuns la concluzia că rușii au montat microfoanele în locuința lui Mickey pentru a asculta convorbirile cu noul său agent din Serviciul britanic.

De ce însă pe atunci rușii nu doreau să fie interceptate convorbirile lui cu un fost agent, cu Blake ? Nu era aceasta o urmare a faptului că amîndoi, Mickey și Blake, lucrau într-un fel pentru ruși ? Atunci nu avea, desigur, sens să fie ascultați. Interogîndu-l, spune Blake, Sherhold l-a întrebat : „Ce credeți, de ce rușii au hotărît să instaleze microfoanele în locuința lui Michey numai după plecarea dv. ?" Blake a răspuns că nu are nici cea mai mică idee în acest sens.

Sherhold a continuat. Dacă Mickey a fost agent sovietic, atunci și Boris trebuia să fi fost infiltrat de ruși. Cum poate explica Blake acest lucru ? Blake : „Am fost de acord că datele de care dispuneam indicau că Boris ne-a fost infiltrat. În schimb, la întrebarea de ce s-a întîmplat asta, am putut spune doar că Mickey, probabil, era o legătură convenabilă, folosită tocmai în acest scop".

Dar despre ce nu vorbește Blake este faptul că KGB a discreditat această parte a operațiunii cu participarea lui Boris. Organizatorii ei ar fi trebuit să prevadă că instalarea subită a microfoanelor după plecarea lui Blake din Berlin poate orienta bănuielile direct asupra sa. Astfel lui Blake i-a fost pentru prima oară jucată o festă, dar nu ultima. *(Va urma)*

Traducere și adaptare
Donca Ciobanu

Jelio Jelev

„Statul totalitar“ * 3

După cum se vede, cele mai recente actualizări ale temei fascismului vin tocmai de acolo de unde erau cel mai puțin așteptate — de la perestroika *— ceea ce relevă din nou strînsa legătură dintre cele două variante de bază ale totalitarismului. Înainte, această legătură era sau negată, sau văzută în principal pe plan politic, istorico-generic (cum, de pildă, comunismul a generat sau stimulat apariția fascismului, apoi cum fascismul a îmbogățit arsenalul politic al comunismului etc.) pentru ca în prezent ea să dobîndească un sens politic cît mai actual.*

Această circumstanță ne întoarce pentru a nu știu cîta oară la problemele metodologice de bază folosite în cercetarea fascismului.

Datele cele mai recente confirmă faptul că o înțelegere profundă a fascismului nu poate fi realizată fără conceperea lui ca un regim totalitar, ca o categorie de sistem totalitar. Neprocedînd astfel, apare în primul rînd imposibilitatea de a vedea locul ocupat de fenomenul fascist în amplul cadru politic al secolului al XX-lea. Cu atît mai puțin s-ar putea dezvălui legătura sa cu cealaltă versiune a totalitarismului — cea comunistă, — pentru a se stabili cu exactitate ce anume au ele comun și ce anume le desparte. Nu este vorba de nici o știință atunci cînd, aprioric și deliberat, din considerații pur ideologice, o asemenea legătură este negată făcîndu-se în schimb caz de așa-zisa contradicție ce a existat între cele două versiuni ale totalitarismului, contradicție considerată a fi lucrul cel mai important și esențial. Sîntem departe, de asemenea, de știință și atunci cînd comunismul este înfierat ca fascism, drept cea mai rea și dăunătoare specie a fascismului etc. Această axiomă se reduce la compromiterea formei de totalitarism încă necompromisă sau mai puțin compromisă prin cealaltă, care este total compromisă și condamnată pe plan internațional la procesul de la Nürnberg, lucru ce, astăzi, pare lipsit de orice sens...

Din cele spuse pînă aici ar trebui să rezulte că pentru noi, bulgarii și, în primul rînd, pentru intelectualitatea bulgară, toate aceste probleme pe care le ridică acum perestroika *nu sînt noi. Noi le dezbatem de fapt din cea de a doua jumătate a anilor '60, și asta nu la nivelul empirismului politic, cadru în care evoluează și în prezent publicațiile periodice sovietice, ci la un nivel teoretic mult mai înalt, în cadrul căruia procesele au fost ridicate la rang de legitate, permițînd astfel anumite prognoze pentru viitorul regimurilor totalitare...*

Desigur, în asemenea condiții, acest lucru nu se putea face pe față și cu consecvență decît pe baza uneia din cele două variante a totalitarismului — varianta fascistă, cealaltă fiind tabu. În plus, o asemenea abordare era mult mai pe înțelesul publicului, care era la curent cu imensul material demascator privind fascismul, în timp ce în privința comunismului mai nutrea încă multe iluzii.

Îmi amintesc că în aprilie 1974, cînd, în Portugalia, a izbucnit revoluția gradelor ofițerești inferioare, urmată de o democrație parlamentară bazată pe sistemul pluripartid, mulți prieteni și cunoscuți, care citiseră „Fascismul“ în manuscris, au apreciat că formula de sfărîmare a regimurilor totalitare funcționează corect, sau cum s-a exprimat unul dintre cei deosebit de entuziaști : „merge la fix“.

Același lucru s-a întîmplat pentru a doua oară, în anul 1981, cînd în Polonia s-a instaurat regimul militar. Firește, de astă dată amicii mei n-au mai folosit telefonul, deoarece, fiind vorba de „o țară frățească“, asemenea discuții nu erau deloc scutite de riscuri.

Nu întîmplător, la apariția cărții, autoritățile au recurs la represiuni masive împotriva tuturor celor care aveau vreo legătură cu editarea ei. Văzînd reacția publicului, starea de surescitare și entuziasmul de care era cuprinsă o parte a intelectualității, autoritățile și-au dat în mod instinctiv seama că această carte a provocat o dezbatere deschisă a celor mai mari probleme ale vremurilor noastre, inclusiv cea a destinului „orînduirii“ noastre.

Oricît de neplăcut ar fi fost pentru ele, căci realizau prea bine că se autodemască persecutînd o carte antifascistă, dar neputînd-o combate cu idei, au fost silite s-o facă.

Au fost concediați cei trei redactori legați direct de apariția cărții : poetul Kiril Goncev, Violeta Paneva, șefa colecției „Maur“ (în care a apărut cartea), și Ștefan Lendjiev, șeful secției de literatură social-politică.

Profesorul universitar Ivan Slavov, redactorul extern, a fost sancționat pe linie de partid cu „vot de blam“. S-a pus în discuție și problema unei sancțiuni administrative, dar reacția fermă a organizației de bază de la Facultatea de Filozofie a zădărnicit-o. Sancțiuni de partid au primit și cei doi referenți, profesorii universitari Kiril Vasilev și Nikolai Ghencev. Referatul pozitiv i-a atras lui Ghencev și o serie de alte sancțiuni. I s-a cerut „de sus“ să-și dea demisia din postul de decan al Facultății de Istorie, toate emisiunile sale istorice fiind scoase din programul televiziunii pentru 3—4 ani. Pentru recenzia pozitivă publicată în ziarul „Otecheaven glas“, din Plovdiv, docentul Arsen Kartălov a fost sancționat cu mustrare cu ultim avertisment și scos din cadrul grupului de lectori ai Comitetului județean

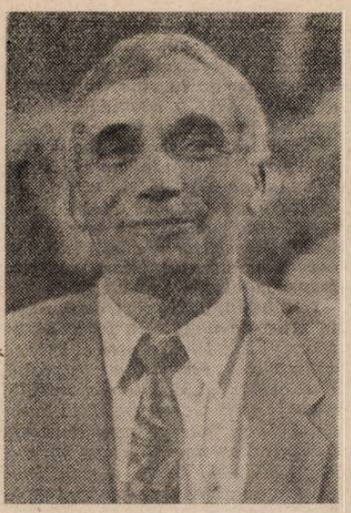

al P.C.B. Ziaristul Slaveiko Mandev a fost destituit din funcția de șef al redacției ideologice a aceluiași ziar, fapt care l-a afectat puternic; cauzîndu-i pesemne moartea.

Din cîte știu, unul dintre principalele motive pentru destituirea lui Belcio Ivanov, pe atunci secretar cu probleme ideologice al C.C. al Komsomolului, se referă la faptul că a permis publicarea „Fascismului“, deși, după cum s-a constatat ulterior, el nu știa nimic despre această carte, ba se afla și în concediu. Am auzit pe multă lume făcînd afirmația că apariția „Fascismului“ a fost folosită și împotriva lui Alexandăr Lilov de către adversarii săi din Biroul Politic al P.C.B., în ceea ce mă privește însă, eu, unul, nu mă pot pronunța cu certitudine în această problemă. În orice caz, după apariția cărții, unul dintre adjuncții săi m-a atacat exact în acest sens, afirmînd că prin „Fascismul“ eu am „înfipt un cuțit pe la spate în tov. Lilov“.

Evident, urma să fiu și eu sancționat, dar întrucît fusesem exclus de mult din partid nu mai rămîneau decît sancțiunile administrative. Am fost eliberat din funcția de șef de secție și scos din componența Consiliului Științific al Institutului pentru Cultură. Și pentru a se evita un scandal, toată treaba asta s-a făcut după o procedură tipic iezuită : s-a anunțat reorganizarea Institutului, fiind desființată secția „Cultură și personalitate“ condusă de mine, eu fiind pus în felul acesta în mod automat „pe liber“ ; pentru camuflaj, a fost desființată și o altă secție („Probleme regionale ale culturii“). Din Consiliul Științific astfel „reorganizat“ nu lipsea deci decît un singur nume — al meu.

Aș fi putut protesta, face scandal, dar n-am făcut-o. Îmi venea peste mînă să mă apăr pe mine, atunci cînd din cauza cărții mele, alte persoane, cărora eu nu le puteam veni în ajutor, au avut de suferit mult mai mult decît mine. Ar fi fost un gest deplasat.

Speranța autorităților de a intimida prin aceste măsuri represive opinia publică culturală, de a o sili să se abțină de la o comentare deschisă a cărții și de a-i determina pe deținătorii de exemplare să nu le difuzeze nu s-a justificat. Interesul social devenise atît de mare încît represiunile au acționat ca gazul turnat peste foc. Oameni care nu se interesaseră în viața lor de literatura politică se dădeau în vînt să-mi găsească cartea.

În această situație autoritățile au hotărît să acționeze prin învăluire, manifestînd mai multă suplețe. S-a trecut cu iuțeală fulgerului la editarea, într-un tiraj de masă, a unor studii străine consacrate fascismului : „Fascismul : teorie și practică“ de autorul francez Bourderon și „Mituri și realitate“ de autorii sovietici D. Melnikov și L. Ciornaia, mai ales că prin caracterul lor ambele cărți erau tot documentare. Dar...

În plus, secțiile de specialitate ale C.C al P.C.B. au organizat elaborarea unei recenzii zdrobitoare, care după o lungă perioadă de gestație a apărut în numărul 12 al revistei „Filozofska misăl“ (1982), sub titlul „Pentru o analiză marxist-leninistă a fascismului“, semnat de Mitriu Iankov. Principala învinuire adusă cărții mele se referea la lipsa unei analize partinice, de clasă, a fascismului, deci a unei analize scrise de pe poziții marxist-leniniste. I se mai aducea învinuirea și mai absurdă că ar constitui un plagiat după cartea lui Karl Popper „Societatea deschisă“, deși era vorba de o evidentă stupiditate, căreia nu-i dădeau crezare nici măcar autorii ei ; o calomnie grosolană și naivă la care am fost silit să răspund printr-o scrisoare deschisă adresată colegiului redacțional, în care am insistat sau să se dovedească plagiatul, lucru unanim acceptat oriunde în lume, sau să mi se prezinte scuze din partea colegiului redacțional, amenințîndu-i în caz contrar cu acționare în judecată. Și eram, într-adevăr, pornit să intentez un proces membrilor colegiului redacțional, dacă n-aș fi fost sfătuit de cîțiva prieteni, mai înțelepți decît mine, să nu mă ocup de lucruri absurde. În afară de asta, un grup de foști ilegaliști, printre care nume atît de cunoscute ca Boris Delcev, Braiko Kofardjiev, Boris Spasov, Decio Marinov, Ducio Mundrov, Iskra Panova, Nevena Mecikova, Radoi Ralin, precum și cîțiva colegi mai tineri decît mine (Ana Serafimova, Evghenia Ivanova, ing. Ilia Ivanov) au adresat scrisori de protest redactorului-șef al revistei „Filosofska misăl“, în care-și exprimau indignarea în legătură cu faptul că se risipește spațiu tipografic pentru publicarea unor articole injurioase în spiritul anilor '50, fără ca persoana insultată să dispună de dreptul la replică...

Este evident că autoritățile nu se așteptau la asemenea proteste, deoarece reacția lor s-a concretizat printr-o acțiune extrem de nepopulară : au început să convoace autorii scrisorilor la „discuții“ tovărășești, încercînd astfel să-i convingă să renunțe la apărarea „Fascismului“. De renunțat însă, după cum era și de presupus, nu a renunțat nimeni. În cadrul discuțiilor, fiecare parte încerca să o convingă pe cealaltă să-și schimbe părerea. Radoi Ralin, care a fost invitat să discute cu conducerea Institutului de Filozofie, în prezența academicianului Sava Ganovski, a profesorilor universitari Ivan Kalaikov, și Todor Stoicev ș.a., și-a propus să convingă comisia că „Fascismul“ trebuie introdus ca manual pentru Școala Superioară de Partid. Crezînd că este vorba de un nou banc politic al lui Radoi,

* Din volumul „Fascismul“ în pregătire la Editura Enciclopedică

membrii comisiei s-au amuzat copios. Dindu-şi însă într-un tîrziu seama că propunerea acestuia este cît se poate de serioasă, s-au dezumflat şi au schimbat tema discuţiei...

Mulţumită tuturor acestor evenimente, cartea nu numai că a continuat să rămînă în centrul atenţiei publice, dar interesul pentru ea se extinde neîntrerupt. Din fapt literar, ea a devenit eveniment politic. S-a format în mod spontan o mişcare pentru apărarea redactorilor şi a referenţilor persecutaţi. Eram vizitat tot timpul de oameni care-şi exprimau sprijinul şi solidaritatea, dar îmi parveneau şi ameninţări ca expulzarea din Sofia, privarea de libertate şi chiar şi... lichidarea !

Interesul era atît de mare, încît în legătură cu această carte a fost creat un autentic folclor politic. Au apărut situaţii comice, zvonuri şi legende, care au constituit apoi baza unor noi bancuri politice. Îmi voi permite să relatez cîteva.

După ce cartea devine foarte cunoscută în urma discuţiilor ce se poartă în diverse cercuri de intelectuali, o tînără doamnă decide să şi-o procure. Intră într-o librărie şi întrebă :

— Aveţi „Comunismul" lui J. Jelev ?

Vînzătoarea o priveşte mirată :

— Vreţi să spuneţi „Fascismul" lui J. Jelev ? !

— Da, da, fireşte...

Imediat după sancţionarea sa pe linie de partid, profesorul Ivan Slavov este întîlnit pe stradă de cîţiva prieteni şi întrebat :

— Ivane, ce-i cu tine ? Ce mai faci ?

— Îngroş rîndurile victimelor „Fascismului"...

Activişti superiori de partid îl ameninţă pe profesorul universitar Nikolai Ghencev cu excluderea din partid pentru referatul pozitiv făcut cărţii. Acesta le răspunde : „Cum mă excludeţi, cum fac cerere pentru a fi recunoscut ca ilegalist !"

Directorul Editurii „Narodna mladej" este întrebat :

— Ce mai e nou prin editură, tovarăşe director ?

— În afară de „Fascism", nimic nou...

Într-un alt banc se zice că eu aş fi propus revistei „Narodna kultura" un amplu articol pe teme culturale. Bucuroşi că mă situez din nou pe poziţii sănătoase de partid, membrii colegiului redacţional mă sună :

— Ne bucurăm foarte mult pentru articol... Totul e O.K.... Îl dăm drumul fără să schimbăm o iotă... Dar de ce ni l-aţi trimis nesemnat ?

— Pentru că nu-i al meu...

— Cum adică ?

— E scris de Goebbels...

A mai circulat şi un banc care compara lucruri evident incomparabile :

— Ce-au făcut popoarele Europei răsăritene după cel de-al doilea război mondial ?

În 1956 ungurii s-au răsculat, în 1968 cehii au făcut „Primăvara de la Praga", în 1980 polonezii au înfiinţat „Solidaritatea", iar în 1982 bulgarii au editat „Fascismul"...

A compara editarea unei cărţi cu o răscoală populară sau cu o mişcare populară de masă este, se înţelege de la sine, ceva total deplasat, deşi o asemenea comparaţie prezintă interes ca stare de spirit, chiar dacă bancul este interpretat ca o autoironie, soluţia cea mai verosimilă, de altfel. În legătură cu situaţia contradictorie şi tragicomică în care s-au trezit persecutorii cărţii devine actual cunoscutul banc sovietic despre „dictatorul mustăcios".

(Un beţiv, beat mort, se opreşte la miez de noapte în faţa Mausoleului din Piaţa Roşie şi începe să strige „Moarte dictatorului mustăcios !", „Moarte dictatorului mustăcios !" Garda din faţa Mausoleului se face că nu-l observă, aşteptînd cu nerăbdare ca beţivul să-şi vadă de drum. Acesta însă nu are de gînd să renunţe şi protăpit în piaţă cu faţa spre Kremlin îşi scandează din vreme în vreme lozinca, agitîndu-şi pumnul. În cele din urmă, garda se vede nevoită să dea telefon şi să cheme ofiţerul de serviciu. Văzînd despre ce e vorba, colonelul îl reţine pe beţiv şi din încăperea de gardă îi raportează lui Stalin că un duşman înrăit strigă la adresa acestuia „Moarte dictatorului mustăcios" ! Stalin îi spune că deocamadă are o şedinţă şi că nu se poate ocupa de acest caz şi ordonă ca arestaiul să-i fie adus după trei ore. Aceste trei ore s-au dovedit însă salvatoare pentru cetăţeanul băut, el apucînd în acest răstimp să se trezească din beţie. Şi la capătul celor trei ore, cînd Stalin îl întreabă : „Cetăţene, pe cine ai avut în vedere cînd ai strigat «Moarte dictatorului mustăcios ?»", el îi răspunde :

— Pe Hitler, fireşte. Că el ne-a atacat mişeleşte ţara, el ne-a distrus mii de oraşe şi sate, el ne-a ucis milioane de cetăţeni...

— Ajunge ! Aşa e, cetăţene !

Şi, întorcîndu-şi capul spre ofiţer, Stalin îl întrebă : „Iar dumneata, tovarăşe colonel, pe cine ai avut în vedere... ! ? ?"

Redau acest inspirat banc sovietic nu numai pentru că a fost reactualizat de către opinia publică şi comparat tot timpul cu soarta cărţii mele, ci în primul rînd pentru că exprimă cu foarte multă exactitate situaţia tragicomică în care s-au trezit în mod inevitabil toţi organizatorii[13] şi executanţii măsurilor de represiune. Ei se vedeau, pe de o parte, siliţi să aplice sancţiuni din cauza analogiilor cu socialismul, iar, pe de alta, cînd cei pedepsiţi cereau să li se indice cu exactitate unde anume figurau în carte asemenea comparaţii, ei trebuiau să demonstreze că, deşi nu existau analogii exprese, cartea era astfel scrisă, încît cititorul face el singur asemenea asociaţii. La această replică, partea adversă, situîndu-se la rîndul ei pe o poziţie iezuită, obiecta energic, arătînd că numai o minte politică pervertită poate face analogii în condiţiile unui asemenea text documentar... De aici concluzia că cei care fac comparaţii sînt oamenii aparatului de partid, deci ei trebuie pedepsiţi. Şi întrucît era vorba de o învinuire politică directă la adresa persecutorilor, disputele erau reluate la infinit... (Va urma)

Versiune românească,
Tiberiu Iovan

STALIN şi stalinismul*) 8

Roy Medvedev

Între 1936 şi 1939, au fost excluşi din partid peste un milion de oameni. După excludere, aproape întotdeauna urma arestarea. La aceştia trebuie să-i adăugăm pe cei ce fuseseră excluşi din partid la epurările din anii 1933—1934 — 1 100 000 de persoane ; foarte mulţi dintre ei, dacă nu chiar majoritatea, după cîţiva ani au fost arestaţi. Firește, au fost arestate şi persoane fără partid, însă, de obicei, acestea erau rude, prieteni sau colegi de muncă ai comuniştilor arestaţi.

În mod deosebit au avut de suferit membrii vechi ai partidului. Dacă la congresele al XVI-lea şi al XVII-lea al P.C. (b) al Uniunii Sovietice 80 la sută din delegaţi erau membri de partid dinainte de 1920, la Congresul al XVIII-lea, aceştia reprezentau doar 19 la sută. Foarte mari au fost pierderile în rîndurile intelectualilor tineri membri de partid, dar şi în cele ale muncitorilor de rînd. La Moscova, la „Elektrozavod", potrivit lui L. M. Portnov, au fost victimele represiunilor peste o mie de muncitori şi funcţionari ; foarte mulţi muncitori şi funcţionari au fost arestaţi la Uzinele „Kirov" din Leningrad ; sute de oameni de la şantierul metroului din Moscova au avut aceeaşi soartă. La fel s-a întîmplat în toată ţara. Organele N.K.V.D.-ului i-au arestat pe aproape toţi muncitorii, funcţionarii şi inginerii care, la sfîrşitul deceniului al treilea şi începutul deceniului al patrulea, făcuseră practică în uzine americane şi germane.

Copii împotriva părinţilor

Pierderi imense a înregistrat multîncercatul sat. A.I. Todorovski a întîlnit în detenţie un simplu lucrător din sistemul „Zagotzerno" („Colectarea de cereale") din Caucazul de Nord. Acesta i-a povestit că în noaptea în care l-au ridicat pe el a fost arestat aproape întregul activ raional — două sute de oameni. F.S. Ghinsburg scria în memoriile sale despre o bătrînă colhoznică, căreia, atunci cînd au arestat-o, i-au spus că e „troţkistă". Neînţelegînd acest cuvînt, bătrîna încerca să explice că ea nu e „tractoristă", că în satul lor bătrînii nu erau făcuţi tractorişti. „Într-un colţ al celulei noastre — scria în memoriile sale nepublicate I. I. Drobinski, activist de partid din Bielorusia — şedea un colhoznic bătrîn. Din fiecare porţie de mîncare el punea de-o parte o bucăţică pentru fiul său, citat ca martor al acuzării. Flăcăul acela zdravăn, din stirpe de ţăran, fie că n-a rezistat la bătăi şi la batjocură, fie din cine ştie ce alte pricini, a declarat că taică-său a încercat să-l convingă să-l omoare pe preşedintele colhozului. Bătrînul nega, nu-l lăsa conştiinţa să mintă. Nici un fel de torturi şi bătăi nu l-au clintit. Cînd l-au chemat la o confruntare cu fiul său, a plecat cu intenţia fermă să susţină adevărul. Dar cînd şi-a văzut fiul, chinuit, cu urme de bătăi, ceva s-a rupt în sufletul bătrînului şi, adresîndu-se anchetatorului şi fiului, a spus : «E adevărat, aşa e. Tu, Iliuşa, nu te îndoi de nimic, tot ce-ai spus tu spun şi eu». Şi imediat a semnat procesul-verbal al confruntării... Pregătindu-se să-şi întîlnească fiul la tribunal, bătrînul punea în fiecare zi ceva de-o parte din mîncarea lui şi, cînd l-au chemat, îndepărtîndu-se pentru cîteva secunde de gardian, i-a strecurat lui Iliuşa tot ce strînsese. Văzînd aceasta, Iliuşa n-a mai rezistat, a căzut în genunchi în faţa bătrînului, şi-a sfîşiat cămaşa şi a strigat printre hohote de plînş : «Iartă-mă, tată, am clevetit împotriva dumitale, iartă-mă». Bătrînul îi tot şoptea ceva, îl mîngîia pe cap, pe spinare. Gardianul privea încurcat, buimac..."

Trebuie să vorbim şi despre valul de mici procese „publice" din anii 1937—1938. Sînt larg cunoscute doar procesele „publice" din Moscova ale foştilor lideri ai opoziţiei. Dar fiecare republică, fiecare regiune, ba chiar fiecare raion a avut în acei ani propriile procese. Despre aceste procese nu s-a scris în presa centrală, dar s-a relatat detaliat în ziarele regionale şi raionale. Aici se scria şi despre procesele cu uşile închise întentate lucrătorilor din organele locale (de obicei, se publicau rechizitoriile şi sentinţele).

Astfel, în a doua jumătate a anului 1937, au avut loc procese „publice" în sute de raioane şi în zeci de regiuni. Aceste cauze, în care compăreau cei acuzaţi de activitate „diversionistă", „antisovietică" şi „troţkistă de dreapta", erau judecate de colegii speciale ale tribunalului regional şi de procuratura judeţeană. Aproape întotdeauna printre inculpaţi se aflau un secretar al comitetului raional de partid, un preşedinte de comitet executiv raional, şeful direcţiei agricole raio-

*) Din volumul cu acelaşi titlu în pregătire pentru **Editura Humanitas.**

nale, directorul unui S.M.T., doi-trei președinți de colhozuri, un inginer-șef agronom, uneori, un zootehnician sau un medic veterinar, cîțiva colhoznici. Asemenea procese se organizau, în primul rînd, în raioanele în care indicatorii producției colhoznice erau mai mici decît media pe regiune. Toate lipsurile muncii din colhozuri și sovhozuri — întîrzierea culesului, prelucrarea necorespunzătoare a pămîntului, epizootiile, lipsa furajelor — erau considerate rezultatele unei activități diversioniste și contrarevoluționare, care urmărea să provoace nemulțumirea colhoznicilor și a muncitorilor față de Puterea Sovietică.

Capitaliști, sabotori, chiaburi...

Un proces tipic din acest punct de vedere a avut loc la sfîrșitul anului 1937 în raionul Krasnogvardeiski din regiunea Leningrad. Un colegiu special al tribunalului regional, cu participarea procurorului B.P. Pozern, i-a judecat pe secretarul comitetului raional de partid, A.I. Dmitricenko, pe directorul S.M.T., S.A. Semeonov, pe șeful serviciului de organizare a teritoriului, A.I. Portnov, și pe alți cîțiva lucrători raionali. Aceștia au fost acuzați de dezorganizarea producției colhoznice „în scopuri diversioniste", de contractarea de datorii la stat, de remunerarea foarte scăzută a colhoznicilor. Potrivit actului de acuzare, toate acestea aveau drept scop „restaurarea capitalismului în U.R.S.S.". Secretarul comitetului raional, Vasiliev, a recunoscut faptele care priveau situația grea a colhozurilor din raion, însă a negat categoric diversiunea premeditată sau participarea la vreo organizație antisovietică. Dar ceilalți acuzați „au recunoscut" că au desfășurat activitatea contrarevoluționară. După rechizitoriul procurorului s-a comunicat sentința : toți urmau să fie executați.

Uneori se organizau procese exemplare în capitalele republicilor unionale sau autonome. Astfel, la Minsk, la clubul lucrătorilor din industria alimentară, au fost judecați „sabotorii" de la biroul de „Colectare a cerealelor". În orașul Ordjonikidze, o sesiune specială a Tribunalului Suprem al Osetiei de Nord a judecat treisprezece colhoznici și activiști colhoznici din satul Dargavs pentru „sabotaj" și crearea unei „organizații insurgente chiaburești". Șase inculpați au fost condamnați la moarte. Asemenea însăilări judiciare au avut loc la Kuibișev, Arhanghelsk, Voronej, Iaroslavl și în alte orașe.

În multe regiuni și republici unionale au avut loc procese exemplare intentate „sabotorilor" din comerț. Ei au fost acuzați de a fi provocat cu bună știință întreruperi în aprovizionarea cu mărfuri a populației pentru a provoca nemulțumire față de Puterea Sovietică. Deosebit de multe procese au avut ca obiect „acțiuni diversioniste" la căile ferate. Astfel, în 1937, în orașul Svobodnii, o sesiune itinerantă a Colegiului Militar al Tribunalului Suprem al U.R.S.S. a cercetat cauza privind „activitatea trotkistă de spionaj și teroristă" desfășurată la calea ferată Amur. 46 de inculpați au fost condamnați la moarte. Pînă la sfîrșitul anului, tot în acest oraș au mai avut loc trei procese, în care au fost implicați feroviari și în care au fost condamnați la moarte 28, 60 și, respectiv, 24 de persoane. Cauze analoage a judecat sesiunea itinerantă a Colegiului Militar la Habarovsk și Vladivostok, unde au fost executați peste o sută de oameni.

În unele regiuni, demenți de la N.K.V.D. au trimis în justiție pentru „contrarevoluție" și „terorism" pînă și copii. De pildă, în orașul Leninsk-Kuznetk au fost arestați 60 de copii între 10 și 12 ani, care, chipurile, organizaseră „un grup terorist contrarevoluționar". Acești copii au fost ținuți în închisoarea orașului timp de opt luni. În același timp, s-au întocmit „dosare" pentru încă 100 de copii. Indignarea populației orașului a fost atît de mare, încît a trebuit să intervină organizațiile regionale. Copiii au fost eliberați și reabilitați", iar lucrătorii N.K.V.D.-ului A.T. Lunkov, A.M. Savkin, A.I. Belousov și alții au fost deferiți justiției.

Călugări trimiși în Siberia

Prigonirea Bisericii, lupta împotriva „prejudecăților religioase" au început încă în anii '20, căpătînd periodic un caracter de teroare antibisericească. Au avut de suferit toate organizațiile religioase și grupurile bisericești, dar mai ales Biserica ortodoxă. Au fost arestați și deportați mulți slujitori de seamă ai Bisericii. În 1928 a fost deportat, iar apoi a pierit marele gînditor teolog rus, Pavel Florenski. În 1928—1929 au fost închise toate mînăstirile care funcționau în acea vreme ca arteluri agricole exemplare. Mii de călugărițe și călugări au fost deportați în Siberia. Pe la jumătatea anului 1929, la C.C. al P.C. (b) al Uniunii Sovietice a fost organizată o consfătuire cu privire la activitatea antireligioasă, iar curînd după aceea a avut loc cel de-al doilea congres unional al ateilor militanți. După congres, teroarea antireligioasă s-a intensificat pretutindeni, în special la sate. După cît se pare, Stalin considera biserica unul din obstacolele principale în calea colectivizării. De îndată ce într-un sat se hotăra înființarea unui colhoz, de regulă, biserica lui era închisă. De pe cupola bisericii era dată jos crucea, iar icoanele și obiectele de cult erau arse. Mulți preoți de țară, precum și țăranii care încercau să se împotrivească acțiunii de distrugere a bisericilor erau arestați. Astfel, mii de oameni au avut de suferit nu din motive de ordin social, ci religios.

La începutul deceniului al patrulea, teroarea antireligioasă a căpătat o amploare deosebit de mare. Speriată, Academia de Științe a adoptat o hotărîre specială prin care se excepta de la ocrotire majoritatea monumentelor vechi legate de „cultele religioase". În vechile orașe ruse — Tver, Nijni Novgorod, Pskov, Novgorod, Samara, Viatka, Riazan, Tula și altele au fost transferate sau distruse monumente de arhitectură de valoare inestimabilă.

Foarte mult a avut de suferit Moscova. Au fost dărîmate pînă și biserici din Kremlin, deși acțiunea a întîmpinat protestele lui A.V. Lunacearski și ale lui A.S. Enukidze.

În ianuarie 1938, papa Pius al XI-lea i-a chemat pe credincioși să participe la un tedeum ce urma să se oficieze în toate bisericile pentru creștinii prigoniți în Rusia. Campania de protest din străinătate începuse să amenințe interesele politice și economice ale U.R.S.S., ceea ce l-a determinat pe Stalin nu numai să oprească pentru un timp teroarea antireligioasă, dar să o și dezavueze, declarînd-o drept manifestare a abuzului și a exagerărilor comise de organele locale. La 15 martie 1930, cu o zi înainte de data stabilită de papă pentru tedeum, ziarele au publicat o hotărîre cu privire la „denaturarea" liniei partidului în mișcarea colhoznică. În hotărîre, măsura administrativă de a se închide bisericile era calificată drept o greșeală a autorităților locale. Hotărîrea prevedea pedepse severe pentru ofensarea sentimentelor religioase ale credincioșilor. Aceasta a fost, fără îndoială, o concesie făcută opiniei publice mondiale. Dar nu s-a produs nici o schimbare esențială : bisericile care fuseseră închise nu s-au deschis, cei deportați pentru convingerile lor religioase în Siberia și în Nord au rămas acolo. Pînă la sfîrșitul anului 1930 fuseseră închise circa 80 la sută din bisericile sătești ; o parte considerabilă a slujitorilor bisericii au fost încadrați în categoria persoanelor deschiaburite.

În anii 1937—1938, prigoana împotriva Bisericii a reînceput cu o energie sporită. Bisericile erau din nou închise sau demolate. La Petrograd, la începutul deceniului al treilea, existau 96 de biserici în funcțiune, aparținînd diferitelor curente ale Bisericii ortodoxe ; la sfîrșitul deceniului al patrulea rămăseseră doar 7. Și așa ceva era pretutindeni. La începutul războiului, în țară rămăseseră cel mult 150 de biserici, la care trebuie adăugate, e drept, cîteva sute existente pe teritoriul Basarabiei, Ucrainei de Vest, Bielorusiei de Vest și în Republicile Baltice. Încă înaintea „ejovomismului", aproape o sută de arhierei și peste o mie de preoți de rînd se aflau în detenție. În perioada 1936—1938 au fost arestați 800 de arhierei ortodocși și novatoriști („obnovlenți") și multe mii de slujitori de rînd din toate cultele religioase. Au fost arestați și mii de credincioși, inclusiv adepți ai diferitelor secte (baptiști și adventiști și alții). Horen I Muradbekian, catolicosul Armeniei, care se bucura de o mare popularitate, a fost asasinat în 1937 la reședința sa. În Gruzia, din 200 de episcopi, au rămas în libertate doar cinci.

Închisori insuficiente

Imensul număr de închisori construite de regimul țarist de-a lungul secolelor s-a dovedit insuficient. În multe zone s-au construit în grabă închisori noi. Au fost transformate în închisori foste mînăstiri, biserici, hoteluri, chiar și băi publice și grajduri.

După Revoluția din Octombrie, multe închisori țariste au fost transformate în muzee de istorie a revoluției. Un asemenea muzeu era și faimoasa închisoare Lefortovo ; în celule, vizitatorii puteau vedea figurile de ceară ale foștilor deținuți. Odată cu începerea represiunilor de masă, muzeul a fost închis, iar celulele s-au umplut cu noi deținuți. Închisoarea a fost modernizată și lărgită.

Mai repede decît închisorile, în Extremul Orient, în Siberia, în Kazahstan, în Nordul zonei europene a U.R.S.S. s-au construit lagăre de concentrare.

În anii 1936—1938, Stalin a bătut toate recordurile terorii politice cunoscute în istorie. După cum reiese din izvoare demne de încredere, în 1936, s-au pronunțat 1 116 condamnări la moarte, iar în 1937 — 353 680. Pentru anul 1938 nu am date, dar cu o mare certitudine se poate vorbi de 200—300 de mii de oameni executați. Numai pe motive politice, în acești trei ani au fost arestați peste 5 milioane de oameni. În anii 1937—1938, execuțiile au avut o asemenea frecvență, încît numai în Moscova în unele zile erau executate, în baza sentințelor date de tribunale și de Instanța specială, peste o mie de persoane. Numai în închisoarea centrală a N.K.V.D., de pe strada Liubianka, se înregistrau circa 200 de execuții în 24 de ore. **(Va urma)**

Traducere și adaptare de Margareta Șipoș

Ce știm despre francmasonerie?

Cuvîntul „francmasonerie" stîrnește cele mai diverse asocieri, ceea ce explică profunda confuzie existentă în mintea celor mai mulți : sursă ocultă ? sursă a democrației ? club de întrajutorare ? model de virtute ? asociație ateistă ? promotoare a liberei cugetări ? Povești dintre cele mai de necrezut circulă în jurul francmasoneriei. Unii știu că masonilor le este interzis să apere o religie și ca atare pot adera după cum voiesc la una sau alta (ori la nici una), că respectă anumite ritualuri, utilizează un anume vocabular ; alții insistă pe ceea ce ei cred că ascund simbolurile francmasoneriei. Numărul masonilor pare a fi cu mult mai redus decît se credea : vreo 10 milioane, răspîndiți în toată lumea.

Presa românească de după revoluție s-a ocupat frecvent de acest subiect, dar confuzia a sporit. Întrebările, în loc să-și afle răspuns, s-au înmulțit în legătură cu apariția francmasoneriei, cu răspîndirea ei, cu rolul ei în istoria europeană și a altor continente etc., etc. Acesta este punctul de plecare al noului nostru serial, în care ne-am propus să oferim răspunsuri la cît mai multe asemenea întrebări și să conturăm o imagine pe cît posibil mai rotundă, firește nu exhaustivă, a acestui fenomen. Am recurs, pentru aceasta, la istoriile, studiile și articolele cele mai noi publicate asupra acestui subiect (pe care le vom menționa de fiecare dată), precum și la un amplu număr dedicat francmasoneriei de revista „Notre histoire".

Legendă și istorie

Cît adevăr conțin tradițiile și ce credibilitate trebuie acordată originilor pe care însișî masonii și le revendică ? **Lue Nefontaine** este o autoritate în materie de istorie a francmasoneriei (Membru al Centrului de Istorie a Religiilor din Louvain-la-Neuve, Belgia). Nefontaine a publicat, numai în acest an, două cărți fundamentale : **La franc-maçonnerie,** și **Eglise et franc-maçonnerie** (Biserica și francmasoneria). El amintește că, încă din veacul al XIV-lea, masonilor „operativi" le plăcea să-și imagineze că ordinul lor apăruse odată cu Euclid (secolul al III-lea înainte de Hristos), încît ajungeau să afirme, cum arată un manuscris englezesc conservat la British Museum, că „masoneria este cea mai nobilă dintre arte, derivată din geometrie". Cînd pastorul James Anderson a publicat, în 1723, prima „Constituție" a francmasoneriei, a preluat toate legendele medievale (Euclid, regele Carol Martel și alții) și le-a înfrumusețat. Masonii n-ar fi decît ,urmașii lui Adam, ai lui Tubel-Cain (strămoșul mitic al forjorilor), ai lui Nemrod (regele Babilonului), ai lui Solomon, Pitagora, Euclid, familiei Comacini, arhitecții italieni din a doua jumătate a primului mileniu.

Istoricului de astăzi nu-i este greu să plaseze toate acestea în categoria miturilor. Dar dacă, așa cum afirma istoricul religiilor Mircea Eliade, mitul este o istorie simbolică a originilor, trebuie să aflăm căror intenții le răspund aceste fantezii. Se poate desprinde, de pildă, voința de a plasa francmasoneria pe făgașul marilor religii sau de a face din ea o instituție esențialmente creștină. Literatura antimasonică a exploatat și ea din plin aceleași surse legendare în încercarea de a demonstra că sectele satanice au fost precursoare ale francmasoneriei moderne și că răul social se perpetuează prin ea.

În afara contextului hagiografic și polemic, au apărut și alte ipoteze. Unii autori au legat confreriile medievale ale constructorilor, din care se trag lojile masonice moderne, de **collegia** romane, asociații profesionale de artizani, create în veacul al VIII-lea î. H. de regele Numa. Alții susțin că sursa ar fi un fel de breaslă cu istorie imposibil de stabilit și cu simboluri comune.

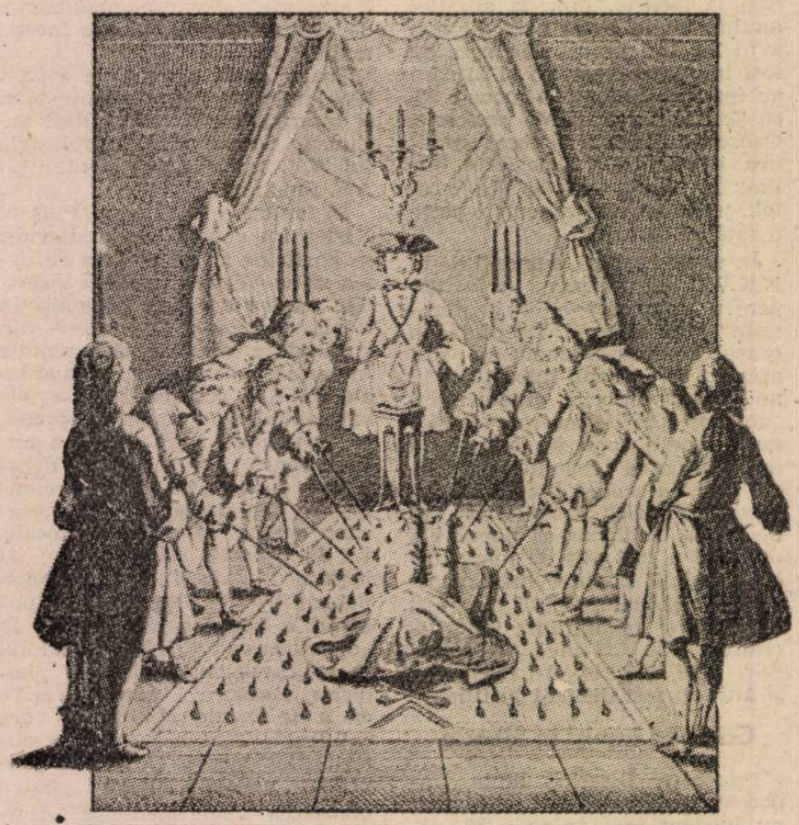

Adunare a francmasonilor pentru primirea de maeștri. (Gravură din secolul XVIII)

Se pare însă că adevărata origine se află în munca dură și răbdătoare a artizanilor medievali din Europa, care au construit catedralele celebre ale creștinătății. Primele apariții ale cuvîntului „francmason" datează din 1376 : **free-mason,** într-un manuscris englez. Ce însemna acest cuvînt la sfîrșitul Evului Mediu ? Etimologic, au fost emise mai multe ipoteze : **free-mason** era un cioplitor al pietrei poroase, **freestone,** spre deosebire de **roughstone,** piatra dură ; francmasonul era un muncitor dintr-o clasă superioară. Alții cred că este vorba de un om liber, **free,** care se putea deplasa din oraș în oraș, liber de obligațiile față de o anume corporație. Alții, în sfîrșit, vedeau în mason un om liber prin naștere, beneficiind de înlesnirile acordate corporației sale de către suverani.

Surse scrise vechi, **Old Charges** (vechile îndatoriri), oferă detalii despre cum „funcționa" francmasoneria : masonii se reuneau lîngă edificiile pe care le construiau în încăperi numite „loji" înainte de a deveni „companioni" erau, vreme de mai mulți ani, „ucenici" ; loja era condusă de un „maestru mason" (maestru constructor) care angaja ucenicii, îi forma și îi susținea ; un accent aparte se punea pe obligațiile morale ale masonilor : trebuiau să fie loiali, respectuoși, onești și plini de ardoare față de muncă ; erau prevăzute proceduri de excludere pentru frații care încălcau grav regulile. **(Old Charges** datează din secolul XIV ; pînă în zilele noastre ne-au parvenit peste 150 de asemenea documente. S-au găsit însă și reglementări anterioare : Ordonanțele masonilor din York, datate 1352, 1370 și 1409 ; Ordonanțele masonilor din Londra, 1356, redactate în latină și franceză ; Ordonanța guildei dulgherilor din Norwich, 1357, care îi avea în vedere și pe constructori. Dintre manuscrisele **Old Charges,** cel mai vechi este unul intitulat **Regius** și este conservat la British Museum.)

Francmasoneria despre care se vorbea în **Old Charges** era catolică : textul cuprinde felurite rugăciuni și invocații ale sfinților. Masonii (constructorii) promiteau fidelitate nu numai regelui, ci și bisericii. S-ar putea deci, vorbi despre masoneria medievală ca despre un ordin religios înfeudat Bisericii catolice. Frații îi venerau pe **Quator Coronati** (sfinții patroni, care, potrivit legendei erau patru constructori romani asasinați de împăratul Dioclețian (284—305) pentru că, fideli lui Hristos, refuzaseră să construiască temple păgîne).

Pe măsură ce se construiau din ce în ce mai puține edificii religioase și din ce în ce mai multe monumente civile, lojile „operative" dispăreau unele după altele. Dar în Scoția și Anglia ele au supraviețuit și, prin secolul al XVII-lea, începe tranziția spre francmasoneria modernă. Tot mai multe persoane influente, notari și gînditori, erau primiți în loji. Treptat, acești noi veniți au ajuns majoritari — erau numiți **accepted maçons** (masoni acceptați).

Odată cu noii veniți, francmasoneria s-a transformat radical : practica masonilor operativi (constructorii) a fost înlocuită cu reflecția teoretică. Masonii încep să se pasioneze de alchimie, ocultism, ermetism. În 1662 se creează la Londra **Royal Society,** care regrupa o elită de intelectuali preocupați de studiul și explorarea naturii. Elias Ashmole, alchimist, era membru al acestei societăți, dar fusese inițiat într-o lojă masonică. Din aceeași Royal Society făceau parte Theophile Désaguliers, pastor francez, cunoscut drept unul din fondatorii masoneriei speculative, și Isaac Newton.

Filosofia acestuia nu putea decît să-i intereseze pe „masonii acceptați". Newton îl reprezenta pe Dumnezeu ca pe un mare arhitect al lumii. În 1666, cînd a descoperit legea gravitației, el a înțeles că universul fizic răspundea unor legi mecanice și că aceste legi emanau de la un mare arhitect. Francmasonii „secolului luminilor" vor face apoi din divinitate Marele Arhitect al Universului.

La începutul secolului XVIII, perioada de tranziție se încheiase. Loja Saint-Paul din Londra proclama, în 1702, că : „privilegiile masoneriei nu vor mai fi de acum înainte rezervate doar muncitorilor constructori, ci vor fi extinse asupra tuturor persoanelor din toate stările sociale care vor voi să participe". Întrebarea căreia nu i s-a răspuns încă : au fost englezii primii sau ultimii masoni ? **(Va urma) Prelucrare de Stelian Țurlea**

Mircea Panduru, Craiova. Învingîndu-l pe republicanul Peter Smith, candidatul Bernard Sanders (în **fotografie**) a devenit, după mai bine de 40 de ani, primul socialist care intră în Congresul Statelor Unite. Sanders, care a intrat în competiție în calitate de candidat independent, a cîștigat singurul loc aflat în dispută pentru Camera Reprezentanților din statul Vermont. Prima alegere a unui socialist a avut loc în 1948, cînd Vito Marcantonio a cîștigat un loc pentru statul New York. Bernard Sanders, care a fost de patru ori primar al orașului Burlington, i-a acuzat sistematic pe democrați și republicani că se preocupă mai mult de interesele oamenilor de afaceri și ale celor bogați, în detrimentul clasei mijlocii, al săracilor și bătrînilor. El afirmă că SUA continuă să fie o țară în care un mic grup de milionari și multimilionari dețin controlul economiei și utilizează capitalul politic în propriul lor interes.

F.B.I. contra Picasso

Mariana Ghinea, Suceava. Celebrul pictor spaniol Pablo Picasso (în **fotografie**) nu a vizitat niciodată Statele Unite. Cu toate acestea guvernul american a menținut „supravegherea" în legătură cu activitatea sa, considerîndu-l un potențial agitator subversiv, arată ziarul „The New York Times". Tot ce scria, semna și declara pictorul, inclusiv contactele personale, era urmărit și fișat cu meticulozitate. Ziarul afirmă că directorul din acea vreme al FBI, Edgar Hoover, a început să se „intereseze" de Picasso în 1944, după ce pictorul a publicat un fragment autobiografic intitulat „Pentru ce am devenit comunist". Dosarul lui Picasso, ținut „la zi" pînă în 1971, este păstrat încă de FBI, cu toate că „subiectul" acestuia a încetat din viață în urmă cu 17 ani, la vîrsta de 91 de ani. Ziarul „The New York Times" arată că o serie de pagini lipsesc din acest dosar, iar altele au fost făcute ilizibile. Din acest document reiese că guvernul american se temea ca Picasso să nu aibă o „influență negativă" asupra opiniei publice din Statele Unite.

Gheorghița Vișan, Tîrgoviște. Iannis Ritsos (în **fotografie**), unul dintre cei mai cunoscuți poeți greci, a încetat din viață la 12 noiembrie, în vîrstă de 81 de ani. Născut în 1909 în Peloponez, Ritsos a fost un poet al rezistenței

și al luptei. El a exprimat deopotrivă în versuri angoasa singurătății și dorința de a participa la lupta celor oprimați. Participant la lupta antifascistă, comunist militant, Iannis Ritsos a petrecut mai mulți ani în regim de domiciliu forțat sub mai multe guverne de dreapta. El a primit în 1978 Premiul Lenin pentru pace și a fost nominalizat în mai multe rînduri pentru Premiul Nobel pentru literatură, pe care însă nu l-a obținut. Ritsos a devenit foarte popular în anii '60, cînd compozitorul Mikis Theodorakis i-a transpus pe muzică o serie de poezii, între care și celebrul poem „Epitaf".

Mihail Voicescu, București Reproducem nota dvs. : **„Așa după cum ne este cunoscut, la 9 octombrie 1874 un număr de 22 țări, printre care și ROMÂNIA, au semnat Convenția prin care a luat ființă** UNIUNEA POȘTALĂ UNIVERSALĂ — **UPU. După cel de-al doilea război mondial, Uniunea Poștală Universală a devenit Instituție specializată a Organizației Națiunilor Unite. Scopul UPU a fost și este acela de a crea cadrul organizat și reglementat pentru schimburile poștale internaționale, de a asigura organizarea și perfecționarea serviciilor poștale și de a favoriza dezvoltarea colaborării internaționale în acest domeniu. Poșta este cea mai veche și cea mai vastă rețea de comunicații de pe glob. Din UPU fac parte în prezent 169 de state. În lume există peste 640 000 oficii poștale în care funcționează. În 1989 au circulat peste 152 miliarde de scrisori. România a cunoscut, deasemenea, un trafic mare, ajungînd a se manipula prin serviciile poștale circa 1 miliard de diferite trimiteri poștale. Funcționează peste 5 milioane de factori poștali. Din sursele unei statistici ale UPU numai în 90 țări prin poștă au fost manipulate valori (prin mandate poștale) de peste 440 miliarde dolari."**

Să sperăm că aceste rînduri vor contribui și la îmbunătățirea activității serviciilor poștale de la noi, de pe urma carențelor cărora nu o dată și revista noastră, dar mai ales cititorii, au de suferit.

profil

Franz Vranitzki

cancelar al Austriei

După cum se știe, ultimele alegeri din octombrie 1990 din Austria au fost cîștigate de Partidul Socialist al cărui lider este actualul cancelar Franz Vranitzki.

Într-un moment în care tezele tradiționalei social-democrații austriece păreau oarecum desuete, pentru un mare număr de alegători, într-un moment în care Austria dorește să adere la CEE, Vranitzki a reușit să dea Partidului Socialist imaginea unui partid modern, gata să pornească pe calea reformelor și să nu ezite în a proceda la privatizările necesare pentru o economie de piață eficientă. Victoria în alegeri a socialiștilor s-a datorat în primul rînd prestigiului și imaginii deosebite de care se bucură în rîndurile electoratului președintele partidului.

Franz Vranitzki s-a născut la Viena, la 4 octombrie 1937, într-o familie relativ modestă : tatăl său era muncitor, iar mama provenea dintr-o familie de țărani înstăriți.

A urmat școala la Viena și, după bacalaureatul din 1955, s-a înscris la Facultatea de Comerț Exterior (acum Universitatea Economică din Viena) pe care a absolvit-o în 1960. În anul 1969 își ia doctoratul în științe comerciale.

Franz Vranitzki își începe activitatea profesională la uzinele Siemens-Schuckert. În același an se mută la Departamentul economic al Băncii Naționale unde, în anul 1969, este numit vicepreședinte.

În anul 1970, fostul ministru de finanțe Androsch îi oferă postul de consilier pentru politică economică și financiară în ministerul său. În această calitate călătorește în întreaga lume, familiarizîndu-se cu activitățile Băncii Mondiale, ale OECD ci instituțiile financiare din SUA, Marea Britanie, Germania.

În iunie 1976 devine adjunct al directorului general al celei mai mari bănci austriece „Creditanstalt — Bankverein". La 21 ianuarie 1987 devine cancelar al Austriei. În această calitate el dinamizează imaginea Austriei în străinătate, mediază în scandalul internațional declanșat de „cazul Waldheim" și începe ofensiva pentru aderarea țării la Piața comună.

După retragerea lui Fred Sinowatz de la conducerea Partidului Socialist, la 11 mai 1988, Vranitzki este ales președintele partidului, cu 498 de voturi din 532 de delegați.

În urma alegerilor din octombrie 1990, el cîștigă un nou mandat pentru următorii patru ani. În cursul noului mandat Vranitzki intenționează să urmeze o politică de protecție a mediului înconjurător, intensivă și clară, să internaționalizeze politica țării, care se va face prin aderarea Austriei la CEE, fără a neglija relațiile cu țările din Estul Europei ; un alt punct important îl vor constitui relațiile Nord-Sud. Din luna ianuarie 1991, el va prelua președinția Asociației Europene a Liberului Schimb (AELS), care este preocupată încă de la începutul anului 1990 în strîngerea relațiilor cu CEE.

Frantz Vranitzki este căsătorit cu Christine Kirsten, din iunie 1962, și are doi copii : o fată și un băiat.

I. I.

poşta redacţiei

Victoria Moroşanu, Vaslui, Actualul regat Tonga a fost populat la începutul erei noastre de triburi polineziene (tonga) venite din insulele Samoa. Arhipelagul Tonga, situat în sud-vestul Oceanului Pacific, a fost descoperit în 1643 de navigatorul olandez Abel J. Tasman. În 1845, insulele sînt unite de regele George Tupou I, formînd regatul Tonga, care recunoaşte în 1900 protectoratul britanic. La 4 iunie 1970, Tonga îşi proclamă independenţa ca regat în cadrul Commonwealth-lui. De la 16 decembrie 1965, este condus de regele Tanfa'ahan Tupou al IV-lea. În **fotografie,** regele Tongăi alături de preşedintele RFG, Richard von Weizsaecker. Tupou al IV-lea este primul conducător străin care a vizitat Berlinul după reunificarea Germaniei.

Gabriela Şerban, Iaşi. Rabinul Meir Kahane (în **imagine),** cunoscut prin poziţiile şi activităţile sale antiarabe în Statele Unite, a fost ucis la 5 noiembrie, după ce pronunţase un discurs în sala de conferinţe a unui hotel din New York. Kahane a fost membru al parlamentului israelian, dar în 1968 i s-a interzis să mai candideze, după votarea în Knesseth a unei legi în problemele rasiale. În septembrie anul acesta, el a compărut în faţa unui tribunal din Ierusalim, fiind acuzat de tulburarea ordinii publice prin atitudini violente naţionaliste în timpul unui miting. Rabinul Kahane a fost fondatorul organizaţiei „Liga de apărare evreiască" din SUA şi liderul mişcării de inspiraţie rasistă „Kach". Autorul atentatului a fost imobilizat în urma unui schimb de focuri, identificat de către poliţia americană ca fiind un arab care locuieşte în SUA.

Într-un apel telefonic, un interlocutor anonim a revendicat acest atentat în numele „Grupului luminii occidentale", organizaţie necunoscută pînă în prezent. Arătînd că grupul său este „prezent în SUA, Iordania şi în teritoriile ocupate", el a precizat că „creierul" acestuia este un profesor universitar rezident în Statele Unite, prezentîndu-se sub numele de Abu Saleh. Reacţionînd la asasinarea rabinului Kahane, ministrul de externe israelian David Levy a cerut Statelor Unite să acţioneze împotriva forţelor teroriste care se află pe teritoriul lor. La rîndul lor, personalităţi palestiniene din teritoriile ocupate au declarat agenţiei France Presse că guvernul israelian poartă răspunderea pentru ciclul de violenţe care au dus la asasinarea lui Meir Kahane. Astfel, preşedintele Asociaţiei Ziariştilor din Cisiordania, ocupată, Radwan Abu Ayash, a afirmat : „Kahane a fost devorat de flăcările pe care el însuşi le-a aţiţat".

Nicolae Negru, Buhuşi. Mary Robinson, 46 de ani (în **fotografie),** însoţită de soţul ei Nicholas, votează la Dublin în alegerile prezidenţiale. Susţinută de Partidul Laburist şi de o coaliţie de stînga, dna Robinson a devenit prima preşedintă a Republicii Irlanda, învingîndu-i pe Brian Lenihan, candidatul Fianna Fail, partid de guvernămînt, şi Austin Currie, candidatul Fine Gael. Robinson şi Currie au încheiat ulterior alegerilor un acord prin care sprijinitorii fiecăruia să-l susţină pe celălalt la o eventuală a doua numărare a voturilor — ceea ce s-a şi întîmplat. Deşi funcţia de preşedinte este mult mai ceremonială şi lipsită de putere, victoria dnei Robinson, (mamă a trei copii), a fost înţeleasă şi ca o împotrivire faţă de politica premierului Charles Haughey.

Ştefan Cherciu, Cluj-Napoca. Vă mulţumim pentru vorbele calde de apreciere în legătură cu conţinutul revistei. În ceea ce priveşte modul de publicare a chestionarului respectiv, aveţi perfectă dreptate, iar pe viitor — în cazul unor asemenea anchete — vom ţine seamă de sugestiile dvs. Şi în legătură cu noutăţile ştiinţifice, sîntem de acord cu dvs. ; în măsura spaţiului, ne vom strădui să semnalăm asemenea apariţii. În ceea ce priveşte difuzarea revistei, nu sînteţi, din păcate, singurul care ne aduce la cunoştinţă întîrzierile survenite. Unii ne-au anunţat şi cazuri mai grave. Nu încetăm să facem demersuri insistente pentru remedierea acestor neajunsuri.

Coordonatorul rubricii : Dan Radu Stănescu

ÎN ATENŢIA ABONAŢILOR DIN STRĂINĂTATE

În vederea înnoirii abonamentelor pentru anul viitor, rugăm abonaţii noştri din străinătate să aştepte încă puţin, pînă cînd revista va primi răspuns favorabil de la forurile competente din ţară în legătură cu deschiderea unui cont valutar propriu (ce va fi comunicat de îndată).

Revista nu mai poate accepta perpetuarea situaţiei existente în care, în condiţiile efectuării abonamentelor prin „Rompresfilatelia", nu are acces nici măcar la o parte din fondurile în valută încasate, în timp ce, din această cauză, nu dispune nici chiar de posibilitatea de a se abona ea însăşi la publicaţii străine.

Redactor şef: Ilie Şerbănescu

Redactor şef adjunct: Stelian Ţurlea **Secretar general de redacţie: Ilie Olteanu**

COLECTIVUL REDACŢIONAL : Mihaela Brumă, Dumitru Constantin, Vasile Crişu, Ovidiu Dranga, Liana Enescu, Mirela Iamandi, Valeriu Cristian Moanţă, Ştefan Nicolae, Manuela Ştefănescu, Doina Topor, Bogdan Torcătoriu, Anca Voican.

SECRETARIAT DE REDACŢIE : Mircea Dub, Ion Matei, Marin Pieleanu, Florian Zamfiroiu. CORECTURA : Ioana-Mariela Bărbulescu, Oana Daniela Dinulescu, Eliza Iliescu, Ana Maria Tatovici. DOCUMENTARE : Alexandru Antonescu, Ileana Iordache. STENODACTILOGRAFIE : Eugenia Marin, Marilena Szabo, Angelica Trancă. ADMINISTRATOR : Brîndușa Anghel. CONDUCĂTOR AUTO : Marian Băran. TIPOGRAFI : Alexandru Baciu, Vasile Geambaşu, Vasile Moraru, Ioana Rotaru.

Revista „Lumea azi", Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Oficiul Poştal 33, cod 1341, căsuţa poştală 33—29, telefon : 17 60 10, internaţional : 18 50 81. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii.

C.P.B.

REȚINEȚI!

Asigurările auto sînt necesare chiar și așilor volanului

Pentru ca proprietarii de autoturisme să poată primi despăgubiri de asigurare pentru pagubele la propriul autoturism, care nu sînt acoperite prin asigurarea de răspundere civilă auto, este necesar să încheie la ADAS o **asigurare facultativă pentru avarii auto (casco),** în baza căreia ADAS acordă protecție în cazurile în care :

a) Autoturismul a fost avariat datorită faptului că în timpul circulației s-a lovit :
- cu un alt autovehicul sau cu orice alt fel de vehicul :
- de orice corpuri mobile și imobile aflate în afara autoturismului asigurat.

b) Autoturismul a fost avariat ca urmare a faptului că în timpul circulației a derapat, s-a răsturnat etc., inclusiv ca urmare a defectării unor piese ale acestuia.

c) Autoturismul aflat în circulație sau în staționare a fost avariat de un autovehicul neidentificat.

d) Autoturismul aflat în circulație sau în staționare a fost avariat ca urmare a lovirii fie de vehicule necuprinse în asigurarea prin efectul legii de răspundere civilă auto, fie de pietoni, ori prin căderea pe autoturism a unor corpuri.

e) Autoturismul a fost avariat ca urmare a :
- incendierii lui ori a clădirii în care se afla garat ;
- exploziei, urmată sau neurmată de incendiu, inclusiv exploziei rezervorului de carburanți sau a celui de aer comprimat ;
- trăsnetului — urmat sau neurmat de incendiu ;
- altor calamități naturale care pot produce pagube direct autoturismului sau indirect prin dărîmarea acoperișului unei construcții pe acel autoturism etc.

f) Alte cazuri cuprinse în asigurare.

În asigurarea facultativă a autoturismelor pentru avarii auto (casco) se includ și :

— cheltuielile de transport al autoturismului la atelierul de reparații cel mai apropiat de locul accidentului, care poate face repartiția, sau la locul cel mai apropiat de adăpostire a autoturismului, dacă acesta nu poate fi deplasat prin forță proprie ;

— avariile autoturismului prilejuite de măsurile luate în timpul producerii evenimentului asigurat, pentru salvarea autoturismului sau a construcției în care se afla acesta, precum și cheltuielile făcute în vederea limitării pagubelor, dacă acestea au fost necesare în urma unor avarii produse de cauze cuprinse în asigurare.

Asigurarea pentru avarii auto (casco) este cea mai cuprinzătoare asigurare pentru automobiliști. Această asigurare este necesară oricărui deținător de autoturism, chiar și în condițiile existenței asigurării prin efectul legii de răspundere civilă auto.

Dacă aveți contractată asigurarea facultativă pentru avarii auto (casco), puteți contracta, suplimentar, **asigurarea pentru pagubele produse autoturismului condus de altă persoană decît asiguratul sau rude ale acestuia,** plătindu-se 25% din prima prevăzută la asigurarea pentru avarii auto (casco).

— **Asigurarea autoturismelor numai pentru pagubele produse ca urmare a accidentelor de circulație,** la care prima de asigurare reprezintă 80% din suma prevăzută la asigurarea pentru avarii auto (casco).

— **Asigurarea de accidente a conducătorilor de autoturisme și a altor persoane aflate în autoturisme,** care se încheie independent de faptul dacă a fost sau nu încheiată o asigurare pentru avarii auto (casco) și acoperă, în limita numărului de locuri admis la transport, consecințele accidentelor întîmplate persoanelor aflate în autoturisme.

Primele la această asigurare se stabilesc în raport de nivelul sumelor asigurate pentru fiecare persoană.

Pentru orice informații în legătură cu asigurările, vă puteți adresa sucursalelor ADAS, punctelor operative de lucru sau inspectorilor ADAS.

Lei 8

MUZEUL PRESEI SEVER BOCU
JIMBOLIA
NR. D. 535

LUMEA azi

Nr. 48 29 noiembrie 1990

1 decembrie

LUMEA azi
săptămînal independent de politică externă

Anul II, serie nouă, nr. 48 (1411), 29 noiembrie 1990

Sumar

EDITORIAL. **Decembrie.** Manuela Ștefănescu 2
PROBLEME ROMÂNEȘTI. **Transilvania după Marea Unire.** Gh. Iancu, C. Cipăianu 3
— **SRI și problemele țării** 5
EUROPA RĂSĂRITEANĂ. **R.S.S. Moldova. Hoție în plic.** Corespondență de la Boris Marian 6
— **Uniunea Sovietică. Multipartidism : între realitate și speranță.** Monica Grigorescu 6
— **Polonia. Paradoxuri și surprize...** Mihaela Brumă 8
EUROPA OCCIDENTALĂ. **Franța. Încercările premierului Rocard.** Doina Topor 9
— **Germania. Primele alegeri generale după reunificare.** Vasile Crișu 9
— **Marea Britanie. Exit Mrs. Thatcher, enter...** Stelian Țurlea 10
Afacerea „La Cutufa". Anca Voican 11
Viitorul procesului CSCE. Valentin Lipatti 12
CSCE. Centrul european pentru prevenirea conflictelor. dr. Florin Pogonaru 13
DOSARE IN ACTUALITATE. **Vikingii privesc iar spre Europa.** Manuela Ștefănescu 14
1 000 + 1 16
Cuba. A început, oare, numărătoarea inversă ? Ștefan Nicolae 18
Drama minorităților naționale din Ungaria (2). dr. Petre Bărbulescu 19
Rădăcinile miracolului japonez (2). Michio Morishima 20
OPINII. **De la economie la ecologie...** Henri Zalis 21
— **Criza studiilor strategice ?** dr. Leon Talpă 23
Intîlnire cu Milovan Djilas. Prof. univ. dr. Dorin Gămulescu 22
Ronald Reagan. O viață americană. 24
Centenar Charles de Gaulle (2). General maior dr. Lucian Culda 25
Operațiunea „Sphinx" (2) 26
George Blake se destăinuie (4) 27
SERIAL. **Stalin și stalinismul (9).** Roy Medvedev 28
„Statul totalitar" (4). Jelio Jelev 29
Ce știm despre francmasonerie ? (2) 30
POȘTA REDACȚIEI. 30
PROFIL. **Akihito, Împăratul Japoniei** 31

Închiderea ediției : 27 noiembrie 1990

Coperta I
Sorin Turculeț

Stimați cititori,

Este a doua oară în ultimele luni cînd ne vedem siliți să apelăm la înțelegerea dumneavoastră printr-un asemenea anunț pe care nu l-am dorit.

Revista noastră — care menținuse, de la începutul anului, prețul de 5 lei într-o perioadă în care publicații similare fie aveau același preț la un număr mult mai mic de pagini, fie unul dublu la un număr egal de pagini — a fost nevoită din august să ridice prețul de vînzare la 8 lei, în condițiile majorării costului hîrtiei și manoperei tipografice. Chiar și într-o asemenea situație, cînd costurile hîrtiei sporiseră cu 135 la sută, iar cele ale manoperei tipografice cu peste 80 la sută, am procedat la creșterea prețului revistei doar cu 60 la sută, hotărînd, totodată, ca, asumîndu-ne pierderile, să asigurăm, din respect pentru acei cititori care se abonaseră pînă la sfîrșitul anului, primirea revistei în conformitate cu abonamentul achitat.

Acum, însă, în contextul deciziei de liberalizare a prețurilor, ne aflăm într-o situație dramatică. Negocierile în vederea stabilirii noilor prețuri la hîrtie, manoperă tipografică și difuzare — din nu se știe ce fel de interpretări ale căror legi ! — au căpătat aspectul unui veritabil dictat. În calitate de consumator, presa în general — oricum revista noastră — nu a fost parte la negocieri. De altfel, nici vorbă de vreo concurență între furnizorii de hîrtie sau tipografii ! Potrivit legii 15, prețurile se liberalizează în cazul în care există cel puțin 3 furnizori ai aceluiași produs, tocmai în ideea de a se evita prețuri de monopol, rezultînd din absența concurenței. Interpretînd exact invers legea — și încălcînd-o —, chiar sub auspiciile guvernului care inițiase această lege, atît fabricile de hîrtie, cît și tipografiile s-au concertat între ele, impunîndu-și prețurile. De partea cealaltă a mesei (la negocieri ? !) s-au aflat nu consumatorii (adică edițurile și presa), ci diferiți intermediari (precum „Presa Liberă" sau ISIAP), care nu au practic nici o motivație de a apăra interesele publicațiilor și, prin ele, ale cititorilor, întrucît, existînd pe seama cotelor procentuale percepute pentru serviciul de administrare a publicațiilor în funcție de cheltuielile globale ale acestora din urmă, sînt, dimpotrivă, avantajate de orice majorări ale prețurilor. Halal negocieri ! ? Halal liberalizarea prețurilor ! ?

În urma acestor „negocieri", destășurate sub patronajul guvernului, consecința pentru presă o constituie scumpirea exorbitantă a costurilor de circa 3 ori la hîrtie și de circa 2 ori la manoperă tipografică și difuzare, peste nivelurile din august, deja masiv majorate față de situația anterioară, așa cum menționam. Este greu de găsit o justificare economică unor asemenea scumpiri — căci nimic calitativ nu se schimbă — fiind vorba de prețuri de șantaj care au ca unic scop dispariția de pe piață a publicațiilor care, prin linia independentă promovată, nu au în spate vreun „sponsor" care să le subvenționeze ! Inutil de a semnala că orice sponsor cere un alt „preț" pentru aceste subvenții !

Dorind să rămînă o publicație independentă, în afara partidelor, revista noastră se vede nevoită să ia hotărîri dramatice pentru a încerca să supraviețuiască și a vă sta la dispoziție în continuare, dumneavoastră, stimați cititori.

În noile condiții, costul global de editare pe exemplar al revistei ajunge la 11,60 lei la 100 000 exemplare și la 12,50 lei la 60 000 exemplare. Într-un asemenea context, pentru a supraviețui în structura dată revista ar trebui să mărească prețul de vînzare la cel puțin 14 lei pe exemplar pentru a acoperi costurile și a se asigura împotriva situațiilor neprevăzute. Ar fi exact cota procentuală de scumpire pe care cotidienele au și întreprins-o, după cum ați constatat.

A ridica prețul de vînzare la 14—15 lei pe exemplar ni s-a părut a fi un adevărat act de agresiune la adresa dv., stimați cititori, care, ca și noi și ceilalți cetățeni ai țării, vă aflați într-o cotidiană confruntare cu explozia prețurilor.

După o îndelungată și responsabilă analiză, cu gîndul mereu la dumneavoastră — datorită cărora noi înșine existăm — am hotărît să adoptăm următoarea soluție, sperînd că ne veți înțelege : păstrînd coperta (factor de continuitate și de individualizare a revistei noastre în peisajul divers al presei românești actuale), reducem însă numărul de pagini de la 32 la 24, pentru a nu ridica prețul de vînzare decît de la 8 la 10 lei. La un asemenea preț, ne rămîne o marjă precară pentru a supraviețui, față de costul global.

Vom pregăti, în continuare, cu ocazia fiecărui număr, tot 32 de pagini, din două motive : a) de a putea alege, din acestea, cele mai bune 24 de pagini pentru dv. ; b) nutrim speranța că, prin instituirea unor negocieri reale asupra prețurilor, care să elimine caracterul actual discreționar al fixării acestora, noile costuri, care ar rezulta, ne-ar permite să ne reîntoarcem la editarea a 32 de pagini, la prețul maxim de vînzare de 10 lei. Revista noastră a propus, în acest scop, în cadrul Societății Ziariștilor Români (SZR) — care, ca sindicat, reunește ziariștii indiferent de pozițiile și convingerile lor politice — să se aibă în vedere, ca formă ultimă de protest împotriva stabilirii prețurilor prin dictat și șantaj, o grevă generală a tuturor ziariștilor și publicațiilor. Pînă la vremuri mai bune, însă, ne vedem obligați ca, încă de la numărul viitor (nr. 49/90), revista noastră să apară în 24 de pagini, prețul de vînzare (ca și costul pe exemplar al abonamentelor pe primul trimestru al anului 1991) urmînd să fie de 10 lei.

Avem speranța că veți manifesta înțelegere față de aceste măsuri adoptate independent de voința noastră și că dialogul nostru cu dumneavoastră va continua. Apelăm la solidaritatea dv., acum cînd avem nevoie de aceasta mai mult decît oricînd, rugîndu-vă să cumpărați pe mai departe revista noastră.

Cu respect,
„Lumea azi"

□

Ne exprimăm solidaritatea cu hotărîrea edițurilor de a îngheța producția de carte, în semn de protest față de dictatul prețurilor la hîrtie, care riscă să amenințe cultura română prin imposibilitatea financiară a cititorilor de acces la carte. Credem că este momentul ca toate cotidienele și publicațiile periodice, indiferent de opiniile lor politice, să se asocieze demersului editorilor de carte. Informarea, ca și cultura, este în primejdie !

Decembrie

Înaintaşii noştri au reuşit să întemeieze statul român prin Unirea Principatelor, prin războiul Independenţei, prin munca lor neobosită pentru renaşterea naţională. Astăzi ne este dat să întregim opera lor închegînd pentru totdeauna ceea ce Mihai Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă, unirea românilor de pe cele două părţi ale Carpaţilor.

Acesta este un fragment din „Proclamaţia către ţară" semnată de Regele Ferdinand şi de membrii guvernului şi difuzată pe data de 28 august 1916. Cu o zi înainte, România declarase război Austro-Ungariei, iar în noaptea de 27/28 august 1916, armata română trecuse de cealaltă parte a Carpaţilor, în Transilvania.

România a intrat în război de partea Antantei pe baza unei convenţii politice şi a unei convenţii militare semnate la 17 august 1916. Prima prevedea că Franţa, Marea Britanie, Italia şi Rusia recunoşteau micului regat al României, la hotarele căruia se opreau trei mari imperii — otoman, rus şi austro-ungar — dreptul asupra Bucovinei, Transilvaniei şi Banatului, teritorii aflate sub stăpînirea austro-ungară în care românii formau o majoritate covîrşitoare. A fost deci nevoie de 57 de ani de jertfe, sacrificii, acrobaţii politice şi diplomatice pentru ca patru mari puteri să admită legitimitatea ideii de aşezare a României în hotarele ei firesti. Au urmat încă doi ani grei, în care românii au fost lăsaţi din nou — pentru a cîta oară în istorie ? — singuri în faţa unor inamici prea puternici. De ce au fost românii sacrificaţi mai tot timpul în jocurile marilor puteri ? Cum se poate ca soarta a milioane de fiinţe umane să fi fost hotărîtă în atîtea rînduri printr-o simplă linie trasată pe harta Europei ? Ce s-ar fi ales de România dacă tenacitatea extraordinară a acestui neam nu ar fi obligat diverse cancelarii să-i recunoască existenţa şi dreptul la autodeterminare ? Dacă în 1859 românii ar fi respectat voinţa puterilor garante (Marea Britanie, Franţa, Austria, Rusia, Turcia, Prusia şi Sardinia) de a-şi alege un domn în Moldova şi un altul în Muntenia, cu cîţi ani sau decenii s-ar fi întîrziat apariţia statului român ? Ce s-ar fi ales de tînărul stat dacă ar fi respectat pînă la capăt interdicţia formulată de aceleaşi puteri garante de a-şi alege un principe străin ? Este cazul să amintim că adunările ad-hoc întrunite la Iaşi şi Bucureşti, la 19 şi, respectiv, 21 octombrie 1857, au votat pentru unirea Moldovei cu Ţara Românească sub conducerea unui „principe străin ereditar, ales dintr-o dinastie domnitoare de-ale Europei, ai cărei moştenitori născuţi în ţară am dori să fie crescuţi în religia ţării". Raţiunile acestei opţiuni erau evitarea rivalităţilor, asigurarea stabilităţii politice şi, mai înainte de orice, „intrarea în Europa", prin legăturile de sînge ale eventualului principe străin. Puterile garante nu doreau o Românie puternică şi independentă, ci mai degrabă un fel de „culoar de trecere" pe care să-l folosească în funcţie de interesele de moment. Aşa s-a ajuns la un adevărat scenariu de „western avant la lettre" pentru venirea în ţară a principelui Carol de Hohenzollern, viitorul rege al României. Dorinţa de unire a tuturor românilor era atît de puternică încît Carol I şi, mai ales, nepotul şi urmaşul său la tron, Ferdinand, s-au lăsat contaminaţi de spiritul ţării de adopţiune. Carol I a acceptat, în 1914, hotărîrea Consiliului de coroană de a păstra neutralitatea României în războiul care abia începuse, deşi aceasta însemna pentru el încălcarea unui tratat încheiat cu Austro-Ungaria şi o gravă infidelitate faţă de ţara sa de origine. Iar Ferdinand, conştient că unirea nu se putea realiza decît prin angajarea ţării în război de partea Antantei, a devenit, prin forţa împrejurărilor, duşmanul ţării în care se născuse.

Indiferent însă de complicatele ţesături politico-diplomatice urzite în perioada primului război mondial, românii toţi, „de la Nistru pîn'la Tisa", cereau, sperau, respirau unirea şi probabil că nimeni şi nimic nu ar fi putut-o împiedica. Sfatul Ţării din Basarabia, la 9 aprilie 1918, Adunarea Constituantă a Bucovinei, la 27 octombrie, şi Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia de la 1 decembrie ale aceluiaşi an au consfinţit de jure unirea tuturor românilor. Un popor mic a ciştigat pariul cu marile puteri.

Românii sînt deci capabili să se unească pentru o cauză majoră. Au trecut însă mulţi ani pînă s-o dovedească din nou. În decembrie 1989, tot ce mai rămăsese viu într-o naţiune aproape complet distrusă de 45 de ani de dictatură comunistă s-a ridicat la luptă. Dacă au existat sau nu unul sau mai multe comploturi la nivelul nomenclaturii de rangul doi, trei sau patru, aceasta nu schimbă în nici un fel realitatea : în decembrie '89, sutele de mii de oameni care au ieşit pe străzile marilor oraşe cu unica armă a disperării au fost convinşi că se aflau în faţa alternativei libertate sau moarte. În decembrie 1989, a renăscut sentimentul apartenenţei la o naţiune a marii majorităţi a românilor, indiferent de ţara în care trăiau.

1 Decembrie 1918 a fost nu numai actul de naştere al naţiunii române unite în interiorul spaţiului geografic firesc, ci şi începutul celei mai faste perioade, prea scurte, din păcate, din chinuita sa istorie.

Săptămîna 16—22 decembrie 1989 a însemnat o renaştere prin ieşirea românilor din coşmarul comunismului. Comunismul a desfiinţat societatea civilă, a anihilat individul, privîndu-l de toate drepturile şi înglobîndu-l în marea turmă exploatată, supravegheată şi terorizată de partidul-stat sprijinit de organele de represiune. Comunismul nu poate da naştere decît la dictatură, lucru evident în absolut toate ţările care au trăit sau mai trăiesc această experienţă inumană.

Să nu ne facem iluzii. Comunismul n-a dispărut încă. El continuă să existe nu numai prin nomenclatură ci, mai ales, în noi înşine, în mentalitatea noastră. Trebuie să reînvăţăm că fiecare om are drepturile sale pe care colectivitatea este datoare să le respecte şi că democraţia nu înseamnă numai că minoritatea se supune majorităţii, ci şi că minoritatea poate avea o părere diferită de cea a majorităţii pe care să şi-o expună liber, fără restricţii şi teamă de represiune.

Va fi un proces de reeducare dificil, dar indispensabil prin care trebuie să trecem toţi. Şi pentru aceasta, avem nevoie de forţa pe care nu ne-o poate da decît unirea „în cuget şi simţire" a tuturor românilor, oriunde s-ar afla ei.

Să sperăm că alegerea zilei de 1 Decembrie ca sărbătoare naţională a românilor este de bun augur pentru lungul nostru drum către adevăr.

Manuela Ştefănescu

Procesul de integrare în statul român a tuturor teritoriilor ai căror locuitori votaseră, prin reprezentanţii lor, la Alba Iulia, pentru unirea cu România, era împiedicat de menţinerea sub ocupaţie ungară a unei părţi importante din Transilvania, locuită, în majoritate zdrobitoare, de români ; în Banat, trupele sîrbeşti se aflau pe linia Mureş, secătuind zona de toate resursele. (vezi Gh. Iancu, **Contribuţia Consiliului Dirigent la consolidarea statului naţional unitar român 1918—1920**, Cluj-Napoca 1985 ; Gh. Iancu, C. Ciprianu, **Nouvelles contributions concernant l'institution d'Administration roumaine dans le Banat, 1919** — Noi contribuţii privind instituirea administraţiei române în Banat, 1919 în „Anuarul Institutului de istorie şi arheologie", Cluj-Napoca, 1985—1986)

Dincolo de linia de demarcaţie, aveau loc incidente grave precum şi jigniri repetate. Locuitorii din satele româneşti erau jefuiţi de bande de soldaţi indisciplinaţi aparţinînd fostei armate imperiale, care furau tot ce le poftea inima şi chiar ucideau sătenii. Românii erau recrutaţi cu forţa pentru a fi trimişi pe frontul ceh, de pildă. După data de 1 decembrie, localităţile româneşti erau permanent devastate, iar viaţa locuitorilor devenise insuportabilă.

La sfîrşitul lunii decembrie, generalul Berthelot anunţa la Paris : „Am cerut ca legile guvernului ungar cu privire la mobilizarea tinerilor şi la transportarea banilor şi alimentelor spre vest să fie abrogate. I-am spus domnului Apáthy, comisar general ungur la Kolosşvar, să retragă trupele ungare la aproximativ 15 km de linia ocupată de trupele române. Am cerut să fie dezarmată populaţia, iar armele să fie puse sub sechestru şi să fie desfiinţate gărzile naţionale ungare. Comitetul Naţional Român a fost de acord să dezarmeze simultan gărzile naţionale române. În sfîrşit, am cerut ca Ungaria să fie obligată să restituie României echivalentul materialului rulant folosit pentru transportarea armatei lui Mackensen în Germania, de conivenţă cu aceasta, respectiv un minimum de 200 de locomotive şi 5 500 de vagoane".

Patrulele regulate ungare şi bandele de hoţi aveau o predilecţie pentru notabilităţile satelor româneşti, preoţi, învăţători, şefi ai gărzilor române, membri ai acestor gărzi, foşti voluntari în armata română întorşi acasă, paracliseri ai bisericilor care nu erau, nici măcar ele, scutite.

Oamenii erau loviţi cu patul puştii şi maltrataţi fără nici cea mai mică ezitare, mai ales familiile membrilor gărzilor române — copii, fraţi, surori, bătrîni, bătuţi îngrozitor pentru a spune unde se ascunseseră cei pe care agresorii voiau să-i aresteze.

Li se luau proviziile, vitele, ţuica, li se distrugeau mobilele din modestele lor case ţărăneşti, erau omorîţi prin împuşcare sau alte metode. Trenuri blindate care se conformau, mai mult sau mai puţin, dispoziţiilor guvernului şi ordinelor ofiţerilor, bîntuiau satele din Bihor şi din toată regiunea limitrofă liniei de demarcaţie.

Pădurile erau pline de refugiaţi care, cu provizii puţine, lipsiţi de adăpost şi hăituiţi permanent, nu puteau rezista prea mult şi treceau, în majoritate, în teritoriul aflat sub controlul Consiliului Dirigent, unde a fost nevoie să se construiască adevărate lagăre pentru a-i adăposti şi hrăni.

Salariaţii români de la căile ferate erau adesea supuşi unui tratament similar din partea soldaţilor unguri. Au fost, şi ei, obligaţi să se refugieze.

Atrocităţile au luat proporţii, alarmîndu-i pe observatorii francezi. Un raport datat 3 februarie 1919 menţionează următoarele : „Trebuie semnalate aceste fapte colonelului şef al misiunii franceze de la Budapesta, care

Transilvania după Marea Unire

Gh. Iancu, C. Cipăianu

1 decembrie 1918 — Marea Unire a românilor. Idealul de veacuri capătă ființă la Alba Iulia. Dar implantarea noii administrații românești în întreaga Transilvanie nu va fi o sarcină ușoară. A fost nevoie de curaj, abnegație și chiar — în continuare — de lupte. Guvernul ungar caută să mențină prin forță integritatea vechii Ungarii. Au avut loc incidente numeroase, constatate de reprezentanții armatelor străine prezenți pe teritoriul Transilvaniei. O dovedește mulțimea documentelor.

GH. IANCU și C. CIPĂIANU, doi istorici clujeni, au strîns cele mai importante mărturii franceze ale anilor 1918-1919, într-un volum, sub tipar la Editura Enciclopedică, **intitulat LA CONSOLIDATION DE L'UNION DE LA TRANSYLVANIE ET DE LA ROUMANIE 1918-1919 (Consolidare Unirii Transilvaniei cu România, 1918-1919). Din studiul istoric care precede acest important volum de documente publicăm fragmentul ce urmează.**

ar putea obține de la Ministerul ungar de război retragerea așa-ziselor trupe regulate ungare la vest de linia Gyula — Arad, în teritoriu pur maghiar. Într-adevăr, aceste trupe nu sînt deloc disciplinate. Ofițerii se tem de violența propriilor soldați care se îmbată și care, sub pretextul patriotismului, adică al menținerii Transilvaniei sub unguri, îi lovesc și îi jefuiesc pe locuitorii de origine română."

De peste tot vin plîngeri către autoritățile franceze din Arad, din Banat și din România. Cum soldații francezi, cărora mulți români transilvăneni de la nord de Mureș le datorau viața, erau și puțini și nici nu staționau permanent în zonă, ei nu reușeau să facă față tuturor tulburărilor. Generalul Henri Berthelot s-a văzut obligat să-l prevină pe ministrul francez de război căruia i-a telegrafiat, la 16 februarie 1919 : „Conform tuturor rapoartelor pe care le primesc, ungurii se dedau la adevărate atrocități împotriva populației românești ; de aici vor rezulta acte de o deosebită gravitate dacă nu i se vor da imediat ordine guvernului ungar".

Un alt document emanînd de la Legația Spaniei de la Iași, datat 13 martie 1919, informează guvernul spaniol că „În chip de represalii pentru ocuparea Ardealului de către această armată (română), bande înarmate de unguri, secondate de populația de aceeași rasă, se dedau la cele mai teribile excese".

Legația Franței în România semnala și ea situația extrem de gravă în care se aflau românii din zona ocupată de armata maghiară. Se considera că o prezență a aliaților, fie și simbolică, în zonă, ar fi putut pune capăt acestor excese.

Între timp, guvernul ungar susținea că este animat de intenții pașnice. Ca urmare a unor intervenții repetate, locotenentul colonel Fernand Vix a trebuit, totuși, să trimită în Transilvania (zona Ciucea), un ofițer aliat în persoana căpitanului englez Pomerol (2 februarie 1919). După întoarcerea acestuia la Budapesta, bombardamentele maghiare, care aveau loc practic zilnic, au scăzut ca număr dar nu au încetat.

Exasperarea populației a îmbrăcat diverse forme. Colonelul Hayaux du Tilly afirmă că, pe drumul de la Arad la Zam, a întîlnit, la 28 februarie 1919 un grup de... de refugiați care au cerut arme sau intervenția hotărîtă a armatei române. În raportul său, el insista să se pună capăt exceselor maghiare pentru a opri exodul populației române, a asigura o viață normală, a frîna nelegiuirile de care se făceau vinovate unitățile unei armate în debandadă, de a înlătura suferințele la care era supusă populația română.

În zonele etnice românești, ocupate încă de trupele ungare, acestea, ca și comandanții gărzilor naționale maghiare, au procedat la desființarea gărzilor române, deși ele mențineau ordinea în regiune. Șefii bandelor de tîlhari, sprijinite uneori de trenuri blindate, încercau să elimine gărzile române care se opuneau jafului și protejau viața locuitorilor.

În optica guvernului maghiar, desființarea gărzilor române urma să înlăture orice formă de viață instituțională românească. Această tentativă risca să provoace noi incidente, căci gărzile române erau hotărîte să riposteze. Altfel, populația română dintr-o vastă zonă ar fi rămas complet fără apărare.

La 6 februarie 1919, generalul Farret, comandantul diviziei a 11-a de infanterie colonială, semnala generalului comandant al armatei franceze din Orient gravitatea situației create prin decizia guvernului maghiar de a dezarma gărzile române. Aceasta a „...determinat imediat conflicte serioase cu garda română și cu populația", provocate de soldați nedisciplinați trimiși în valea Mureșului și în valea Crișului. La 12 martie, un alt document francez menționa incidente similare. În realitate, ele au fost, din păcate, mult mai numeroase decît cele menționate documentar.

Autoritățile militare franceze, care cunoșteau realitatea, au propus de mai multe ori ca detașamente franceze să ocupe pozițiile importante dintre trupele maghiare și cele române și în orașe ca Arad, Oradea, Satu Mare, Carei, Debrețin, Békéscsaba. Informațiile trimise la Paris nu puteau să nu-i determine pe Aliați să ia măsuri pentru a elimina riscul unor noi conflicte armate. Prima lor inițiativă a fost nota Vix, a doua, misiunea generalului sud-african Smuts ; ambele au eșuat și, în vreme ce trupele române își pregăteau, cu acordul Antantei, înaintarea în vederea ocupării limitei de est a zonei neutre stabilite de Aliați, armata ungară a declanșat atacul în noaptea de 15 spre 16 aprilie. Trupele române au ripostat și și-au continuat ofensiva pînă la linia Theiss, care putea fi mai ușor apărată.

Înaintarea armatei române a avut două rezultate importante : populația română era acum la adăpost de noi jafuri, iar administrația română s-a putut instala în nord-est, în Bihor, la Arad și, finalmente, în Banat. Prefecții acestor regiuni fuseseră deja numiți de Consiliul Dirigent, care nu făcea decît să îndeplinească dorința populației majoritare ai cărei delegați ceruseră la Alba Iulia alipirea la Regatul României. Mai rămînea operațiunea de integrare a județelor Arad, Caraș-Severin și Timiș, care se aflau într-o situație deosebită datorită prezenței trupelor sîrbești și franceze.

În urma unui tragic eveniment ce s-a petrecut la Arad, la 29 decembrie 1918, cu ocazia vizitei generalului Berthelot, Antanta a decis ca trupele franceze să ocupe orașul. Acestea au intrat în Arad în noaptea de 30 spre 31 decembrie 1918, avîndu-l în frunte pe comandantul Martin. Între 20 februarie și 6 iunie, guvernator al Aradului a fost generalul de Gondrecourt, înlocuit apoi de generalul de Tournadre.

Francezii au încercat să prevină noi tulburări și au interzis orice agitație în zonă. Viața era scumpă, inflația făcea ravagii, sîrbii, care ocupau malul stîng al Mureșului, îi împiedicau pe zarzavagii să intre în oraș. Afacerile publice erau conduse de prefectul județului și de prefectul orașului care era ungur. La începutul lui ianuarie, în oraș era liniște dar, constată comandantul Martin, „muncitorii din marile uzine sînt calmi, însă cei care ar putea provoca tulburări ar găsi sprijin din partea numeroșilor indivizi demobilizați, care nu lucrează pentru că nu vor să lucreze, căci guvernul le asigură o soldă de 350 de coroane pe lună, precum și din partea soldaților". Nici trupele care mai staționau în oraș nu inspirau prea multă încredere. Poșta nu funcționa.

S-au obținut făină și cărbuni pe bază de troc cu Sibiul.

Cu toate că instalarea autorităților române în orașul și în sectorul Arad se anunța dificilă, Consiliul Dirigent nu a ezitat să ia o primă măsură. La 27 martie, Iustin Marsieu a fost numit prefect al orașului și al sectorului, ceea ce însemna că românii din Transilvania înțelegeau să traducă în fapte declarațiile privind dreptul la autodeterminare.

În această calitate, Marsieu s-a prezentat la generalul de Gondrecourt, pe data de 24 aprilie 1919, și l-a rugat să-l ajute să-și preia funcțiile, ceea ce a declanșat o serie de acțiuni care dovedesc, pe de o parte, eforturile susținute ale românilor de a-și asuma ambele competențe, iar pe de alta, tactica militarilor francezi : încetinirea unui proces pe care îl doreau dus la îndeplinire dar care, dacă s-ar fi desfășurat într-un ritm prea rapid, risca, după părerea lor, să provoace tulburări și, eventual, să șocheze Conferința de pace căreia nu trebuia să i se forțeze mîna.

În consecință, i s-a refuzat lui Marsieu calitatea de prefect al orașului și dreptul de a se stabili în Arad, dar a fost recunoscut ca prefect al sectorului și s-a instalat la Radna. Mai tîrziu, va ocupa clădirile administrației departamentale a orașului, armata română, care n-a fost inițial autorizată să se apropie, a intrat în oraș pe 19 mai 1919. Poliția era formată din soldați francezi, iar ulterior din detașamente mixte franco-române. Se vedea clar că guvernatorul francez ținea foarte mult ca nimic să nu afecteze autoritatea armatei aliate, adică franceze, în zonă.

La 20 mai, Dossé, șeful Statului Major al generalului de Lobit, îi propunea lui Franchet d'Esperey să evacueze Aradul și partea de nord a rîului Mureș și să-i"... lase deplin liberi pe români", dar punerea în practică a acestei idei va mai dura o vreme.

Coexistența unui prefect român cu un prefect maghiar (Varjassy) era totuși dificilă și

crea inconveniente. Prefectul județului nu putea, de exemplu, să asigure buna funcționare a administrației fără să dispună de toate organele sale centrale și de loialitatea subordonaților săi ; în același timp, ocuparea orașului de către trupele române făcea necesară plecarea autorităților maghiare și a militarilor care mai rămăseseră.

La 2 iulie 1919, comandantul A.A.O. a trecut prin Arad. Este posibil să fi dat noi dispoziții subordonaților săi cu privire la problema autorității publice în Arad și la eventuala retragere a soldaților francezi. Ceea ce s-a petrecut ulterior pare a confirma această supoziție. La 5 iulie, în virtutea unui acord încheiat între prefectul Iustin Marsieu și generalul de Tournadre, începe instituirea administrației civile în orașul Arad. La 7 iulie, prefectul ocupă prefectura, primăria și alte clădiri publice. La 10 iulie, prin ordinul lui Franchet d'Esperey, administrația orașului Arad trece definitiv sub controlul autorităților române. Pînă la data de 17 ale aceleiași luni, trupele franceze, cu excepția agenților de legătură, părăsesc orașul iar generalul de Tournadre se instalează temporar la Lugoj.

În Banat exista o situație deosebită din cauza prezenței trupelor sîrbești care ocupaseră, în perioada 12—20 noiembrie, linia Mureșului între Seghedin și Lipova. Încă de la sosirea lor, sîrbii au desființat gărzile naționale române din Banat. Românii au protestat pe lîngă Vix și generalul Berthelot. Ei cereau ca Banatul să fie ocupat de trupele franceze, care i-au și înlocuit pe sîrbi în partea de vest. Soldații din divizia a 11-a colonială și-au făcut intrarea în Lugoj la 27 ianuarie 1919. Au ocupat și Caransebeșul și Teregova, unde au fost primiți cu multă simpatie.

Situația a fost diferită la Timișoara, unde trupele franceze au intrat pe 3 decembrie 1918, dar au fost apoi înlocuite de sîrbi, pe 19 februarie 1919. Otto Roth, comisarul numit de guvernul maghiar, a fost destituit, iar gărzile și consiliile naționale au fost desființate. Muncitorii au ripostat prin grevă.

În privința situației din Banat, Georges Clemenceau comunica, la 15 ianuarie 1919, generalului Berthelot : „Noi nu am ezitat să protejăm de drept acele revendicări românești care sînt bine fondate, să împingem înapoi trupele sîrbești care ocupaseră această regiune în cursul unor operațiuni de război și să le înlocuim, în partea centrală a teritoriului, cu trupele generalului Henrys. Dar înaintea deciziei Conferinței, nu putem considera chestiunea definitiv reglată, în funcție de pretențiile unuia sau altuia din cele două state aliate".

În pofida realității etnice, guvernul sîrb se încăpățîna să susțină că, prin semnarea tratatului de la București, România ar fi pierdut orice drept asupra Banatului. La lucrările Conferinței de la Paris, Nicola Pašić declara : „Cererea noastră de modificare a frontierei cu Bulgaria nu violează acest principiu (al autodeterminării), așa cum este cazul și cu pretențiile noastre în Banat, unde sîntem în conflict cu românii care *nu au nici un drept asupra Banatului*, dacă se ține seama strict de principiul naționalității". Era clar că oamenii politici sîrbi nu atribuiau prezenței lor în Banat rațiuni pur militare. În plus, generalul Léon Farret se plîngea că sîrbii „...secătuiau Banatul cu metodă și perseverență" și că învățătorii români (numai trei reușiseră să treacă dincolo de linia ocupată de sîrbi) care plecaseră la Sibiu pentru a lua parte la o reuniune profesională, se temeau să se întoarcă acasă.

Integrarea în România a județelor Caraș-Severin și Timiș s-a făcut deci cu dificultate.

La 28 martie 1919, generalul Farret a anunțat la Lugoj că pînă la o decizie definitivă a Conferinței de la Paris, Banatul urma să rămînă sub autoritatea guvernului maghiar care însă nu putea numi nici un funcționar fără aprobarea sa. În acel moment s-a constituit noul raion al Lugojului, aflat integral sub autoritatea militară franceză. Românii au fost profund nemulțumiți. Consiliul Dirigent l-a numit pe George Dobrin ca prefect al Lugojului.

Noua stare de lucruri ce domnea la Budapesta după 21 martie 1919, incertitudinea și manevrele noului cabinet maghiar n-au trecut neobservate de autoritățile franceze din Banat. Continuînd să-i separe pe românii și sîrbii aflați în conflict, ofițerii A.F.O. au remarcat totodată necesitatea de a înlocui vechea administrație maghiară cu funcționari români. La 10 mai 1919, generalul Franchet d'Esperey i-a cerut lui de Lobit, comandantul Armatei franceze din Ungaria, să studieze posibilitatea unei asemenea înlocuiri în județul Caraș-Severin, locuit de o populație română majoritară, și numirii lui George Dobrin ca șef al noii administrații.

Autoritățile militare franceze se mai confruntau cu o dificultate care se agrava în fiecare zi : problema financiară. Practic, nu mai aveau cu ce plăti funcționarii și ezitau să ceară statului român să avanseze sumele necesare, de teamă că posibile pretenții ulterioare ar fi putut afecta prestigiul generalului de Tournadre, comandantul zonei din Banat aflată sub ocupație franceză. De Tournadre a hotărît, pe 25 mai, să evacueze pe foștii jandarmi maghiari și familiile lor. La 26 mai, căpitanul care comanda detașamentul de jandarmi români a preluat sarcina de șef provizoriu al jandarmeriei din zona franceză.

Între George Dobrin și generalul de Tournadre au avut loc mai multe întîlniri, marcate de impetuozitatea, deplasată după părerea francezilor, a reprezentantului Consiliului Dirigent. După ce numirea lui George Dobrin ca prefect și a lui I. Băltescu ca subprefect au fost recunoscute (23 mai 1919) de generalul de Tournadre, s-a procedat, chiar în 28 mai, la instalarea acestor reprezentanți ai Consiliului Dirigent. Comandamentul zonei franceze a Banatului hotărăște, la 1 iulie, ca funcționarii maghiari care nu au depus jurămîntul pînă la data de 30 iunie să fie înlocuiți. S-a procedat întocmai. Francezii s-au retras în cursul lunii iulie și unități ale armatei române au pătruns în județ pe data de 22 ale lunii.

La Timișoara exista o administrație sîrbească, impusă de autoritățile militare de ocupație. Prezența franceză făcuse, practic, imposibile eventualele conflicte directe între Aliați, care ar fi putut impresiona neplăcut Conferința de pace, dăuna prestigiului lor și crea animozități în Europa de sud-est. Este, probabil, unul din motivele încetinelii care caracterizează introducerea administrației românești la Timișoara și retragerea îndelung amînată a trupelor franceze.

Astfel, la 25 iulie 1919, Consiliul Dirigent l-a numit pe Aurel Cosma prefect al județului și prefect interimar al Timișoarei ; în această calitate, el trebuia să respecte autoritatea generalului de Tournadre, comandantul zonei franceze a Banatului.

Dacă evenimentele s-au declanșat lent, în schimb ele s-au succedat cu rapiditate. La 26 și 27 iulie, ultimele detașamente sîrbești părăseau Timișoara ; pe 28, Aurel Cosma, în numele Consiliului Dirigent, și generalul de Tournadre instaurau administrația română în oraș și în județul Timiș și apoi în partea din vechiul Torontal care urma să revină României, formînd împreună județul Timiș-Torontal ; la 3 august, armata română își făcea intrarea în Timișoara, de față fiind Ion I.C. Brătianu și Ștefan Cicio Pop. Pe 12 august, cînd generalul de Tournadre a părăsit orașul, au încetat toate atribuțiunile trupelor franceze pe teritoriul României Mari, ale cărei frontiere fuseseră deja fixate la 11 iunie 1919. Toate teritoriile fostei monarhii austro-ungare care ceruseră, prin delegații lor, la 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, unirea cu România, erau integrate în statul național. Dar în Banat „împărțirea i-a asigurat Belgradului o vitală securitate strategică și i-a favorizat pe iugoslavi din punct de vedere etnic". Chiar și marile realizări pot conține un sentiment de frustrare : cam 231 000 de români rămîneau în afara granițelor.

Frontierele României nu au fost considerate definitive de Conferința de pace decît mai tîrziu. În Ungaria continuau pregătirile de război în ciuda declarațiilor guvernului care-și afirma intențiile pacifice și propunea negocieri ; armata română se afla încă pe linia Theiss.

În România, spiritul de independență față de voința Aliaților, devenit evident de mai multe luni, s-a accentuat spre sfîrșitul primăverii anului 1919. Atașatul militar al Franței, colonelul Petin, care vizitase frontul de la Theiss (unde fusese profund impresionat de elanul trupelor), constata starea de entuziasm din țară („...încrederea și speranța sînt pretutindeni...") ; Franța era aclamată.

În Ungaria, după evacuarea teritoriului de la est de Theiss, guvernul Sovietelor a trecut printr-o criză gravă. Social-democrații au cerut chiar demisia guvernului. La 2 mai 1919, în timpul unei ședințe a Consiliului, s-a hotărît continuarea luptei. Speranța în ajutorul rusesc a contat foarte mult. La 1 mai, guvernul sovietic rusesc, în încercarea sa de a pune în practică planurile de atac concentric împotriva României, i-a lansat un ultimatum în care cerea retrocedarea Basarabiei și a Bucovinei, subliniind în presă că această acțiune urmărea să ajute Republica Ungară a Sovietelor. La aceeași dată, Ucraina sovietică adresa guvernului român un ultimatum similar, cu același scop, declanșînd chiar un atac pe Nistru, care a eșuat în cele din urmă.

Cu toate că guvernul român explicase, după 1 mai 1919, că pozițiile ocupate de Theiss erau defensive, că nu urmărea vreo anexare, chiar dacă răsturnarea unui guvern care nu recunoștea hotărîrile Conferinței de pace nu era exclusă, și că cercurile conducătoare de la București excluseseră perspectiva ocupării Budapestei, „finalmente el (Bela Kun) a pus la cale propria-i cădere, prin atacarea românilor". Era în noaptea de 19 spre 20 iulie 1919.

După retrageri temporare și nesemnificative, armata română a contraatacat cu vigoare. La 4 august, Budapesta era ocupată. Pînă la urmă, calea însingerată deschisă de primul război mondial se închidea și pentru români, și pentru unguri.

Din păcate, după atîtea încercări, înțelepciunea nu a reușit să învingă încrîncenarea. Bătrînul mareșal al Franței, Ferdinand Foch a avut, vai, dreptate, cînd a spus, à propos de semnarea Tratatului de pace de la Versailles : „Aceasta nu este pace. Este un Armistițiu pentru douăzeci de ani". Dacă este adevărat că înfrîngerea generează ranchiună și răzbunare, trebuie subliniat că poporul român, care a fost, prea adesea, victimă, n-a luat niciodată nimic de la nimeni. Tot ce a vrut a fost să trăiască liber, în propriul stat național unitar."

Era recompensa sacrificiilor sale din anii 1916—1919.

S.R.I. și problemele țării

Una dintre primele ținte ale nemulțumirilor, atacurilor și protestelor populației din țările est-europene care au răsturnat regimurile comuniste anul trecut au oferit-o serviciile de securitate. Cetățenii acestor țări, supravegheați și anchetați decenii la rînd de respectivele servicii, au cerut desființarea lor, condamnarea celor vinovați de crime și tortură, deschiderea dosarelor cu informatorii. Pe scurt, trecerea la o nouă societate, democratică, nu se putea face cu menținerea unei forțe de represiune pretutindeni hulită.

Un proces firesc asemănător s-a înregistrat și în România, luni la rînd factori politici, presă și simpli cetățeni cerînd adevărul despre fosta securitate, integrată, după cum se știe, în primele momente de după Revoluție, în cadrul armatei. Săptămîna trecută, directorul Serviciului Român de Informații (SRI), dl. Virgil Măgureanu, a prezentat Parlamentului un raport asupra instituției pe care o conduce, menit să răspundă multor întrebări ce frămîntă societatea românească. Oricum, este prima oară cînd se atacă „transparent" problema securității și a serviciilor secrete. Firește, ca parte a fundamentării viitoarei legi de organizare a SRI și a reglementărilor legale privind serviciile secrete.

Categoric, nici o societate modernă nu există fără un serviciu secret, un serviciu de siguranță a statului. Din acest punct de vedere, SRI trebuie să existe, este necesar, are legitimitate. El însă, cum se recunoaște, de altfel, nu apare pe un teren gol, există o moștenire, iar aceasta stîrnește o seamă de întrebări. Cea mai importantă se referă la ce s-a întîmplat și ce se va întîmpla cu forțele fostei securități. Dl. Măgureanu a precizat că, în preajma lui decembrie 1989, lucrau în securitate peste 14 000 cadre militare și aproape o mie salariați civili. Aproape 6 000 de cadre au fost înlăturate sau trecute în rezervă, după revoluție, SRI-ul preluînd un sfert din aparatul de informații al securității. Toate mijloacele tehnice folosite de fosta securitate pentru interceptarea convorbirilor telefonice au fost dezafectate, iar aparatura a fost preluată de M.Ap.N. Dar tot dl Măgureanu a recunoscut că există cazuri în care convorbirile continuă să fie ascultate. Cine o face ? Dacă SRI-ul este scos din cauză — pentru că nu dispune de aparatura necesară și nici de îndreptățirea legală — nu rămîn în discuție decît organisme care ar poseda asemenea instrumente. Or, acestea nu pot fi decît fie agenturi străine, fie armata ! Cine și cînd va clarifica această nouă întrebare ?

În ultimele 11 luni, societatea românească a fost frămîntată de evenimente care au adîncit starea de criză, adăugînd noi enigme celor legate de sfîrșitul lunii decembrie. În ce măsură SRI-ul ar putea contribui la clarificarea acestui șir de evenimente, începînd cu 17—22 decembrie, apoi ianuarie (12 și 28—29), februarie, martie (Tîrgu Mureș) și îndeosebi 13—15 iunie ? Raportul prezentat în Parlament este departe de a elucida enigmele. Se vorbește despre agenturi străine și organizații teroriste, dar nu se spune dacă, în amintitele evenimente, acestea au fost implicate în vreun fel, direct sau prin intermediari. Simplă precauție, de înțeles din partea unui serviciu de informații, sau necunoaștere ? Răspunzînd unei întrebări adresate de dl Sergiu Cunescu, președintele Partidului Social-Democrat, directorul SRI a sporit enigma : dlui Cunescu nu i-ar fi fost mai bine dacă i s-ar fi pus la dispoziție tot ce se știe. Oare — încercăm noi să înțelegem — dl Cunescu a avut o poziție specială în cadrul acestor evenimente sau ceea ce ar fi aflat în plus nu ar coincide cu ce ar dori dumnealui să audă ? În politică, adevărul se circumscrie unei zone greu tangibile, tot ceea ce poate face un observator fiind simple tatonări cu instrumente logice.

Propulsînd problema amestecului „agenturilor străine", ca notă predominantă a mișcărilor din țară, din timpul revoluției, dar și de mai tîrziu, directorul SRI — ne permitem să constatăm — fluidizează problemele socio-politice, întrucît asistăm la o complicare a lor, la creșterea stării de confuzie.

Este evident că dorita „transparență" (care nu poate fi decît salutată) ar trebui să aibă efect pe două planuri — intern și extern. În plan intern — în măsura în care, răpunzînd întrebărilor populației, insistente de multe luni, întrebări ce alimentează starea de nemulțumire, se disipează parțial tensiunea, ceea ce ar putea contribui la depășirea crizei. În plan extern — în măsura în care, prin explicații corecte și logice ale evenimentelor acestui an, suspiciunile Occidentului, exacerbate după 13—15 iunie, pot fi înlăturate.

Directorul Serviciului Român de Informații s-a oprit mai îndelung asupra evenimentelor din iunie, încadrîndu-le, potrivit datelor pe care le deține, într-un fel de lanț de acțiuni ce urmăreau destabilizarea țării și, inevitabil, oprirea procesului democratic. Dar nu este, totuși, clar, cine se află la originea acestui lanț. Răspunzînd unei întrebări a parlamentarilor, privind cauzele interne sau externe, dl. Măgureanu a spus „și, și" ; nu a furnizat însă date concrete. Fără asemenea date concrete — a căror dezvăluire cade, desigur, în sarcina comisiei parlamentare — va fi posibilă înlăturarea suspiciunilor Occidentului, care încă blochează ajutorul economic către România ? Sau lanțul acesta este atît de complicat și întortocheat încît speranța unor descîlceli relevante este slabă ? Ce se va întîmpla, într-o asemenea situație, cu clarificările așteptate nu numai de Occident, dar și de populația țării ?

Un raport asupra situației securității și serviciilor secrete este binevenit, necesar și oportun. La fel, o lege a organizării acestor servicii care să prevadă cu claritate competențele, limitele și subordonările. Dar clarificările solicitate trebuie făcute înainte sau după crearea noului serviciu ? După acest raport (sau prim raport ?) sîntem mai bine înarmați să știm ce s-a întîmplat sau se ridică și mai multe întrebări ?

Mirela Iamandi

STOP CADRU

Todor Ponev — „Conform art. 152 al Codului de procedură penală, s-a dovedit că pentru mine nu există paragrafe"

Europa de Est și Piața comună

Succesul reformei economice în Europa de Est și Uniunea Sovietică va avea consecințe mult mai importante pe termen lung pentru economia mondială decît își imaginează în prezent politicienii occidentali. Introducerea treptată a economiei de piață la est de Elba va pune capăt, probabil, „politicii agrare comunitare" (PAC), va crea o abundență energetică generală, avînd drept consecință scăderea spectaculoasă a prețului petrolului.

Acestea sînt cîteva dintre principalele concluzii ale unui ambițios raport asupra integrării economice Est-Vest publicat de Centrul de cercetări pentru politica economică, cu sediul la Londra.

În acest studiu — citat de ziarul „The Times" — se arată că principalul impact al Europei de Est asupra economiei mondiale se va produce, în ultimă instanță, în domeniile agriculturii, energiei și industriilor prelucrătoare cu nivel tehnologic mediu, ca industria de automobile și produse electronice de larg consum. Studiul se concentrează asupra modificărilor ce vor apărea pe piața mondială în cazul cînd reformele aplicate vor avea un succes moderat.

Luînd în calcul ipotezele moderate asupra capacității Europei de Est de a introduce noi tehnologii și a ține pasul cu nivelul occidental al productivității și eficienței energetice, studiul prevede o creștere cu 30 la sută a producției de cereale de proveniență est-europeană și din URSS, într-un interval de sub zece ani. Dacă acest surplus va fi vîndut pe piața mondială, el va avea drept consecință scăderea cu minimum zece la sută a prețului tuturor produselor agricole obișnuite pe plan mondial. Acest declin va ridica serioase probleme la nivelul „politicii agrare comunitare" (PAC). Dacă Europa de Est va fi integrată în Piața comună, costul absorbției producției agricole din aceste țări va „distruge politica agrară comunitară".

Drept urmare, țările est-europene nu au șanse ca într-un viitor previzibil să fie admise în Comunitatea Europeană. Acest fapt impune adoptarea urgentă, de către Comunitatea Europeană, a unor noi forme de participare, în calitate de „membri asociați", care să beneficieze de avantajele integrării europene.

În afară de agricultură și domeniul energetic, țările est-europene trebuie să fie foarte competitive în domeniul industriei prelucrătoare, care necesită forță de muncă calificată și tehnologii de nivel mediu.

R.S.S. Moldova

Hoţie în plic

Corespondenţă din Chişinău de la Boris Marian

Dacă în reportajul anterior am numit penultima săptămînă (12—18 noiembrie) „Săptămîna Patimilor", următoarea ar trebui să se numească „săptămîna eforturilor sisifice". Avîndu-se în vedere munca de zi şi noapte a comisiei parlamentare, care a cutreierat Transnistria în căutarea compromisului civil, găsind, însă, intransigenţa liderilor separatişti de acolo. În sfîrşit, lunea trecută, la Părcani, un sat bulgar din preajma Tiraspolului, părţile s-au aşezat faţă în faţă, să trateze, dl. Lucinschi, preşedintele comisiei, avînd la mînă hotărîrea Sovietului Suprem, cu cele unsprezece paragrafe de conciliere, fiecare constituind, în fapt, un pas înapoi de la hotărîrile luate anterior ori — să zicem altfel — un răspuns favorabil revendicărilor înaintate de conducerea republicii nistrene autoproclamate. Pentru început, li s-a cerut doar sistarea alegerilor în organul suprem legislativ. Ce aveau, însă, de contrapus reprezentanţii aşa-numitului soviet provizoriu ? Nimic, decît nişte pretenţii şi obiecţiuni neesenţiale sau condiţii evident inacceptabile, precum dizolvarea parlamentului. În plus, puterea autodeclarată o reprezentau persoane de mîna a doua, fugind mereu la Tiraspol după consultări. Toate acestea au fost calificate, pînă la urmă, de către Petru Lucinschi, în faţa deputaţilor — cărora le-a prezentat, joi, un raport —, drept tergiversări în scopul de a cîştiga timp şi a face alegerile proiectate.

Am avut ocazia să aflu şi să observ chiar la faţa locului cum s-au desfăşurat ele în mod precipitat şi aproape clandestin. Era vineri 23 noiembrie, la Grigoropol, un orăşel vechi, centru raional vecin cu Tiraspolul, într-un cartier marginal, populat de lucrătorii fabricii de conserve. Mulţi locatari ne-au mărturisit (făceam parte dintr-o echipă de ziarişti şi redactori de televiziune), în prezenţa directorului fabricii, Nicolae Vradie, că în ajun, seara tîrziu, prin locuinţele lor umblau nişte agitatori sau activişti, propunîndu-le să voteze. Fiecare persoană matură primea cîte un plic cu cîte un buletin, pe care era înscris numele candidatului respectiv (fără de alternativă, desigur) pentru Sovietul Suprem local. Gazdele, care de altfel nici nu-l cunoşteau pe acest candidat, pe nume Botnari, urmau doar să sublinieze cuvîntul „pentru" sau „contra" scrise alături. Firesc, în asemenea situaţie, omul se vedea nevoit să voteze expres aşa cum doreau vizitatorii separatişti, chiar dacă n-ar fi vrut. S-au găsit însă — şi nu prea puţini — grigoropolieni, care au refuzat să participe la această farsă politică, moldoveni, desigur. Şi la Tighina (Bender) a fost pusă în aplicare varianta nocturnă şi preventivă de alegeri, cu deosebire că aici agitatorii îi şi ameninţau pe acei ce refuzau să voteze în acest fel. Doar la Tiraspol şi Ribniţa, unde populaţia rusofonă este net majoritară, cît şi la Dubăsari, unde moartea celor trei drujinari constituie în continuare prilejul manifestărilor antiguvernamentale, au fost amenajate, pe alocuri, puncte de alegeri cu accesoriile necesare. Ca să vă daţi seama de atmosfera apăsătoare în care decurg aceste alegeri străniі vă pot informa că în cele cîteva minute petrecute în cabinetul dlui director Vradie dumnealui a fost de două ori batjocorit şi ameninţat cu moartea de nişte voci anonime, prin telefon. Dumnealui mai afirmă că i se telefonează şi noaptea, acasă, iar ameninţările nu sînt deloc de neglijat. În calitate de conducător şi deputat al Sovietului raional, el se opune tuturor acţiunilor separatiştilor, care, după ferma sa părere, „sînt cei ce învrăjbesc lumea şi o duc la ciocniri interetnice".

Cam aceeaşi părere şi-au format-o, cu ajutorul activiştilor din societăţile de intelectuali transnistreni „Transnistria" şi „Integritatea", locuitorii din majoritatea satelor moldoveneşti, unde sovietele locale au adoptat hotărîri de boicotare a alegerilor.

Dar nu numai societăţile suspomenite şi nu doar comisia de conciliere au depus eforturi pentru destinderea printr-un moratoriu asupra scrutinului generator de tensiune. Parlamentul republicii, preşedintele Mircea Snegur, Frontul Popular au adresat apeluri convingătoare populaţiei din Transnistria şi liderilor politici de acolo. Pînă şi Moscova s-a încadrat în această campanie masivă de pacificare a stupului separatist. Anatoli Lukianov, preşedintele Sovietului Suprem al U.R.S.S. i-a adresat lui Igor Smirnov, conducătorul răzmeriţei din Tiraspol, o telegramă, cerîndu-i sistarea alegerilor. Au vizitat Chişinăul şi zona aferentă trimişii speciali ai lui Gorbaciov, poetul şi publicistul ucrainean Boris Oliinic şi mareşalul Ahromeev — ambii membri ai Consiliului Prezidenţial, ei avînd misiunea de a încerca stabilirea unui consens între liderii transnistreni şi Parlamentul Moldovei şi de a pregăti pentru preşedinte o analiză obiectivă a situaţiei. Cît priveşte încercarea de pacificare, ea a eşuat, de bună seamă, iar analiza, sperăm, îl va ajuta pe M. Gorbaciov să găsească o soluţie bună.

La plecare, Boris Oliinic a spus că îl va sfătui insistent să vină de urgenţă în Moldova. Se vede, însă, că Mihail Gorbaciov a luat această decizie înainte de a fi sfătuit, intenţionînd să sosească la Chişinău săptămîna aceasta. Am aflat respectiva veste din teleinterviul domnului Iliescu, căruia i-a împărtăşit-o, cînd s-au întîlnit la Paris.

Toată lumea de la noi aşteaptă cu speranţă această vizită. Fiecare for, grupare, mişcare, lider, fiecare parte beligerantă crede că Mihail Gorbaciov îi va da şi-i va face dreptate. Să vedem, mai întîi, dacă o va găsi în haosul politico-economic ce s-a împînzit prin Moldova.

Cît îi priveşte pe ambiţioşii lideri transnistreni, presupun, totuşi, că au să facă şi ei paşii cuveniţi întru aplanarea conflictului. Faptul că au procedat la alegeri nu-i atît de important. În primul rînd, fiindcă vor fi declarate nule atît de Parlamentul republicii, cît şi de preşedintele Gorbaciov. În al doilea, precum a explicat şi Boris Oliinic, ei înşişi nu puteau opri din viteză maşina pe care o porniseră, căci se temeau şi de populaţia îndoctrinată de dînşii pînă la refuz cu ideea alegerilor. Fanaticii aveau să-i sugrume ca pe nişte trădători. Încăpăţînarea lor de a nu proclama moratoriul nu are decît o motivaţie psihologică, — a mai spus Boris Oliinic. Dar au să treacă alegerile şi ei, mulţumiţi de sine, cu epoleţi proaspeţi de deputăţie, fie şi pentru moment, au să meargă la tratative, cedînd în cele din urmă republica lor separatistă, căci nu are sorţi de izbîndă.

Uniunea Sovietică

Multipartidism: între realitate şi speranţă

Monopolul partidului comunist a dispărut. Au apărut alte partide politice şi în U.R.S.S. Au, însă, ele putere sau sînt „partide-fantomă" ? Există lideri care să-l concureze pe Mihail Gorbaciov ?

Cu 60 de ani în urmă, într-un moment de istorie comparabil cu cel de acum, tumultuos şi incert, Cristian Racovski, membru marcant al conducerii Kominternului, spunea : „Consider utopică orice reformă a partidului care s-ar sprijini pe însăşi birocraţia partidului". Şi, totuşi, deforma PCUS, începută viguros, încă din 1985, de fostul activist de partid Mihail Gorbaciov, dărîma eşaloane întregi ale nomenclaturii, de sus şi pînă jos, încît agenţia TASS nu mai prididea în acele zile să transmită şiruri de nume de care nimeni nu auzise, noi personalităţi ocupînd posturile decisive ale structurilor administraţiei partidului — stat. Dar, odată cu insinuarea tot mai evidentă a *glasnostiului* în viaţa de zi cu zi, atît în paginile presei cît şi în activitatea liderilor de partid, unanimitatea părerilor începea să dispară. Astfel încît, la începutul anului 1990, cînd plenara CC al PCUS din 5—7 februarie decidea modificarea Articolului 6 al Constituţiei URSS, care consfinţea rolul conducător al partidului comunist în societate, aceasta nu era decît o consfinţire a unei stări de fapt. „E cam tîrziu să vorbim despre necesitatea multipartidismului, spunea premierul Nikolai Rîjkov,... el există deja".

În noiembrie 1989, din motive tactice, Mihail Gorbaciov se mai pronunţa încă rezervat faţă de conceptul de pluralism. Dar, în februarie 1990, el afirma deschis să procesul democratic trebuie însoţit de dezvoltarea pluralismului politic, specificînd că apariţia diferitelor mişcări şi organizaţii socio-politice poate conduce la „crearea partidelor politice".

În URSS — după cum arăta Amnon Kapeliouk într-un număr recent din „Le Monde diplomatique" — „multipartidismul este fiul legitim al glasnostiului şi al pierderii prestigiului Partidului Comunist" („forţa care conduce şi orientează societatea sovietică", cum îl definea articolul 6 din Constituţie).

Iniţial, fenomenul pluralismului politic în URSS a apărut pe o bază naţională, în ţările baltice şi în Caucaz, apoi a cuprins Asia Centrală, cu problemele ei specifice şi, pe rînd, şi celelalte republici. Există şi curente politice care vizează ansamblul ţării, dar mijloacele lor sînt limitate şi, practic, singura formă de a crea o forţă naţională rezidă în sciziunea PCUS, aşa-numita „cale lituaniană". În ianuarie 1990, în cursul vizitei sale în Lituania, Mihail Gorbaciov sugera liderilor de partid lituanieni să „nu meargă prea repede" pe calea independentistă. Şi totuşi, partidele formate în absenţa unei legi care

să le legitimeze formal existența — ignorînd surprizele pe care aceasta le-ar putea cuprinde — au ales „calea lituaniană" a independenței față de partidul-„mamă".

Cristalizarea partidelor în URSS se realizează fie în jurul unor personalități marcante, fie în jurul unor „idei istorice". Social-Democrația și Democrația Constituțională, de pildă, își datorează renașterea continuității istorice (deși nici aceasta n-a fost directă) ; a relua însă un nume istoric înseamnă cel mai adesea curaj, căci avantajele preluării numelui comportă inconveniente care pot fi mai mari decît avantajele (comparația perpetuă cu predecesorii sau cea pe planul ideilor și gîndirii). Astăzi, avertiza Marina Șakira, „în țara noastră, care n-are o cultură politică evoluată, rolul liderului este extrem de mare, adică inadmisibil de mare. Sechelele cultului conducătorului sînt prezente atît în rîndul partidului, cît și al poporului".

Aceste partide — foarte numeroase de altfel — reprezintă însă într-adevăr forțe politice ? Renunțînd la monopolul politic și permițînd libera expresie a opiniilor, PCUS a făcut posibil de facto un pluripartidism care să conteze cu adevărat în viața țării ? Doctorul în filozofie Anatoli Butenko se îndoiește de afirmațiile fracțiunilor din PCUS, care consideră că, datorită glasnostiului, monopolul PCUS în ideologie și politică a dispărut. Diversitatea opiniilor, spun ei, este ilustrată printr-o diversitate de judecăți, aprecieri și păreri exprimate liber. Pluralismul opiniilor — premisa esențială a pluripartidismului real — presupune atît încetarea persecuțiilor statului față de nonconformism cît și autorizarea creării de organizații informale. Apoi, consideră ei, reformularea articolelor 6 și 7 din Constituție a permis înregistrarea de facto a partidelor politice. Anatoli Butenko consideră însă că „în ciuda acestor argumente, nu vom avea voie să spunem că avem pluripartidism decît atunci cînd acesta va deveni nu o aparență, ci un mijloc efectiv de a asigura progresul social. Prin pluripartidism real se subînțelege un asemenea mod de organizare a vieții sociale și politice care să permită în cadrul său cel puțin două partide politice, comparabile prin prestigiul și influența lor asupra maselor, posedînd fiecare programele sale de acțiune politico-socială, concurîndu-se în arena politică. Una din trăsăturile principale, esențiale ale pluralismului real este caracterul alternativ al programului social și politic, concurența acestor programe în fața electoratului, critica reciprocă și competitivitatea ca forme de luptă a partidelor pentru obținerea unui mandat remis de poporul întreg pentru a-și aplica politica (ca politică de stat), precum și alternanța partidelor politice în guvernare, la administrarea puterii."

Celebrul disident sovietic A. Zinoviev comenta cu profund pesimism evenimentul îndepărtării din Constituția URSS a articolului 6, privind rolul conducător al Partidului Comunist în societate, economie, cultură etc. „A fost deja scos din Constituție articolul care vorbește despre rolul dominant al partidului, s-a votat pentru sistemul pluripartidist. Aceasta va schimba esența lucrurilor ? Suprafața se va schimba, esența va rămîne aceeași. Noii conducători nu pot schimba situația din țară de azi pe mîine, rebeliunile se vor diminua ca număr, iar viața normală își va relua cursul. Chiar dacă s-ar vota dizolvarea partidului comunist, ar fi dizolvată o ficțiune. Celelalte partide nu au rădăcini în sînul populației, după opinia mea, ele nu vor exista multă vreme și nu pot juca decît un rol distrugător. Programele lor sînt eșantioane furate din Occident".

Ceea ce stîrnește temerile multor politologi sovietici este însă „încercarea PCUS de a crea un pluralism politic care să convină demnitarilor și funcționarilor săi". Doctorul în drept Boris Kuraşvili consideră că partidul-stat încearcă să-și consolideze monopolul puterii (care de fapt i se scurge printre degete) prin apariția de „partide-fantomă", înlocuind astfel monoplul nedisimulat al puterii printr-un „pluralism politic convențional". Să fie acestea forme concrete ale evitării „multipartidismului", a celui real ? A da un cadru organizațional curentelor existente în sînul PCUS, a propune nu o platformă unică, ci alternative formulate precis constituie, după opinia doctorului în drept Kuraşvili, șansa de a se realiza „o competiție sănătoasă" între partide. Formarea, astfel, a două-trei partide „de orientare socialistă", *sciziunea* PCUS deci, ar constitui, după părerea sa, calea viabilă. Păstrarea partidului de tip monolit ar conduce la „stingerea urmată de eliminarea, pur și simplu, a partidului, în ultimul act al dramei", a acestei formațiuni politice.

Ce trebuie să supraviețuiască, își pune întrebarea dr. Kuraşvili, „partidul sau socialismul" ? Răspunsul său este foarte tranșant : „divizarea este însăși condiția de supraviețuire a socialismului, al cărui triumf îl constituie rațiunea de a fi a partidului. Scindarea va da societății partide noi și dinamice care să rămînă în centrul vieții politice, care vor ști să apere calea socialistă". Ne întrebăm, în mod firesc : dar celelalte căi politice, nesocialiste, ce se va întîmplat cu ele ?

Pentru moment, PCUS rămîne forța conducătoare în societate, în timp ce noile structuri democratice se pun pe picioare și luptă să se afirme. Dar nici printre personalitățile stîngii, nici printre cele ale dreptei, nimeni nu-i poate face deocamdată concurență lui Gorbaciov. În dramaticul proces de polarizare a forțelor politice, în toamna anului 1990, observăm doar două forțe notabile, cristalizate în lupta politică : centrul, condus de Gorbaciov, artizanul perestroikăi, și opoziția democratică, al cărui lider, Elțîn, este însăși personificarea disidenței interne a PCUS.

Să nu ne înșelăm luînd prea în serios numeroasele grupări politice, mici, zgomotoase, de multe ori cu dimensiuni programatice extremiste. Baza lor de masă este practic neimportantă. Ele reprezintă, ca în întreaga Europă de Răsărit, consecința firească a severei reprimări, de multe decenii, a opoziției. În URSS, opoziția exterioară PCUS s-a regrupat în jurul disidenților de ieri, conduși pînă de curînd de academicianul Saharov. Printre atuurile ei se numără marile calități intelectuale ale suporterilor ei, dar baza de masă și cadrul organizatoric îi lipsesc. Ca urmare, Elțîn, simbol al opoziției din interiorul PCUS, pedepsit pentru că s-a pronunțat împotriva partidocrației, a devenit în ochii multora, inclusiv a unei părți a opoziției extra PCUS, „apărătorul poporului care a suferit pentru dreptate" — consideră Leonid Vasiliev.

„Logica perioadei de tranziție impune un pact al principalelor forțe politice, care să fie un pact în favoarea democrației", spunea Adam Michnik, figură notabilă a Solidarității. Este oare posibil un asemenea pact în URSS ? În afara celor trei mari curente pe care le observăm în viața politică a Uniunii Sovietice (reformatori, socialiști de stat, naționaliști) există și o orientare populistă care se afirmă, punînd accentul pe problemele justiției sociale și pe lupta împotriva corupției și a mafiei (teme pe care le reiau în discursul lor foștii „comuniști-rebeli" — tip Elțîn, organizațiile muncitorilor, precum și dreapta naționalistă). Polarizarea forțelor socialismului de stat cu cele naționaliste ruse se realizează împotriva taberei reformatoare. La rîndul lor, naționaliștii neruși redescoperă, dincolo de revendicările naționale specifice, un adevărat evantai de tendințe politice și religioase. În lipsa pactului propus de Michnik, se îndreaptă, oare, societatea sovietică spre anarhie și haos ? Pericolul ar fi teribil, și nu numai pentru Europa. Căci „haosul nu este reformabil. Haosul duce inevitabil la dictatură", ne avertizează același Adam Michnik, fiul unui popor căzut nu o dată pradă anarhiei și, apoi, dictaturii.

Monica Grigorescu

STOP CADRU

Președintele George Bush într-un moment de relaxare cu președintele sovietic Mihail Gorbaciov, la dineul oferit de șeful Administrației americane la sediul ambasadei SUA din Paris

Începînd de la 1 decembrie, la Leningrad va fi introdus sistemul de distribuire a produselor alimentare pe bază de cartelă — au anunțat oficialități ale municipalității. Primarul Leningradului, Anatoli Sobceak, (în fotografie), a adresat un apel Occidentului vizînd un ajutor de urgență pentru a împiedica declanșarea, în orașul de pe Neva, a foametei

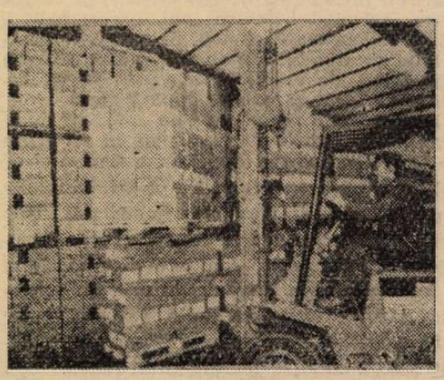

Imagine dintr-un depozit de alimente din partea occidentală a Berlinului. Pînă la reunificarea Germaniei, stocate ca rezerve pentru supraviețuirea Berlinului occidental în caz de eventuală blocadă, acum sînt pregătite pentru expedierea, ca ajutor, în Uniunea Sovietică, în concordanță cu posibilitatea oferită, pe acest plan, de cancelarul Helmut Kohl, președintelui Mihail Gorbaciov, în cadrul întîlnirii pe care au avut-o la recentul summit de la Paris

Polonia

Paradoxuri şi surprize...

Polonia trebuie să mai aştepte pînă la 9 decembrie pentru a-şi cunoaşte noul preşedinte. Surprizele ultimelor sondaje de opinie s-au confirmat.

Totul sau aproape totul indica o campanie electorală plină de entuziasm. Polonezii urmau să-şi aleagă, pentru întîia oară, preşedintele prin sufragiu universal ; erau primele alegeri libere, ultimul act ce urma să consfinţească eliminarea totală a comunismului în ţara primului sindicat liber din „lagărul socialist", în ţara primului guvern necomunist. Şi totuşi...

Se vorbeşte despre o campanie electorală nesemnificativă, deşi desfăşurate în veritabil „stil occidental", cu mitinguri de „adeziune" în întreaga ţară, cu „descinderi" în zonele favorite, adevărate „fiefuri" ale luptei antitotalitare, în mare parte urmărite la televiziune. Şi totuşi...

Care este starea de spirit generală a polonezilor ? Paradoxal, şi apatie, dar şi incandescenţă socială, uneori cu accente naţionaliste. Motive nu par să existe, cel puţin la prima vedere. Guvernul Mazowiecki a reuşit, prin politica rigorii, să echilibreze piaţa internă, e adevărat pe seama reducerii consumului, dar acum în rafturi „coexistă" mărfurile autohtone cu cele străine, acestea din urmă fiind, de altfel, şi cele preferate. Există, însă, aproape un milion de şomeri, iar ajutorul oferit celor fără un loc de muncă (cu nu prea puţin sub nivelul celui minim) pare pentru unii suficient pentru a mai face efortul de a căuta de lucru. Trecerea la economia de piaţă se produce prea lent, apreciază adversarii guvernului, firmele particulare mici nu reprezintă nici pe departe un semn că economia se „descătuşează" de povara „centralismului".

În Silezia, zona carboniferă, cu mare pondere în industria poloneză, minerii au organizat — în pofida interdicţiilor — o grevă chiar în timpul campaniei electorale. Ei cereau liberalizarea preţurilor la cărbune. Minerii sînt de părere că schimbările nu au pătruns şi în sudul ţării, iar tehnologiile, ca şi fostele structuri, s-au menţinut aici la fel de vechi. Liderul guvernului nu reprezintă pentru ei decît un simbol al „rămînerii pe loc".

Luînd în calcul astfel de simptome sociale, direct reflectate de prea puţina schimbare economică, rezultatele alegerilor de duminică sînt, în mare parte, justificate. Se pare, însă, că o altă „parte" a verdictului încă nesigur al urmelor se datorează şi factorului psihologic, şi conjuncturii în care s-au angajat cei trei protagonişti principali la preşedinţie.

Nimeni nu contestă faptul că Lech Walesa reprezintă de acum simbolul Solidarităţii, aflată de aproape un deceniu în opoziţie. De la anunţarea alegerilor prezidenţiale, sindicatul nu mai este o „familie", din moment ce doi membri ai săi au devenit adversari-candidaţi pentru aceeaşi funcţie.

Cu toate acestea, Walesa a rămas principalul favorit în sondajele de opinie, lucru confirmat şi de rezultatul scrutinului — e adevărat neconcludent încă, el nereuşind să obţină majoritatea absolută. În plus, liderul Solidarităţii miza pe ecoul ce îl va avea în rîndul polonezilor promisiunea sa de a accelera ritmul reformelor şi a scoate economia din încetineală.

Electoratul are şi unele îndoieli, în privinţa lui Walesa, exprimate cu destulă pregnanţă în timpul campaniei electorale. Accentele critice au pus în evidenţă aspectul de „spectacol" al mitingurilor organizate în ţară, poate o prea mare încredere în sine şi puterea de a angaja excese de adoraţie din partea unor alegători.

Un „război al afişelor" ? Se pare că la Varşovia candidaţii au fost „eliminaţi" preferenţial şi de pe afişele electorale...

Favoritul numărul doi, actualul premier Tadeusz Mazowiecki, a pierdut poate cel mai mult în ultima perioadă sprijinul polonezilor. El este „marele înfrînt". Deşi lider al primului guvern necomunist al ţărilor Europei de Est, ce a reuşit să stăvilească alunecarea economiei spre catastrofă, angajînd reforma economică a ministrului de finanţe Leszek Balcerowicz, Mazowiecki este „învinuit" de a nu fi imprimat un ritm alert reformelor. Apoi, campania sa electorală nu a fost o reuşită, aşa cum afirmau şi unii din organizatorii ei. Mazowiecki este capabil „să fie un bun preşedinte, dar nu este un bun candidat," spun ei. Cu alte cuvinte, nu are „farmecul" a ceea ce se cheamă „un lider" : cu alura sa modestă, cu vorba înceată şi gesturi timide, el nu a reuşit să ofere un „spectacol" electoral. Şi, toate acestea, pe fondul unor reproşuri de nereuşită economică.

„Surpriza" alegerilor a fost, însă, Stanislav Tyminski, om de afaceri cu triplă cetăţenie (canadiană, peruană şi poloneză), milionar care se întoarce „acasă" după două decenii. A ştiut, însă, să folosească în interes propriu pe de o parte deziluziile legate de politica de austeritate, dar şi disensiunile Walesa — Mazowiecki din cadrul Solidarităţii. Mai mult, el critică politica economică a guvernului, numind-o „un mecanism de înrobire a ţării". Se pare că a fost suficient ca, pe un fond de nemulţumiri mai mult sau mai puţin latente, ofensiva lui Tyminski „să prindă". Face şi promisiuni : dacă va deveni preşedinte, el va mări salariile prin creşterea consumului, va reforma sistemul bancar (care în prezent nu acordă credite) şi va reduce impozitele. Pentru unii, programul a părut independent şi nou. Şi, potrivit rezultatului scrutinului, nu au fost puţini cei care l-au votat, de vreme ce a reuşit, să se situeze pe locul al doilea, după Walesa.

Nici criticile presei nu i-au „afectat" imaginea, critici care, au mers pînă la a-l acuza de tulburări psihice (după surse sigure) şi de calomnie pentru a-l fi acuzat pe primul ministru de unele nereguli financiare. Oricum, Tyminski rămîne un om al paradoxurilor : în campanie, comitetul său electoral a fost instalat la Palatul Culturii, un zgîrienori făcut „cadou" de Stalin, Poloniei.

Şi suprizele au continuat. Premierul Mazowiecki a anunţat demisia guvernului...

Mihaela Brumă

Dintre paradoxurile care au marcat viaţa oraşului-lumină cel puţin două au bătut la ochi : pe de o parte, confruntarea primului ministru Michel Rocard cu riscul de a fi înlăturat (în noaptea de 19 spre 20 noiembrie), tocmai cînd trebuia să fie, alături de preşedintele Mitterrand, gazda conferinţei CSCE, iar pe de altă parte, desfăşurarea anterioară (13 noiembrie) a reuniunii miniştrilor educaţiei din ţările membre ale OECD, care n-ar fi atras atenţia dacă momentul n-ar fi fost cel mai nepotrivit — pentru simplul motiv că Franţa era zguduită de masive demonstraţii (între 50 000 şi 200 000) ale elevilor din 12 mari oraşe.

Guvernul premierului Rocard a rezistat şi şocurilor străzii şi celor din Adunarea Naţională. Cum ? În primul rînd, deputaţilor le-a servit argumentul că Golful a injectat plumb în aripile economiei franceze ; în al doilea rînd, întreprinderilor şi patronilor le-a dat asigurări clare că nu vor avea de suferit de pe urma crizei din Orient, dar a blocat salariile pentru a evita ca patronatul să nu cumpere pacea socială prin inflaţie şi, în al treilea rînd, a acordat subvenţii şi compensaţii elevilor, funcţionarilor şi agricultorilor.

Deci s-a consumat cea mai gravă schismă în parlament, hotărîtoare pentru soarta guvernului Rocard, deşi este a noua moţiune de cenzură în doi ani şi jumătate şi se mai ştie că nici un premier al celei de-a V-a Republici nu şi-a dus la capăt mandatul parlamentar de cinci ani. Aşa s-a întîmplat cu Chirac, cu Barre, Mauroy, Fabius. Faţă în faţă, Adunarea Naţională a desfăşurat dezbateri hotărîtoare în privinţa guvernului, iar premierul şi-a desfăşurat proiectul de lege guvernamental privind contribuţia socială generalizată (CSG) şi a cîştigat partida, întrucît, după respingerea moţiunii de cenzură, proiectul CSG este considerat adoptat, fără vot, la prima lectură.

Desigur, acest CSG trebuie privit în contextul bugetar francez, al efortului militar în Golf şi al notei de plată petroliere. Contribuţia socială generalizată va fi aplicată tuturor francezilor, astfel încît să furnizeze bugetului securităţii sociale (1 300 miliarde franci) un supliment anual de încă 35 miliarde franci (în total, aproximativ 267 miliarde dolari). Culmea ironiei e că Rocard şi-a riscat mandatul pentru o sumă pe care o va da liceenilor după masivele lor demonstraţii.

CSG sau noul impozit este o variaţiune pe tema uitată a „strîngerii curelii". Pentru o clipă a existat pericolul de a vedea criza din Golf întrerupînd cercul creşterii economice şi pe patroni neliniştiţi renunţînd să mai investească de teama riscului. (Vor investi ei în ţările răsăritene care sînt mai aproape de Golf ?). Ipoteza s-a dovedit plauzibilă, deoarece INSEE (Institutul de Sondare a Evoluţiei Economiei) a constatat o reducere a creşterii în primul semestru al anului 1990. Pierre Beregovoy — ministrul economiei şi finanţelor, poate cel mai bun pe care l-a avut Franţa, după Raymond Barre — e mulţumit de adoptarea CSG în care vede un mijloc de a lupta împotriva „pauperizării statului". Relaţiile sale cu Rocard s-au mai destins (pentru cîtă vreme ?), după ce, în vară, Matignon-ul impusese crearea a 10 000 de posturi suplimentare de funcţionari.

Deocamdată, Matignon şi Bercy (sediul Ministerului Finanţelor) s-au pus de acord în a reduce cheltuielile bugetare cu vreo zece miliarde de franci. Motivul este simplu : contracararea creşterii preţului petrolului. Consilierii afirmă, în mod repetat, că nu reprezintă un atentat la cheltuielile publice (învăţămînt, sănătate etc.), nici plan de austeritate, ci doar măsuri de prudenţă pentru a evita impunerea, cu adevărat, a unui plan de rigoare peste şase luni.

În 30 de luni, Rocard a depăşit cu succes alte opt moţiuni de cenzură. Înaintea celei

Franța

Încercările premierului Rocard

de-a noua a riscat serios, angajînd responsabilitatea guvernului pentru a introduce o schimbare radicală în domeniul finanțării securității sociale, în sensul că, pe viitor, la aceasta vor participa toate veniturile, nu numai cele provenite din muncă, așa cum s-a întîmplat pînă în prezent. Rocard nu a renunțat la acest instrument al politicii sale, pe care o definea, în iunie 1988, cînd a venit la putere, drept „construirea unei noi speranțe". După 30 de luni a devenit clar că Rocard are un stil modern de a conduce guvernul, propunînd parlamentului să se adapteze rapid la realități. Mulți l-au înțeles, dar marja este foarte subțire : o nouă moțiune de cenzură împotriva guvernului său a fost respinsă doar cu cinci voturi (284 din 577 deputați au votat împotriva sa). Chiar și înaintea votului a declarat că înțelege „să continue opera pe care a început-o". Cînd vorbește de „operă", premierul nu se gîndește la plan, program, jaloane, traiectorie. Rocard este imprevizibil, precum condițiile interne și externe în care guvernează, dar odată convins că a găsit un instrument economic, financiar sau de altă natură, demn de folosit, atunci totul devine previzibil — nu va ceda.

În partidul de guvernămînt, echilibrul între curentele diverse a fost zdruncinat. Cel condus de actualul ministru al apărării, Jean-Pierre Chevènement, a ieșit la suprafață, după angajarea Franței în forțele multinaționale din Golf. Gruparea lui Laurent Fabius, actual președinte al Adunării Naționale, a repurtat o victorie, cînd spre surpriza generală, candidatul său, Jean Auroux, a cîștigat cu 113 la 109 postul de șef al grupului parlamentar socialist în parlament. În timp ce cuplul Lionel Jospin-Pierre Mauroy (prim secretar al PS), a pierdut cu candidatura lui Henri Emmanuelli. Acesta din urmă fusese susținut chiar de primul ministru Rocard (ceea ce prietenii i-au reproșat a fi fost cea mai mare greșeală din cariera lui). Reproșul uimește un observator străin care cunoaște că Rocard și Emmanuelli sînt adepții unui „capitalism temperat". Pentru că ne aflăm doar la cîteva luni de la împlinirea unui deceniu de cînd PS a venit la putere, ca partid al stîngii, susținut de comuniști, retrași de la putere, în 1984, și cu doi reformatori, Pierre Juquin și Charles Fiterman care le-a dezagregat, pur și simplu, partidul. Dar mai e, oare, în Franța un guvern de stînga, cînd din 48 de membri, doar 22 au mai rămas socialiști ? În Franța, unde partidele politice își iau identitatea după liderii lor ?

Pierre Mauroy e șeful partidului, dar Rocard, șeful propriului său curent de centru este, după doi ani și jumătate, cel mai popular politician după președintele Mitterrand. Așa indică sondajele de opinie, deși incendiile de păduri, atacurile la persoană, demonstrațiile agricultorilor și elevilor, ca și moțiunile de cenzură se țin lanț. Mauroy i-a mărturisit, recent, lui Rocard că a ajuns la convingerea că alegerile legislative din 1993 nu vor putea fi cîștigate de PS de unul singur și că ar accepta, în afara circumscripțiilor deja devenite fief-uri ale socialiștilor, „alți aleși" care să poată reprezenta majoritatea prezidențială în fața opoziției. Este o declarație de o semnificație deosebită, deoarece Mauroy, aflat la aripa opusă a partidului față de Rocard, îi cere, pentru prima dată, deschis, să facă apel la centru, la figurile influente ale acestui centru de o mare varietate, labilitate, forță de atracție, pe care Rocard le-a intuit de mai multă vreme și a mărșăluit pe ele. Inclusiv remanierea guvernamentală din octombrie i-a servit, întărind politica lui Rocard de deschidere spre persoane sau partide din afara PS, primul ministru busculînd, nu numai canoanele socialismului francez, dar întinzîndu-i aripile cu convingerea unei predestinări prezidențiale.

Doina Tepor

Germania

Primele alegeri generale după reunificare

Duminică 2 decembrie, vor avea loc alegeri pentru constituirea celui de-al 12-lea Bundestag. Este pentru prima oară, după 1945, cînd la urne va fi chemat întregul popor german pentru a-și desemna reprezentanții în parlamentul patriei unificate. De asemenea, este pentru prima oară cînd deputații în Bundestag din partea landului Berlin vor fi aleși prin vot direct.

Există puține îndoieli cu privire la cîștigătorul scrutinului. Acesta va fi partidul cancelarului Helmut Kohl, Uniunea Creștin-Democrată. O arată sondajele, frecvent efectuate de institutele specializate germane ; nu se cunosc cazuri în care ele să se fi înșelat. Poate asupra cifrelor procentului dobîndit de unul sau altul dintre partidele angrenate în competiția electorală, dar nu în ceea ce privește rezultatul final. De altfel, observatorii relevă, în comentariile lor, ponderea determinantă a capitalului politic dobîndit de liderul creștin-democrat prin realizarea, în ritm accelerat, a unificării germanilor, eveniment de răscruce în ceea ce privește nu numai destinele istorice ale acestora, dar și ale Europei. Popularitatea lui Helmut Kohl a crescut, în consecință, foarte mult, implicit cea a partidului său, cotele joase atinse, după eșecurile consecutive înregistrate în alegerile locale dintr-o serie de landuri vest-germane (acestea au avut loc înaintea reunificării) rămînînd doar de domeniul amintirii. Scrutinul de la 14 octombrie, din noile landuri înființate pe teritoriul ex-R.D.G., au evidențiat tocmai acest „elan" al creștin-democraților, înfrîngerea principalilor adversari, social-democrații, fiind extrem de severă. Răsturnări, față de această „repetiție generală" a legislativelor de la 2 decembrie, nu sînt de presupus. Iar puținele îndoieli, de care vorbeam, au un caracter mai mult academic, cîntărind... imponderabile, chiar candidatul Partidului Social-Democrat (care, în ceea ce privește popularitatea, se află la nivelul cel mai scăzut de cînd se fac sondaje) la funcția de cancelar federal, Oskar Lafontaine, admițînd, mai mult sau mai puțin sibilinic, evidența, prin formulări de tipul : „cine cîștigă aceste alegeri le va pierde pe următoarele"...

Chestiunea este, deci, nu cea a învingătorului, ci a proporției cîștigului de voturi. Va realiza, de această dată, UCD majoritatea absolută în noul Bundestag ? Deși nu imposibil, aceasta este mai greu de imaginat, fie și doar datorită mulțimii de partide (aproape 40) ce aspiră la mandate în parlamentul pangerman, ceea ce va conduce la oarecare disipare a sufragiilor. Mai probabilă pare a fi dobîndirea a ceea ce Helmut Kohl numește „majoritatea strategică", respectiv a unei majorități care să nu lase Partidului Liber-Democrat (actualul său partener la guvernare) decît alternativa formării unui cabinet de coaliție împreună cu UCD/UCS, dacă dorește să participe la putere.

Interesantă, în legătură cu actualele alegeri pentru Bundestag, este însă configurația spectrului politic, după reunificare.

Principalele partide, Uniunea Creștin-Democrată, Partidul Social-Democrat, Partidul Liber-Democrat și Partidul Ecologist, au fuzionat cu formațiunile „surori" din fosta R.D.G. Partidele mai mici, fie că s-au alăturat celor mari, fie că au amorsat contacte între ele, în vederea prezentării în alegeri pe platforme comune. Astfel, Partidul Țărănesc Democrat și Renașterea Democratică s-au unit cu UCD din ex-R.D.G., chiar înainte de fuzionarea cu UCD din R.F.G., aducînd în Uniune 80 000 și respectiv 3 100 membri. Uniunea Socială Germană, formațiune conservatoare, înființată înaintea alegerilor din ex-R.D.G. de la 18 martie, dispune de circa 10 000 membri. Prin înțelegere cu „sora" din vest, ea își va limita activitatea doar în cele cinci landuri nou constituite pe teritoriul fostei R.D.G., așa cum și Uniunea Creștin Socială (partener al coaliției guvernamentale de la Bonn) activează doar în Bavaria. Partidul Socialismului Democratic, succesor al partidului comunist est-german — PSUG — va participa la alegeri pe întregul teritoriu german, la el aderînd o serie de grupări de stînga din partea occidentală a țării (Uniunea Comunistă, Forumul Socialist etc.) Se apreciază că acest partid dispune de 350 000 membri. Partidul „Republicanii", creat în R.F.G., va participa la scrutin și pe teritoriul fostei R.D.G., interzicerea lui aici fiind ridicată. Firește, alte numeroase grupări politice se vor prezenta cu candidați la scrutinul legislativ, în măsura în care verificările pe care le vor face asupra lor organele competente nu vor conduce la obiecții de ordin juridic constituțional.

Vasile Crișu

Marea Britanie

Exit Mrs. Thatcher, enter...

Am ajuns la concluzia că unitatea partidului și perspectivele de victorie în alegerile generale vor fi mai bune dacă mă retrag pentru a lăsa alți membri ai guvernului să candideze la funcția de lider. Această declarație a produs șoc și consternare, la Londra — și nu numai ! — pentru că punea capăt celei mai îndelungate guvernări britanice din acest secol (11 ani și jumătate) și era făcută de un om politic ce fusese supranumit pentru fermitatea, intransigența și puterea sa de luptă „doamna de fier", Margaret Thatcher. Doar cu o zi înainte, încă la Paris, la conferința CSCE, dna Thatcher declara, la aflarea veștii că n-a obținut victoria în primul tur : „voi continua lupta". 19 ore de consultări la Londra i-au schimbat hotărîrea. Partidul Conservator nu mai era în întregime de partea sa ; deputații conservatori erau exponenții sprijinitorilor din electorat a căror nemulțumire atinsese anumite limite. O luptă — al cărei deznodămînt putea să nu fie favorabil premierului — risca o sciziune a partidului cu grave consecințe electorale. Nespus de greu, dar cu fermitatea-i cunoscută, dna Thatcher a făcut prima întoarcere din viața sa politică, demisionînd și devenind nu numai premierul cu cea mai lungă activitate din acest secol, dar și întîiul prim-ministru înfrînt de propriii săi deputați, după mai bine de 50 de ani.

Fără doar și poate, demisia dnei Margaret Thatcher încheie o epocă în viața politică britanică, ceea ce explică atenția enormă acordată evenimentului. Margaret Thatcher și-a pus amprenta asupra politicii britanice din ultimul deceniu, în plan intern și extern. Cîștigînd alegerile în mai 1979, după o iarnă de profunde nemulțumiri față de politica laburistă (și la patru ani după ce îl înlocuise pe Edward Heath ca lider al conservatorilor), Margaret Thatcher și-a propus să modifice radical economia, abordarea economică și mentalitățile britanice. S-a străduit să reducă masiv rolul statului și a inițiat o politică amplă de privatizări ; a decis să combată inflația, îndeosebi printr-o politică monetară strictă și inflexibilă, indiferentă la riscul — devenit realitate — al sporirii enorme a șomajului ; a introdus legi care limitau drastic puterea sindicatelor (devenind primul lider britanic care a frînt forța acestora) ; a refuzat subvenții și ajutoare întreprinderilor falimentare și a evitat să se angajeze în soluționarea vreunui conflict de muncă ; a promis o deplină libertate inițiativei particulare. Toate acestea au generat, cu fireștile poticniri, o expansiune economică, mulți ani de dezvoltare și răspîndirea unui „capitalism popular". Dar „revoluția conservatoare" — înregistrată și în mentalități — și-a pierdut suflul și, astăzi, inflația este din nou ridicată, ratele dobînzilor sînt din nou mari, serviciile sociale au stringentă nevoie de fonduri și nemulțumirile generalizate se traduc într-un constant avans al laburiștilor în sondajele de opinie.

După 1979, Margaret Thatcher a cîștigat alte două alegeri generale. În primele a beneficiat de „factorul Falkland" — victoria în războiul împotriva Argentinei ; în celelalte — de slăbiciunile adversarilor politici. Dar îndelungata prezență la conducerea țării naște rutină. Erodarea devine primejdie pentru partid. În condițiile noi, interne și externe, ar mai putea obține conservatorii a patra victorie consecutivă cu același lider ? Dubiile se instalaseră și, pînă la alegeri, aveau suficient timp să roadă eșafodajul.

Dar retragerea dnei Thatcher marchează încheierea unei epoci și în plan extern. „Doamna de fier" a restabilit „relațiile speciale" cu Statele Unite și le-a fost acestora cel mai apropiat și mai fidel aliat (ultima sa acțiune a fost de a întări forțele britanice din Golf) ; acum relațiile anglo-americane nu mai au nevoie de un impuls. Dna Thatcher a fost glasul cel mai ferm al Occidentului european în raporturile cu Uniunea Sovietică și Europa de Est ; dar acum Europa de Est nu mai este ce a fost și recenta reuniune CSCE așază alte baze pentru cooperarea continentală. Dna Thatcher a fost „calul troian", „frîna" integrării vest-europene și, după aprecierea multora, singura care spunea deschis ceea ce alții doar gîndeau ; dar, odată Germania reunită și procesul de integrare CEE destul de avansat, un asemenea glas nu mai este necesar, deși Comunitatea va fi lipsită de alibiul comod pentru a-și masca divizările.

La 65 de ani, după 11 ani de guvernare și 15 ani ca lider al partidului, dna Thatcher trece în galeria marilor lideri, alături de Winston Churchill, pe care îl admiră. Cine îi succede ? Pentru a obține funcția de lider, trebuiau obținute 187 de mandate din 372, cît numără deputații conservatori.

Michael Heseltine, 57 de ani, cel care s-a împotrivit premierului și a reușit să obțină 152 voturi la scrutinul de săptămîna trecută, declanșînd „dezastrul", nu și-a ascuns niciodată ambiția de a ajunge lider al partidului. Parlamentar din 1966, a fost ministru al mediului și al apărării. A demisionat din guvern în 1986, în urma unor divergențe cu Margaret Thatcher. Este reprezentantul centrului. Faptul că a cîștigat sprijinul lui sir Geoffrey Howe și Nigel Lawson, doi foști membri ai guvernului, critici ai dnei Thatcher și foarte influenți politicieni, părea a fi un mare avantaj.

Douglas Hurd, 60 de ani, diplomat de carieră, este candidatul de compromis, cel considerat de mulți singurul capabil să oprească ambițiile lui Michael Heseltine. A făcut anterior parte din echipa lui Heath, este deputat din 1974, a fost secretar de stat la Foreign Office, secretar pentru Irlanda de Nord, ministru de interne, ministru de externe. Reprezintă aripa liberală a partidului și se pare că nu dispune de o bază largă printre membrii de rînd.

Cel mai tînăr candidat, susținut de centru-dreapta, **John Major,** 47 de ani, a cunoscut sub egida dnei Thatcher o ascensiune fulgerătoare. Parlamentar din 1979, a intrat în guvern în 1985 și în cabinet în 1987. Spre surpriza multora, Major a obținut 185 de voturi și a devenit lider, cînd ceilalți candidați s-au declarat înfrînți. Automat, Major este și premier.

Fiecare din acești oameni politici își propunea să aducă unele schimbări fundamentale în politica internă — înainte de toate, renunțarea la noul impozit „poll tax", care a stîrnit atîtea nemulțumiri. Fiecare dintre ei își propunea să îmbunătățească raporturile cu Piața comună. Firește, vor fi și elemente nemodificate — precum poziția față de Golf. Sondajele afirmă că popularitatea partidului va crește. Dar nu cumva demisia dnei Thatcher și alegerea unui nou lider sînt nu sfîrșitul unei crize în partid, ci doar începutul ei ?

Stelian Țurlea

Una din ultimele ședințe ale Camerei Comunelor cu doamna Margaret Thatcher ca premier (între ministrul finanțelor și președintele Partidului Conservator)

Michael Heseltine, Douglas Hurd, John Major. Care dintre ei va fi următorul premier ?

Opt femei la putere

Demisia dnei Thatcher, care deținea recordul de longevitate al premierilor britanici din acest secol, a lăsat doar opt femei la putere, în întreaga lume.

Antilele olandeze — **Maria Liberie Peters, 48 de ani, premier din 1984 (realeasă în 1988).** Dominica — **Mary Eugenia Charles, 70 de ani, prim-ministru din 1980.** Filipine — **Corazon Aquino, 57 de ani, la putere de patru ani, în ciuda mai multor tentative de lovitură de stat.** Haiti — **Ertha Pascal Trouillot, 43 de ani, președinte din martie 1990.** Irlanda — **Mary Robinson, 46 de ani, președinte din noiembrie 1990.** Islanda — **Vigdis Finnbogadottir, 59 de ani, președinte din 1980, în 1988 a fost realeasă cu 93 la sută din voturi.** Nicaragua — **Violetta Chamorro, 60 de ani, președinte din februarie 1990.** Norvegia — **Gro Harlem Brundtland, 51 de ani, pentru a treia oară premier, din noiembrie 1990.**

Afacerea „La Cutufa"

■ Foşti agenţi chilieni acuzaţi de corupţie şi asasinat

Un scandal financiar provoacă frisoane în rîndul armatei chiliene : patru generali trecuţi în rezervă, 16 ofiţeri scoşi din rîndul militarilor şi alţi 200 admonestaţi în scris. Opinia publică şi presa cer clarificări din partea fostului „om forte" al ţării, generalul Augusto Pinochet, acum comandant şef al armatei. Dar acesta se menţine în aceeaşi tăcere ca în iunie trecut, cînd au fost descoperite, în diverse locuri din ţară, cîteva gropi comune cu trupurile a circa 50 de deţinuţi politici, dispăruţi în anii dictaturii militare...

Scandalul a fost provocat de „afacerea La Cutufa", după numele unei societăţi financiare clandestine, ce s-a dovedit controlată de militari. Aceasta a manipulat, timp de mai mulţi ani, importante sume de bani între membri ai armatei şi funcţionari ai fostului regim, condus de generalul Augusto Pinochet. Sistemul consta în „captarea" unor importante sume de la diverşi membri ai armatei, cărora li se plăteau dobînzi substanţiale, mult superioare celor oficiale. Depozitele ajunseseră astfel — afirmă presa — la circa 40 milioane dolari. Operaţiunile financiare s-au prăbuşit, însă, în momentul cînd unul din parteneri a fugit în Statele Unite cu o importantă sumă de dolari, banii investiţi de diverşii „acţionari" rămînînd astfel fără posibilitatea de acoperire. Este exact ceea ce i s-a întîmplat lui Aurelio Sichel, care nu şi-a putut recupera cei un milion de dolari introduşi în afacere, iar, din această cauză, a ameninţat că va divulga numele membrilor ei. Cum mulţi dintre aceştia erau foşti agenţi ai fostei poliţii secrete, situaţia s-a rezolvat prin reducerea la tăcere a celui ce devenise incomod.

Cazul, implicînd azi grave acuzaţii de corupţie şi asasinat, se află în atenţia justiţiei, parlamentului şi guvernului lui Patricio Aylwin. Este posibil ca fondurile de care dispunea această societate, a declarat deputatul Jaime Estevez, să fi fost „procurate" pe vremea cînd funcţionarii C.N.I. (Centrul Naţional de Informaţii, fosta poliţie secretă a regimului militar) sechestrau şi îşi asasinau opozanţii. De altfel, însăşi existenţa organizaţiei a fost descoperită cu prilejul asasinării lui Aurelio Sichel, comerciant şi „acţionar". Acesta, apropiat de partidul de ultra-dreapta „Avanzada Nacional", a fost ucis în iulie 1989, imediat după ce încercase să-şi retragă fondurile de circa un milion de dolari de la societatea „La Cutufa". Iar la procesul în curs pe marginea acestei crime, s-a degajat concluzia că autorul, cel puţin moral, al asasinatului este căpitanul (în rezervă) Patricio Castro, fost agent al C.N.I. şi membru al aceleiaşi societăţi financiare clandestine. Văduva lui Aurelio Sichel afirmă, pe de altă parte, că „La Cutufa" este condusă de generalul Gustavo Abarzua, ultimul şef al CNI, dizolvată în februarie trecut.

Ceea ce se ştie deocamdată este că în fruntea societăţii se află înalţi militari. De asemenea, se cunoaşte faptul că Patricio Castro, unul din oamenii-cheie ai organizaţiei, era prieten şi partener de afaceri cu Aurelio Sichel. Presupusul său asasin respinge această acuzaţie, recunoscînd, însă, că a manevrat fonduri aparţinînd societăţii clandestine. Pus sub acuzaţia de crimă, Castro era de mai multă vreme de negăsit. S-a spus că s-ar afla în Spania, Argentina, Paraguay. A fost, în cele din urmă, arestat într-o localitate de lîngă Asuncion şi expulzat din Paraguay. La 10 noiembrie, Patricio Castro sosea în Chile escortat de agenţi ai Interpol. În condiţii de stricte măsuri de securitate, a fost transportat la cartierul general al poliţiei civile din Santiago şi pus ulterior sub stare de arest preventiv.

Operaţiunile financiare ale societăţii „La Cutufa" fac acum obiectul, pe de o parte, a unei anchete ce se desfăşoară în interiorul armatei. Căci, alături de Patricio Castro, a fost arestat căpitanul Gaston Ramon Cid, acuzat de deturnarea a 300 000 de dolari şi exclus din rîndurile armatei, la fel ca fostul agent CNI, Rodolfo Herrera Avandana, partener al lui Castro în afacerea financiară subterană. Tot în acelaşi proces sînt implicaţi alţi înalţi membri ai CNI. Pe de altă parte, avocatul văduvei lui Sichel a arătat că arma cu care a fost asasinat acesta este similară celor utilizate în alte crime politice puse pe seama foştilor agenţi ai poliţiei secrete. De asemenea, parlamentari ai Partidului democrat-creştin, de guvernămînt, au cerut explicaţii generalului Hugo Salas, fost şef al CNI, în legătură cu vînzarea unui imobil din Santiago, cunoscut sub numele de „Villa Grimaldi". Conform afirmaţiilor bisericii catolice chiliene, această casă era un „centru de detenţie şi tortură" al poliţiei secrete, unde au fost ţinuţi 130 din cei 900 de deţinuţi politici dispăruţi în anii dictaturii.

Reacţia guvernului civil nu s-a lăsat aşteptată : Curtea Supremă a fost însărcinată să desemneze un procuror deţinînd puteri depline pentru a ancheta toate dedesubturile afacerii „La Cutufa". În acelaşi timp, o comisie parlamentară urmează să ceară explicaţii mai multor ofiţeri în legătură cu vărsămintele făcute tot de armată, la începutul anului 1989, către Augusto Pinochet Iriart, fiul fostului preşedinte. Sumele în cauză se ridică la peste trei milioane de dolari. Alte elemente au venit, de asemenea, să complice situaţia şi să impună rapide clarificări : asasinarea lui Antonio Sichel a fost urmată de sinuciderea „inexplicabilă", la 17 octombrie a.c., într-un automobil în care şi-a dat foc, a procurorului Monica Tagle, care ancheta afacerea financiară ; s-a adăugat uciderea maiorului Manuel Flores Gallano, acţionar la „La Cutufa", răpus de gloanţele unui necunoscut acum două săptămîni. Această escaladă a violenţei a coincis cu reorganizările şi perturbările survenite în rîndul armatei, mai precis în conducerea ei : după demisia mai multor generali din înaltul comandament militar, s-a produs veto-ul preşedintelui Patricio Aylwin faţă de înaintarea în grad a altor doi şi deferirea către justiţie a 16 ofiţeri implicaţi în scandalul „La Cutufa".

Afacerea, încă neclară, stîrneşte diverse supoziţii, fără a se şti care dintre ele se află mai aproape de adevăr. Autorităţile nu exclud, de pildă, ca activităţile ilegale ale societăţii financiare să fie legate de traficul cu cocaină, pentru care zece membri ai fostei poliţii secrete au fost deja arestaţi la sfîrşitul lunii octombrie. Presa chiliană afirmă că acest scandal pe teme de corupţie, cu evidente implicaţii politice, economice şi militare, va scoate la iveală înşelăciuni, deturnări de fonduri, crime, trafic de droguri, diverse afaceri ilicite. Oricum, faptele aruncă o lumină nefavorabilă asupra instituţiei militare, într-un moment în care preşedintele Patricio Aylwin are de realizat reconcilierea naţională între civili şi armată, după 17 ani de dictatură în

Patricio Aylwin a cerut Curţii Supreme desemnarea unui procuror cu puteri depline de realizare a anchetei

Augusto Pinochet va trebui să-şi precizeze „partea de responsabilitate" ca şef al armatei

fruntea căreia s-a aflat generalul Augusto Pinochet. Politicieni de diverse tendinţe cer, de aceea, investigarea atentă şi profundă a acestui caz, cu asigurarea deplinei transparenţe şi depistarea tuturor implicaţiilor.

La opt luni de la revenirea ţării la democraţie, fostul preşedinte Augusto Pinochet, acum comandant şef al armatei, ca şi înalta ierarhie militară, trebuie să facă acum faţă acuzaţiilor de corupţie, ceea ce se adaugă celorlalte acuzaţii privind încălcarea drepturilor omului în anii de regim militar. La 27 octombrie, generalul Pinochet a declarat, referitor la imputările aduse în cazul „La Cutufa", că „nimeni nu este vinovat" ; a ordonat, totuşi, o „anchetă internă" în rîndul armatei. Relaţiile fostului şef de stat, susţinut de cercurile de dreapta, cu preşedintele Patricio Aylwin par azi tot mai dificile. Însă şi poziţia lui Pinochet se vede afectată de recentele dezvăluiri, astfel că mulţi comentatori se întreabă dacă el va reuşi, într-adevăr, să rămînă în fruntea armatei pînă în 1997, aşa cum şi-a propus şi cum prevede Constituţia adoptată în timpul regimului său.

Anca Voican

Viitorul procesului C.S.C.E.

Valentin Lipatti

Puține au fost conferințele diplomatice care să fi stîrnit de-a lungul timpului aprecieri mai contradictorii decît Conferința de la Helsinki. Voci discordante continuă să se facă auzite și astăzi. Astfel, unii politologi și comentatori pretind că procesul CSCE, expresie a coexistenței mai mult sau mai puțin pașnice dintre Estul socialist și Vestul capitalist, este un fenomen anacronic, care trebuie depășit în etapa actuală în care clivajul politic și ideologic al continentului a rămas doar o realitate a trecutului.

Nu cred că lucrurile stau așa. Căci dacă, la începutul anilor '70, Conferința de la Helsinki a fost fără îndoială expresia cea mai pregnantă a politicii de relativă destindere dintre cele două sisteme social-politice existente, într-o perioadă în care confruntarea și suspiciunea generate de „războiul rece" abia se estompaseră, nu este mai puțin adevărat că, prin elementele ei definitorii, ea a fost un proiect original și novator, îndreptat cu precădere spre viitor. Cînd se va scrie, fără prejudecăți și fără părtinire, istoria sinceră a vieții politice europene din ultimele decenii ale veacului XX, se va putea vorbi, fără riscul de a greși, de Europa de dinainte și de după Helsinki.

Caracterul acesta original și novator se regăsește în toate laturile fundamentale ale Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa și ale Urmărilor ei. Peste tot nou a prevalat asupra vechiului, imaginația și îndrăzneala au fost mai puternice decît rutina și dogma. Cine a cercetat, cît de cît, prevederile Actului final al CSCE a putut observa că — în ciuda contradicțiilor majore care opuneau țările socialiste democrațiilor occidentale — Conferința de la Helsinki a reușit, după tratative îndelungate și dificile, să formuleze un cod de conduită menit să guverneze relațiile reciproce dintre statele participante ; să traseze un amplu program de cooperare în marile domenii de interes comun care stăteau în fața europenilor în acea vreme, de la aspectele militare ale securității la ecologie, de la economie și cultură la drepturile omului și libera circulație a informației ; să se definească nu ca un scop în sine, ci ca începutul unui proces menit să consolideze premisele unui sistem de securitate și cooperare în Europa ; în sfîrșit și nu în ultimul rînd, să elaboreze un model de negociere bazat pe principiul deplinei egalități în drepturi a statelor participante. Situîndu-se în afara alianțelor militare și a spiritului de bloc, Conferința de la Helsinki a respins toate privilegiile și discriminările, iar prin normele sale de procedură — care au fost tot atîtea norme politice — a înțeles să clădească viitorul prin strădania comună a unor parteneri egali în drepturi. Actul final a putut deveni astfel, în condițiile politice ale anilor '70, o adevărată Cartă a relațiilor inter-europene.

Perioada post-Helsinki, care a acoperit un deceniu și jumătate și a permis desfășurarea „Urmărilor CSCE", a fost marcată de un declin evident al spiritului de înțelegere și de compromis care caracterizaseră Conferința de la Helsinki. Confruntarea politică și ideologică între Est și Vest a luat foarte repede locul politicii de destindere, și așa destul de șubredă. Stagnarea prelungită a negocierilor de dezarmare regională, alimentată de neîncrederea dintre superputeri, protecționismul economic promovat în continuare de Occident, încălcarea drepturilor omului de către țările socialiste au dat astfel expresie acestor stări de fapt negative. În aceste condiții,

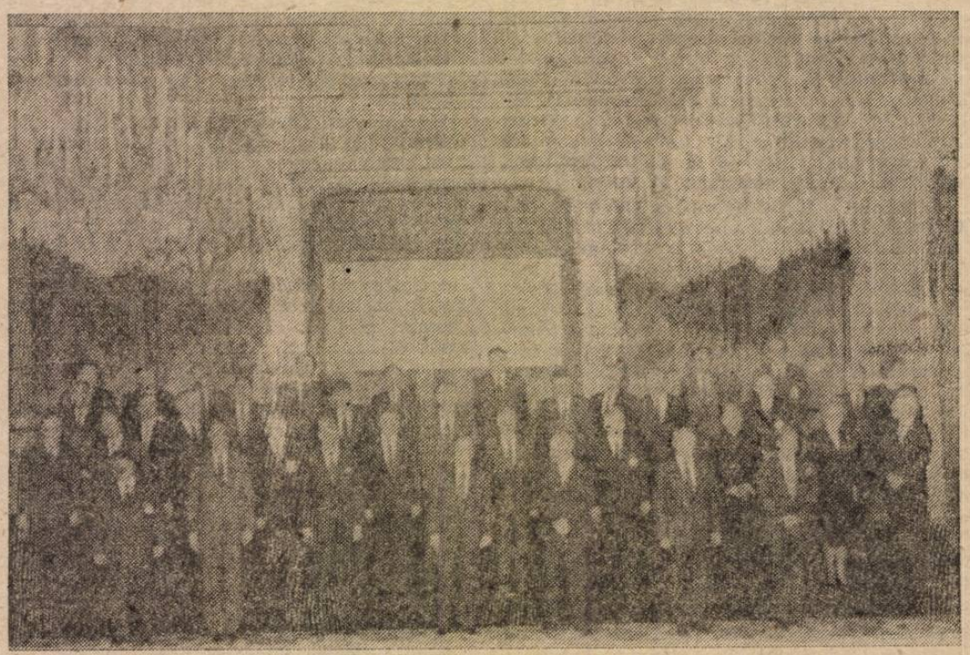

Fotografie de grup a șefilor de stat sau de guvern prezenți la reuniunea la nivel înalt a CSCE de la Paris

Actul final al CSCE nu a fost sau a fost prea puțin aplicat în părțile sale semnificative. Impasul în care s-a aflat ani de-a rîndul traducerea în viață a angajamentelor asumate la Helsinki a constituit principalul punct de neînțelegere și de dispută în cadrul reuniunilor CSCE de evaluare periodică a aplicării Actului final, care s-au ținut la Belgrad (1977-1978), la Madrid (1980-1983) și la Viena (1986-1989). Același climat politic degradat s-a regăsit și în alte reuniuni de experți din cadrul „Urmărilor Conferinței", care fie că s-au soldat cu rezultate mediocre, fie că nu au putut conveni nici un document final. O excepție în această privință a constituit-o, fără îndoială, Conferința pentru măsuri de încredere și securitate și pentru dezarmare în Europa, a cărei primă fază a avut loc, după cum se știe, la Stockholm, între 1984—1986, și care a putut adopta măsuri echilibrate și substanțiale de sporire a încrederii și de diminuare a riscului unui conflict pe continent. Dar, în pofida acestei stări permanente de criză, de suspiciune și confruntare, procesul CSCE și-a dovedit viabilitatea și utilitatea, mai ales în momente de maximă încordare, cînd era preferabil ca europenii să se întîlnească — chiar cu riscul de a se certa — decît să nu se întîlnească deloc. Totodată și cu toată deteriorarea climatului de negociere și precaritatea multora din rezultatele scontate, respectarea, în ansamblul lor, a normelor democratice de procedură și de lucru ale procesului CSCE s-a dovedit a fi poate partea sa cea mai durabilă și mai puțin supusă vitregiei timpurilor. În sfîrșit, în ciuda tuturor vicisitudinilor, procesul multilateral declanșat de Conferința de la Helsinki a contribuit nemijlocit la formarea unei conștiințe noi, explozive, a popoarelor europene în lupta lor pentru o existență liberă și democratică.

La rîndul lor, mutațiile politice profunde care s-au produs în ultimii ani în Uniunea Sovietică și în celelalte țări din Europa de Est au conferit o altă configurație și noi dimensiuni procesului CSCE, chemat să se dezvolte de-acum încolo nu ca o expresie a coexistenței dintre două lumi opuse politic și ideologic, ci ca o conlucrare amplă și prodúctivă între țări aparținînd aceluiași model de societate și avînd, prin urmare, obiective și idealuri comune sau asemănătoare. Stau mărturie în această privință reuniunile consacrate anul acesta cooperării economice (Bonn, 19 martie—11 aprilie), dimensiunii umane a CSCE (Copenhaga, 5—29 iunie) și problematicii mediteraneene (Palma de Mallorca, 24 septembrie—19 octombrie), reuniuni care au deschis perspective substanțiale dialogului și cooperării pan-europene.

Reuniunea șefilor de stat sau de guvern ai statelor participante la CSCE, care și-a desfășurat lucrările la Paris între 9—21 noiembrie 1990, a marcat fără îndoială o cotitură de importanță istorică în viața politică a noii Europe, atît prin luările de poziție ale înalților reprezentanți, cît și prin însemnătatea hotărîrilor adoptate : semnarea — înainte de deschiderea reuniunii — de către statele participante la Tratatul de la Varșovia și, respectiv, membre ale NATO a Tratatului privind forțele armate convenționale în Europa, ca și a unei Declarații comune privind nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forța ; adoptarea de către cele 34 de state prezente la reuniune a unui acord privind noi măsuri de încredere și securitate pe continent ; în sfîrșit, adoptarea și semnarea Cartei de la Paris pentru o nouă Europă, în care să prevaleze democrația, pacea, unitatea, relațiile de respect mutual și de colaborare. Reactualizînd marile domenii prioritare ale securității și cooperării în lumina prefacerilor politice profunde din Europa, Carta de la Paris stabilește totodată liniile de acțiune și modalitățile concrete, logistice, de realizarea lor, la nivel guvernamental și neguvernamental. Înstituționalizarea procesului CSCE, atît de mult contestată în trecut, a înregistrat la summit-ul de la Paris progrese calitative evidente : reuniuni periodice ale șefilor de stat sau de guvern ; constituirea unui Consiliu al miniștrilor afacerilor externe, cu reuniuni cel puțin anuale (prima sesiune urmînd să aibă loc la Berlin în iunie 1991) ; reuniuni ale înalților funcționari însărcinați să pregătească sesiunile Consiliului miniștrilor afacerilor externe ; noi reuniuni de experți, consacrate instituțiilor democratice (Oslo, noiembrie 1991) și problematicii minorităților naționale (Geneva, iulie 1991) ; înființarea la Praga a unui secretariat permanent al CSCE, a unui Centru de prevenire a conflictelor, cu sediul la Viena, ca și a unui Oficiu pentru alegeri libere, cu sediul la Varșovia ș.a.

Ce viitor are procesul CSCE ? Va trebui el oare regîndit din temelii sau numai adaptat cu grijă la noile condiții politice ale Europei anilor '90 ? Este limpede că, dezbărat de povara ideologică a trecutului, de bipolaritatea conflictuală ce l-a caracterizat pînă acum, acest proces este chemat să ducă treptat la constituirea unui sistem de securitate și cooperare pe continent. Desigur că el nu va putea să acopere întregul cîmp de activitate multilaterală și va trebui să coexiste, pentru o bună bucată de vreme, cu alte organisme parțial sau general-europene, la nivel guvernamental, parlamentar sau neguvernamental, care-și propun să atingă obiective similare sau convergente. Dar cred că, așa cum a fost conceput, procesul CSCE rămîne modalitatea primordială de dialog și cooperare, fiind singura alternativă rațională la politica bazată pe folosirea forței, pe sferele de influență și logica blocurilor.

Și aceasta cu atît mai mult cu cît mai sînt multe probleme de rezolvat. O enumerare chiar și sumară este elocventă în această privință : continuarea negocierilor de dezarmare regională, convențională și nucleară, ca și de adoptare a unor noi măsuri de încredere și securitate ; soluționarea decalajelor de ordin economic și social (acutizate de transformările din țările est-europene) prin instaurarea unei cooperări economice deschise, diversificate și eficiente ; preîntîmpinarea și lichidarea diferendelor, litigiilor și conflictelor de ordin etnic și religios sau alimentate de curente extremiste, șovine, naționaliste sau iredentiste ; soluționarea gravelor probleme de ordin ecologic ; adîncirea dimensiunii umane a procesului CSCE ; dezvoltarea colaborării în domeniile educației, științei, culturii și informației ; promovarea formelor de cooperare sub-regională (între țările balcanice, între cele dunărene sau în alte părți ale continentului) ca tot atîtea contribuții semnificative la impulsionarea procesului CSCE ; dezvoltarea raporturilor Europei cu zona Mediteranei, ca și cu alte regiuni ale lumii ș.a.

În aceste condiții, este indispensabil ca, sub latura lui instituțională în curs de perfecționare, procesul multilateral început de Conferința de la Helsinki să-și păstreze profilul originar, menit să asigure fiecărui stat participant exercitarea deplină a prerogativelor sale suverane. Europa nu mai este divizată, vechile antagonisme au dispărut, epoca războiului rece a luat sfîrșit. Dar vechile comportamente și reflexe de bloc se mai manifestă în tendința NATO, a CEE, ca și a altor organisme occidentale de a beneficia de un leadership european și de a accentua astfel, vrînd-nevrînd, inegalitatea de fapt dintre țările mari, mijlocii și mici. Într-o astfel de conjunctură, eficiența procesului CSCE va depinde nu de modificarea lui radicală, ci, dimpotrivă, de consolidarea lui pe baza propriei identități. Dacă nu va voi să piară sau să se alinieze pur și simplu reuniunilor internaționale obișnuite, procesul CSCE va trebui să-și păstreze, în toate circumstanțele, acele trăsături genetice, care i-au conferit caracterul democratic, novator și anticipativ. Adică acele norme politice de principiu — concretizate în dispoziții de procedură — și care alcătuiesc armătura indispensabilă promovării intereselor legitime ale fiecărui stat participant. „Urmările CSCE" trebuie fără îndoială să fie perfecționate și dinamizate. Și recenta întîlnire la nivel înalt de la Paris a consacrat oportunitatea și legitimitatea unei asemenea opțiuni. Numai că ea trebuie să se înscrie pe aceeași traiectorie care a garantat pînă în prezent specificitatea și valabilitatea unui proiect politic fără precedent în istoria continentului. Fără respectarea normelor fundamentale care stau la baza genezei sale, procesul CSCE ar risca să-și piardă identitatea și valoarea, iar „concertul european" ar deveni o adunare de state care să ocupe, după caz, loji, staluri sau strapontine... Europa unită, liberă și democratică a acestui sfîrșit de mileniu nu poate să fie un remake al Europei anilor '30, dacă se dorește cu adevărat ca dialogul, înțelegerea și cooperarea între parteneri egali în drepturi să fie chezășia zilei de mîine.

C.S.C.E.

Centrul pentru prevenirea conflictelor

Întîlnirea CSCE la nivel înalt de la Paris consfințește într-o adevărată **„Cartă europeană"** realizările și ambițiile fundamentale ale statelor participante, pe linia întăririi securității și cooperării pe continent, definind totodată, axele dezvoltării unei noi faze a „procesului Helsinki" pe baza unor structuri instituționale specifice. **„Centrul pentru prevenirea conflictelor"** se constituie în acest sens, ca un adevărat **„organism de securitate"**, cu un rol stabilizator important în cadrul noilor structuri europene de securitate. Problema creării lui a fost pusă pentru prima dată la 6 iulie 1990 prin Declarația de la Londra a statelor membre ale Alianței nord-atlantice, care îi precizează și cele trei funcții esențiale : schimbul de informații în domeniul militar ; examinarea selectivă a activităților militare neuzuale ; arbitrajul diferendelor între statele participante.

Decantarea acestor funcții este rezultatul procesului de negociere din cadrul CSCE în domeniul „măsurilor de încredere și securitate" (CSBM), care vizează cu prioritate obiective politice legate de **transparența în domeniul militar, schimbul de informații și alte mijloace pentru sporirea încrederii reciproce**, neimplicînd în mod direct reducerea sau limitarea forțelor armate.

Un moment important în cadrul negocierilor CSBM l-a constituit „seminarul asupra doctrinelor militare" din luna ianuarie 1990. Schimbul de informații militare, examinarea colectivă a activităților militare neuzuale, cît și măsurile rezultate ca urmare a seminarului asupra doctrinelor militare și, îndeosebi, sistemul de comunicație, au dus la conturarea noii instituții CSCE care este Centrul pentru prevenirea conflictelor. Adoptarea, în luna noiembrie 1990, în cadrul negocierilor CSBM de la Viena, a noului pachet de „măsuri de încredere și securitate" are drept consecință imediată necesitatea creării Centrului, ca instituție a CSCE, care să dea coerență măsurilor CSBM deja adoptate și să asigure implementarea lor. În ceea ce privește cea de-a treia funcție a Centrului propusă prin „Declarația de la Londra" — arbitrarea diferendelor între state — la negocierile de la Viena din cadrul „Comitetului pregătitor al reuniunii CSCE la nivel înalt de la Paris" nu s-a putut ajunge la un compromis, urmînd ca aceasta să fie analizată în viitor de „Consiliul Miniștrilor Afacerilor Externe". Reuniunea CSCE de la Valletta din ianuarie 1990, avînd ca ordine de zi tocmai „reglementarea pașnică a disputelor", este considerată, în acest sens, ca un punct-cheie în decizia asupra punerii în practică a celei de-a treia funcții a Centrului. „Carta de la Paris" prevede în mod expres faptul că Raportul reuniunii de la Valletta să fie avut în vedere de Consiliul Miniștrilor de Externe.

Negocierile asupra celei de-a treia funcții a Centrului au pus în evidență poziții principial diferite în ceea ce privește rolul acestuia (și chiar al CSCE) în viitor, la cei doi poli situîndu-se poziția germană de constituire a acestei instituții ca principal for de securitate european, și respectiv poziția americană reflectînd, uneori, destul de transparent grija ca noua instituție să nu ducă la diminuarea rolului NATO în Europa.

Reflectînd chintesența poziției americane față de Centrul pentru prevenirea conflictelor, ambasadorul Maresca declara : „țările vest-europene speră să ajungă la țările est-europene prin Centrul pentru prevenirea conflictelor într-un mod care să nu amenințe Uniunea Sovietică... **un acord asupra Centrului fără un acord asupra funcțiilor sale va duce la crearea unei structuri vide**, incapabile de a contribui la securitatea europeană. Nu există răspuns unic la provocarea permanentă pe care o reprezintă garanția păcii și securității europene. În fapt, unele elemente trebuie menținute și altele adaptate pe măsura progresului istoric. Acest nou organism de securitate — Centrul pentru prevenirea conflictelor — poate juca un rol stabilizator important în cursul evoluțiilor rapide din Est".

Poziția delegației germane, susținută în cadrul lucrărilor Comitetului pregătitor al Reuniunii CSCE de la Paris cu nuanțări motivaționale și de intensități diferite, de unele delegații vest-europene (cea franceză, de exemplu) și de delegația sovietică, vizează constituirea Centrului ca principal for de securitate european, dotat cu mecanisme specifice pentru prevenirea conflictelor și reglementarea pașnică a diferendelor. Aspectele tehnice care le implică pun uneori problema revizuirii unor concepte fundamentale care au stat la baza procesului CSCE, între care sînt de menționat regula consensului și principiul rotației.

Orice decizie asupra unor mecanisme în domeniul reglementării pașnice a disputelor fiind amînată datorită condiționării de rezultatele Reuniunii CSCE de la Valletta, dezvoltarea Centrului pentru prevenirea conflictelor pe această linie va pune și probleme legate de raportarea la o serie de instituții europene deja existente sau în curs de conturare (Curtea Internațională de Justiție de la Haga, panel de experți pentru problema reglementării pașnice etc.) cît și de însăși natura juridică a recomandărilor și documentelor reuniunilor CSCE la diverse niveluri.

Crearea Centrului cu întreaga gamă de probleme care îi incumbă, reflectă tocmai modul în care, pe baza **„unor compromisuri constructive", procesul CSCE se adaptează transformărilor istorice înregistrate în ultimul an în Europa**, menținîndu-și în același timp, funcțiile de „cauză și catalizator" al schimbărilor democratice din țările est-europene.

dr. Florin Pogonaru

În culisele C.S.C.E., Paris, 1990

☐ **Din cei 35 de semnatari ai Actului Final de la Helsinki, numai unul mai este în funcție : monseniorul Agostino Casaroli, secretar de stat al Vaticanului.**

☐ **Printre șefii de stat sau de guvern care au semnat documentele CSCE Paris, 1990 se numără trei foști disidenți : Vaclav Havel, președintele Cehoslovaciei, Tadeusz Mazowiecki, primul ministru al Poloniei, și Jelio Jelev, președintele Bulgariei.**

☐ **La o întrunire CSCE la nivel de experți asupra Mediteranei, ținută cu puțin înainte de reuniunea de la Paris, statele participante la CSCE au făcut un apel pentru... reducerea numărului celor aproximativ 100 milioane de vizitatori anuali care își petrec vacanța pe malurile Mediteranei și care sînt „o grea povară pentru mediul înconjurător".**

☐ **Fiecare șef de stat sau guvern prezent la Helsinki a avut la dispoziție 15 minute pentru a prezenta, în plen, poziția țării sale ; ordinea luărilor de cuvînt a fost stabilită prin tragere la sorți.**

☐ **Cei trei miniștri de externe ai țărilor baltice — Lituania, Letonia și Estonia — au fost invitați la Paris de însăși țara gazdă, dar nu au putut să participe la lucrările CSCE din cauza opoziției îndîrjite a ministrului de externe sovietic Eduard Șevarnadze.**

Vikingii privesc iar spre Europa

Pe harta Europei, în partea dinspre Polul Nord, tronează un motan mare, sau poate un tigru, care pare că se odihnește după o masă copioasă. Este Penisula Scandinavă în care bunăstarea locuitorilor nu este deloc departe de reprezentarea cartografică a spațiului lor vital. Ani de zile privirile europenilor, mai ales ale celor din Est, s-au îndreptat cu invidie și dorință spre Suedia, Norvegia, Finlanda și Danemarca de unde parveneau vești uimitoare de genul „nu faci nimic, dar încasezi o grămadă de bani" sau „în două luni îți iei un Volvo și în trei un Prosche". Cine ar fi putut crede că cele patru țări, cele patru oaze de calm, stabilitate și nivel de trai ridicat, vor fi, și ele, puse în situația de a se gîndi. în mod foarte serios, la schimbări de optică și opțiune ?

Suedia: un model neurmat de nimeni

Oricît ar părea de ciudat, modelul suedez a fost — și în parte mai este încă — admirat de multe țări, dar nici una nu s-a grăbit să-l copieze. Se reamintesc, de obicei, condițiile specifice Suediei : importante resurse naturale (posedă 15 la sută din rezervele mondiale de uraniu, satisface 10 la sută din cererea mondială de minereu de fier, are lemn din belșug și altele), ocolită, practic, de efectele devastatoare ale celor două războaie mondiale, stabilitate politică remarcabilă (social-democrații conduc țara din 1932, cu o întrerupere de șase ani în perioada 1976—1982). Dar adevăratul motiv rezidă în faptul că sistemul economic suedez părea să conțină toate elementele care duc, teoretic, la eșec : cele mai mari impozite, cele mai generoase asigurări sociale, cel mai redus raport între salarii mari și mici etc. Și totuși, contrar așteptărilor, Suedia a prosperat de-a lungul anilor. În ce constă, de fapt, modelul suedez ? Există patru elemente de bază : folosirea sistemului capitalist pentru partea productivă a economiei, în care proprietatea privată reprezintă 85—90 la sută, o politică foarte activă în domeniul forței de muncă, negocierea centralizată a nivelului salariilor în funcție de posibilitățile economiei și un cuprinzător sistem de asigurări sociale. Prin anii '70, producția industrială a scăzut sensibil, iar guvernele nesocialiste care s-au aflat la putere între 1976 și 1982 n-au reușit decît să sporească și deficitul, și rata inflației. Revenind la conducere în 1982, social-democrații au devalorizat cu 16 la sută coroana suedeză, iar deficitul bugetar, de 13 la sută în 1982, s-a transformat într-un excedent de 1 la sută în numai șase ani. Exportul a înflorit din nou, șomajul și inflația au scăzut, iar modelul și-a redobîndit faima pierdută.

Din păcate însă, succesul a fost de scurtă durată, căci, începînd din 1985, media ratei de creștere a fost de numai 2,3 la sută (mult sub indicele de 3,5 la sută al țărilor din OECD), iar previziunile pentru 1990—1991 sînt din cele mai pesimiste : 1—1,5, la sută. Măririle exagerate de salarii și o productivitate scăzută au determinat o nouă creștere a inflației și o diminuare a competitivității internaționale pînă la nivelul dinainte de 1982. Care ar fi cauzele ? Prima și cea mai controversată este refuzul constant al guvernului de a recurge la o ușoară creștere a șomajului (în prezent rata șomajului este de doar 1,5 la sută) pentru a combate inflația (11,5 la sută în luna septembrie). Experții OECD consideră că sistemul suedez de salarizare este atît de sensibil la șomaj, încît o creștere a acestuia din urmă pînă la doar 2,5 la sută ar fi suficientă pentru a reduce rata inflației la principalelor parteneri comerciali ai Suediei. Pare o soluție acceptabilă pentru oricine. Nu și pentru suedezi. A doua cauză — și cea mai importantă — este sistemul de impozite și beneficii, care a paralizat productivitatea și a accentuat lipsa de forță de muncă.

La sfîrșitul anului trecut, ministrul finanțelor a îndrăznit să vină cu o reformă a sacrosanctului sistem de impozite. Dl Feldt s-a lovit atunci de rezistența membrilor propriului său partid, aceiași care, acum, se văd obligați să admită inevitabilitatea reformelor. Ministrul finanțelor și-a dat demisia. A devenit însă limpede pentru toată lumea că dacă Suedia dorește să adere la CEE — lucru ce nu se va putea întîmpla decît cel mai devreme în 1992 — ea va trebui să accepte o serie de modificări fundamentale care să-i pună legislația în concordanță cu cea din țările membre. Alternativa ar fi o izolare mai accentuată în condițiile în care integrarea economică europeană va deveni curînd o realitate.

AGITAȚII PE PIAȚA FORȚEI DE MUNCĂ

Ce se va întîmpla cu „statul bunăstării" ? Nivelul creșterii salariilor care, teoretic, se negociază în fiecare an între confederația sindicală a muncitorilor (din care fac parte 90 la sută din muncitori) și SAF (federația patronilor) a crescut, de la începutul anilor '80, cu 3 procente anual, deci mai mult decît în țările cu care Suedia are relații comerciale regulate. În 1989, creșterea a atins 10 la sută, deci dublul mediei euopene, iar 1990 a debutat cu un val de greve ce revendicau 15 la sută în plus la salarii. Guvernul a luat măsura cu totul neobișnuită, pe care a revocat-o însă foarte repede, de a interzice grevele. Ideea de a asigura „salarii egale pentru muncă egală" a fost aplaudată prin anii '40, dar, din păcate, sindicatele au extins-o la toate meseriile și gradele de calificare. Diferența dintre salariul unui muncitor calificat și cel al unui lucrător necalificat a coborît de la 54 la sută în 1960 la 25 la sută în 1980. Muncitorii au fost astfel lipsiți de motivația perfecționării pregătirii. Iar dacă luăm în considerare și enormele impozite progresive, ajungem la o proporție și mai redusă între veniturile mari și mici, așa că nu este de mirare că, de la începutul acestui deceniu, muncitorii au trecut la tratative directe cu companiile la care lucrează. S-a creat astfel o corelare normală între salariile lor și profiturile companiilor, ceea ce a dus la apariția unor forme noi de remunerare : venituri pe bază de productivitate, de participare la beneficii, de acțiuni pe care le pot cumpăra în condiții favorabile. Confederația sindicală nu este deloc încîntată de aceste tranzacții care ies complet de sub controlul ei, dar revenirea la sistemul ultracentralizat de negocieri asupra creșterii salariilor pare de-a dreptul imposibilă. Pe de altă parte, o liberalizare totală a salariilor ar dezechilibra balanța, menținută cu mari eforturi, între șomaj și inflație, ambele aflîndu-se, decenii la rînd, sub media celorlalte țări europene dezvoltate. Pentru a preveni șomajul, guvernul a procedat rar la devalorizări ale coroanei suedeze și, din păcate, foarte des la crearea de noi posturi în sectorul public, deci neproductiv, care înghite în prezent 35 la sută din forța de muncă.

Celebrele impozite suedeze, cele mai ridicate din lume, sînt o permanentă sursă de dureri de cap pentru social-democrați. Un impozit care merge pînă la 72 la sută din venituri — și asta după o „drastică" reducere de circa 8 la sută la începutul anilor '80 — nu poate decît să descurajeze pe oricine e dispus să muncească din greu. Nici măcar scopul inițial, acela de a egaliza veniturile, nu a fost atins, pentru că sistemul complicat de împrumuturi și investiții în anumite sectoare scutite total sau parțial de impozite, combinat cu evaziunea fiscală, l-au anihilat aproape total. Așa se face că orașul Stockholm are cel mai mare număr de mașini Porsche pe cap de locuitor, iar Porsche nu este, în mod sigur, marca preferată a săracului. „Reforma secolului" în materie de impozite ar urma să fie pusă în aplicare în două faze, în 1990 și 1991. Dacă totul merge conform prevederilor, în ianuarie 1991, muncitorii care vor cîștiga sub 29 000 dolari pe an vor plăti numai 30 la sută impozite. Pentru restul veniturilor, fiscul va percepe pînă la 50 la sută din cîștiguri. În același timp însă, se vor reduce unele alocații, vor crește taxele pe beneficiile obținute din alte surse, iar taxa pe valoarea adăugată va fi extinsă la bunuri și servicii pînă acum scutite. Per total, impozitele vor reprezenta 55 la sută din produsul intern brut adică în continuare cel mai ridicat procent din toate țările industrializate. Altfel spus, acest pas „istoric" trebuie să fie doar începutul reformei, care nu va putea fi dusă la bun sfîrșit fără o drastică reducere a cheltuielilor publice.

CEA MAI SCUMPĂ BUNĂSTARE DIN LUME. Cheltuielile publice se ridică la 61 la sută din PIB, atingînd cel mai înalt nivel din țările OECD. Problema care se pune deocamdată este nu reducerea ci stoparea creșterii acestor cheltuieli. Suedezii au început să se plîngă de scăderea calității serviciilor publice, deși Suedia are mai multe grădinițe și școli și mai mulți profesori decît alte țări dezvoltate. Are una din cele mai bune rețele sanitare din lume, cea mai scăzută mortalitate infantilă și cea mai înaltă speranță de viață din toate țările membre ale CEE. Și totuși suedezii se plîng. În ianuarie 1989, același domn ministru de finanțe sugerase înlăturarea monopolului de stat în domeniul sănătății și îngrijirii copiilor și promovarea liberei concurențe. Ideea a părut o erezie și partidul social-democrat a votat împotriva privatizării acestui sector.

ABSENȚE NEMOTIVATE. Cheltuielile acestea reprezintă numai o jumătate de problemă. Cealaltă jumătate privește generoasele sume vărsate pentru absențe motivate. În fiecare zi, unu din patru angajați lipsește. Cam 10 la sută din angajați sînt bolnavi, și, dacă nu s-ar cunoaște lipsa de umor a suedezilor, li s-ar putea spune că ei, descendenții vikingilor, care se nasc pe schiuri, trăiesc într-un mediu curat și nu le lipsește practic nimic, mai dețin un record, pe lîngă atîtea altele : sînt cel mai „bolnav" popor din țările dezvoltate.

Alți 15 la sută din angajați lipsesc pentru că au grijă de copii, sau sînt în concediu de studii, sau de odihnă, sau pentru cine știe ce motiv, neapărat legal. Nici o mirare că Suedia suferă de lipsă de forțe de muncă !

Absenteismul pune mari probleme patronilor care sînt obligați să angajeze mai mulți lucrători decît au nevoie. Acesta este și unul din motivele pentru care businessmeni suedezi preferă să se mute, cu afaceri cu tot, în alte țări.

În ciuda tuturor problemelor mari sau mici, folosirea termenului de „criză" în condițiile în care există peste 400 de autoturisme, 590 de telefoane și 390 de televizoare la mia de locuitori, în care șomajul este ca și inexistent, iar comerțul pare la fel de înfloritor, poate provoca zîmbete neîncrezătoare. Și, totuși, suedezii sînt din ce în ce mai îngrijorați de „criza" lor economică. Atît de îngrijorați, încît guvernul condus de Ingvar Carlsson a elaborat un pachet de măsuri care includ, între altele, o reducere cu peste 2 miliarde de dolari a cheltuielilor publice, micșorarea ajutoarelor în caz de boală, privatizarea parțială a telecomunicațiilor și rețelei electrice. Se discută insistent și despre o posibilă, chiar necesară devalorizare a coroanei suedeze. Se pare deci că social-democrații sînt pe cale să abandoneze parte din principiile pe care le-au susținut timp de aproape șase decenii. Integrarea într-o Europă unită nu scutește pe nimeni de sacrificii.

Norvegia: o demisie și semnificațiile ei

norvegienii urmăresc cu mare atenție tribulațiile suedezilor. Lucru absolut normal dacă ne gîndim nu numai la vecinătatea geografică și la legăturile istorice dintre cele două popoare, ci mai ales la situația și interesele lor actuale. Ambele țări fac parte din Consiliul Nordic (care mai cuprinde Danemarca, Finlanda și Islanda) și din Asociația Europeană a Liberului Schimb (AELS) (ceilalți membri fiind Austria, Finlanda, Islanda și Elveția). Dacă prima organizație — Consiliul Nordic — nu prezintă inițiative spectaculoase, cealaltă, AELS, negociază cu CEE crearea unui Spațiu Economic European. În paralel, Suedia pare din ce în ce mai hotărîtă să adere la CEE, în vreme ce Norvegia, deși covîrșită de inevitabilitatea acestui pas, dovedește mai multă prudență. Amintirea eșecului din 1972, cînd norvegienii au respins prin referendum aderarea la CEE, după ce Oslo își dăduse oficial acordul, este încă vie în memoria guvernanților. Norvegia se află totuși cu un pas înaintea Suediei în campania pro-CEE, căci, pe la jumătatea lui octombrie, s-a decis să lege moneda ei națională — coroana norvegiană — de ECU (European Currency Unit), la rata de schimb de 1 ECU = 7,99 coroane, cu o fluctuație de plus sau minus 2,25 la sută. Următoarea măsură ar fi trebuit să fie deschiderea pieței norvegiene — la fel de închisă prin diverse măsuri protecționiste ca și cea suedeză — celor patru libertăți economice ale CEE (libera circulație a mărfurilor, serviciilor, capitalurilor și persoanelor).

Aici s-a produs sciziunea în cadrul guvernului premierului conservator Jan Peder Syse. Centriștii norvegieni care făceau parte din coaliția guvernamentală, alături de Partidul Conservator și de cel Creștin-Popular, și-au manifestat ostilitatea față de orice modificare a legislației care ar permite accesul intereselor străine pe piața națională. Guvernul Syse a demisionat și, cum constituția țării nu prevede posibilitatea dizolvării parlamentului și organizarea de alegeri anticipate, Stortingul (parlamentul) a desemnat-o pe dna Gro Harlem Brundtland, președinta Partidului Muncitoresc, în calitate de prim ministru. Partidul noului premier, care se află pentru a treia oară la conducerea țării, nu deține decît 63 din totalul de 165 de mandate ale Stortingului, ceea ce obligă la reținere în declarații.

Prăbușirea sistemului comunist în Europa de Est a permis unor țări ca Ungaria, Polonia și Cehoslovacia să bată la porțile Comunității Economice Europene. Ungaria a ajuns deja la Strasbourg, prin admiterea sa ca membru plin în Consiliul Europei, și va parcurge, cu siguranță, și a doua etapă, Strasbourg — Bruxelles. Acest fapt greu de imaginat cu doar un an în urmă a impulsionat pe susținătorii norvegieni ai aderării țării lor la CEE. Și, totuși, dna Brundtland a declarat, precaută, că nu va lua nici o decizie cu privire la viitoarea apartenență a Norvegiei la CEE pînă ce nu va fi încheiat acordul CEE—AELS. Dar ca o replică la ecourile tot mai puternice din țara vecină, ea a adăugat : „Nu îmi pot imagina ca Suedia să adere la CEE înaintea Norvegiei".

Dezavantajul dnei Brundtland față de omologul său suedez Ingvar Carlsson este că ea conduce un guvern minoritar, într-o țară care nu se poate compara cu vecina sa sub aspectul stabilității politice. În plus, Norvegia este membră a NATO, iar anul trecut prevăzuse o majorare a bugetului militar pe 1990 cu 2,5 la sută, una din cele mai semnificative măriri în rîndurile țărilor NATO. Fostul guvern Syse refuzase să reducă cheltuielile militare în urma transformărilor din Estul Europei, pentru cel puțin două motive : unul geo-strategic (Norvegia și Turcia sînt singurele membre ale NATO care au graniță comună cu URSS) și al doilea economic (perspectiva creșterii șomajului). Dna Gro Harlem Brundtland este, dimpotrivă, adepta convinsă a dezarmării și dezvoltării relațiilor cu Europa Răsăriteană. Iar în ce privește șomajul, premierul a anunțat intenția guvernului său de a spori cheltuielile pentru dezvoltarea căilor rutiere, căilor ferate și construcțiilor de locuințe, asigurînd astfel noi locuri de muncă.

De unde va lua banii necesari ? În parte, prin impunerea unor noi taxe „ecologice" platformelor petroliere din Marea Nordului, dna Brundtland fiind cunoscută ca o aprigă luptătoare pentru protecția mediului înconjurător (rezervele de petrol și gaze din zona norvegiană a Mării Nordului sînt estimate la 77 miliarde de dolari). Iar o altă parte ar putea proveni din reducerea cheltuielilor pentru unele sectoare prea „răsfățate" pînă în prezent, cum ar fi sistemul de asigurări sociale, energia electrică, administrația publică, pescuitul etc.

Finlanda: sora cea mai mică

finlanda, cea mai puțin dezvoltată dintre țările scandinave, este cunoscută pentru tenacitatea cu care a ținut — și ține — la ideea de neutralitate, întocmai ca Elveția și, parțial, Austria. Numai că, în cazul Finlandei, acest statut, smuls Moscovei cu mari sacrificii, i-a asigurat supraviețuirea. Granița dintre Finlanda și URSS seamănă foarte bine cu fosta „frontieră de stat" dintre cele două Germanii : sîrmă ghimpată, pază foarte strictă, no man's land etc. „Finlandizarea" a stîrnit, decenii la rînd, invidia țărilor „socialiste frățești" pentru care această variantă reprezenta modelul ideal al desprinderii de Kremlin. După evenimentele din toamna anului trecut din Europa Răsăriteană, a devenit clar, cel puțin pentru statele ex-comuniste, că modelul finlandez, ca și cel suedez, sînt pe cale să devină desuete și că drumul spre democrație și bunăstare este marcat de două jaloane precise : Strasbourg și Bruxelles.

Finlandezii rămîn însă moderați în ce privește elanul integrator care pare că a cuprins întreaga Europă. Obișnuiți să privească în toate părțile înainte de a face un pas, ei continuă pe linia neutralității, mizînd, deocamdată, mai mult pe cartea negocierilor dintre AELS și CEE decît pe cea a integrării în Piața comună. Guvernul finlandez a lăsat totuși să se înțeleagă că țările nordice ar putea să depună împreună o cerere de aderare la grupul „celor 12". Dacă așa va fi, atunci va avea loc un adevărat „cutremur" în legislația finlandeză, mult mai închisă eventualei penetrații străine decît cea suedeză sau norvegiană. De altfel, în prezent există un număr atît de mic de firme străine implantate în Finlanda, încît investitorii din afara țării privesc ca un interes crescînd acest teren practic nedefrișat care este piața finlandeză.

Danemarca: alegeri anticipate

pînă și în prospera Danemarcă, se înregistrează efecte neașteptate ale „agitației" europene. Singura țară nordică membră a Comunității Economice Europene încă din 1972 se vede acum confruntată cu o criză guvernamentală pentru că nu a reușit, încă, să găsească antidotul „bolii" ce pare a fi tipică zonei reci a Europei : impozitele foarte ridicate pe venituri. Din acest punct de vedere, Danemarca se situează pe un nedorit loc întîi în cadrul Pieței comune.

Primul ministru Poul Schlueter, aflat în fruntea celui de al patrulea cabinet de centru dreapta din 1982 încoace, promisese că va lua măsuri pentru a reduce impozitele pînă la 64 la sută, față de 68 la sută în prezent. Guvernul său minoritar (conservatori, liberali și radicali), care a preluat conducerea în iunie 1988, a propus o reducere de 6 la sută a impozitelor pe salarii medii, în 1991—1992, și finanțarea acestei reduceri fiscale cu suma de 3,5 miliarde de coroane daneze (618 milioane dolari) în 1992.

Negocierile cu opoziția social-democrată (cea mai puternică din Adunarea legislativă), au durat șase săptămîni și s-au soldat cu un eșec total. Social-democrații au acuzat guvernul lui Schlueter că a înaintat un plan de „reduceri fiscale fără a prezenta modul finanțării lor", iar guvernul i-a acuzat pe social-democrați de... manipulare.

Consecința logică și imediată a fost anunțarea de alegeri anticipate — probabil la 12 decembrie — la numai doi ani și jumătate de la ultimul scrutin.

După cum se vede, constituirea pieței unice în Europa occidentală, prevăzută pentru 1993, nu este lucru ușor, nici măcar pentru cei care sînt membri cu vechi state ai CEE.

■

Așadar valul declanșat de perestroika lui Gorbaciov și amplificat de revoluțiile, sîngeroase sau de catifea, din țările Europei Răsăritene, pare a fi atins, în virtutea efectului de ricoșeu al bilei de biliard, și liniștita Scandinavie. Modelul suedez se clatină, în Norvegia și Danemarca se schimbă guvernele, iar Finlanda începe să vadă și dezavantajele neutralității. Desigur, transformările viitoare vor depinde direct de dorința țărilor nordice de a se integra într-o Europă unită, dar este greu de crezut că descendenții vikingilor ar putea opta pentru alternativa izolării.

Și ca o mică ironie a istoriei acestui an zbuciumat, Comitetul norvegian pentru Premiul Nobel i-a acordat tocmai lui Mihail Gorbaciov prestigiosul premiu pentru pace pe 1990.

Manuela Ștefănescu

1000+1

Consultîndu-şi acele ceasornicului, la întîlnirea de la Paris cu premierul britanic, Margaret Thatcher, liderul sovietic Mihail Gorbaciov încearcă să se convingă dacă pentru el a început numărătoarea inversă. În timp ce... premierului britanic îi sunase într-adevăr ceasul

Apel

Directorul general al UNESCO, Federico Mayor Zaragoza, a lansat un apel la acţiuni ferme pentru frînarea dezechilibrului economic „alarmant" dintre Nord şi Sud, acum cînd destinderea Est-Vest îndreptăţeşte speranţele de creare a unei noi culturi a păcii. Luînd cuvîntul în cadrul unei conferinţe privind promovarea alfabetizării, desfăşurată la Roma, el a arătat că aproximativ o treime din populaţia adultă a ţărilor în curs de dezvoltare este neştiutoare de carte. El a ţinut să atragă atenţia că nu întîmplător harta analfabetismului coincide cu cea în care este răspîndită foametea şi malnutriţia. În context, directorul general al UNESCO a relevat necesitatea implicării mai profunde a statelor dezvoltate în programele promovate de această organizaţie.

Relaţii

Primul ministru al Pakistanului, Nawaz Sharif, s-a pronunţat pentru iniţierea unor convorbiri cu premierul indian, Chandra Shenkhar, care să conducă la ameliorarea relaţiilor dintre cele două ţări. Într-un interviu acordat ziarului „Indian Expres", el a subliniat că o convieţuire paşnică va aduce foloase ambelor ţări. Totodată, şeful guvernului pakistanez a propus desfăşurarea unui plebiscit în Kashmir, modalitate care ar determina soluţionarea contenciosului pakistanezo-indian.

Aprobări

Locul de naştere a preşedintelui Gorbaciov, satul Privolnoe, din regiunea Stavropol, unde acum trăieşte mama sa, este practic inaccesibil cetăţenilor străini, mai ales corespondenţilor de peste hotare acreditaţi la Moscova. Orice departament, capabil a organiza deplasări ale ziariştilor prin ţară, refuză să discute despre Stavropol. După informaţiile obţinute de corespondenţii agenţiei Novosti, există în acest sens instrucţiuni speciale, potrivit cărora aprobarea pentru vizitarea satului de baştină a liderului sovietic este eliberată numai de consiliul prezidenţial sau de CC al PCUS. Este adevărat, precizează sursa menţionată, că în ultimul timp, mulţi ziarişti, pe propriul lor risc, ignorînd instanţele, s-au încumentat a pătrunde în zona interzisă, punînd în dificultate KGB-ul local.

Azil

Grecia a anunţat că nu va acorda azil miilor de bulgari care se află la graniţă şi protestează faţă de decizia guvernului de a reinstaura drepturile etnicilor turci, transmite AFP. Purtătorul de cuvînt al guvernului a apreciat că „nu este cazul ca cetăţenii bulgari să ceară azil politic, deoarece Bulgaria are un regim liberal, şi din cauza aceasta nu îi putem lăsa să intre în Grecia". Peste două mii de bulgari de religie creştină se află la graniţa cu Grecia, unde vor să obţină permis de rezidenţă permanentă, ca urmare a amendamentului aprobat de guvernul de la Sofia, prin care etnicii turci îşi pot relua numele, renunţînd la numele bulgăresc.

Lui Rob Pilatus şi Fabrice Morvan, cunoscuţi sub numele de Milli Vanilli, li s-au contestat premiile Grammy's de către Academia Naţională a Artelor. Ei sînt prezentaţi cu premiile care le-au fost acordate în februarie. Cei doi au recunoscut că n-au cîntat nici o notă din albumul lor şi că la concerte se foloseau de metoda „play-back"

Poziţie

Guvernul albanez şi-a exprimat surprinderea şi neînţelegerea în legătură cu faptul că cele 34 state din CSCE s-au opus admiterii Albaniei ca membru al organizaţiei. Ministrul afacerilor externe, Raiz Melile, a afirmat, într-o declaraţie dată publicităţii la Paris, că ţara sa este satisfăcută de procesele pozitive din Europa şi că e hotărîtă să transpună în viaţă principiile adoptate în documentele CSCE. Albania, care doreşte să participe alături de cele 32 ţări europene, SUA şi Canada, la procesul securităţii şi cooperării pe continent, a fost invitată cu statut de observator la reuniunea la nivel înalt de la Paris. Pentru a deveni membru cu drepturi depline, Albania va trebui să convingă pe cele 34 de state că este hotărîtă să transpună în viaţă principiile documentelor adoptate pînă acum.

Honecker

Fostul lider est-german, Erich Honecker, se consideră victimă a unei conspiraţii între sovietici şi membri ai propriului său partid. Într-un interviu acordat revistei „Wochenpost" el a apreciat că după căderea sa, în fostul RDG s-a produs un haos total, deschizîndu-se totodată poarta elementelor distructive ale socialismului, cum ar fi succesorul în partid, Gregor Gysi. Totodată, Honecker, înlăturat de la putere la 18 octombrie 1989, a arătat că nu a fost informat de faptul că s-ar fi produs falsificări de voturi în alegerile din RDG şi nici care au fost ramificaţiile poliţiei STASI în structura socială a ţării.

Despre desfiinţarea CAER

Potrivit ultimelor estimări ale institutelor financiare internaţionale, cele şase ţări aflate în perioada „de tranziţie" din Europa de Est vor suferi pierderi cumulate de ordinul a 12,5—15 miliarde dolari, ca urmare a dublului efect al desfiinţării CAER şi al crizei din Golf.

Bulgaria va fi cea mai puternic afectată de impactul combinat al acestor doi factori, au informat cercuri financiare internaţionale citate de AFP. Un studiu rămas deocamdată confidenţial apreciază că efectul total asupra balanţei de plăţi a acestor ţări se va situa între 12,3—16,6 la sută din produsul intern brut (PIB).

Dublul „şoc extern" ar agrava, în opinia autorilor studiului, poziţia capacităţii financiare a celorlalte ţări membre ale grupului — Iugoslavia, România, Cehoslovacia şi Ungaria — în proporţie de 2,5 la sută pînă la 7,5 la sută din PIB.

Instituţii internaţionale ca Fondul Monetar Internaţional (FMI) şi Banca Mondială (BM) apreciază că majorarea preţurilor la petrol în urma invaziei irakiene în Kuweit echivalează pentru ansamblul ţărilor în curs de dezvoltare în medie cu 1 la sută din PIB, ceea ce reprezintă aproximativ 30 miliarde dolari. Pentru cele şase ţări est-europene, impactul crizei din Golf va fi de trei ori mai mare, putînd ajunge la o medie de 3 la sută din PIB, subliniază studiul. În cazul acestor ţări, „şocul" se adaugă la costul direct al dispariţiei regimului preferenţial al schimburilor cu URSS în cadrul CAER.

Potrivit acestui studiu, desfiinţarea sistemului CAER ar putea costa Bulgaria între 7 la sută şi 11,15 la sută din PIB. Anularea „subvenţiei" sovietice s-ar solda pentru Cehoslovacia cu o pierdere de 3—4,3 la sută din PIB, iar pentru Ungaria de aproximativ 2,9—4,3 la sută. Pentru Polonia şi Iugoslavia, costul ar fi de 1,5 la sută şi de respectiv 0,2—0,3 la sută, comerţul lor fiind mai mult orientat spre Vest. Efectul ar fi, totodată, minim pentru România (de aproximativ 0,7 la sută din PIB) ca urmare a izolării economice de mai mulţi ani a acestei ţări.

Ministrul german al apărării Gerhard Stoltenberg inspectînd bunkerul fostului lider est-german, Erich Honecker, din localitatea Preuden

Parlamentul japonez — 100 de ani

Istoria creării parlamentului japonez începe spre sfîrșitul secolului 19. În urma revoluției burgheze (1867—1868) puterea a fost preluată de o coaliție burgheză și a marilor feudali, care restabilește autoritatea împăratului și inaugurează epoca Meiji (1868—1912). Se încheie astfel epoca „șogunatului". În 1880 este adoptată Constituția și Japonia este proclamată monarhie constituțională. Decretul imperial din 1881 solicită convocarea parlamentului. În 1889 a fost publicată Constituția și la 29 noiembrie 1890 este constituit parlamentul, dar prerogativele lui erau sever îngrădite. Împăratul era învestit cu largi puteri legislative, în timp ce parlamentul era lipsit de dreptul de a introduce amendamente și schimbări la Constituție. Această situație a continuat pînă la jumătatea anilor '40 cînd în octombrie 1946 a fost adoptată noua Constituție a țării (a intrat în vigoare la 3 mai 1947), care proclama principalele libertăți democratice. Parlamentul japonez este compus din Camera Consilierilor (camera superioară) și Camera Reprezentanților (camera inferioară). În perioada prelectorală, la dispoziția fiecărui parlamentar este un cabinet de lucru cu o suprafață de 39 mp într-o clădire nu departe de parlament. Parlamentarii iau masa în sufragerii special amenajate. În rezolvarea treburilor curente fiecare parlamentar este ajutat de doi secretari permanenți. Pe cheltuială proprie acest „stat major" poate fi extins. Sînt repartizate mașini de serviciu numai parlamentarilor cu un stagiu mai mare de 25 de ani. Deputații sînt obligați să poarte la reverul sacoului insigne cu reprezentarea unei crizanteme pe fond grena închis pentru Camera Reprezentanților și albastru închis pentru Camera Consilierilor.

Centenarul va fi marcat la 29 noiembrie printr-o ceremonie la nivel național la care va participa împăratul Akihito și împărăteasa Michiko.

Imam

La o unitate de geniu din Samarkand — în Extremul Orient sovietic — a fost invitat liderul religios musulman pentru a explica soldaților de aceeași credință cum să îmbine serviciul militar cu preceptele musulmane. Hotărîrea de a-l invita pe imam a fost luată de conducerea garnizoanei, în scopul de a preîntîmpina orice tulburări pe fond etnic, relevă agenția Novosti.

Declarație

Ministerul nord-coreean de externe a dat publicității o declarație din care reiese că încheierea unui acord de garanții a tratatului de neproliferare nucleară cu Agenția Internațională pentru Energia Atomică (AIEA) depinde în ultimă instanță de îmbunătățirea relațiilor dintre RPDC și SUA. În declarație se precizează că eliminarea pericolului de război nuclear în peninsula coreeană se impune cu urgență, inclusiv din punctul de vedere al păcii în lume. Reamintind că RPDC a aderat la Tratatul de neproliferare a armelor nucleare și că a propus, în iunie 1986, ca peninsula coreeană să se transforme într-o zonă nenuclearizată, documentul menționează că s-a convenit în principiu, cu AIEA, să se încheie acordul de garanție nucleară, dar că SUA, — care ar trebui să aplice îndatoririle din tratat — au desfășurat arme nucleare în Coreea de Sud. Partea nord-coreeană nu va semna tratatul decît dacă SUA vor garanta juridic neamenințarea nucleară împotriva părții de nord a Coreei, se spune în declarație.

Premiu

Premiul internațional „Indira Gandhi" a fost acordat, la New Delhi, Fondului ONU pentru copii, ca recunoaștere a aportului în apărarea tinerei generații a planetei, în crearea unui sistem de ocrotire a sănătății copiilor. La ceremonia de înmînare a premiului, directorul executiv al Fondului, James Grant, a declarat că, niciodată în istorie, nu au existat condiții atît de prielnice pentru o dezvoltare largă a copilului, ca în prezent.

Susan Wharton, specialistă în manuscrise la galeriile Sotheby's din Londra, prezintă o pagină cu note scrise de gînditorul olandez Erasmus din Rotterdam (1466—1536) dintr-o carte scoasă la licitație, de la suma de 250 000 lire sterline

de MATTY

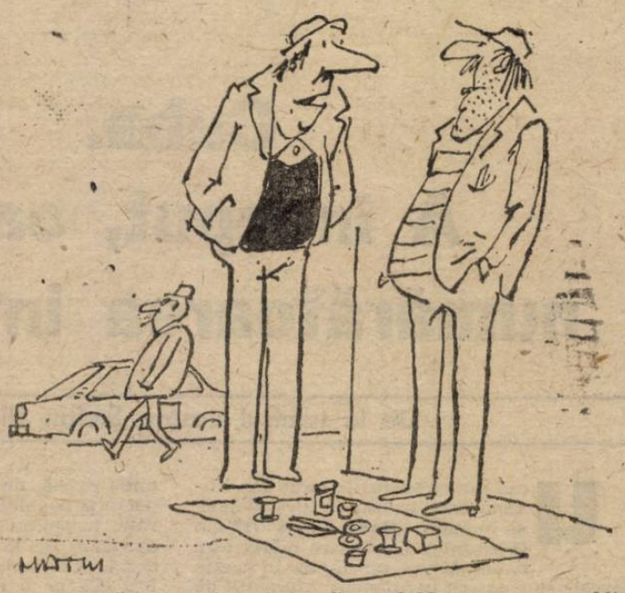

— Ce-ai hotărît ? Fuzionezi cu General Motors sau cu Mitsubishi ?

Lenin

Potrivit mărturiilor lui Alexei Akimov, care a lucrat în poliția de pază a lui Lenin, la 16 iulie 1918, fondatorul statului sovietic l-a trimis să expedieze o telegramă ultrasecretă. Ordinul dat preciza că nici o mărturie despre această telegramă să nu se păstreze, așa încît copia originală cu semnătura lui Lenin, a fost adusă înapoi, odată cu textul telegrafiat. Akimov a afirmat că mesajul telegramei era atît de neobișnuit încît operatorul nu a vrut inițial să-l transmită și a făcut-o doar sub amenințarea pistolului. Mesajul ultrasecret nu era altceva decît ordinul de a fi executat țarul Nicolae al II-lea al Rusiei și familia sa, trimiși de bolșevici în Siberia. Pînă acum versiunea oficială a fost că țarul și familia sa au fost uciși din ordinul comandamentului militar local, fără știrea lui Lenin. De la acest episod, tot mai puțin contestat de către istorici, a plecat dramaturgul Eduard Radzinsky care a anunțat că pregătește o carte despre acest subiect. Comentînd acest fapt, revista „Newsweek", preciza că imaginea sacralizată a lui Lenin este tot mai des contestată în Uniunea Sovietică, în timp ce aceea a ultimului țar este reconsiderată.

Deținute

Numărul femeilor întemnițate în SUA crește mai repede decît al bărbaților : ultimele cifre publicate de Ministerul Justiției pentru primul semestru al anului în curs atestă explozia recentă a numărului deținutelor în cadrul unui sistem cunoscut și condus de bărbați. „Nimeni nu și-ar fi imaginat că cifrele vor atinge niveluri fără precedent în ultimii cinci ani", a fost de părere șeriful James Dunning, care conduce centrul de detenție din orașul Alexandria (statul Virginia). La această cunoscută închisoare, mai multe femei sînt obligate să doarmă cîte două într-o celulă individuală. Șeriful le-a rezervat locuri de muncă, care erau înainte ocupate de bărbați, la bucătărie ca și la spălătorie, ceea ce le permite reducerea detenției.

Criminalitatea

Sub genericul „Securitate — 90", în orașul Essen, din bazinul Ruhr, s-a deschis o expoziție internațională de tehnici folosite în lupta împotriva criminalității. Își expun produsele lor peste 460 de firme și companii din 10 țări. După cum remarcă observatorii, se constată o tendință de deplasare a interesului producătorilor și beneficiarilor spre aparatura electronică, tot mai sofisticată, în locul celei mecanice. De exemplu, în 1989, în Germania Federală, pentru mijloacele electronice de luptă împotriva criminalității, s-au cheltuit 8,3 miliarde de mărci, în timp ce pentru cele mecanice doar patru miliarde.

Rubrică realizată de Ștefan Nicolae

Cuba. A început, oare, numărătoarea inversă?

De la trimisul nostru, Ştefan Nicolae

Unul dintre posturile radio din Havana care transmite zi şi noapte se numeşte **„Radio Reloj"** (Radio Ceasornic). La fiecare minut este anunţată ora exactă, iar în aceste intervale se transmit permanent informaţii de toate felurile. Nu ştiu cît este de original sistemul şi ce a stat la baza înfiinţării lui, dar anunţarea minut cu minut a trecerii timpului mi s-a părut ca o picătură chinezească, un fel de numărătoare inversă care, desfiinţînd bergsoniana durată interioară, ne ritmează inexorabil dispariţia.

Am avut aşadar la un moment dat impresia că această sugestie ar fi un fel de premoniţie privind soarta socialismului cubanez confruntat cu dificultăţi atît de ordin politic cît şi economic.

În timpul vizitei la întreprinderi şi instituţii din Havana, Matanzas, Cardenas, interlocutorii — doritori să înfăţişeze mai cu seamă succesele lor, atîtea cîte erau — recunoşteau, în cele din urmă, fie de la sine, fie stimulaţi de o întrebare, că se confruntă cu serioase dificultăţi. De fapt, la ora actuală Cuba se află într-un fel de „stare de urgenţă" economică, numită de ei „situaţie specială".

Ce motive au determinat decretarea unei asemenea stări excepţionale ? Mai întîi, faptul că, în condiţiile create de evoluţia evenimentelor din Europa de răsărit şi a necesităţii transpunerii în viaţă a programului de restructurare (perestroika), Uniunea Sovietică a decis să adopte în raporturile sale economice externe o poziţie pragmatică. Aşa că, între altele, Moscova a renunţat să mai sponsorizeze socialismul cubanez, a redus drastic livrările de petrol, (pe care preferă să-l vîndă pe valută) şi de alte materii prime, pe care le furniza Havanei în condiţii avantajoase pentru aceasta din urmă. Contra unor avantaje politice, desigur.

Consecinţa ? Din lipsă de resurse energetice, multe obiective industriale din Cuba funcţionează mult sub capacităţi ; s-a decis sistarea construcţiei unor obiective industriale, între care şi un complex de prelucrare a metalelor neferoase ; s-a renunţat, cel puţin deocamdată, la construirea primei centrale atomoelectrice cubaneze, din lipsă de fonduri şi de asistenţă sovietică, deşi acest obiectiv era dezirabil în cel mai înalt grad ; transportul a fost serios afectat din lipsă de combustibil şi piese de schimb, fiind recomandată, în oraşe, deplasarea persoanelor cu bicicleta, iar între oraşe — cu trenul ; consumul de carburanţi de către unităţile economice, drastic redus, este supravegheat cu mare grijă ; în agricultură, în locul tractoarelor şi al altor utilaje, se foloseşte tot mai mult forţa animalelor de tracţiune (inclusiv vaci) şi, bineînţeles, munca oamenilor ; pentru a se economisi energia electrică nu se mai lucrează noaptea ; curentul este oprit în oraşe la anumite intervale şi distribuit cu parcimonie la sate ; este recomandată folosirea, cît mai puţin cu putinţă, a aparatelor de aer condiţionat, ventilatoarelor, frigiderelor (acolo unde există, de bună seamă, pentru că mare parte a populaţiei nu posedă asemenea aparate, nevenindu-le încă rîndul de a primi aprobare de la forurile competente.) În general, deci, restricţiile se aplică aproape peste tot. (Ca pe o anecdotă, trebuie să mărturisesc, în paranteză, că însăşi plecarea mea din Cuba a fost la un moment dat incertă, întrucît cubanezii nu mai erau în măsură să aprovizioneze cu carburanţi avioanele sovietice obligate să facă escală la Havana. Ulterior, am citit în presa noastră că aceste escale s-ar realiza de acum înainte la Miami.) De asemenea, mai multe publicaţii au dispărut, pentru a se face economie de hîrtie. În unele situaţii, aşa cum am văzut că se întîmplă cu revista armatei, „Verde olivo", desfiinţată şi ea, redactorii continuau să-şi ia salariul, ei colaborînd, pe temele pe care sînt specializaţi, la puţinele publicaţii rămase.

Prin urmare, situaţia economiei cubaneze este la ora actuală extrem de precară, dură, deloc de invidiat şi sînt cu atît mai remarcabile eforturile pe care le-am constatat la unele întreprinderi vizitate de a mai cîrpi ceva, de a face în aşa fel încît să se realizeze o minimă producţie.

Efortul este uneori penibil, ca să nu zic jenant. Am văzut de pildă, la o întreprindere din partea vestică a Havanei, cum se montau pe caroserii de camioane diesel sovietice „Zil", cu mijloace tehnologice aproape artizanale, structurile de tablă care transformau aceste vehicule în... autobuze.

Tot aici întreprinderea a fost pe jumătate reconvertită în fabrică de biciclete, produs foarte căutat. De asemenea, la Matanzas, un terminal foarte modern, electronizat, predat la cheie de o companie franceză în urmă cu doi ani, funcţionează cu circa 40 la sută din capacitate. Iar la o fabrică textilă de lîngă acelaşi oraş, care produce pînza pentru sacii necesari în industria zahărului, maşinile sovietice foarte vechi abia mai funcţionau şi muncitorii încercau să mai încropească pe ici pe colo cîte ceva.

Se înţelege că în aceste condiţii „speciale" şi munca, şi viaţa oamenilor se schimbă. Dincolo de jovialitatea aparentă manifestată faţă de musafir, peste tot se simte o anumită încordare, o tensiune şi o nemulţumire latente, deşi — sau poate greşesc — temperamentul şi parametrii de existenţă ai cubanezilor sînt oarecum diferite de cele ale europenilor. Vreau să spun că, aşa cum s-a întîmplat, şi în alte părţi, socialismul le-a asigurat o plapumă şi celor leneşi, care se mulţumeau cu o minimă subzistenţă. Iar această masă nu e neapărat dornică de schimbare care ar însemna mai multă muncă, dar şi riscul şomajului. Iar propaganda oficială întreţine această psihoză. Fenomenul şomajului mascat are de fapt aici proporţii mult mai mari ; în sectorul serviciilor, dar şi în unităţi productive şi mai ales în sistemul birocratic există multă forţă de muncă subutilizată, scheme încărcate nejustificat.

Sesizînd fenomenul sub constrîngerea crizei, oficialităţile au hotărît să treacă la „reorganizarea" aparatului administrativ, adică la o reducere a sa şi mai ales la dirijarea forţei de muncă spre agricultură, singurul sector care mai poate aduce venituri în situaţia actuală.

Pentru că — să nu uităm — numai zahărul asigură peste 70 la sută din veniturile externe ale ţării, restul obţinîndu-se pe seama fructelor tropicale (deci tot agricultura sau industria de prelucrare aferentă), a nichelului, cuprului şi turismului. Însă numai pentru a-şi achita nota de plată pentru cele 13 milioane tone de petrol importate (termocentralele ţării funcţionează pe bază de ţiţei) ar trebui ca producţia de zahăr să fie de peste 25 milioane tone, aproape de trei ori nivelul actual.

În condiţiile unei extrem de reduse cointeresări a ţăranilor şi a penuriei de mijloace tehnice, productivitatea muncii agricole va fi tot mai redusă. Atît din discuţiile purtate la Consiliul Naţional al Asociaţiei micilor producători agricoli, cît şi din cele văzute la o fermă (desigur fruntaşă !) am înţeles că durerile cronice din acest sector cunosc acum puseuri acute. Faptul cel mai agravant este că, pe plan oficial, se manifestă opacitate totală faţă de ideea unei împroprietăriri a ţăranilor şi a găsirii unor forme de cointeresare materială a acestora. Socialismul cubanez — poate nici mai bun nici mai rău decît cele experimentate în alte ţări — mi s-a părut în această privinţă de o mare şi păgubitoare rigiditate.

Opţiunea ar fi, probabil, una singură pentru găsirea unei soluţii : acceptarea unei schimbări. Dar aşa cum spuneam, liderii cubanezi se complac în postura de cavaleri solitari. Mi s-a spus că **„el lider maximo"** a convocat o reuniune a forurilor conducătoare în care le-a prezentat situaţia actuală. Mare orator, el a pus în final asistenţei mai multe întrebări retorice în stilul caracteristic. Vrea Cuba să fie capitalistă ? (Răspuns din sală : Nu !) Se teme Cuba că rămîne fără sprijinul forţelor socialiste ? (Acelaşi răspuns). Dacă este aşa — a fost concluzia firească a vorbitorului — atunci Cuba va continua de una singură să construiască socialismul care (nu-i aşa ?) este viitorul de aur al omenirii.

Această retorică — să-i spunem dacă vreţi chiar după expresia lor, „entuziasm revoluţionar" — modifică în vreun fel situaţia ? Din păcate răspunsul este negativ. Sigur, oficialităţile cubaneze nu au pregetat să ne repete că în afară de situaţia nouă intervenită în raporturile economice cu sovieticii şi cu statele est-europene, dificultăţile lor sînt mai cu seamă generate de blocada economică pe care ar fi instituit-o SUA împotriva lor.

Este adevărat că această inamiciţie n-a fost deloc productivă (ba din contră) părţii cubaneze ; este adevărat, totodată, şi că SUA nu au ascuns intenţia de a închide robinetele care ar fi putut fi utile „regimului castrist". Dar în afara acestor dificultăţi se adaugă „bolile structurale" ale socialismului : rigiditatea sistemului planificat, dirijismul economic autoritar, slaba gestiune a mijloacelor productive, stoparea sau sufocarea tendinţei naturale a omului de a fi cointeresat. Iar aceşti factori au generat, firesc, dezordine economică, lipsă de productivitate, risipă de materii prime şi energie, a agravat alienarea muncitorilor în raport cu rezultatele activităţii lor.

Oficialităţile refuză însă schimbări de structură, afirmă (ca şi la noi cîndva ?) că perestroika a fost deja înfăptuită, dîndu-se ca exemplu simple remanieri în cadrul conducerii de partid ; se susţine că în Estul Europei schimbările s-au produs pentru că fuseseră denaturate valorile reale ale socialismului (ceea ce în parte e adevărat) şi că îi revine Cubei sarcina de a dovedi valabilitatea acestor valori. Cu orice preţ ! Dar, de fapt, cu un preţ pe care îl plăteşte populaţia al cărei nivel de viaţă continuă să scadă pe zi ce trece. Şi atunci ? Un răspuns la întrebare l-ar putea da următorul Congres al partidului, la începutul anului viitor.

Dacă nu cumva va fi forţată găsirea unui asemenea răspuns pe alte căi. Oricum Congresul este pregătit cu febrilitate şi anxietate, iar pînă atunci se caută măsuri paleative care să salveze unele aparenţe.

Drama minorităților naționale din Ungaria 2

dr. Petre Bărbulescu

Adevărata trezire a conștiinței naționale a popoarelor ce trăiau subjugate în cadrul diferitelor imperii multinaționale la sfîrșitul celui de-al XIX-lea secol a determinat o amplificare fără precedent a mișcării de eliberare națională a popoarelor din Europa, pentru autodeterminarea lor, mișcare ce s-a suprapus cu intensificarea acerbă a luptei dintre marile puteri ale timpului pentru subjugarea și dominarea unor noi țări și popoare.

Primul război mondial, care a izbucnit ca urmare a ascuțirii la extrem a acestor lupte, a însemnat, în cele din urmă, și sfîrșitul marilor imperii multinaționale, odată cu care popoarele, pînă atunci subjugate, și-au obținut eliberarea, creîndu-și state de sine stătătoare sau desăvîrșindu-și unitatea statală pe baza principiilor larg democratice ale autodeterminării și naționalităților, cuprinse în celebrele „14 Puncte" ale președintelui american Wilson.

Conferința de pace de la Paris din anii 1919—1920 a fost pusă, de aceea, în fața rezolvării unor probleme deosebit de complexe. Pe de o parte, marile puteri învingătoare în război urmăreau să-și instituie hegemonia asupra Europei și dominația asupra coloniilor de peste mări, dar, pe de altă parte, popoarele care luptaseră pentru eliberarea lor națională, pentru autodeterminare își revendicau cu tărie drepturile, impunînd, practic, modificarea radicală a hărții politice a Europei.

În acest cadru, tratatele internaționale care s-au încheiat ca urmare a Conferinței de pace de la Paris — Tratatul de la Versailles cu Germania (28 iunie 1919), Tratatul de la Saint Germain cu Austria (10 septembrie 1919), Tratatul de la Neuilly cu Bulgaria (29 noiembrie 1919), Tratatul de la Sévres cu Turcia (10 aprilie 1920) și Tratatul de la Trianon cu Ungaria (4 iunie 1920) — urmărind, în principal, să impună și să instituționalizeze dominația marilor puteri învingătoare în război în cadrul noului sistem internațional ce se crea, în ceea ce privește trasarea și recunoașterea granițelor noilor state, ca și a celor reîntregite, nu puteau să nu țină seama de voința popoarelor, exprimată atît de clar prin lupta eroică dusă pentru propria lor eliberare și autodeterminare.

La 10 iunie 1919, Consiliul celor patru, care a direcționat și controlat, de fapt, lucrările Conferinței de pace, a convocat delegațiile statelor din Europa Centrală, inclusiv delegația României, pentru a discuta problema frontierelor cu Ungaria, de fapt, comunicîndu-le cu această ocazie direct rezultatele dezbaterilor din cadrul Comisiei teritoriale a Conferinței de pace.

Desigur, reușita operei de trasare a granițelor cu Ungaria întreprinsă de Comisia teritorială a Conferinței de pace de la Paris poate fi astăzi apreciată pozitiv sau negativ. Ne punem însă întrebarea : cine și cum ar fi reușit să dezlege pe deplin toate problemele generate de situații atît de complexe, precum cele existente în spinoasa problemă națională din defunctul Imperiu Austro-Ungar, destrămat de puternicele lovituri ale mișcării de eliberare națională ?

Realitatea existentă din punct de vedere etnic în cadrul acestui imperiu, amalgamul de etnii de aici a făcut deosebit de dificilă această operă. Astfel, dacă ar fi să ne referim doar la România ar trebui să arătăm că în ce privește configurația granițelor sale cu Ungaria, stabilită de Consiliul suprem, aceasta se deosebea mult față de ceea ce se stabilise prin Tratatul de alianță din 4/16 august 1916 dintre România și Puterile Antantei. Pe lîngă faptul că se ignora criteriul etnic, rămînînd zone compacte de localități românești între granițele statului maghiar, România era dezavantajată și din punct de vedere strategic. Și din celelalte state vecine au rămas între granițele Ungariei mari mase de conaționali, după cum și între granițele acestora au rămas mase de minoritari maghiari.

Față de obiecțiile și pretențiile nejustificate pe care guvernul maghiar le-a adresat Conferinței de pace în legătură cu proiectul Tratatului de pace cu Ungaria apare ca deosebit de sugestiv răspunsul pe care Puterile Aliate l-au dat delegației maghiare de la Paris : „Chiar un stat vechi de o mie de ani nu este îndreptățit să dureze cînd istoria lui nu este decît istoria unei lungi asupriri de către o minoritate lacomă de a domina asupra popoarelor cuprinse între frontierele sale. Dreptul istoric nu poate fi invocat împotriva voinței popoarelor..."

Este un adevăr notoriu, că statul maghiar a fost pînă la primul război mondial un stat multinațional. Mai mult, Ungaria a fost un stat multinațional în care națiunea dominantă era minoritară în propria sa țară. Cît s-au schimbat lucrurile după primul război mondial și după Tratatul de la Trianon din 4 iulie 1920, cînd granițele au fost retrasate după principiul naționalităților ? Chiar dacă a devenit majoritară în propria sa țară, națiunea maghiară va continua să trăiască împreună cu un mare număr de minorități naționale. Aceasta ne-o dovedește, fără putință de tăgadă, structura națională a populației Ungariei de după 1920. Dar care era situația demografică a acestei țări la 1920 ? Statisticile *oficiale* (subl. ns.) maghiare indicau în acel an următoarea situație în ceea ce privește structura populației din punct de vedere național :

Totalul populației : 8 430 588, din care — 7 147 053 maghiari și 1 283 535 nemaghiari, deci minorități naționale. La rîndul lor, dintre minoritățile naționale, mai importante numericește erau : germanii 551 211 ; evreii 473 310 ; slovacii 141 882 ; românii 23 760. Dar mai erau și croați, sîrbi, țigani și multe ale minorități naționale.

O analiză a raportului dintre populația maghiară și cea a minorităților naționale, după *cifrele oficiale* (subl. ns.), prezentate de statisticile maghiare ne duce la concluzia că peste 15 la sută din populația Ungariei o formau elemente de altă naționalitate decît cea maghiară.

Nu întîmplător am subliniat că ne referim la *cifrele oficiale*, oferite de statistica maghiară. Aceasta am făcut-o datorită faptului că cifrele respective erau falsificate conform unei tradiții înșetățenite de secole în Ungaria. La data respectivă comunitățile naționale însele își apreciau în felul următor numărul real al membrilor lor : germani — circa 600 000 ; evrei — circa 500 000 ; slovaci — circa 300 000 ; români — circa 200 000 (120 000 maghiarizați și 80 000 nemaghiarizați) ; croați — circa 40 000 ; sîrbi — circa 30 000 ; alții — circa 20 000.

Simpla înșiruire a acestor cifre ne dă o cu totul altă imagine a ponderii reale a populației de alte naționalități decît cea maghiară din Ungaria, pondere ce crește cu cîteva procente bune, față de cele peste 15 procente oficiale. Este cunoscut că autoritățile maghiare s-au străduit în fel și chip să acopere prin orice mijloace, inclusiv prin falsificarea realităților demografice reieșite în urma recensămintelor, această situație. Mulți s-ar putea întreba de ce o asemenea preocupare stăruitoare, uneori dusă pînă la absurd, pentru ascunderea realităților ? Nimic mai simplu : ungarismul sau maghiaromania ca ideologie și acțiune care a dominat întreaga istorie a Ungariei avea un singur țel — *realizarea unei națiuni maghiare omogene de 15—20 milioane.*

În numele acestui țel s-au făcut și se fac falsuri grosolane, în numele său s-a dus cea mai cruntă politică de deznaționalizare a minorităților naționale cunoscută pînă în prezent în istoria Europei.

Pentru că o întrebare se ridică azi cu obstinație : unde sînt aceste naționalități conlocuitoare ? Care a fost soarta lor odată ce Ungaria de azi afișează cifre oficiale ridicole privind numărul acestor populații — dacă ne-am referi numai la români, doar 15-30 000 de suflete ? Ce s-a întîmplat cu cei peste 1 600 000 de oameni avînd altă naționalitate decît cea maghiară trăitori în Ungaria anului 1920 ? Cîți din ei au fost înghițiți de holocaustul lagărelor de concentrare, cîți de cel al maghiarizării forțate și cîți de cel al expulzărilor forțate ? Acestea sînt întrebări la care autoritățile maghiare ar trebui să răspundă ca o datorie morală înainte de a crea și a agita problema minorității maghiare din alte state, în care simpla existență a acestei minorități ce-și păstrează limba și obiceiurile strămoșești, dar mai ales faptul înregistrării unei creșteri naturale a populațiilor respective — cel puțin în România acest lucru este absolut evident — dovedește că această minoritate s-a bucurat de drepturi la care minoritățile naționale trăitoare în Ungaria nici nu au visat.

Puțină istorie

Un om de știință care a trăit realitățile zguduitoare ale ocupației horthyste a Transilvaniei definea ungarismul „ca o realitate a țelurilor ungare de-a lungul vremii". Indiferent de marile evenimente prin care a trecut poporul maghiar, indiferent de prefacerile la care a fost supusă viața societății și statului maghiar, **ungarismul a rămas același în conținut și expresie** (subl. ns.). Fantasma imperiului ungar străbate și azi toate proiectele de lucru ale politicii ungare. Culorile politice pe care le-a schimbat statul ungar între timp, n-au modificat în nici un fel conținutul doctrinei ungarismului, care își arată esența chiar și atunci cînd îmbracă hainele teoretice ale Casei Europei (Raoul Șorban, **Fantasma Imperiului ungar și Casa Europei**, Editura Globus, 1990) (Va urma)

Rădăcinile miracolului japonez 2

Michio Morishima

Persistența paternalismului

Dacă avantajele sociale oferite de întreprinderi au fost considerabil îmbunătățite de această gestiune paternalistă, această politică a vizat și formarea de atitudini și crearea unui climat social. În primul rînd, muncitorii au fost obișnuiți cu ideea că întreprinderea — proprietarii capitalului, cadrele, muncitorii — formează o mare familie. Aceasta fusese adevărat pentru casele de comerț din era Tokugawa, însă, cînd a fost exprimată în 1902 de Muto Sanji de la firma Kanebo (întreprindere textilă din conglomeratul Mitsui), ideea nu avea mai multă realitate decît atunci cînd se aplicase vechilor clanuri feudale. Întreprinderile difuzau deci sloganuri care exaltau importanța armoniei, principiile coexistenței și prosperității comune, ca și nobilele tradiții ale paternalismului și loialismului etc. Majoritatea acestor firme aveau un cod de conduită și o deviză după exemplul vechilor case de comerț din era Tokugawa. În unele cazuri se ajunsese ca reflecțiile personale ale președintelui-director general sau fondatorului firmei să devină un fel de filozofie de întreprindere inculcată tuturor angajaților. Unele firme nu mai erau axate exclusiv pe obținerea profitului : în maniera sectelor religioase, ele îi obligau pe angajați să intoneze în fiecare dimineață cîntece pentru gloria firmei.

În cursul perioadei care a precedat izbucnirea războiului, această formă de paternalism nu se deosebea de atitudinea poporului japonez față de împărat, considerat într-un mod simplist părintele națiunii. Mitul îmbinat cu istoria îi învață pe copiii japonezi că familia imperială descindea din zeița care a creat cerul și pămîntul. Totuși, în contextul Japoniei dinaintea războiului, ideea ca întreprinderile să fie structurate în același mod putea fi deosebit de periculoasă și contrară intereselor naționale, deoarece, dacă deciziile care priveau națiunea și întreprinderile erau luate independent, loialismul întreprinderilor nu coincidea în mod necesar cu loialitatea față de împărat. În cursul anilor '30, cînd întreaga țară s-a orientat spre dreapta, nimănui nu i-a trecut prin cap să pună în cauză jurămîntul industriașilor față de persoana împăratului, care sporea pericolele paternalismului devenit astfel un instrument al totalitarismului.

Era Tokugawa poate fi împărțită în două perioade. La început, teritoriul era presărat cu sute de orașe fortificate în care s-au instalat negustori și meșteșugari, astfel că spre 1700 Japonia era țara cea mai urbanizată din lume. Această urbanizare rapidă și intensivă a fost urmată de o perioadă de reflux către sate, în cursul căreia industriile rurale s-au dezvoltat aproape peste tot. Însă în deceniile care au precedat era Meiji, mai multe clanuri, ca și guvernul central, și-au dezvoltat industrii proprii (mine, textile, sticlărie, construcții navale, armament), pentru a-și întări puterea lor financiară și militară. Uzinele astfel create erau mult mai avansate tehnic decît micile industrii rurale ; ele dispuneau de capitaluri mai mari și importau cu entuziasm tehnologia occidentală.

Regimul instaurat de revoluția Meiji a încurajat această structură de producție cu două etaje, în care coexistau uzinele moderne de tip occidental cu cele tradiționale. Țăranii aveau de plătit impozite grele, și o parte din banii astfel colectați au servit la crearea și dezvoltarea industriilor moderne din orașe. Grație acestor capitaluri pur japoneze, țara a fost dotată, în mai puțin de 40 de ani, cu un important sector industrial modern situat în Tokyo, Osaka, Nagoya, Yokohama, Kobe și în orașele din nordul insulelor Kyushu. Din punct de vedere tehnologic, aceste uzine erau moderne și occidentalizate, dar organizarea și mentalitatea lor au rămas fidele spiritului Japoniei feudale. Loialitatea era considerată virtutea esențială, și principiului occidental al liberei concurențe între îndivizi i se prefera încurajarea paternalismului. Uzinele, ca și instituțiile, erau administrate în maniera japoneză.

Unul dintre sloganurile din perioada Meiji exalta, de altfel, această combinație de tehnologie occidentală și etică japoneză. Dar, dacă este adevărat că respingerea valorilor occidentale avea să ducă țara la catastrofa din 1945, sistemul a funcționat bine mai mult de 60 de ani. Viabilitatea acestui sistem, occidental în alegerea soluțiilor tehnologice, dar oriental în instituții, ar merita să fie studiată științific. Vom vedea, de altfel, că în cursul celui de-al doilea război mondial Japonia a făcut un enorm pas înainte, care a condus la punerea bazelor succesului economic de după război. În orice caz, trebuie să constatăm că Japonia postbelică a repetat aceleași opțiuni și a reconstruit practic același tip de economie bazată pe asocierea tehnologiei occidentale cu metodele de gestiune japoneze.

Am văzut că industria japoneză modernă a recurs pe larg, în primii 50 de ani de existență, la mîna de lucru excedentară a familiilor țărănești. Era vorba în primul rînd de femei, angajate mai ales la filaturi. Totuși, sectorul industrial suferea de o lipsă cronică de forță de muncă, mai ales în meseriile bărbătești. Cînd Japonia s-a lansat în efortul de război contra Chinei după 1937, guvernul a inițiat recrutarea tinerilor de la sate pentru uzinele de armament și industria grea. Această măsură, deosebit de nepopulară, nu a suscitat o mare rezistență, deoarece cei vizați preferau să muncească în uzine decît să servească în armată. De altfel, era deosebit de dificil și riscant să se opună cineva fățiș guvernului, mai ales pe timp de război, într-o țară în care loialitatea față de împărat prima asupra libertății individuale. Așa s-a făcut că industria chimică și cea grea au beneficiat de forță de muncă masculină în timpul războiului chino-japonez și al celui din Pacific ; în fața finală a războiului și femeile au participat la acest serviciu obligatoriu.

După război, lucrătorii recrutați în acest fel s-au întors în satele lor, însă un număr destul de însemnat s-a orientat către orașe. Putem aprecia că unii dintre ei s-au acomodat greu cu viața de familie, unde erau confruntați cu părinții și frații lor mai mari. Acești proletari, care nu puteau și nici nu doreau să depindă de părinții lor, preferau să se ocupe cu aprovizionarea pieței negre de la orașe cu orez și alte produse alimentare de la sat. A urmat apoi întoarcerea numeroșilor soldați care au luptat în China și în alte țări din Asia ocupate de Japonia și care au sfîrșit prin a se stabili în orașe ca muncitori sau funcționari. În orice caz, afluxul de forță de muncă de la sate la orașe declanșat prin recrutarea forțată în timpul conflagrației s-a intensificat după război. Acest exod rural va conduce la întărirea considerabilă a potențialului de creștere a industriei grele și chimice, care s-a manifestat în toată plenitudinea în momentul izbucnirii războiului din Coreea.

Reconstrucția economică de după război reproducea în mare măsură sistemul antebelic. Marile companii importau asiduu inovațiile tehnologice americane, îmbunătățind totodată metodele de gestiune paternaliste. Posturile din conducerea zaibatsu-rilor, din care membrii marilor familii au fost înlăturați de autoritățile de ocupație, au fost încredințate la cadre tinere originare de jos, care, oarecum intimidate de noile responsabilități și conștiente de onoarea ce li se făcea, nu solicitau salarii mari. Aceste cadre noi au acordat un tratament favorabil cadrelor mai puțin pregătite, care au acționat la fel față de subordonații lor. A avut loc o îngustare spectaculoasă a evantaiului salariilor și reducerea lor în comparație cu perioada antebelică. Avantajele sociale au fost considerabil majorate, sistemul de prime și de ocupare permanentă a fost extins la muncitorii manuali. Concomitent, s-a relansat ideea că personalul și conductorii întreprinderilor formează o singură familie. Dar japonezii erau prea conștienți de situația extrem de delicată a țării lor după capitulare pentru ca această bunăvoință a superiorilor față de subordonați să degenereze în anarhie.

Capcana economiei cu două viteze

În sectorul micilor întreprinderi, în schimb, patronii erau incapabili să ofere avantaje sociale satisfăcătoare : majoritatea stabilimentelor nu aveau nici măcar cantină sau toalete moderne. Ei nu puteau deci să spere în atragerea și fixarea mîinii de lucru ca în marile uzine. Mobilitatea forței de muncă în micile întreprinderi de după război se putea compara deci cu cea din sectorul meșteșugăresc din era Tokugawa. Regăsim astfel același clivaj în economia japoneză, în pofida reușitei economice de care au beneficiat atît marile cît și micile întreprinderi după 1950.

Din cauza micimii salariilor și a pensiilor plătite de micile întreprinderi, slujbele oferite în număr limitat de marile întreprinderi erau foarte solicitate ; aceasta în timp ce întreprinderile mici nu reușeau să folosească decît muncitori relativ slab calificați. Diferențele de salarii se traduceau deci prin diferențe în calitatea forței de muncă din cele două sectoare, ceea ce nu putea decît să lărgească evantaiul salariilor : un cerc vicios al inegalității salariilor și al calificărilor. Țara odată prinsă în capcana economiei cu două viteze, a devenit extrem de dificil, pentru a nu spune imposibil, să se iasă din această capcană. Se înțelege atunci că cele mai dinamice dintre micile întreprinderi au primit cu entuziasm perspectivele deschise de robotizare. Aceasta apărea ca singurul mijloc de a pune capăt acestei inegalități cronice de calificare a personalului, permițînd micilor întreprinderi să se echipeze cu aceleași tipuri de roboți ca marile întreprinderi pentru a beneficia de servicii de calitate egală.

Robotizarea nu este totuși o soluție definitivă, ea marcînd mai degrabă începutul unui nou dualism. Aceasta riscă, de fapt, să creeze un nou clivaj între cele două categorii de muncitori, cei ale căror sarcini pot fi încredințate roboților și care riscă deci să fie în-

locuiți de aceștia, și cei care utilizează și repară roboții. Noul clivaj care amenință să se instaureze între sectorul robotizat și cel nerobotizat al economiei ar putea genera disparități și mai mari între salarii față de cele anterioare între întreprinderile mici și cele mari. O mică întreprindere robotizată poate deveni la fel de prosperă ca una mare de același tip, însă în sectorul nerobotizat, în care slujbele sînt rare, muncitorii cîștigă puțin. Acest rezultat este inevitabil, cel puțin în condițiile în care nu toți japonezii au devenit utilizatori de roboți și dacă Japonia nu exportă la vecini, odată cu produsele, și șomajul. Perspectivele pe termen lung nu sînt deloc încurajatoare, chiar dacă unii își pun speranța în inovații și în avîntul unor industrii noi, cum ar fi aceea a informațiilor.

De ce este Japonia atît de capabilă în competiția colectivă ? A pune această întrebare înseamnă a răspunde la întrebarea inversă : de ce este Japonia atît de puțin capabilă în competiția individuală. Cum am văzut deja, se poate găsi un element explicativ în codul moral al samurailor din era Tokugawa. Japonia număra atunci vreo 300 de clanuri conduse de samurai, care rivalizau între ei pe plan militar, politic și economic. Samuraii erau administratori competenți și foarte motivați. Sistemul de învățămînt superior aplicat după revoluția Meiji a avut ca scop explicit „învățarea teoretică și practică a celor necesare dezvoltării națiunii". Astfel, universitățile vor forma după modelul samurailor o nouă elită chemată să vegheze destinele marilor întreprinderi.

Pentru un salariat japonez, întreprinderea la care lucrează nu este doar o sursă de venituri. Lucrătorii se simt direct vizați de reușita întreprinderii lor și sînt preocupați să contribuie la aceasta, salariul fiind considerat o simplă expresie a produsului activității lor. Întreprinderea japoneză nu corespunde deloc definiției din manualele de economie : o piață pe care întreprinzătorul cumpără la cel mai convenabil preț forța de muncă pe care muncitorul urmărește să o vîndă cît mai scump posibil. Ea se prezintă mai degrabă ca un fel de comunitate ai cărei membri sînt uniți prin comunitatea destinului. Din acest unghi, salariații japonezi au multe puncte comune cu funcționarii și profesorii universitari dintr-o țară cum este Marea Britanie. Totuși, datorită concurenței aprige dintre întreprinderi, salariații muncesc cu zel și eficiență. Muncitorii japonezi nu au niciodată un comportament „birocratic", dacă prin aceasta se înțelege delăsarea, indolența sau rutina.

Împinsă la extrem, o asemenea concepție tinde să desființeze individul. Ea poate să încurajeze totalitarismul și să sfîrșească în șovinism și rasism, cum de multe ori a arătat istoria. După revoluția Meiji, Japonia a invadat și apoi a anexat Coreea. Între 1931 și 1945 armatele japoneze au invadat China și alte țări din Asia, masacrînd sute de mii de civili nevinovați. Acest comportament scandalos al trupelor japoneze a fost consecința naturală a carențelor de la nivelul moralei individuale. Dar toate aceste rătăciri de neiertat nu schimbă cu nimic faptul că japonezii au reușit să transforme capitalismul occidental impregnat de individualism într-un capitalism „japonez" fondat pe colectivitate.

(Sfîrșit)

Traducere și adaptare
Silviu Drăgan

opinii

De la economie la ecologie...

Henri Zalis

Paralel cu procesele politice ale ultimelor două decenii, și-a făcut apariția, în termeni de implicare ascendentă, mentalitatea ecologică, factor de acțiune colectivă pentru apărarea mediului înconjurător.

Problematica mișcărilor ecologice (în primă fază în sprijinul drepturilor cetățenești afirmate extraparlamentar) s-a lărgit pe măsură ce a identificat calea politică drept una adecvată cu cerințele dezvoltării unei atitudini coerente față de responsabilități, precum cele ce decurg din bunăstarea comună, dar și din protejarea naturii de unele efecte negative ale dezvoltării de tip industrial.

Astfel, „verzii" au intrat în parlament în Germania, Suedia, Franța, Olanda, Elveția, iau parte la decizii majore în Statele Unite, Canada și Brazilia și își fac simțită prezența în Pacificul de Sud, cu deosebire în Noua Zeelandă și Australia. La început, platforma lor doctrinară s-a revendicat din ideea că omul are drepturi asupra naturii, drepturi conferite de gradul său de civilizație. S-a văzut curînd că între natură și cultură trece un curent de interese durabile. Unii au sesizat cu îngrijorare că pot apărea și contradicții între conservare și exploatare, între stimulare și intemperanță. Astfel, între **omul stăpîn** al naturii, **omul-girant** al acesteia și **omul prieten** al naturii sînt nuanțe pe care liberalismul le-a respectat, iar comunismul le-a nesocotit brutal. A rezultat, între altele, că în Uniunea Sovietică Lacul Baikal, o minune ecologică a planetei, sursă de apă dulce pentru o comunitate de peste 30 milioane de ființe, suferă de o poluare mai cuprinzătoare decît cea cauzată inițial de exploatarea intensivă a pădurilor din jur sau de pe urma braconajului. Tot în URSS, imense suprafețe din Bielorusia, Ucraina și Azerbaidjan sînt scoase din circuitul viu și transformate în terenuri sterile, datorită infiltrării unor substanțe nocive ce ajung să se depună fie aluvionar, stațiile de epurare deversîndu-le în ape curgătoare, fie din emisii în aer pe care filtre prost instalate sau concepute nu le pot reține.

Apropiata integrare europeană în 1992 a ridicat ecologia la rang de importantă problemă comunitară de domeniul public. Mediul ambiant nu mai este doar o anexă la relația cetățeni-societate. În acest moment „verzii" au izbutit să impună landurilor din întreaga Germanie controale pentru 1) calitatea apei ; 2) puritatea alimentelor ; 3) respectarea limitei de zgomot la locul de muncă și 4) expertizarea capacității de supraviețuire la modificări climatice de durată.

Asupra luptei pentru viață ne oprim acum, dat fiind că recenta conferință internațională de la Londra cu privire la efectul de seră ne privește direct și pe noi. Iată și de ce. efectul de seră periclitează în acest moment culturile mixte (plante agricole și industriale). În agricultură se deplasează spre nordul Europei, cu circa 300 km, zona optimă pentru cultura grîului și a legumelor de sezon. Pentru industrie, creșterea temperaturii medii anuale cu 1,8 pînă la 2,5°C are drept urmare un spor de poluare pe care curenții de aer de joasă și medie altitudine nu izbutesc să îl disipeze.

Statele Unite, serios alarmate de dimensiunile costului, au intervenit și ele cu o rezoluție, astfel că disputata chestiune a combaterii efectului de seră a fost amînată pînă la viitoare dezbateri. Amînată sine die, în fapt. Nu am fi ridicat problema dacă, principial, orice democrație nu ar trebui să sprijine un grad înalt de transparență ecologică. Willy Brandt considera la începutul acestei toamne că dependența societății civile de aerul curat, într-o natură purificată este mai presus de orice dubiu un indiciu suprem dătător de speranțe. S-ar părea, coborînd în Balcani, că diferende ecologice legate de situația de la Ruse-Giurgiu deschid o cale de abordare productivă cu vecinii noștri. Cei doi miniștri de externe — român și bulgar — au susținut de curînd la Sofia un dialog cu rezultatul extrem de pozitiv al acceptării unei expertize internaționale pentru dezamorsarea tensiunilor. În cele din urmă, vecinătatea geografică invită logic la contacte strînse, la înțelegeri constructive. Oferă ecologia un nou stil diplomației ? Dacă da, o vor deslușì soluțiile găsite, investiția de bunăvoință, efectele pentru cele două economii complementare.

Subliniem, în sfîrșit, că BERD (Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare) cîntărește extrem de atent solicitările ce-i vin din toate părțile, dat fiind că i-au fost supuse nu mai puțin de 36 de doleanțe : de la modernizarea sistemului de transmisiuni în Ungaria, la extinderea rețelei rutiere în Iugoslavia și înlocuirea industriei poligrafice vetuste din Bulgaria.

Circula deunăzi, pe seama celui mai armonios model ecologic, o glumă. Doar Albania nu are, s-ar zice deocamdată, puncte slabe ecologic vorbind. Evident, suna răspunsul, pentru că lucrurile stau cam așa : dependența industriei de agricultură este acolo cvasitotală. Iar pentru rest, nimeni nu ia decizii, nimeni nu are cum greși, fiindcă doar un singur personaj — un personaj colectiv — controlează totul. De acel personaj depinde să lase țara în nevoie sau să o facă mai atrăgătoare. De unde se vede că ecologia este la ea acasă, chiar dacă există conflict ascuns între stagnare și supraviețuire, între inferioritate și căutarea de răspunsuri.

Cu o precizare : Institutul Norvegian pentru Cercetarea Atmosferei a avertizat că, intermitent, poluarea în Europa de est depășește cota de alarmă... Un semnal la care și firul de iarbă își pleacă urechea.

Neliniște pe care și Pentagonul o împărtășește. Departe de a mai considera factorul ecologic în strînsă relație cu economicul prozaic, Departamentul american al Apărării a și alocat o sumă de 200 milioane dolari pentru conexiuni strategice între mecanica vieții și domesticitate. Finanțarea include studii despre expunerea copiilor la poluare psihică în urma dereglărilor atmosferice, a nerentabilității piscicole prin degradarea oceanelor cu reziduuri toxice, incidența îngrășămintelor asupra alergiilor, regimul precipitațiilor după tăierea pădurilor ș.a.m.d. Printre primele decizii, Pentagonul a hotărît ca simulări de climat să fie puse pe ordinator. Tehnici de depoluare vor fi aplicate cu intenția includerii într-o bancă de date a consecințelor. Sateliți militari au început să înmagazineze diagrama deprecierii recoltelor sub presiunea accidentelor meteorologice din ultimii doi ani.

Fără doar și poate, ecologia aspiră să nu fie o simplă proteză pentru improvizații diletante. Ea devine una din dimensiunile demersului umanist în politica informațională. La rigoare, ecologia poate fi depolitizată. Cu condiția să admitem că în domeniul social orice proiect ecologic pacifică și democratizează politicul.

Întîlnire cu Milovan Djilas

Profesor universitar dr. Dorin Gămulescu

De numele şi personalitatea lui Milovan Djilas mă lega o veche şi vie curiozitate, numai parţial satisfăcută prin lectura unora din lucrările sale publicate în străinătate în anii '60—'70. Numele său mi-a ajuns la urechi abia în toamna anului 1957 cînd, după relativul dezgheţ poststalinist, s-au iniţiat unele acţiuni de colaborare culturală româno-iugoslavă, în cadrul cărora sosisem la un stagiu de specializare la Universitatea din Belgrad. Majoritatea perioadei de specializare mi-am petrecut-o la Facultatea de filozofie, secţia de limba şi literatura sîrbocroată, al cărei student fusese, cu vreun sfert de veac în urmă, şi Milovan Djilas. Este posibil să fi avut şi unii profesori comuni, însă numele său nu-mi fusese pronunţat în legătură cu această împrejurare, ci într-un context foarte important şi plin de gravitate, iar pentru mine cu atît mai semnificativ.

Militant şi membru al partidului comunist încă din studenţie, perioadă în care se făcuse remarcat şi printr-o susţinută activitate literară — pe care, de altfel, a continuat-o cu remarcabil succes pînă în prezent — Milovan Djilas fusese, totuşi, predestinat activităţii politice. În 1932 (avea 22 de ani, se născuse în 1911, în Muntenegru) este secretar al organizaţiei de partid din Universitatea belgrădeană, fiind în curînd arestat şi torturat de poliţie. Petrece trei ani în detenţie, iar la scurt timp după ieşirea din închisoare, în 1936, se ocupă, împreună cu Aleksandar Ranković, de extinderea şi întărirea organizaţiei de partid din Serbia, fiind ales membru în conducerea acesteia. După venirea lui Tito la conducerea Partidului Comunist din Iugoslavia, devine membru al Biroului Politic al Comitetului Central, la vîrsta de 26 ani. Este confirmat în această funcţie la Conferinţa pe ţară a partidului de la Zagreb, din 1940.

După invadarea Iugoslaviei de către trupele fasciste, se ocupă de iniţierea şi organizarea rezistenţei în Muntenegru. În toamna lui 1941, trece în teritoriul eliberat de la Užice. De-a lungul întregii perioade de război a făcut parte din comandamentul suprem al partizanilor. În anul 1944, înainte de a pleca la Moscova în fruntea unei misiuni militare, a fost promovat la gradul de general locotenent, fiind ulterior avansat general colonel (1949). În 1942 a fost redactor al ziarului partidului, „Borba", iar în 1943 a participat la pregătirea hotărîrilor Veceı antifasciste, prin care s-au pus bazele Iugoslaviei actuale. La război a participat întreaga familie a lui Djilas şi au pierit : tatăl — fost ofiţer de carieră, o soră — Dobrana şi doi fraţi — Aleksa şi Milivoje. În 1945 face o a doua călătorie în Uniunea Sovietică, în calitate de membru al delegaţiei conduse de Tito.

Milovan Djilas a făcut parte din primul guvern iugoslav din 1945. La începutul lui 1953 devine preşedinte al guvernului, iar pe la sfîrşitul aceluiaşi an — preşedinte al Skupştinei populare federative.

A desfăşurat o intensă activitate de partid şi de stat la cel mai înalt nivel, în plan intern şi extern. Iată cîteva din momentele principale, extrase din succinta notă biografică publicată la finele versiunii din 1969 a volumului **„Întîlniri cu Stalin"**. În anul 1946, Milovan Djilas a participat la conferinţa preliminară de pace de la Paris, călătorind apoi la Varşovia şi Praga, ca membru al delegaţiilor conduse de Tito. Anul următor, participă împreună cu Kardelj la formarea Cominformului. În 1948 se află în fruntea delegaţiei care se deplasează la Moscova cu sarcina de a pune de acord, împreună cu guvernul sovietic, politica Iugoslaviei şi a Uniunii Sovietice şi de a soluţiona probleme privind echiparea armatei iugoslave. În acelaşi an, la cel de al V-lea congres al Partidului Comunist din Iugoslavia, a fost ales secretar al partidului, alături de Edvard Kardelj şi Aleksandar Ranković, secretar general fiind ales Tito.

În anul 1949, în cadrul conferinţei Organizaţiei Naţiunilor Unite de la New York, a ţinut un discurs împotriva presiunilor sovietice asupra Iugoslaviei, iar doi ani mai tîrziu a prezentat, în cadrul sesiunii de la Paris a aceleiaşi organizaţii, poziţia Iugoslaviei faţă de U.R.S.S.

În anul 1951 a vizitat Marea Britanie şi a avut convorbiri cu Churchill, iar în 1953 a condus delegaţia iugoslavă la Conferinţa socialistă de la Rangoon, precum şi în vizitele de bunăvoinţă efectuate în Birmania şi în India.

În 1954 a fost eliberat din funcţiile de partid şi de stat „din cauza articolelor intitulate **«Savremene teme»** (Teme contemporane), în care interpretarea este făcută de pe **poziţii liberaliste** (sublinierea noastră), după cum — desigur, eufemistic — se exprimă **Lexiconul literar iugoslav** (ed. 1984).

Fiind unul dintre ideologii şi teoreticienii partidului comunist iugoslav, Milovan Djilas se bucura de prestigiu în rîndurile acestuia. Cel de al VI-lea congres, ţinut în noiembrie 1952 la Zagreb, a acceptat nu numai propunerea de schimbare a denumirii partidului, prezentată de Djilas, în Uniunea Comuniştilor din Iugoslavia, ci şi o seamă de idei dezvoltate de acesta, mai cu seamă după izbucnirea în 1948 a conflictului dintre Uniunea Sovietică şi Iugoslavia, referitoare la independenţa ţării, democratizarea partidului şi a societăţii iugoslave. Neacceptarea ulterioară a acestora, precum şi rezistenţa la reformele democratice, manifestată îndeosebi după plenara Comitetului Central de la Brioni, au dus, treptat, la disocierea ideologică a lui Milovan Djilas de conducerea partidului.

Într-o serie de articole publicate în „Borba" pe la sfîrşitul anului 1953, Djilas continuă să dezvolte ideile privind democratizarea societăţii iugoslave şi iniţiază critica împotriva birocraţiei de partid.

La cea de a treia plenară a Comitetului Central al Uniunii Comuniştilor din Iugoslavia, care a avut loc în ianuarie 1954 la Belgrad, Djilas a fost acuzat de revizionism şi exclus din Comitetul Central. Două luni mai tîrziu, el îşi înaintează demisia din calitatea de membru al partidului.

În ianuarie 1955, Djilas este condamnat condiţionat la trei ani de închisoare din cauza interviului acordat ziarului „New York Times", în care a criticat situaţia politică din Iugoslavia şi a subliniat necesitatea unui partid de opoziţie ca factor al democratizării.

În noiembrie 1956 a fost arestat şi condamnat la trei ani închisoare datorită criticilor la adresa poziţiei iugoslave faţă de revoluţia din Ungaria şi intervenţia sovietică.

În octombrie 1957, în timp ce se află în detenţie la Sremska Mitrovica, Djilas a fost condamnat la şapte ani închisoare datorită cărţii „Noua clasă", care fusese publicată în Statele Unite ale Americii. Prin sentinţă, i-au fost retrase toate distincţiile acordate în timpul războiului şi după aceea, inclusiv ordinul de Erou Naţional.

În ianuarie 1961, Djilas a fost pus în libertate condiţionat.

În aprilie 1962, a fost din nou arestat, datorită cărţii **„Întîlniri cu Stalin"** şi condamnat la cinci ani închisoare. Această pedeapsă i-a fost cumulată cu cele anterioare, aşa că sentinţa definitivă era de privare de libertate pe o perioadă de 13 ani.

La 31 decembrie 1966 a fost eliberat fără nici o condiţie. În Iugoslavia postbelică, Djilas a suportat în total nouă ani de detenţie, dintre care doi ani şi jumătate la [celula de] izolare.

Începînd din anul 1954, Djilas nu a putut publica în Iugoslavia o lungă perioadă de timp nici un fel de text politic sau literar. Majoritatea operelor sale au fost publicate în străinătate, în limbi de circulaţie universală. Djilas a publicat peste o sută de articole şi a acordat numeroase interviuri mijloacelor de informare în masă occidentale.

I-a fost interzisă posibilitatea de a călători în străinătate prin refuzul de a i se elibera un paşaport.

Milovan Djilas trăieşte la Belgrad şi ocupă o locuinţă din Palmotićeva ulica, situată în plin centru în imediata vecinătate a clădirii Skupştinii iugoslave, pe care — împlinire sau ironie a soartei ? — o vede zilnic cu ochii înţeleptului avînd lunga şi amarnica experienţă a vieţii de gînditor şi eseist democrat, antitotalitar şi anticomunist, sau poate, uneori, cu nostalgia vechiului revoluţionar şi demnitar comunist iugoslav ? Căci aici s-au derulat ultimele clipe ale activităţii de conducător în construcţia unei societăţi pe care o considera cea mai dreaptă şi inevitabilă, obiectivă, şi tot de aici a început demonstraţia atît de convingător dusă la capăt şi confirmată istoriceşte privind caracterul ideal şi utopic al unei astfel de societăţi.

În prezent, Milovan Djilas duce o viaţă liberă şi foarte activă. Este tot mai productiv şi mai remarcat în plan literar. În vitrinele librăriilor se află, alături de lucrările care l-au consacrat în plan mondial — **„Noua clasă"** şi **„Întîlniri cu Stalin"** — şi volume de proză de cea mai bună calitate.

Mînat de propria-mi dorinţă de a-l cunoaşte pe scriitorul şi eseistul Djilas, dar cedînd şi la rugămintea unui prieten editor român, într-o caniculară după amiază de iunie m-am îndreptat, nu fără o doză de emoţie, spre Palmotićeva ulica. Mergeam agale pentru a mai pierde din avansul de cîteva minute pe care îl aveam faţă de ora convenită şi admiram impunătoarea clădire a parlamen-

tului. Deodată m-am trezit în fața unui imobil, construit probabil în perioada dintre cele două războaie, cu fațada marcată de patina vremii. Prin ușa întredeschisă se vedea casa scării cu pereții coșcoviți pe alocuri. Nu reușeam să descopăr numărul și mi-a venit în ajutor o gospodină aflată cu cine știe ce treabă în stradă, spunîndu-mi să intru. Am urcat scara și am sunat scurt. În cadrul ușii a apărut o femeie blondă, trecută puțin de vîrsta mijlocie, cu figură blajină și timbru plăcut : Poftiți, vă așteaptă ! Am intrat. Încăpere tipică, de cabinet. Bibliotecă mare încărcată cu cărți, biroul de lucru, scaunul, două fotolii și o masă scundă. Doamna care mi-a deschis a dispărut, după ce mi-a oferit o cafea, pe o ușă ce ducea spre interior. Aproape simultan s-a ivit, pe aceeași ușă, silueta unui bărbat înalt, suplu, cu părul încărunțit și trăsături regulate, cu ochi albaștri de o limpezime uimitoare. Spatele puțin încovoiat era mai degrabă un atribut al profesiei de cărturar, decît al vîrstei. M-a cercetat o clipă și am făcut la fel. Nu am reușit să descopăr pe chipul său urme ale unor suferințe sau deziluzii la care datele biografice l-ar fi îndreptățit. Ceea ce a ieșit în curînd la suprafață au fost vioiciunea și mobilitatea spirituală, în acord cu aspectul fizic, mai puțin obișnuite la un octogenar. A făcut dovada unei remarcabile atenții distributive și a dat la iveală un fel de neastîmpăr permanent, de preocupare ca nu cumva, în scurgerea lui inexorabilă, timpul să rămînă insuficient folosit. În vreme ce vorbea, se mai ducea la birou să pună la locul ei o însemnare sau să așeze altfel o carte. În scurte digresii, îmi indica librăriile unde se pot achiziționa cărțile cu un preț mai scăzut. Mă sfătuia, totodată, să nu uit de cafea. M-a întrebat dacă m-am ocupat de traduceri și ce anume am tradus. I-am enumerat o cantitate apreciabilă de scriitori de seamă clasici și contemporani, sîrbi și croați. Foarte vigilent, m-a prins. N-ați spus Andrić, nu ați tradus nimic din el ? Da, era adevărat, nu tradusesem, de altfel această îndeletnicire o abandonasem în favoarea cercetării, cu vreo douăzeci de ani în urmă.

Am trecut apoi la subiectul propriu-zis. Ce anume ar dori să publice editorul român ? — **„Întîlniri cu Stalin"** i-am răspuns. — „De ce nu — **„Noua klasa"**, — mă întreabă ? A apărut pînă acum în patruzeci și cinci de limbi. Apoi resemnat : De fapt și maghiarii tot **„Întîlniri cu Stalin"** au preferat. Apoi mi-a mărturisit că devalorizările succesive și inflația îi anulaseră practic drepturile de autor. A rămas să ia legătura direct cu editorul, iar eu am promis să nu mă dau în lături de la transpunerea în română. Ceea ce s-a și întîmplat.

■

Vizita mea la Milovan Djilas a avut loc la începutul lui iunie, deci după alegerile din România și înaintea formării guvernului. Milovan Djilas era la curent cu evenimentele. **Iliescu je dobar**, „Iliescu e bun" — a apreciat — dar oamenii din jurul lui nu corespund **(ne valjaju)**. Am adresat o privire întrebătoare. Mi-a precizat : **vlada, „guvernul"**. Nu i-a plăcut procesul foștilor dictatori, deși considera sentința drept singura posibilă. Ar fi fost de preferat ca această sentință să o fi pronunțat deîndată „comitetul revoluționarilor". Pedeapsa capitală nu ar trebui pronunțată și împotriva lui Nicu. I-am explicat că nu e posibil, aceasta fiind suspendată.

— Da, acesta e un lucru bun.

M-a întrebat în ce și-a schimbat numele partidul comunist român. I-am spus că s-a dizolvat instantaneu după căderea dictatorilor și că, deși nu este interzis, nu s-a găsit nimeni care să-l reactualizeze. Mi s-a părut că a rămas nedumerit, poate chiar descumpănit. N-a mai insistat.

Începînd cu numărul viitor, revista noastră va publica fragmente din cartea lui Milovan Djilas „Întîlniri cu Stalin", în curs de apariție la Editura Europa.

Criza studiilor strategice?

dr. Leon Talpă

Criza din Golful Persic, care concentrează atenția opiniei publice internaționale de o bună bucată de vreme, furnizează analistului relațiilor internaționale elemente de reflecție asupra implicațiilor strategiei în viața politică internațională, cu atît mai mult cu cît mulți cercetători care abordează din punct de vedere epistemologic, teoretic și istoric gîndirea strategică consideră că aceasta se află într-o acută criză a postulatelor sale de bază.

Deși se bucură de o popularitate evidentă, studiile strategice sînt încă departe de a-și fi definit mulțumitor conceptele de bază și scopurile acestora, împrejurare ce le face să inculce multă confuzie în relațiile internaționale. Aceasta este și concluzia unui colocviu internațional cu participarea unor reputați politologi și strategi militari organizat nu demult de Colegiul militar regal Saint-Jean din Québec căruia revista „Etudes Internationales" îi consacră un număr special (vol. XX, No. 3/1989).

Dar care sînt cauzele și implicațiile crizei în care se află studiile strategice ? Potrivit profesorului Charles-Phillippe David de la Colegiul militar regal Saint-Jean din Quebec, ea este cauzată de o marginalizare tot mai importantă a noțiunilor tradiționale menite să explice **mizele reale** ale strategiei și securității internaționale și de profunda incapacitate a studiilor strategice de a-și revizui conceptele care orientează studiile în acest domeniu. În ultimă analiză, dacă nu vor să fie marginalizate, studiile strategice trebuie să se „maturizeze" rapid. Adîncindu-ne analiza vom afla drept una dintre principalele cauze ale desuetudinii actualelor definiții ale strategiei în incapacitatea lor de a explica noile date din acest domeniu, cu precădere cele privind **condițiile noi** în care operează utilizarea potențialului reprezentat de forțele armate. Cu alte cuvinte, este exagerată **dimensiunea militară** în detrimentul **aspectelor ne-militare,** ultimele avînd tendința de a deveni cele mai importante în relațiile internaționale.

Un concept considerat a fi acceptabil este cel de „strategie de amploare", el reflectînd ideea utilizării, atît în timp de război, cît și în timp de pace, a puterii politice, economice, militare și psihologice. Și, oare, ce reprezintă modul în care a fost abordată criza din Golf, cu dezvoltările în curs, dacă nu o asemenea „strategie de amploare" implicînd atît aspecte politice, cît și economice, militare și, nu în ultimul rînd, psihologice ?

Pe de altă parte, a devenit nesemnificativă abordarea clasică a strategiei punîndu-se accentul pe **luptă și război** în contextul existenței armelor nucleare cînd un stat ar avea mai mult de pierdut decît de cîștigat inițiind sau participînd la un conflict nuclear.

Plecînd de la importanța **problemelor de securitate** în lumea contemporană, Charles-Phillippe David consideră, pe bună dreptate, că înțelegerea **naturii și implicațiilor** acestora, atît pe **plan intern,** cît și **interstatal,** permite o evaluare mai judicioasă a obiectivelor politice și mijloacelor militare — parametri esențiali ai strategiei. Dată fiind multitudinea problemelor securității, atît militare, cît și ne-militare, studiile strategice nu se pot cantona doar la cercetarea **conflictelor și apărării,** ci se cer extinse asupra **problemelor păcii.** Realitățile lumii contemporane fac necesară, totodată, **lărgirea** conceptului de securitate, dat fiind că insecuritatea unui stat nu mai este cauzată doar de factorul militar. Ea poate fi datorată unor cauze economice, de aprovizionare cu surse energetice, de supraviețuire a instituțiilor politice, de stabilitatea populației, de lipsa piețelor de desfacere sau de investiție — toate acestea putînd conduce la războaie civile sau conflicte interstatale.

Mai mult decît atît, problema drepturilor omului, moralitatea și etica în comportamentul internațional (ce altceva decît un astfel de exemplu este criza din Golf ?), problemele emigrărilor, religiei, ecologiei, violențelor etnice (vezi desfășurările din unele republici sovietice, inclusiv R. S. S. Moldova), terorismul internațional, calitatea vieții — toate putînd fi surse de conflict atunci cînd capătă valori negative. Nu este hazardat să apreciem că **în centrul** aspectelor strategice contemporane figurează, mai mult decît preocupările militare, **negocierea, medierea, menținerea păcii, arbitrajul, soluționarea conflictelor, voința politică.** Toate acestea reclamă **cooperarea între state,** singura în stare să asigure azi securitatea internațională.

Și, totuși, urmărind evoluția evenimentelor în cazul conflictului din Golf, desfășurarea de forțe militare depășind un sfert de milion de militari și mijloace de război dintre cele mai moderne — nave, avioane, elicoptere, tancuri, rachete — cercetătorul se poate întreba dacă nu cumva asistăm la o recrudescență a mijloacelor militare ca unul dintre parametrii esențiali ai strategiei. Legată de acest aspect este și prima dintre întrebările la care unii autori consideră că trebuie să răspundă studiile strategice : **la ce servesc ele ?** (întrebare esențială pentru definirea corectă a **obiectului** acestora în actualele condiții). Datele statistice arată că majoritatea strategilor se concentrează asupra fenomenului de utilizare a forței și doar o minoritate include în strategie și cercetările asupra păcii.

La cea de a doua întrebare menită să releve **care dintre abordările posibile poate favoriza capacitatea de acțiune a studiilor strategice ?** opiniile cercetătorilor converg către definirea acestora în cadrul mai larg al securității internaționale în căutarea acelor interdependențe care permit o adaptare pașnică a statelor la schimbările din sistemul internațional.

O a treia întrebare dă expresie dilemei în fața căreia se găsesc cercetătorii : **reprezintă strategia o formă de „ideologie" care justifică planurile de război sau, dimpotrivă, contribuie la reducerea tensiunii politico-militare și la eliminarea cauzelor conflictelor ?**

Un exemplu de gîndire novatoare în materie de strategie îl constituie avansarea conceptului de **apărare ne-provocatoare,** mai cu seamă referitor la spațiul Europei. În sfera mai largă a securității internaționale este notabil eforul Comisiei Independente pentru Dezarmare și probleme de Securitate (1982), condusă la acea vreme de premierul suedez Olof Palme care a avansat conceptul de **securitate comună** potrivit căruia nici un stat nu-și poate asigura securitatea decît **în comun** cu celelalte state ale comunității internaționale.

Ronald Reagan

O viaţă americană

Ronald Wilson Reagan, al 40-lea preşedinte american, fiul lui John Edward Reagan şi Nellie Wilson. Politica americană a anilor '80 a avut amprenta concepţiilor sale. După două mandate, încheiate cu o popularitate foarte mare, înainte de toate pentru că preşedinţia sa a restabilit prestigiul Americii în lume, Ronald Reagan s-a retras la proprietatea sa din California. Uneori călătoreşte – şi e primit cu mari onoruri ; alteori e consultat în diverse probleme. Firește, ca mai toţi oamenii politici, şi-a scris memoriile. Un fragment din ele a fost preluat de „Figaro Magazine", din care reproducem şi noi.

Dacă aş fi căpătat de lucru la Montgomery Ward, poate că nu aş fi plecat niciodată din Illinois. Sînt adesea uimit cînd văd în ce măsură viaţa poate să depindă de evenimente care par neînsemnate, fără consecinţe, cînd constat că o cotitură neprevăzută a drumului poate să ducă foarte departe de locul unde ai fi vrut să ajungi sau de lucrul la care te-ai fi aşteptat. Prima dintre aceste cotituri s-a prezentat în calea mea în vara anului 1932, în plină Depresiune.

Era o epocă lugubră, disperată. Cred că cei care nu au trăit-o nu vor putea înţelege niciodată cît era de greu. Pentru a relua o formulă a lui Franklin D. Roosevelt, „ţara murea la foc mic". Milioane de oameni nu aveau de lucru ; rata şomajului depăşea 26 la sută. În fiecare zi, la radio erau transmise anunţuri pentru a-i convinge pe ascultători să nu plece de acasă în căutarea unui loc de muncă, pentru că nu ar fi găsit nicăieri. Nu se mai găsea deloc de lucru, şi pentru foarte mulţi oameni părea că nu mai există nici o speranţă.

La Dixon, oraşelul din nord-vestul statului Illinois unde trăiam, multe familii îşi pierduseră pămînturile, fiind incapabile să-şi plătească datoriile ; fabrica de ciment care asigura numeroase locuri de muncă îşi închisese porţile ; străzile erau mereu pline de oameni strînşi în faţa magazinelor cu vitrine condamnate.

Eu am avut noroc. De şapte ori la rînd am reuşit să lucrez ca salvator în parcul Lowell, aproape de casă, şi strînsesem destui bani. Obţinusem o diplomă universitară nounouţă şi aveam o mulţime de visuri.

Fără să-l înştiinţez pe tatăl meu — el părea că dă crezare anunţurilor de la radio şi ar fi spus că era inutil să părăsesc Dixon pentru a căuta de lucru —, după încheierea sezonului de natație, am plecat cu autostopul la Chicago, visînd să devin crainic la radio. Am fost respins pretutindeni : nimeni nu avea nevoie de un puşti fără experienţă, mai ales în plină criză. M-am reîntors, tot cu autostopul, la Dixon, pe o ploaie deasă, şi cu toate visurile mele aproape înecate în acest prim contact cu realitatea.

Dacă a existat vreodată în viaţa mea o zi cînd m-am simţit doborît, a fost atunci cînd, ţinînd degetul mare ridicat, m-am întors acasă la ai mei, în plină furtună, obosit, descumpănit şi fără nici un ban.

Şi totuşi, cînd m-am întors acasă, tatăl meu mi-a dat o veste bună. „Montgomery Ward Company" hotărîse să deschidă un magazin la Dixon şi căuta pe cineva destul de cunoscut, printre foştii sportivi ai liceului local, pentru a se ocupa de raionul de articole de sport. Pentru 12,50 dolari pe săptămînă.

După cîteva zile, cînd am luat cunoştinţă de hotărîrea sa, mi s-a frînt inima. El oferise postul unei foste vedete a echipei de baschet locale.

■

M-am născut la 6 februarie 1911, într-un apartament situat exact deasupra băncii Tampico, din Illinois. Potrivit legendei familiei, tatăl meu, după ce a urcat treptele în goană pentru a-şi admira fiul proaspăt născut, ar fi spus : „Seamănă cu un olandez mititel şi dolofan. Dar, cine ştie, poate că va fi într-o bună zi preşedinte ?"

În timpul sarcinii mamei mele, părinţii mei hotărîseră să mă boteze Donald. Dar pentru că una dintre surorile tatălui meu fusese mai iute, şi dăduse acest nume fiului său, eu am devenit Ronald.

Nu am crezut niciodată că era un nume suficient de dur pentru un tînăr american demn de acest nume, şi, de îndată ce am fost în stare, le-am cerut oamenilor să-mi spună „Dutch" — poreclă venită din obiceiul tatălui meu de a-mi spune „Dutchman" — olandezul.

Fără îndoială că Dumnezeu îl hărăzise pe tatăl meu — după adevăratul său nume John Edward Reagan, dar pe care toată lumea îl chema Jack — să devină vînzător.

Strămoşii săi veniseră în America din comitatul Tipperary, după un ocol prin Anglia, în perioada marii foamete prin care a trecut Irlanda la mijlocul secolului trecut. Era un vorbăreţ şi avea farmecul unui năzdrăvan. Nu am mai întîlnit pe cineva care să ştie să povestească ceva la fel de bine ca el.

Avea 29 de ani cînd am apărut eu în viaţa lui. Ca şi mama, educaţia lui se reducea la cîţiva ani de şcoală primară. Îşi pierduse părinţii înainte de a împlini şase ani, victime amîndoi a ceea ce se numea ftizie, şi fusese crescut de o mătuşă bătrînă, care făcuse din el un bun catolic irlandez.

Nellie Wilson Reagan, mama mea, era de ascendenţă engleză şi scoţiană. S-a întîlnit cu tatăl meu, de care s-a îndrăgostit pe dată, la începutul secolului, într-unul din acele oraşele minuscule pe care pionierii le semănaseră prin preriile din Illinois pe măsură ce înaintau spre vest. S-au căsătorit în 1904 la Fulton, situat la vreo 60 de kilometri de Dixon.

De la tatăl meu am învăţat valoarea muncii şi a ambiţiei şi poate două sau trei secrete ale modului de a povesti cum trebuie o istorioară.

De la mama mea am învăţat valoarea rugăciunii, a visurilor şi credinţa că le-aş putea realiza.

La fel cu Jack, ea era dotată cu o inteligenţă naturală, intuitivă, care compensa din plin lipsa ei de instruire. Dacă tatăl meu visa să reuşească, ea se simţea obligată să ne ajute, pe fratele meu şi pe mine.

Am aflat mai tîrziu că, în comparaţie cu unii dintre locuitorii din Dixon, familia noastră era săracă. Nu ştiam pe atunci. Şi niciodată familia mea nu mi s-a părut a fi defavorizată. Abia mai tîrziu statul s-a hotărît să le explice oamenilor că erau săraci.

Dixon este aşezat pe rîul Rock, o întindere de apă de un albastru verzui, mărginită cu coline împădurite şi cu faleze calcaroase, care şerpuieşte printre pămînturile agricole din nord-vestul statului înainte de a se vărsa în Mississippi.

Este numit adesea „Hudson-ul Vestului". A fost locul meu de joacă în timpul unora dintre cele mai fericite momente ale existenţei mele. Iarna, rîul îngheţa, devenind astfel un patinoar lat cît două terenuri de fotbal şi cu lungimea pe care i-o limita numai fantezia mea. Vara, înotam şi pescuiam, şi mă aventuram atît cît îndrăzneam cu prilejul călătoriilor în canoe prin Rock River Valley, în cursul cărora mă jucam, împreună cu prietenii mei, de-a exploratorii secolului al XIX-lea.

Părinţii îmi spuneau mereu că oamenii trebuie judecaţi fiecare în parte. Nu era păcat mai mare, la noi, decît prejudecăţile rasiste, sau orice semn de intoleranţă religioasă sau de alt fel. Şi aceasta, pentru că tatăl meu învăţase din experienţă personală ce înseamnă discriminarea. El crescuse într-o perioadă cînd de uşile unor magazine era agăţată o pancartă care interzicea intrarea cîinilor şi irlandezilor.

Şi eu am avut partea mea de necazuri, dintre care unele numai pentru că proveneam dintr-o familie irlandeză catolică. În realitate, tatăl meu şi mama mea erau de confesiuni diferite, dar unii dintre colegii mei de clasă se bizuiau pe faptul că Jack era catolic, ceea ce la Dixon era de-ajuns pentru a face din el — şi din mine — un fel de proscris. Ceilalţi pretindeau că subsolul bisericii era plin de puşti pentru ziua cînd papa ar fi încercat să pună stăpînire pe ţară ; cînd le-am spus că Jack considera povestea asta absurdă, l-au făcut mincinos şi lucrul acesta m-a determinat să-i înfrunt într-o luptă ciudată pe terenul de joc.

Aş fi vrut să pot mărturisi că dorinţa mea fierbinte de a intra la universitate venea înainte de orice dintr-o voinţă de a fi instruit. Dar, la 17 ani, cred că eram mai curînd motivat de dragostea pentru o fată şi pentru fotbalul american. Înscrierea la facultate îmi oferea şansa de a juca încă patru ani. Alegerea Eurekăi (o mică universitate înfiinţată de „Discipolii lui Hristos" din care făcea parte mama lui Ronald Reagan, n.r.) a devenit definitivă cînd Margaret mi-a spus că era hotărîtă să meargă acolo, la fel cu surorile ei.

Cu toate acestea ,dacă voiam să le urmez exemplul, trebuia să învinge o piedică uriaşă : nu aveam destui bani. De cînd începusem să lucrez cu sapa şi lopata, pusesem deoparte practic tot ce cîştigasem, cu excepţia taxei de la biserică, pe care mama o numea „partea Domnului". Cu totul, economisisem 400 de dolari. Nu era suficient pentru finanţarea celor patru ani de studii pentru că cheltuielile de şcoală urcau la 180 dolari pe an, iar costul pentru cameră şi pensiune abia dacă era mai mic.

În septembrie, cînd am condus-o pe Margaret la Eureka pentru a se înscrie în anul întîi, am văzut campusul universitar pentru prima dată, şi am rămas stupefiat. Locul era cu mult mai minunat decît îmi imaginasem. Erau cinci clădiri din cărămidă în stil georgian ,aranjate în semicerc, cu ferestrele tivite cu alb. Erau acoperite cu iederă, şi înconjurate cu o peluză uriaşă verde, presărată cu arbori pe care dăinuiau încă frunzele verii.

Pentru a plăti taxele de şcolaritate şi pentru a găsi cei 2,5 dolari săptămînal pentru cameră ,plus cărţi şi alte cheltuieli, ar fi trebuit să iau din economiile mele. Prietenul uneia din surorile Margaretei m-a prezentat membrilor frăţiei Tau Kappa Epsilon (una dintre instituţiile studenţeşti tipice în Statele Unite, n.r.). Am fost acceptat pe cuvînt, şi m-am instalat în clădirea TKE, unde frăţia mi-a oferit posibilitatea de a spăla vasele şi de a servi la masă, în schimbul mesei gratuite.

Cînd am intrat la Eureka, aveam 17 ani, înălţimea de 1,85 m, şi greutatea de aproape 80 de kilograme. Aveam părul tuns foarte scurt, cu o cărare la mijloc, ca eroul desenelor Harold Teen, şi ochelari cu lentile groase pe care nu-i puteam suferi. Aveam o valiză cu aproape toată averea mea şi capul plin de visuri. **(Va urma)**

Traducere de
Liliana Artănescu

Centenar Charles de Gaulle 2

General maior dr. Lucian Culda

La 2 mai 1922, căpitanul Charles de Gaulle este admis la Şcoala de Război. Din nou clasificarea ascunde calităţile sale excepţionale : intră al 33-lea şi absolvă al 52-lea din 129 de cursanţi. Cursurile audiate nu sînt toate pe gustul său ; unele din ele sînt pătrunse de conservatorism şi rutină, de înţelegerea greşită a învăţămintelor războiului mondial, abia încheiat. Acum, cînd Franţa şi-a luat revanşa pentru înfrîngerea din 1870—1871, cînd Alsacia şi Lorena au fost redobîndite, starea de spirit dominantă este cea a defensivei.

Un căpitan controversat

De Gaulle suporta greu situaţia de cursant. (Cineva i-a spus de la început să nu uite că aici este elev şi nu profesor). Unul din profesorii săi, cu care a avut un incident, colonelul Moyrand îi face această notare în foaia calificativă : „Ofiţer inteligent, cultivat şi serios ; cu strălucire şi uşurinţă ; foarte bine înzestrat ; multă stofă în el. Din nefericire acestor incontestabile calităţi le strică siguranţa sa excesivă, rigoarea sa faţă de opiniile lor şi atitudinea lui de rege în exil. Pare de altfel să aibă mai degrabă aptitudini pentru studiul sintetic şi general al unei probleme decît pentru examen aprofundat şi practic al execuţiei".

Calificativul căpătat „assez bien" (destul de bine) este, desigur, nedrept. Fostul său comandant de regiment, acum mareşalul Pétain, revoltat de ceea ce consideră a fi un act de injustiţie, face un demers inuzitat : cere imperios comandantului şcolii să revadă notele căpitanului de Gaulle. În urma acestei revizuiri calificativul este schimbat în... „bine !" De Gaulle explodează : „Casă nenorocită, n-o să mai calc aici decît pentru a lua şefia !"

Cu puţin timp înainte de absolvirea şcolii, apărea în 1924 prima sa carte La discorde chez l'Ennemi *(Discordia la inamic), consacrată activităţii Înaltului Comandament german în anii războiului mondial şi raporturilor sale cu autoritatea politică. Este o carte, în egală măsură, de istorie şi gîndire militară. Pagini remarcabile tratează despre consecinţele insubordonării generalului von Kluck în înfrîngerea suferită de germani la Marna, relaţiile dintre amiralul von Tirpitz şi cancelarul Bethanann-Hollweg — primul impunînd celui din urmă intensificarea războiului submarin, ceea ce a atras intrarea S.U.A. în război — subordonarea guvernului civil faţă de Înaltul Comandament german (Hindenburg-Ludendroff). O idee de bază a cărţii, idee pe care de Gaulle o va dezvolta în anul următor, este distincţia între doctrina apriorică şi doctrina circumstanţelor, între încercarea de a codifica, urmată de aplicarea strictă pe cîmpul de luptă a celor prestabilite („Planul Schlieffen" aplicat de Statul Major german în 1914) şi adaptarea suplă la realităţile luptei. „La război — subliniază de Gaulle — în afară de cîteva principii esenţiale, nu există sistem universal, ci numai circumstanţe şi personalităţi".*

Generalul de Gaulle rostind celebrul său apel, la BBC, în iunie 1940

Printre cititorii care au apreciat această carte s-a aflat şi mareşalul Pétain ; el l-a adus pe de Gaulle la statul său major, l-a utilizat — semn de preţuire — pentru a-i redacta textele ; i-a oferit şi o revanşă la Şcoala de război unde, la cererea mareşalului, de Gaulle a ţinut trei conferinţe. Pétain a fost prezent şi a marcat stima sa deosebită pentru vorbitor, trezind furia corpului didactic. „Ce morgă ! Ce insolenţă ! E de necrezut că bătrînul (Pétain — n.n.), patronează acest spectacol ! Ne ia drept imbecili ! De Gaulle şi-a făcut panegiricul. E autoportretul lui". Conferinţele care iritaseră atît de mult pe profesorii rutinieri tratau : Despre acţiunea de război, Despre caracter, Despre prestigiu.

Ele au fost reluate şi aprofundate în cartea sa Le fil de l'epée *(Tăişul sabiei), apărută în 1932, o „carte de învăţătură", am spune, despre cariera armelor. Potrivit unui analist de marcă al gaullismului — profesorul Jean Touchard — meseria armelor — aşa cum o înţelege de Gaulle — reclamă „curaj, autoritate, prestigiu, caracter, dar ea cere de asemenea, din partea şefilor, inteligenţă, aptitudine pentru sinteză, arta de a cuprinde ansamblul. Idealul locotenent-colonelului de Gaulle este militarul care reflectează."*

Doi ani mai tîrziu, de Gaulle publică o nouă lucrare — poate cea mai importantă din cele scrise de el în perioada interbelică — intitulată Vers l'armée de métier *(Spre armata de profesie) în care argumentează necesitatea creării unui corp cuirasat, adică de blindate. Cum s-a arătat mai sus, încă din timpul războiului sovieto-polonez din 1920, de Gaulle sesizase rolul pe care blindatele aveau să-l joace în noile confruntări militare. El porneşte de la geografia militară a Franţei, o zonă de nord-est, poartă de intrare a atîtor invadatori ; ea îi apare autorului drept „infirmitate seculară a patriei", care ameninţa centrul vital al ţării — Parisul. Pentru a face faţă adversarului, de Gaulle recomandă constituirea unui corp cu un nucleu de şase divizii de linie, în organizarea fiecăreia intrînd o brigadă de blindate. Exigenţele instruirii tehnice urmau să fie satisfăcute prin voluntari angajaţi pe termen de şase ani. Vizionar, autorul îşi imagina ziua cînd aceste divizii de elită, unind viteza şi puterea, aveau să fie desfăşurate pe cîmpul de exerciţiu, convins că atunci „armata franceză va deveni conştientă de o nouă artă şi va cunoaşte calea gloriilor viitoare".*

Desigur, ideile susţinute de autor nu erau noi. Ele fuseseră exprimate în diverse forme de britanicii J.F.C. Fuller şi B.H. Liddele Hart, de germanul von Seeckt, de francezii Estienne şi Bouvard. Aşa cum remarcă Edmond Pognon, autorul excelentei lucrări De Gaulle et l'armée : „Nouă, în Vers l'armée de métier, *este ideea de a constitui în jurul armei blindate o armată de militari profesionişti".*

Cartea a provocat în Franţa un adevărat scandal, întrucît ataca doctrina oficială. Înaltele oficialităţi militare — inclusiv Pétain — au luat poziţie împotriva ideilor susţinute de de Gaulle. Ministrul de război, generalul Maurin, l-a înlocuit din postul de secretar al Consiliului Superior de Război. „Adio de Gaulle ! Acolo unde o să fiu eu, nu va fi locul dumitale", „Îl voi trimite în Corsica".

Evenimentele aveau să confirme vederile autorului. Războiul fulger va fi un război întemeiat pe acţiunea combinată a tancului şi avionului.

În 1938 de Gaulle publică o istorie a armatei franceze La France et son armée *(Franţa şi armata ei), care frapează astăzi prin viziunea înnoitoare în contextul de atunci al istoriografiei militare franceze.*

Cartea, deşi dedicată mareşalului Pétain, duce la ruptura între cei doi, „bătrînul" considerîndu-se frustrat de o lucrare pe care, cu ani în urmă, o „comandase" talentatului său „negru".

Cîteva luni mai tîrziu, Hitler, prin agresiunea împotriva Poloniei, a declarat cel de-al doilea război mondial.

Desfăşurarea operaţiilor militare a dat dreptate colonelului de Gaulle, ajuns comandantul Diviziei 4 cuirasate. Ofensiva dezlănţuită de Wehrmacht la 10 mai 1940 în Vest, îşi sprijină din nou forţa de şoc pe teribila pereche tanc-avion. Blindatele germane exploatează în adîncime breşele făcute în dispozitivul francez ; ele trec în viteză pe lîngă grupurile de soldaţi francezi care se retrag, iar tanchiştii strigă acestor victime ale erorilor de doctrină ale comandanţilor lor : „Aruncaţi armele ; nu avem timp să vă luăm prizonieri".

Colonelul de Gaulle trăieşte momente de umilinţă şi furie : umilinţă pentru înfrîngere, furie pentru că inamicul obţine victoria prin mijloace mecanice prevăzute de el. Ce s-ar fi putut realiza de ar fi fost ascultat, o arată el şi blindatele sale în luptele de la Montcornet-Laon şi Abbeville. Aşa cum remarcă Edmond Pognon ele „nu sînt, desigur, singurele fapte de arme ale trupelor franceze în această îngrozitoare primăvară a lui 1940, dar sînt singurele succese ale armatei franceze. Desigur, ele au fost anulate de deruta generală".

La 26 mai, colonelul de Gaulle este numit general de brigadă cu titlu temporar, începînd de la 1 iunie. Cîteva zile mai tîrziu, la 5 iunie, primul-ministru Paul Reynaud, care la apariţia cărţii Vers l'armée de métier *fusese unul din sprijinitorii autorului, îl include în guvernul său ca subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naţionale şi Războiului. E tîrziu şi e puţin. În guvern intră, la 84 de ani, şi mareşalul Pétain ca vice-preşedinte ; în fruntea armatei e generalul Weygand, de 73 de ani. Dincolo de handicapul vîrstei se află însă spiritul defetist care îi anima pe amîndoi. Ei refuză continuarea luptei şi cer stăruitor guvernului să încheie armistiţiu.*

La 17 iunie, generalul de Gaulle, convins că a fost pierdută o bătălie, dar nu războiul, pleacă, la bordul unui avion, în Anglia. **(Va urma)**

Operaţiunea „Sphinx“ 2

Victor Ostrovsky, un fost agent al Mossad obligat să se ascundă.

Donovan l-a invitat atunci pe irakian în apartamentul său de la hotelul Sofitel-Bourbon din Paris. Avusese grijă să cheme şi o tînără call-girl, Marie Claude Magal. După ce a comandat masa, Donovan a anunţat că trebuia să se prezinte pentru o afacere urgentă şi a ieşit lăsînd un telex fals pe masă, în cazul în care Halim ar fi avut vreo bănuială. „Îmi pare rău, bătrîne, spuse el la plecare. Dar asta să nu te împiedice să te distrezi... Pe curînd !“ Halim şi fata nu s-au lăsat mult rugaţi. Îmbrăţişările lor au fost filmate, nu numai în eventualitatea unui şantaj, dar şi pentru a şti ce ar face sau ar zice Halim.

După două zile, Donovan l-a chemat pe Halim. Aşezat în faţa unei cafele, Halim şi-a dat seama că prietenul său era preocupat.

„Am o ocazie trăsnet, i-a explicat Donovan. O societate germană vinde tuburi pneumatice utilizate în transportul de material radioactiv destinat cercetării medicale. Putem cîştiga o avere, dar este un domeniu în care nu mă pricep deloc.

— Aş putea poate să te ajut, i-a propus Halim.

— Îţi mulţumesc, dar eu am nevoie de un om de ştiinţă cu experienţă.

— Eu sînt acela.

— Cum aşa ? s-a mirat Donovan. Te credeam student.

— Da, aşa eram obligat să-ţi spun pentru că sînt aici în misiune specială. Sînt sigur că te-aş putea ajuta.“

„Uite, trebuie să mă întîlnesc cu ei la Amsterdam, la sfîrşitul săptămînii. Trebuie să plec cu o zi sau două mai devreme, dar ce ai spune dacă ţi-aş trimite avionul meu particular sîmbătă dimineaţa ?“ Halim a acceptat.

Cînd Halim a sosit la biroul din Amsterdam cu limuzina care îl luase de la aeroport, ceilalţi erau deja acolo. Cei doi „oameni de afaceri“ erau un agent din Mossad şi Benjamin Goldstein, savant israelian specialist în fizică nucleară şi posesor al unui paşaport german. Acesta din urmă adusese un tub pneumatic pentru ca Halim să-l poată examina. După cîteva preliminarii, Donovan şi agentul au ieşit sub pretext că discută aspectul financiar, lăsîndu-i pe cei doi savanţi singuri pentru a discuta aspectele tehnice. Datorită intereselor lor ştiinţifice comune, cei doi s-au simpatizat imediat şi Goldstein l-a întrebat pe Halim de unde avea atîtea cunoştinţe despre industria nucleară. Nu era decît un balon de încercare, dar Halim, cu vigilenţa topită, i-a mărturisit la ce lucra.

Mai tîrziu, cînd Goldstein i-a relatat agentului Mossadului despre mărturisirea lui Halim, ei au hotărît să-l invite pe naivul irakian la masă.

În cursul mesei, cei doi bărbaţi au expus liniile mari ale unui proiect la care lucrau : să vîndă centrale nucleare către ţări din lumea a treia — în scopuri paşnice, desigur. „Acest proiect de centrală pe care îl studiaţi pentru Irak ar fi un excelent prototip pentru aceste ţări, a declarat omul Mossadului. Dacă ne puteţi furniza planurile, cîştigăm o avere. Dar totul trebuie să rămînă între noi. Dacă Donovan află, va vrea şi el o parte.

— Mă deranjează foarte mult, a protestat Halim. Donovan a fost foarte generos. Şi apoi... hm... este ceva periculos.

— Ba nu, nu există nici un risc, l-a asigurat celălalt. Aveţi acces la planuri, vă cerem numai să le copiaţi. Nevăzut, necunoscut, şi veţi fi bine plătit. De altfel, este o practică curentă.

— Da, îmi imaginez, spuse Halim, tot nehotărît, dar interesat la ideea de a cîştiga o avere.“

Donovan i-a oferit lui Halim 8000 dolari pentru ajutorul tehnic.

În acest stadiu, era necesar ca Donovan să se retragă din circuit pentru a-l scoate pe Halim dintr-o situaţie jenantă. El a dispărut, lăsînd totuşi un număr de telefon la Londra, în cazul cînd Halim ar fi vrut să ia legătura cu el. După două zile, Halim s-a întîlnit cu noii săi asociaţi la Paris.

Agentul Mossadului, mai întreprinzător decît Donovan, voia planurile centralei atomice irakiene, preciziuni asupra implantării sale, asupra capacităţii sale şi a programului precis al lucrărilor de construcţii.

La început, irakianul s-a conformat fără probleme acestor exigenţe. Dar, cu cît i se sustrăgeau mai multe informaţii, bine retribuite, cu atît dădea semne de ceea ce se numeşte „sindromul spionului“ : sudori calde şi reci, puseuri de febră, insomnii, agitaţie... Semnele autentice datorate fricii de a nu fi prins.

Ce era de făcut ?Halim s-a gîndit imediat la prietenul său Donovan. El ştia, el cunoştea oameni care evoluau în misterioasele sfere înalte.

„Ajută-mă, te implor, l-a rugat Halim, cînd Donovan a răspuns la mesajul său. Am necazuri, dar nu-ţi pot spune nimic la telefon. Am nevoie de ajutorul tău.“

„Sînt prins în cursă“, s-a văitat Halim după ce i-a mărturisit înţelegerea secretă pe care o încheiase cu „firma germană“ la Amsterdam.

Donovan a insinuat că aceşti germani erau poate agenţi secreţi ai CIA. Halim rămase trăsnit. „Bine, dar eu le-am spus tot ce ştiam ! a strigat el (lucru pe care Donovan l-a recepţionat cu bucurie). Şi nu le ajunge !“ Seara, Donovan şi Halim au luat masa şi au băut împreună, iar mai tîrziu, Donovan i-a plătit o nouă call-girl lui Halim.

Aproape cinci luni trecuseră de la începutul operaţiunii, interval destul de scurt pentru acest gen de misiune, dar, dată fiind importanţa mizei, rapiditatea execuţiei era esenţială. Cu toate acestea, prudenţa era vitală în acest stadiu, şi Halim era atît de încordat, atît de speriat, încît se impunea să fie menajat. S-a hotărît deci ca Donovan să-l facă pe Halim să creadă că era cu adevărat o lovitură a CIA.

„Înseamnă că în Irak mă vor spînzura ! spunea înnebunit Halim. Sigur, mă vor spînzura !“

— Nu, în nici un caz, l-a asigurat Donovan. Nu este ca şi cînd ai fi lucrat pentru israelieni. Este mai puţin grav. Şi apoi, cine o va şti vreodată ? Am încheiat un aranjament cu CIA. Le mai trebuie o informaţie, una singură. După aceea, te lasă în pace.

— Încă una ? Dar ce pot să le mai spun ?

— Ei bine, nu înţeleg nimic dar îmi imaginez că tu vei înţelege, răspunse Donovan scoţînd o foaie de hîrtie din buzunar. Ah, da, uite-o... Ei vor să ştie care va fi reacţia Irakului cînd Franţa le va propune să livreze, în loc de uraniu îmbogăţit... aia, cum îi zice, «caramel». Le mai spui şi asta şi nu vei mai auzi niciodată de ei“.

Halim a declarat că Irakul ar vrea uraniu îmbogăţit, dar că oricum Yahia el-Meshad, un fizician de origine egipteană, trebuia să sosească în zilele următoare pentru a inspecta proiectul şi că el va decide în ultimă instanţă în numele Irakului.

„Vei avea ocazia să te vezi cu el ? l-a întrebat Donovan.

— Da, bineînţeles ! Trebuie să se vadă cu toţi cei care lucrează la proiect.

— Perfect. Atunci, poate vei reuşi să obţii informaţia şi vei scăpa de necaz.“

Donovan a insistat pe lîngă Halim să aranjeze o masă cu egipteanul într-un local unde şi el se va afla ca din întîmplare.

În seara respectivă, Halim, mimînd surpriza, l-a prezentat pe prietenul său Donovan lui Meshad. Egipteanul, prudent, s-a mulţumit cu un „încîntat“ curtenitor şi s-a aşezat la o masă, propunîndu-i lui Halim să i se alăture cînd va termina cu vorbit cu prietenul său. Mult prea nervos, Halim s-a dovedit incapabil să abordeze subiectul „caramelului“. Noaptea tîrziu, Halim i-a telefonat lui Donovan pentru a-i spune că nu reuşise să afle nimic de la Meshad. A doua zi, seara, în apartamentul său de la Sofitel, Donovan l-a convins pe Halim să afle datele de îmbarcare a materialului nuclear de la Sarcelles cu destinaţia Irak. El i-a dat asigurări că CIA se va mulţumi cu atît şi îl va lăsa în pace. Halim oferea informaţia : reactorul nuclear trebuia să fie îmbarcat la Seyne-sur-Mer.

Mossadul aflase între timp, datorită unui agent care lucra pentru guvernul francez, că Irakul refuza să înlocuiască uraniul îmbogăţit cu „caramel“. Meshad, responsabilul proiectului irakian, nu putea deveni un recrut de mare valoare ? Cum să-l convingă ?

În acest timp, Samira, reîntoarsă din Irak, îl găsise pe Halim metamorfozat. Pretinzînd că fusese avansat şi că obţinuse o mărire de salariu, el se arăta mai romantic şi o ducea la restaurante. S-au gîndit chiar să cumpere o maşină.

Halim era poate un om de ştiinţă strălucit, dar nu era înţelept. Într-o noapte, la puţină vreme după întoarcerea soţiei sale, nu s-a putut împiedica să-i vorbească despre Donovan şi despre necazurile pe care le avea cu CIA. Ea s-a făcut neagră de furie, l-a copleşit cu reproşuri şi a declarat în două rînduri că probabil avusese de-a face cu israelienii şi nu cu CIA.

La Seyne-sur-Mer, într-un camion mascat într-un inocent furnizor de motoare de avion, israelienii ascunseseră într-un container din oţel o echipă de sabotori şi un atomist, toţi în costum civil. Atomistul venise din Israel cu avionul pentru a determina locurile precise unde trebuiau depuse încărcăturile în miezul reactorului nuclear care trebuia să fie îmbarcat pentru Irak.

Unul dintre paznicii de serviciu era nou angajat, dar referinţele sale erau atît de solide, încît nimeni nu bănuia că el sustrăsese cheia de la incinta unde era depus materialul destinat Irakului, pînă la îmbarcarea sa peste cîteva zile.

Potrivit indicaţiilor fizicianului, echipa de sabotori a introdus cinci încărcături de plastic în inima reactorului, în cinci locuri precise.

Deodată, atenţia paznicilor de gardă în faţa incintei depozitului a fost atrasă de un accident de pe şosea. O trecătoare, o femeie tînără şi frumoasă, fusese răsturnată de o maşină. Nu părea grav lovită. În orice caz, corzile sale vocale erau intacte şi ea îl înjura din răsputeri pe nefericitul conducător.

Un grup de curioşi s-a adunat, printre care sabotorii, care veniseră să se amestece în mulţime. Asigurîndu-se întîi că paznicii nu riscau nimic, unul dintre ei a apăsat discret pe un detonator miniatural, distrugînd în acea clipă 60 la sută din componentele reactorului, cauzînd o pagubă de 23 de milioane dolari şi întîrziind proiectul irakian cu cîteva luni.

La zgomotul exploziei, paznicii s-au repezit spre hangar. Maşina a profitat pentru a o şterge de acolo, în timp ce sabotorii şi tînăra „rănită“ dispăreau pe străzile apropiate. **(Va urma)**

Traducere şi adaptare
Liliana Artănescu

George Blake se destăinuie 4

La convertirea lui George Blake la credința comunistă a participat patronul lui — Serviciul secret britanic de spionaj, care l-a trimis la cursuri speciale de limbă rusă la un colegiu din Cambridge. El își amintește : „A fost una din cumpenele vieții mele. Acolo mi-a fost trezit interesul față de tot ce este rus, și asta a degenerat în atașament real față de poporul rus și în încîntare față de el, de firea sa bună și generoasă, de marea lui bărbăție în lupta împotriva tiraniei, de răbdarea fără margini la necazuri și suferințe".

Desigur, acesta nu era deloc rezultatul așteptat de Serviciul britanic de spionaj. Acolo nu se presupunea deloc că colaboratorii pe care îi pregăteau pentru acțiuni împotriva Uniunii Sovietice vor nutri sentimente de dragoste față de cetățenii ei.

Trei condiții, în Coreea

În octombrie 1948, Blake a plecat în Coreea. Urma să lucreze în aparatul consulului general britanic de la Seul sub acoperire diplomatică — ca funcționar al secției consulare. Dar sarcina Serviciului britanic era de a crea o rețea de spionaj în regiunile sovietice de coastă.

Cînd în iunie 1950 a început războiul între Coreea de Nord și Coreea de Sud, consulul britanic, căpitanul Holt, a hotărît să rămînă la Seul. Așa a procedat și Blake. „Direcția centrală dorea să continui să lucrez în condițiile ocupației nord-coreene atîta timp cît consulatul va putea funcționa acolo. Pînă în acel moment, Marea Britanie nu participase la război, prin urmare nu existau motive pentru a pleca".

Dar, curînd, Marea Britanie a declarat că își trimite trupele în cadrul contingentului militar al ONU care acționa de partea Coreei de Sud. Blake își amintește : „Ne aflam în capcană. Nu mai eram neutri, așa cum am presupus, ci reprezentanții unei părți beligerante pe un teritoriu inamic". La o săptămînă de la începutul războiului, Blake și ceilalți funcționari britanici ai consulatului au fost arestați și trimiși cu un camion într-un lagăr pentru internați pe rîul Ialuțian în Coreea de Nord. Hrana era proastă, frigul aproape insuportabil; iar nord-coreenii se purtau rău cu noi.

„Am fost frecvent întrebat cum de am putut trece de partea comuniștilor după ce avusesem de a face cu comportamentul crud al coreenilor de nord — povestește Blake. Ce să-i faci, războiul generează întotdeauna violență și cruzime de ambele părți. Dar au încetat să se poarte rău cu noi în momentul în care linia frontului s-a stabilizat și războiul a devenit static. Și, în fine, am trecut de partea comuniștilor din cauza ideilor lor, și nu pentru că s-au purtat bine sau prost cu mine".

„Trei căi păreau posibile pentru mine. Puteam cere permisiunea să rămîn în Coreea de Nord după încheierea războiului și apoi să ajut la refacerea țării. Puteam, de asemenea, să mă întorc în Anglia, să părăsesc serviciul, să intru în partidul comunist și să desfășor o activitate de propagandă. Dar puteam folosi și poziția pe care o aveam în Serviciul britanic de spionaj pentru a informa Uniunea Sovietică despre toate operațiunile de spionaj împotriva ei, realizate de Occident.

Desigur, cel mai cinstit și sigur ar fi fost părăsirea slujbei și intrarea în rîndurile mișcării comuniste. Omul care luptă pe față pentru ceea ce consideră just este mai atrăgător și o figură mai respectată decît cel care acționează în secret".

Dar Blake a ales ultima posibilitate. Avea 26 de ani și războiul era în toi.

„Eram conștient că trădez Anglia, față de care eram dator. Înțelegeam că îmi trădez prietenii și colegii de serviciu. Cîntărind totul, am ajuns în cele din urmă la concluzia că trebuie să-mi asum acest păcat indiferent cît de greu ar fi. Simțeam că nu am altceva de ales".

Blake mi-a spus că prin paznicii nord-coreeni a reușit să trimită Ambasadei sovietice o scrisoare în care solicita să i se organizeze o întîlnire cu o persoană oficială. După aproximativ șase săptămîni, discuta deja cu un colaborator al KGB. Blake i-a spus cine este, că vrea să-și ofere serviciile autorităților sovietice.

Dar a pus trei condiții : va transmite informații despre operațiunile spionajului britanic, îndreptate împotriva țărilor comuniste, dar nu împotriva altor țări ; pentru aceasta nu va primi nici un fel de remunerare : atitudinea față de el să nu fie alta decît cea față de confrații de detenție, și că nu va fi eliberat înainte de ceilalți.

Există și o altă versiune a racolării lui Blake, cea susținută de adversarii lui. Conform acesteia, Blake a încercat să fugă, dar peste cîteva ore a fost prins de o patrulă militară nord-coreeană. (Blake confirmă că a existat o asemenea tentativă). Sub amenințarea condamnării la moarte pentru actul său, și-a salvat viața recunoscînd că este colaborator al Serviciului britanic de spionaj și propunînd să lucreze pentru ruși care apoi l-au determinat prin șantaj să se țină de promisiune.

Blake : „Toate acestea sînt o aiureală. Puțin probabil să fi putut determina pe comandantul patrulei militare să înțeleagă ceva, cu atît mai mult în acea problemă complexă. Puțin probabil ca cineva să mă fi putut racola, în afară de un colaborator al spionajului sovietic, iar un astfel de om nu exista pe o rază de multe mile.

Gîndiți-vă, dacă prin șantaj aș fi fost obligat să lucrez pentru KGB, aș fi depus atîta sîrguință ? Și dacă aș fi fost racolat împotriva voinței mele, de ce guvernul sovietic a trebuit să mă decoreze cu Ordinul Lenin, ordinele Steagul Roșu, Războiul pentru apărarea patriei, Gloriei și așa mai departe ?"

Indiferent de versiunea căreia îi dați crezare (de pildă eu găsesc explicația lui Blake mai logică), cariera sa de agent al KGB, și în același timp de trădător, a început în acel moment din Coreea cînd colaboratorul spionajului sovietic a acceptat oferta lui Blake.

A trebuit să mai stea încă circa doi ani în închisoare cu alți prizonieri, apoi s-a întors acasă ca erou și a fost primit în direcția centrală a Serviciului de spionaj de la Londra.

În vara anului 1960, Blake avea deja la activ șapte ani extrem de rodnici ca agent al KGB. De exemplu, el a reușit să deturneze afacerea cu transmiterea către ruși a tuturor informațiilor secrete privind tunelul de la Berlin. Era cea mai mare realizare a lui. Acum Serviciul britanic de spionaj l-a trimis pe Blake în Liban „să învețe limba arabă". Fusese adoptat planul privind activitatea lui într-un centru britanic de spionaj în Orientul Mijlociu.

Doar șase luni în Liban...

Blake a petrecut în Liban șase luni fericite. Și-a adus acolo familia și cînd avea timp liber toți plecau în munți sau căutau un locșor singuratic pe minunatul litoral libanez. Iar apoi totul s-a făcut praf și pulbere.

Puțin timp înainte de Paștele anului 1961, la un spectacol de teatru, Blake l-a întîlnit pe șeful rezidenței din Beirut a spionajului britanic, Nicholas Elliot. Pe atunci întîlnirea i s-a părut întîmplătoare, dar acum Blake era convins că ea a fost minuțios pregătită. Elliot l-a informat pe Blake că Londra ar dori să se întoarcă „pentru cîteva zile" spre a discuta problema privind o nouă misiune. Totuși Blake a simțit că ceva nu este în regulă. „Ceva, undeva, nu s-a procedat cum trebuia, socotea el. De ce să fiu rechemat tocmai acum ?" O vreme s-a gîndit să fugă. „Viza mea pentru intrarea în Siria era valabilă, iar granița cu ea se afla la cîteva ore de Beirut. M-am gîndit că pot lua soția și copiii la Damasc. Acolo aș fi putut clarifica întreaga situație, așa cum era, și să las să aleagă — merge cu mine în Uniunea Sovietică sau ne întoarcem în Anglia". El s-a adresat legăturii sale din KGB în Liban, care i-a promis că va informa Moscova, va cere indicații și îi va comunica rezultatul în decurs de 24 de ore. Cînd s-au reîntîlnit, acest colaborator al KGB i-a spus că Moscova nu are motive să bănuiască că ceva nu e în regulă : Blake putea renunța la toate presentimentele sale și să se întoarcă liniștit la Londra.

Acest sfat s-a dovedit monstruos de incorect. Blake nu știa că un colaborator al spionajului polonez fugise în Occident și că informațiile date îl vizau direct. La 4 aprilie 1961, ora 10 dimineața, Blake a raportat sosirea la Londra la departamentul personal al Serviciului britanic de spionaj. El a fost primit de șeful acestui departament și de un expert al secției pentru problemele Uniunii Sovietice, Sharehold. Acesta i-a spus lui Blake că ar dori să discute cu el o serie de probleme legate de activitatea sa la Berlin. L-a condus prin parcul „Saint James" la clădirea Serviciului britanic de spionaj, unde era așteptat de alți doi experți în probleme sovietice. Toți au început să-l interogheze pe Blake și la sfîrșitul zilei l-au acuzat deschis că este agent al KGB.

În acea seară l-au sunat pe Blake spunîndu-i să se ducă la locuința mamei sale. Pentru aceasta erau tot felul de motive : Blake era pus sub observație și agenții Serviciului de spionaj trebuiau să constate cu ce se ocupă. Dacă îi conducea la șeful lui din KGB ? Dar Blake nu a făcut nimic din toate astea. A doua zi dimineața, el s-a prezentat la departament, așa cum i s-a spus, și interogatoriul a fost reluat. Nici în acea zi nu s-a obținut nimic de la el. A treia zi cei ce îl interogau au devenit îngrijorați. Nu aveau nimic împotriva lui Blake care să fi putut fi prezentat unui tribunal britanic. Aveau nevoie ca el să recunoască.

Blake își amintește : „Au încercat totul. M-au întrebat : «Poate vreți să vorbiți cu Dick White ?» (directorul general al Serviciului britanic de spionaj — nt.) I-am răspuns : «Nu, nu am ce să-i spun.» Continuam să ne învîrtim în cerc : «Sînteți agent al KGB ?» — «Nu»".

Cotitura s-a produs în cea de a treia zi. Blake nu-și amintește exact cum s-au întîmplat toate acestea, dar pe neașteptate Sharehold i-a spus : „Știți, ne este cunoscut că ați lucrat pentru sovietе, dar nu înțelegem de ce. Cînd ați fost deținut în Coreea, ați fost torturat și determinat să recunoașteți că sînteți colaborator al spionajului britanic. De atunci ați fost șantajat. Nu aveați altă soluție decît să fiți de acord să lucrați pentru ei. Asta putem înțelege".

Blake spune că nu crede că era vorba de o mutare tactică, calculată de cei care îi luau interogatoriul, prin care, după părerea lor, se putea provoca o fisură în apărarea lui. „Mi se părea că ei credeau sincer că așa a fost precum presupuneau, și tocmai acest lucru conferea o anume greutate cuvintelor lor".

„Reacția mea i-a surprins. Am simțit pe loc o mare indignare. Am dorit ca ei să știe că am acționat conform convingerilor mele, datorită credinței mele în comunism, și nu din constrîngere sau din considerente de ordin material. Fără să mă gîndesc ce fac, am explodat : „Nu. Nimeni nu m-a torturat. Eu m-am adresat sovietelor și le-am oferit serviciile din proprie voință". Am continuat prin a recunoaște că sînt agent al KGB și explicînd pe larg ce m-a determinat să fac așa". **(Va urma)**

Traducere și adaptare
Donca Ciobanu

STALIN și stalinismul*) 9

Roy Medvedev

Închisorile și lagărele erau arhipline, personalul N.K.V.D.-ului nu mai dovedea cu interogatoriile și chiar cu paza a milioane de deținuți. Consecințele represiunilor din anii 1937—1938 se făceau tot mai mult simțite în atmosfera politică și în economie. Scopurile urmărite de Stalin prin dezlănțuirea terorii fuseseră atinse. Pentru a consolida ceea ce se obținuse era acum nevoie de schimbări.

Beria intră în scenă

Într-un mod neașteptat, la propunerea lui Stalin, C.C. al P.C. (b) al Uniunii Sovietice a numit o comisie specială pentru analizarea activității N.K.V.D.-ului ; printre alții, din comisie făceau parte L. Beria și G. Malenkov. Cînd această problemă a fost discutată în Biroul Politic, Kaganovici a propus numirea în funcția de adjunct al comisarului poporului pentru afacerile interne a lui Beria, pentru „a-i înlesni acestuia accesul la toate documentele N.K.V.D.-ului". Propunerea a fost acceptată.

Atît în țară, cît și în afara granițelor ei această numire a trecut aproape neobservată. Dar pentru Ejov și pentru anturajul său, ea a constituit un semnal de alarmă. Beria a transferat din Gruzia la Moscova cîțiva oameni de-ai lui, la eșalonul superior al N.K.V.D-ului s-au operat unele schimbări. La sfîrșitul lui septembrie, unul dintre colaboratorii lui Ejov, I.I. Ilițki, a luat o barcă, a vîslit pînă la mijlocul rîului Moscova, și, aplecîndu-se peste marginea bărcii, și-a tras un glonte în cap.

La 17 noiembrie 1937, C.C. al P.C. (b) al Uniunii Sovietice și Consiliul Comisarilor Poporului al U.R.S.S. au adoptat două hotărîri secrete :

1. „Cu privire la arestări, despre supraveghere de către procuratură, și efectuarea anchetei" și 2. „Recrutarea unor oameni onești pentru munca în organe". Hotărîrile urmăreau să reglementeze munca organelor de reprimare.

Încă în aprilie 1938, N.I. Ejov fusese desemnat să cumuleze și funcția de comisar al poporului pentru transportul fluvial al U.R.S.S. Faptul nu a generat atunci nici un fel de interpretări. Unii și-au amintit că F.E. Dzerjinski deținuse și el, cîndva prin cumul funcția de comisar al poporului pentru căile ferate.

La 8 decembrie, pe ultima pagină a ziarelor centrale, la rubrica „Cronică", se comunica laconic că N.I. Ejov fusese eliberat, la cerere, din funcția de comisar al poporului pentru afacerile interne, păstrîndu-și funcția de comisar al poporului pentru transportul fluvial ; în locul lui Ejov, comisar al poporului pentru afacerile interne era numit L.P. Beria.

Imediat a fost declanșat un nou val de arestări și de destituiri din organele N.K.V.D. Au fost arestați comandanții marilor închisori și lagăre. Au fost executați toți adjuncții și colaboratorii apropiați ai lui Ejov, inclusiv M. Frinovski și L. Zakovski, care lucraseră și pe timpul lui Iagoda. A fost arestat și, peste puțin timp, executat cumnatul lui Stalin, S. Redens, soțul surorii N. Alliluevei. În 1937, S. Kedens, pe atunci șef al Direcției din Moscova a N.K.V.D.-ului, condusese represiunile de masă în Capitală ; numit apoi comisar al poporului pentru afacerile interne în Kazahstan, a condus campania de distrugere a aparatului de partid al republicii.

După înlăturarea lui Ejov, lucrătorii N.K.V.D.-ului au fost cuprinși de panică. Vechii bolșevici A.V. Snegov, M.P. Batorghin și P.I. Șabalkin mi-au povestit despre G. Liușkov, care, începînd de la sfîrșitul deceniului al treilea, conducea la O.G.P.U. un grup special de luptă contra trotkiștilor. În 1935, a condus ancheta în cazul Zinoviev și Evdochimov. În 1937, în calitate de șef al Direcției N.K.V.D.-ului din Rostov, a condus acțiunea de exterminare a cadrelor din regiune. Apoi, a fost numit șef al Direcției N.K.V.D.-ului din Extremul Orient. Aflînd de înlocuirea lui Ejov, Liuskov, în a cărui subordine se aflau și toate unitățile de grăniceri, a fugit în Manciuria, luînd cu sine din seifurile N.K.V.D. valută, documente și ștampile. El a dezvăluit comandantului armatei japoneze de la Kwantun pozițiile trupelor sovietice din Extremul Orient și a „demascat" crimele lui Stalin, la care fusese el însuși părtaș.

Dispare „favoritul poporului"

Vreme de cîteva luni, Ejov s-a mai aflat în libertate. La 21 ianuarie 1939, el a apărut alături de Stalin la adunarea de la Teatrul Mare, consacrată comemorării a 15 ani de la moartea lui Lenin. Ca membru al C.C. al P.C. (b) al Uniunii Sovietice a luat parte la cel de-al XVIII-lea Congres al partidului ; la primele ședințe s-a aflat în prezidiu. În noua componență a C.C. al P.C. (b) al Uniunii Sovietice numele lui, însă, n-a mai apărut. Nu i s-a menționat numele nici în stenograma congresului, publicată la scurt timp după încheierea lucrărilor acestuia. Dar continua să meargă la Comisariatul Poporului pentru Transportul Fluvial. Întregul său comportament vădea o stare de gravă depresiune, ba chiar de dezechilibru psihic. La ședințele de colegiu al comisariatului nu scotea o vorbă, nu lua parte la discuții. Uneori meșterea „porumbei" și „avioane" din hîrtie, le arunca în aer, apoi le aduna de pe jos, intra după ele chiar sub masă și sub scaune.

Arestarea lui n-a fost anunțată în presă. El a dispărut pur și simplu ; despre acest om, despre care „Pravda" scrisese că e „favoritul poporului", că „este extraordinar de vigilent, are o voință de fier, un instinct proletar deosebit de fin, un uriaș talent organizatoric și o inteligență ieșită din comun", nu a mai pomenit nimic nici un ziar.

Snegov mi-a spus că Ejov a fost executat în vara anului 1940. Ultimele săptămîni de viață le-a petrecut în închisoarea Suhanova a N.K.V.D.-ului, din apropierea Moscovei, unde erau deținuți „dușmanii deosebit de periculoși ai poporului". Printre alții, în primăvara anului 1940, aici se afla și microbiologul P.F. Zdrodovski. Anchetatorul care se ocupa de cazul lui i-a arătat într-o zi, pe fereastră, o capelă, în care era închis „Ejov însuși". (În popor se răspîndise zvonul că Ejov ar fi înnebunit și că se află într-un spital de psihiatrie. Probabil că zvonul a fost lansat intenționat, pentru a oferi, pasămite, o explicație a masivelor represiuni, a servi drept paratrăsnet politic, creînd, astfel, iluzii de tot felul). În decembrie 1938, comisar al poporului pentru afacerile interne al U.R.S.S. devine L.P. Beria.

Contribuții care stîrnesc protestul

Beria n-a fost niciodată un revoluționar. El și-a început monstruoasa-i carieră ca obscur inspector al secției locative a sovietului din Baku. Încă de la început, în organele Cekăi — fapt recunoscut de nenumărate ori de Djerjinski — au ajuns mulți nechemați, mulți aventurieri. Un astfel de aventurier a fost și M.A. Baghirov, care, în primii ani ai Puterii Sovietice, era șeful Cekăi din Azerbaidjan, iar ulterior, pînă la moartea lui Stalin, a condus organizația de partid de acolo. Baghirov este cel care l-a recrutat pe Beria pentru Ceka. Pe vremea aceea, Puterea Sovietică nu era prea trainică în Caucaz, astfel că Beria și Baghirov, vrînd să-și ia măsuri de siguranță pentru eventualitatea unei schimbări, menținеau legături cu serviciile secrete ale naționaliștilor azerbaidjeni (musavatiștii) și cu menșevicii gruzini. Cînd, în 1953, Beria a fost arestat și judecat de Colegiul Militar, aceste informații erau prezente în rechizitoriu.

În anii '20, susținut de Baghirov, Beria a făcut în Ceka și G.P.U. o carieră spectaculoasă. Dacă era nevoie, recurgea nu numai la intrigi dubioase, dar chiar și la crime. Curînd, Beria a devenit președintele G.P.U. din Gruzia, iar apoi din întreaga Federație Transcaucaziană.

Pînă în 1931, Stalin nu l-a cunoscut personal pe Beria, dar știa, firește, de existența lui, ca și de antipatia conducerii de partid din Transcaucazia față de el. L. Kartvelișvili, prim-secretar al comitetului de ținut din R.S.F.S. Transcaucaziană, a cerut de mai multe ori Moscovei să-l ia pe Beria de la Tbilisi, dar rugămințile lui au rămas fără răspuns. O părere foarte proastă despre Beria aveau S.M. Kirov și Sergo Ordjonikidze. Mulți bolșevici caucazieni proeminenți sau bolșevici proveniți din Caucaz (S. Ordjonikidze, G. Alihanov, A. Handjian și alții) nu se salutau cu Beria.

Stalin și Beria s-au cunoscut în anul 1931 ; în toamna acelui an, Beria fusese ales prim-secretar al C.C. al Partidului din Gruzia, iar apoi al întregii Federații Transcaucaziene. Imediat după alegerea lui, în Gruzia a început o schimbare de masă a Cadrelor de partid ; 35 de șefi ai direcțiilor raionale ale N.K.V.D.-ului au devenit prim-secretari al comitetelor raionale de partid.

Beria era un om grosolan, incult, amator de plăceri trupești, dar abil și viclean. Intelectualii din partid spuneau că nu mai citise o carte „de pe vremea lui Gutenberg", dar se temeau de el. Și, deși Stalin primea multe scrisori și informații din Transcaucazia despre descompunerea morală, grobianismul și chiar crimele lui Beria, el le ignora.

Este îndubitabil că, sfătuiți chiar de Stalin, cîțiva cercetători din Gruzia au început să caute cu febrilitate în arhive materiale despre activitatea revoluționară din tinerețe a acestuia. Concomitent, a fost falsificată întreaga istorie a organizațiilor social-democratice și bolșevice din Transcaucazia, s-a subestimat rolul multor marxiști și bolșevici marcanți și s-a exagerat rolul lui Stalin. Pe baza acestor materiale, care la început au fost elaborate în secret, chiar și fără știrea filialei din Tbilisi a Institutului „Marx-Engels-Lenin", a fost concepută o amplă comunicare pe care, cu certitudine, a citit-o și Stalin. La 21—22 iulie 1935, comunicarea a fost prezentată în fața activului de partid din Tbilisi de către L. Beria, după care a fost publicată în „Pravda" și în ziarele din Transcaucazia, sub semnătura lui ; curînd, a apărut și în volum separat. Chiar de la prima ei ediție, cartea lui Beria „Contribuții la istoria organizațiilor bolșevice din Transcaucazia" a provocat protestul unor istorici și al unor bolșevici cunoscuți — A. Enukidze, F. Maharadze, M. Orahelașvili. Ei cunoșteau bine evenimentele relatate în carte. După ce valul de teroare a nimicit majoritatea militanților de frunte ai mișcării revoluționare transcaucaziene, Beria a publicat a doua ediție a cărții, în care Stalin nu era doar principalul personaj, ci aproape unicul.

La plenara C.C. din 1937, G. Kaminski i-a adus lui Beria o serie de acuzații grave, a vorbit și despre dubioasele lui relații cu musavatiștii, dar nici aceasta n-a constituit un obstacol în ascensiunea lui nestăvilită — Stalin a dat conducerea organelor de pedepsire ale țării tocmai pe mîna lui Beria.

Trebuie menționat că în anii 1938—1939 Beria era puțin cunoscut în cercurile largi ale partidului. De aceea, schimbarea lui Ejov a fost primită de mulți cu speranță. Într-adevăr, după numirea lui Beria, un timp, represiunile de

*) Din volumul cu același titlu în pregătire pentru **Editura Humanitas.**